

İNÖNÜ Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı

**Parçalanmış Aile Modelindeki Öğrencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları
(Trabzon Örneği)**

Ersoy Özmen ALKAN

Doç. Dr. Ünal ENTÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Malatya 2014

**Parçalanmış Aile Modelindeki Örencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları
(Trabzon Örneği)**

Ersay Özmen ALKAN

Malatya İktisadi ve İdari Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Ünal ENTÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Malatya 2014

KABUL VE ONAY

Ersoy Özmen Alkan tarafından hazırlanan “Parçalanmış Aile Modelindeki Öğrencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları (Trabzon Örneği)” başlıklı bu çalışmaya, 22/01/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

Prof. Dr. Abdullah KORKMAZ (Başkan)

[İmza]

Prof. Dr. Hüsnüye CANBAY TATAR

[İmza]

Doç. Dr. Ünal ENTÜRK (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Onur Sözü

Doç. Dr. Ünal ENTÜRK'ün danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **PARÇALANMIŞ ALE MODELİNDEKİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMDEKİ BAĞIRI DURUMLARI (TRABZON ÖRNEĞİ)** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ersoy Özmen ALKAN

Önsöz

Aile, e lerin evlilik akdiyle olu turdukları müessesedir. Ailenin temelinde sevgi, saygı, ho görü, birliktelik, payla ım ve fedakârlık vardır. Bu bakımdan aile insanların ya amdaki tüm kötülüklerinden korundu u ve yalnızlıkların payla ılarak mutluluk tablosunun resmedildi i yerdir. üphesiz çocuklar bu tablodaki en canlı renklerin sahipleridir. Ancak günümüzde ya anan hızlı toplumsal de i meler bu mutluluk tablosunu tehdit etmekte ve bozmaktadır. Nitekim günümüzde sürekli artı gösteren aile parçalanma oranları bunun en önemli göstergelerindendir. Aile parçalanması ebeveynleri yalnızla tırarak mutsuz ederken, çocuklarda da çe itli sosyal ve psikolojik sıkıntılara yol açmaktadır. Ba ka bir ifadeyle aile parçalanması mutluluk tablosundaki renklerin yitimine yol açarak o tablonun bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum çocukların hem sosyal ya antısında hem de akademik hayatında ba arısızlıklara sebep olmaktadır.

Sonuç olarak günümüzde ya anan modernle me ve kentle meyle birlikte ya anan geleneksel de erlerden kopu özellikle bo anmaya ba lı aile parçalanmalarında artı a neden olmaktadır. Bu da toplumda patolojik bir durum meydana getirerek toplumun güçlü yapısında sarsıntılara yol açmaktadır. Nitekim söz konusu ara tırma, aile parçalanması ile çocu un e itimdeki ba arısı arasında ili ki kurarak aile parçalanmasının birey ve topluma yansıyan olumsuz etkileri üzerinde farkındalık yaratmaya çalı maktadır.

Çalı mayı tamamlamama yardımcı olan ve deste ini hiçbir zaman esirgemeyen danı manım Doç. Dr. Ünal ENTÜRK ba ta olmak üzere, Yüksek Lisans e itimim boyunca ilgisini ve bilgisini bizden esirgemeyen Bölüm Ba kanımız Prof. Dr. Abdullah KORKMAZ'a ve bugünlere gelmemde büyük emekleri olan ilkokul ö retmenim ve bölüm ba kanımızın muhterem e i olan Süheyla KORKMAZ'a ve tüm bölüm hocalarıma içtenlikle te ekkür ederim. Ayrıca ara tırmanın uygulama alanındaki okulların müdürleri, müdür yardımcıları ve rehber ö retmenlerine çok te ekkür ederim. Hayatımın her alanında oldu u gibi, bu çalı manın ba ından beri beni destekleyen aileme sonsuz te ekkür ederim.

Özet:

Üniversite aile toplumun en küçük yapı taşı ve en önemli kurumlarından biridir. Ailenin bir kurum olarak, toplum içinde pek çok işlevi vardır. Bu işlevleri arasında en önemlisi toplumun devamlılığını sağlamasıdır. Aile, yeni doğmuş üyelerini, eğitim ve sosyalleştirme işlevleriyle ait olduğu toplumun değerlerini, normlarını ve inançlarını aktararak o toplumun üyesi haline getirir. Nitekim anne ve babanın varlığı, onların çocuklarıyla sağlıklı bir iletişimde olmaları ve gereksinimlerini yeterince karşılamaları çocukların geleceği için önemlidir. Aynı şekilde ebeveynlerin çocuğa rehber olmaları ve onu eğitimde destekleyici tutum sergilemeleri de onun ileriki yaşlarında başarılı bir birey olmasını sağlamaktadır. Ancak günümüzde giderek artan aile parçalanmaları, ailenin bu işlevlerini yerine getirmesini zorlamaktadır. Bu da çocuğun sosyal, psikolojik ve akademik hayatında bir takım tahribatlara yol açarak çocuğun gelecekteki yaşantısında bir takım problemler yaşamasına neden olmaktadır. Çocuğun eğitimde başarılı olması da bu problemlerin içindedir.

Bu çalışmada da aile parçalanmasının; çocuğun eğitim hayatına yansıyan olumsuz etkilerinin incelenmesi ve bunların oluşum süreçlerindeki nedenlerin neler olduğu tespit edilmesi amaçlanmıştır. Evren olarak Trabzon Merkez'e bağlı ortaokul 8. sınıf ve lise 12.sınıfların belirlendiği bu çalışmada 283 parçalanmış, 283 bütün aileye sahip olmak üzere toplamda 566 öğrenci üzerinde anket çalışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Parçalanması, Aile Fonksiyonları, Okul başarısı

Abstract

The family, undoubtedly, is the smallest corner stone and the most important institution of the society. The family as an institution has many functions. The most considerable function of the family is to produce and reproduce new members of the society. The family through its educational and socializing functions makes the new born individuals members of the society to which they belong by transferring the norms, beliefs and values of the society to them. Presence of father and mother, their healthy connections with their children and providing children's needs sufficiently are important for the future of children. In the same way, the guidance of the parents and their efforts for the child's educational success helps the child to be a successful individual in the rest of his/her life. But, today, the increasing rate of breakup family units obstructs the family to perform these functions. This has negative effects on child's educational success by doing harm in his/her social, psychological and academic life.

In this study it is aimed to observe the negative reflections of breakup family units on child's educational life and to determine the reasons of this progress. The last grade students of secondary schools and high schools in Trabzon centre are the universe of the study. An opinion poll was carried out on 283 students from broken families and 283 students from united families, at total on 566 students for the study.

Key Words: Family, Family Break Up, Functions Of Family, School Success

**Parçalanmış Aile Modelindeki Örencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları
(Trabzon Örneği)**

Ersoy Özmen ALKAN

ÇİNDEKİLER

Önsöz.....	V
Özet.....	VI
Abstract.....	VII
çindekiler.....	VIII
Tablolar Dizelgesi.....	XI
Grafikler Dizelgesi.....	XIV
Giri	1
1. Ara tırmanın Önemi.....	4
2. Ara tırmanın Konusu ve Amacı.....	4
3. Ara tırmanın Varsayımları.....	5
4. Ara tırmanın Yöntemi.....	6
4.1 Ara tırmanın Evreni.....	7
4.2 Ara tırmanın Örnekleme.....	7
4.2.1 Örnekleme Katılan Örencilerin Demografik Bilgileri.....	9
5. Ara tırmanın “Bilgi Toplama” Yöntemleri ile Ölçme Araçlarının Hazırlanması, Geliştirilmesi ve Uygulanması.....	15
6. Ara tırmanın “Bilgi Toplama” Araçları ve Verilerin Analizleri.....	17
7. Ara tırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler.....	18

BİRİNCİ BÖLÜM

ARA TIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1 Ailenin Tanımı.....	21
1.2 Tarihsel Açıdan Aile.....	23
1.2.1 Tarım Öncesi Toplumunda Aile.....	24
1.2.2 Tarım Toplumunda Aile.....	28
1.2.3 Sanayi Toplumunda Aile:.....	31
1.2.4 Sanayi Sonrası Toplumda Aile:.....	35
1.2.4.1 Ailenin Geleceği ve Yeni Aile Türleri.....	37

1.2.4.2 Aileye Alternatif Yaşam Biçimleri.....	39
1.3 Aile Tipleri.....	42
1.3.1 Geleneksel Geni Aile.....	43
1.3.2 Modern Çekirdek Aile.....	45
1.4 Evlilik ve Evlenme Biçimleri.....	48
1.4.1 Evlilik.....	49
1.4.2 Evlenme Biçimleri.....	49
1.5 Ailenin Fonksiyonları.....	51
1.5.1 Ailenin Eğitim ve Sosyalleştirmelevi.....	52
1.5.2 Ailenin Ekonomiklevi.....	55
1.5.3 Ailenin Sosyal Psikolojiklevi.....	56
1.5.4 Ailenin Biyolojiklevi.....	58
1.6 Aileye Kuramsal Bakı.....	59
1.6.1 Sembolik Etkileşim Yaklaşımı.....	60
1.6.2 Çatışma Yaklaşımı.....	62
1.6.3 Toplumsal Alıveriş Yaklaşımı.....	63
1.6.4 Yapısal-levselci Yaklaşım.....	65
1.7 Ailede Parçalanma ve Parçalanma Etkileri.....	68
1.7.1 Ölüm.....	68
1.7.2 Ayrılma.....	69
1.7.3 Boşanma.....	69
1.7.3.1 Dünyada Boşanma.....	71
1.7.3.2 Türkiye’de Boşanma.....	74
1.7.3.3 Trabzon’da Boşanma.....	80

KONU BÖLÜMÜ

AILE PARÇALANMASININ ÇOCUĞUN OKULBAŞARISI ÜZERİNE ETKİSİ

2.1 Eğitimin Tanımı.....	82
2.2 Sosyolojik Açıdan Eğitimin Önemi ve Eğitimin Toplumdaki Yeri.....	84
2.3 Gelişim ve Gelişim Dönemleri.....	87
2.3.1 Gelişimin Tanımı.....	87
2.3.2 Gelişim İlkeleri.....	88
2.3.3 Gelişim Dönemleri.....	89
2.3.3.1 Çocuk Gelişimi ve Gelişim Dönemleri.....	89
2.3.3.2 Ergenlik Dönemi ve Gelişim Özellikleri.....	90
2.3.3.2.1 Bedensel (Fiziksel, Biyolojik) Gelişim.....	92
2.3.3.2.2 Bilişsel (Zihinsel) Gelişim.....	93
2.3.3.2.3 Kimlik ve Kişilik Gelişimi.....	95
2.3.3.2.4 Ahlak Gelişimi.....	98

2.4 Aile Parçalanması ve Okul Ba arısı.....	101
2.4.1 Okul Ba arısı (Akademik Ba arı).....	101
2.4.2 Okul Ba arısını Etkileyen Etmenler.....	101
2.4.2.1 Ö renenle lgili Etmenler (Ki isel Etmenler).....	102
2.4.2.2 E itim Çevresi le lgili Etmenler.....	104
2.4.2.3 Ailesel Etmenler.....	106
2.5 Aile Parçalanmasının Okul Ba arısına Etkisi.....	109
2.6 Aile Parçalanmasının Okul Ba arısını Etkileme Nedenleri.....	117
2.6.1 Ebeveyn Yoksunlu u.....	118
2.6.2 Anne Baba ve Çocuk li kisi.....	123
2.6.2.1 Sa lıklı leti im.....	123
2.6.2.2 Destekleyici Ebeveyn Tutumu.....	126
2.6.2.3 Mutlu Ev Ortamının Varlı ı.....	129
2.6.2.4 Anne ve Babanın Örnek Rol Model Olması.....	133
2.6.2.5 Ebeveynlerin Öz ve Üveylık Durumu.....	135
2.6.2.6 Nitelsiz Bo Zaman De erlendirmesi.....	138
2.6.3 Okul – Aile birli i.....	140
2.6.4 Yoksulluk ve Yoksunluk (Ekonomik Sıkıntılar).....	145
2.6.5 Çe itli Davranı Bozuklukları ve Ruhsal Bozukluklar.....	151
2.6.5.1 Depresyon.....	152
2.6.5.2 Saldırganlık ve iddet Yanlılı ı.....	157
2.6.5.3 Gelecek Kaygısı.....	160
2.6.5.4 Dü ük Sorumluluk Geli imi.....	163
2.6.5.5 Özgüven Kaybı.....	166
2.6.5.6 ntihar E ilimi.....	171
2.6.5.7 Kendini Suçlama (Suçluluk Duygusu).....	173
Sonuç.....	176
Ek-1 Anket Soruları.....	191
Ek-2 Uygulama zni.....	197
Kaynakça.....	198

TABLolar

Tablo1: Aile Türleri

Tablo 2: Türkiye Evlenme ve Bo anma statistikleri

Tablo 3. statistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kaba Bo anma Hızı

Tablo 4: Cinsiyete Göre Bo anma Nedenleri

Tablo 5: Trabzon'daki Bo anma Sayıları

Tablo 6: Geli im dönemleri ve ya

Tablo 7: Ara tırmaya Katılan Ö rencilerin Ya durumları

Tablo 8: Aile parçalanması ile çocu un okul ba arısı arasındaki ili ki

Tablo 9: Aile Parçalanması ile çocu un karnesindeki zayıf olma durumu arasındaki ili ki

Tablo 10: Aile parçalanması ile çocu un sınıfta kalma durumu arasındaki ili ki

Tablo 11: Aile parçalanması ile çocu un okulda ba arı durumu arasındaki ili ki

Tablo 12: Aile parçalanması ile çocu un bu zamana kadar en çok neyin eksikli ini hissetti i arasındaki ili ki

Tablo 13: Aile parçalanması ile çocu un anne ve babasının olmayı nın eksikli ini hissetmesi arasındaki ili ki

Tablo 14: Aile parçalanması ile çocu un ailesi ile ilgili sorular soruldu unda rahatsız olması arasındaki ili ki

Tablo 15: Aile parçalanması ile çocukların ebeveynlerinin kendilerini sevme durumu arasındaki ili ki

Tablo 16: Aile parçalanması ile ebeveynlerin çocuklarla ilgilenmesi arasındaki durum

Tablo 17: Aile parçalanması ile aile bireylerinin çocu un ba arılı olması için ona destek sa laması arasındaki ili ki

Tablo 18: Aile parçalanması ile ö rencilerin ailesinin ba arılı olabileceklerine inancı arasındaki ili ki

Tablo 19: Aile parçalanması ile çocuğun ödül ve ceza uygulamasıyla karılaşması arasındaki ilişki

Tablo 20: Aile parçalanması ile çocuğun evde zaman geçirmekten mutlu olması arasındaki ilişki.

Tablo 21: Aile parçalanması ile aile içi şiddet arasındaki ilişki

Tablo 22: Aile parçalanması ile ebeveynlerin çocuklara yönelik şiddet uygulaması arasındaki ilişki

Tablo 23: Aile parçalanması ile ebeveynlerin çocukları için örnek rol model davranışları geliştirmesi arasındaki ilişki

Tablo 24: Aile parçalanması ile annenin özlük ve üveylik durumu arasındaki ilişki

Tablo 25: Aile parçalanması ile babanın özlük-üveylik durumu arasındaki ilişki

Tablo 26: Aile parçalanması ile çocukların internet kafeye ya da playstation salonuna gitmesi arasındaki ilişki

Tablo 27: Aile parçalanması ile çocuğun arkadaşlarıyla gezmesi arasındaki ilişki

Tablo 28: Aile parçalanması ile öğrencinin velisi olarak öğretmenleriyle kimin iletişime girmesi arasındaki ilişki

Tablo 29: Aile parçalanması ile çocuğun ödev takibini kimin yaptığı ile ilgili arasındaki ilişki

Tablo 30: Aile parçalanması ile çocuğun ödevlerini düzenli yapması arasındaki ilişki

Tablo 31: Aile Parçalanması ile çocuğun devamsızlığı arasındaki ilişki

Tablo 32: Aile parçalanması ile ebeveynlerin okul masraflarını yeterince karşılama durumu arasındaki ilişki

Tablo 33: Aile parçalanması ile çocuğun okul masrafını kimin karşılaması arasındaki ilişki

Tablo 34: Aile parçalanması ile çocuğun kendisine ait çalışma odasının varlığı arasındaki ilişki.

Tablo 35: Aile parçalanması ile çocuğun dershaneye gitme durumu arasındaki ilişki

Tablo 36: Aile parçalanması ile çocukların yaşamdan sıkıldıkları durumlar arasındaki ilişki

Tablo 37: Aile parçalanması ile çocuğu yaşamaktan mutlu olması arasındaki ilişki

Tablo 38: Çocu un sahip oldu u ev ortamı ile grupça yapılan etkinliklere katılma iste i arasındaki ili ki

Tablo 39: Çocu un ya adı ı aile ortamıyla okul e yalarına (araç-gereçlerine) zarar vermesi arasındaki ili ki

Tablo 40: Aile parçalanması ile çocu un okul idaresinden uyarı veya ceza alma durumu arasındaki ili ki

Tablo 41: Aile parçalanması ile çocu un gelecekte beklenmesi arasındaki ili ki

Tablo 42: Aile parçalanması ile çocukların kendi geleceklerini nasıl gördükleri arasındaki ili ki.

Tablo 43: Aile parçalanması ile çocu un üniversiteyi (iyi bir liseyi) kazanmak istemesi arasındaki ili ki

Tablo 44: Aile parçalanması ile çocu un ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesi arasındaki ili ki

Tablo 45: Aile parçalanması ile çocukların ödev ve sorumluluklarının yerine getirilmesi için aile bireylerinin destek sa laması arasındaki ili ki

Tablo 46: Aile parçalanması ile çocu un sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemesi arasındaki ili ki

Tablo 47: Aile parçalanması ile çocu un okulda kendini ba arılı bulması arasındaki ili ki.

Tablo 48: Aile parçalanması ile çocu un ö renilmi çaresizli e sahip olma tutumu arasındaki ili ki

Tablo 49: Aile parçalanması ile çocukların intihar etmeyi dü ünlemeleri arasındaki ili ki

Tablo 50: Aile parçalanması ile çocu un kendini suçlu hissetmesi arasındaki ili ki

GRAFİKLER

Grafik 1: Örencilerin cinsiyet durumu

Grafik 2: Örencilerin sınıf durumu

Grafik 3: Örencilerin kiminle yaşıma durumu

Grafik 4: Annenin özlük/üveylik durumu

Grafik 5: Babanın özlük/üveylik durumu

Grafik 6: Örencilerin doğum yeri durumu

Grafik 7: Örencilerin aylık gelir durumu

Grafik 8: Örencilerin Yaş durumları

Grafik 9: Annenin Eğitim durumu

Grafik 10: Babanın Eğitim Durumu

Grafik 11: Babanın meslek durumu

Grafik 12: Annenin meslek durumu

Grafik 13: 1970'den 2008'e Dünyada Artan Kaba Boşanma Oranı

Grafik 14: Evlilik Yılına Göre Boşanma Oranları

Giri

Toplum, kendi içinde ortak kültürel özellikleri barındıran ve belli i levleri olan kurumlardan oluşmaktadır. Toplumun bu kurumlarla arasında parça bütün ilişkisi vardır. Toplumun bir bütün olarak sağlıklı bir şekilde yaşaması için öncelikle parçalar arasında daha sonrada parçayla bütün arasında bir uyum olması gerekmektedir. Bu ise parçaların üzerine düşen görev ve sorumlulukları fonksiyonel bir şekilde yerine getirmeleriyle mümkündür. Nitekim sosyolojide kullanılan teorilerden “yapısal işlevselci” yaklaşımına göre, toplumu oluşturan her kurumun toplum içinde belli başlı fonksiyonları vardır. Ve bu kurumlar birbiriyle dengeli bir şekilde üzerlerine düşen işlevleri yerine getirdikçe toplumda var olan yapının dinamik bir şekilde devamlılığı sağlanmaktadır.

Anne baba ve çocuklardan oluşan aile, yerine getirdiği fonksiyonlara başlı olarak toplumsal yapının önemli unsurlarından biridir. Toplumsal yapı içinde aile; milli kültürel değerlerin nesilden nesile aktararak çocukların sosyalleştirildiği, biyolojik üretimin yapılarak toplumun devamlılığının sağlandığı ve üyelerinin her türlü ihtiyaçlarının karlıksız giderilerek biyolojik ve psikolojik tatminin sağlandığı toplumsal bir kurumdur.

Aile, diğer kurumlarla uyumlu bir şekilde işlevlerini yerine getirerek toplumsal yapının düzenli işlemesine katkı sağlamaktadır. Ancak günümüzde yaşanan hızlı değişimlerle birlikte artan aile parçalanmaları ailenin işlevlerinde bozukluklara yol açmaktadır. Bu da başta çocuklar olmak üzere ailenin tüm üyelerini ve toplumu olumsuz yönde etkilemektedir.

Ailenin varlığı, bütünlüğü, işlevlerini yerine getireyor olması çocuk için çok önemlidir. Çünkü çocuk hayata ilk gözlerini açtığı andan itibaren aile ortamındadır ve toplumsal hayata ait teorik ve pratik her türlü bilgileri ilk olarak burada edinir. Başka bir ifadeyle canlılar arasında en çok bakıma, ilgiye ve sevgiye muhtaç olan insan yavrusu; konuşmaktan yürümeye kadar, toplum içinde yaşamaktan kendi bireysel ihtiyaçlarını karşılamaya kadar pek çok basit ve karmaşık bilgileri ilk olarak

aile içinde tecrübe edinir. Bu bakımdan aile, çocuğun yetiştirilmesinde, sosyalleştirilip topluma uyum sağlamasında, kimlik ve kişilik oluşumunda ve ileriki yaşantısında yetkin bir birey olarak toplumda yer edinmesinde büyük önem taşımaktadır. Aile bu görevi yerine getirebilmesi için öncelikle bütünlüğünü koruması gerekmektedir. Bunun yanında aile üyeleri arasında sevgi ve saygının hâkim olduğu ve sağlıklı iletişim olduğu, mutlu bir ev ortamının varlığı hem toplum, hem de aile içinde yaşayan üyeler için aranan bir durumdur. Çünkü bu şekildeki bir aile çocuklarına yeterince sevgi, ilgi göstererek ve destek vererek onların sosyal ve psikolojik açıdan sağlıklı bir birey olmasını sağlamaktadır. Ailenin; eğitim ve sosyalleştirme, psikolojik doyumu sağlama ve ekonomik seviyeyi yeterince yerine getirmesi başka bir ifadeyle ebeveynlerin çocuklarına örnek rol model davranışlar geliştirmesi, onların maddi ve manevi tüm ihtiyaçlarını yeterince karşılaması ve onların başarılı olması için destekleyici, motive edici tutum sergilemeleri özellikle yetimlerdeki çocuklar için çok önemlidir. Ancak ölüm, boşanma ve uzun süreli ayrılık gibi aile parçalanmaları durumunda veya aile içinde sürekli tartışma ve çatışmaların olduğu durumda aile üzerine düşen bu görev ve sorumlulukları tam manasıyla yerine getirememektedir. Bu da çocuğun sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkilenmesine yol açarak gündelik ve eğitim hayatında başarısızlıklara neden olmaktadır.

Bu düşüncelerden hareket eden araştırmacı, aile parçalanmasının çocuğun eğitimdeki başarı durumu üzerine etkilerini konu edinmiştir. Trabzon Merkezdeki ortaokul 8. sınıf ve lise 12. sınıf öğrencilerini evren olarak kabul eden bu çalışmada 283 parçalanmış aileye sahip öğrenci (deney grubu) ve 283 bütün aileye sahip öğrenci (kontrol grubu) belirlenmiş ve toplam 566 öğrenci üzerinde anket çalışması yapılmıştır.

Söz konusu çalışmada iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde aile ve aile parçalanması temele alınarak çalışmanın teorik alt yapısı oluşturulmuştur. Araştırmanın teorik kısmı olarak ifade edilen bu bölümde aile ve evlilik gibi kavramlar açıklanmakta; ailenin tarihsel gelişimine değinilerek aile tipleri hakkında bilgi verilmektedir. Yine sosyolojide kullanılan teorik yaklaşımlar açısından aile olgusuna ait bilgiler ve araştırmanın modeli olan “yapısal fonksiyonel” yaklaşım

İlk bölümde eleştirel incelemeler bu bölüm içinde yer verilmektedir. İkinci bölümde ise eğitim ve okul başarısı kavramları çerçevesinde, alandan elde edilen veriler ışığında, deney ve kontrol grubu arasında çapraz tablolar oluşturularak aile parçalanmasının, okul başarısı üzerine etkisinin nasıl yansıdığı ve etkileme nedenlerinin neler olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu bölümde öncelikle eğitimin tanımı yapılarak sosyolojik açıdan eğitimin önemine değinilmiş ve araştırmaya dâhil olan öğrencilerin gelişim dönemleri ve gelişim özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra okul başarısı tanımı yapılarak okul başarısını etkileyen etmenler üzerinde durulmuş ve alandan elde edilen veriler doğrultusunda aile parçalanmasının okul başarısı üzerine etkisi ve etkileme nedenleri açıklanmaktadır.

1. Ara tırmanın Önemi

Türkiye statistik kurumu verileri incelendi inde bo anma sayılarında, genel anlamda sürekli bir artı görölmektedir. Bu artı ; modernle me, kentle me, sanayile me ve küreselle me süreçlerinin etkisiyle de i en toplumsal yapı özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve siyasal de iimler toplumsal yapıda bir takım de iimleri beraberinde getirmekte ve ortaya çıkan de iimlerden toplumsal yapı unsuru olan aile kurumu da etkilenmektedir. Geleneksel de erlerden uzakla ma, artan bireyselle me, toplumuna dönük ya ama alı kanlıklarını terk etme, maddi de erlere yönelme aile ili kilerindeki dikkati çeken de iimler olarak kar ımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen de iimlere, kadının i hayatına atılması, ekonomik özgürlü ünü elde etmesi ve ebeveynlerin sorumluluktan kaçması gibi durumlar da eklenince, e lerin kar ıla tıkları en ufak sorunlarda aile bütünlü ünü bozmaya yöneldikleri görölr. Ailelerde istenmeyen durum olan aile parçalanması sonucunda aile üzerine ald ı görev ve sorumlulukları yerine getiremez hale gelir. Nitekim bu durum ailenin en küçük bireyi olan çocuklar üzerinde sosyal ve psikolojik tahribatlara neden olmaktadır. Söz konusu ara tırma; aile bütünlü ünün, çocukların e itim durumları üzerindeki etkisini ortaya çıkararak bir anlamda ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve günümüz Türkiye'sinde bu durum üzerine farkındalık yaratılması bakımından bir önem arz etmektedir.

2. Ara tırmanın Konusu ve Amacı

Ara tırmanın konusunu; ailenin, çocu un okul ba arısındaki yeri ve önemini olu turmaktadır. Ba ka bir ifadeyle, çocu un e itim hayatındaki ba arısında aile faktörünün önemi, ara tırmanın temel tartı masını olu turmaktadır. Geçmi ten günümüze kadar tüm toplumlarda –yapısı, i levi bakımdan farklılık gösterebilir. Bilinen aile; kar ı cinslerdeki bireylerin bir araya gelerek olu turdukları bir birlikteliktir. Nitekim en genel anlamda aile, anne baba ve çocuklardan olu an ve toplum içinde belli ba lı bazı görev ve sorumlulukları olan toplumsal bir kurum olarak tanımlanabilir.

Bireyin sayısız gereksinimlerini kar ılamak için kar ı cinse ba lı olması, kendini gerçekle tirmesi için mutlu bir yuvaya ihtiyaç duyması ve soyunu devam ettirmek istemesi bireyi aile kurmaya yönlendirir. Fakat e llerden birinin veya ikisinin ölümü, geçimsizlik vb. nedenlerle bo anması ve herhangi bir nedenle e llerden birinin ayrılması ailenin parçalanmasına yol açar. Bu aile modeline parçalanmı aile modeli denir. Aile içinde ebeveynlerin üzerine dü en görev ve rollerin gerçek anlamda yerine getirilmesi ve iyi bir ileti imin gerçekle tirilmi olması, aile üyelerini mutlu etmektedir. Mutlu bir aile ya antısı, yeti kinler kadar ailenin en küçük üyeleri olan çocukların fiziksel ve ruhsal geli imi için büyük bir öneme sahiptir. Anne babanın çocukla kurdu u diyalog, onun sorunlarıyla ilgilenmesi, ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını kar ılaması, çocu un e itimini olumlu etkilemektedir. Bu ko ullarda çocuk, okul ba arısı için gerekli motivasyonu sa layabilmektedir. Ancak tersi durumda; yani anne babanın problemlili kiye sahip olması, aile içinde kavga, çatı ma ve geçimsizli in hakim olması ya da ailenin bu problemlere dayalı olarak parçalanması, çocu un sosyalle me ve e itim sürecini olumsuz etkilemektedir. Nitekim yapılan ara tırmalar, ailesi parçalanmı çocuklarda ruhsal uyumsuzluk oranının yüksek oldu unu göstermektedir. Bu uyumsuzlukların en önemlileri ise, ruhsal çökkünlük, okul ba arısızlı ı ve çe itli davranı bozukluklarıdır (Tezcan, 1999: 155).

Bu bakımdan, aile yapı ve özellikleriyle çocuk arasındaki ili kilerin konu edinildi i bu ara tırmayla; bo anma, ölüm ve ayrılma gibi durumlarla aile yapısı parçalanmış ortaokul ve lise ça ındaki ö rencilerin e itimdeki ba arı durumları ölçülmektedir. Aile yapısı bozulmuş ö rencilerle, aile yapısı bozulmamı (parçalanmamı) ö renciler kar ıla tırılarak, aile parçalanmasının ö rencinin e itim durumu üzerindeki etkileri konu edilmektedir.

3. Ara tırmanın Varsayımları:

Sosyal bilimlerde yapılan ara tırmalar bazı temel varsayımlar üzerinde temellendirilirler. Bu varsayımlar mantıksal ve apaçık olmalı, tartı ılır olmamalı ve gerekçeleri bulunmalıdır. Püsküllüo lu Öztürkçe sözlü ünde; varsayımı “Deneyle kanıtlanmamı olmakla birlikte kanıtlanabilece i umulan kuramsal dü ün”, “Varmı ,

olmu , gerçekmi gibi kabul edilerek bir eyde dayanak olarak kullanılan ya da bir olayı açıklamada yararlanılan ilke” olarak tanımlamaktadır (Aktaran Gökçe, 2012: 44-45). Söz konusu ara tırma iki varsayımla temellendirilmiştir. Bunlar;

- Ailenin parçalanması bir fonksiyon daralması ya da fonksiyon kaybı olarak tanımlanmaktadır. Bu durumun çocuğun gelişiminde olumsuz etkilemektedir.
- Boşanma, ayrılık ya da ölüm sebeplerine bağlı olarak ortaya çıkan aile parçalanması çocukta özgüven kaybı, baskı olmak üzere çocuğun çeşitli ruhsal problemler yaşamasına neden olmaktadır.

4. Ara tırmanın Yöntemi

Yöntem, düzenli ve bilinçli olarak yapılan ve belirli bir amaca ulaşmada kullanılan yolların tümüdür (Gökçe, 2012: 30). Bilimsel yöntem ise bir bilim insanının ara tırma ya da karşı karşıya olduğu bir problemdeki bilgi edinme süreci olarak tanımlayabileceği bir gelişim süreci olarak tanımlanabilir. Yani bilimsel yöntem, bilimlerin ortaklaştıkları betimleme ve açıklama yollarını kapsayan bir yöntemdir. Yani eylemsel değil, deneysel bir süreçtir (Büyüköztürk vd., 2013: 22). Bir başka tanımlamayla bilimsel yöntem; “kanıtlanmış bilgi elde etmek için izlenen yol” (Karasar, 2012: 12) dir.

Bu ara tırmanın yöntemi; betimleyici, uygulamalı bir alan ara tırmasıdır. Betimleyici ara tırmalar, ilgi duyulan konu ya da etkinliklerin bir betimlemesini, tasvirini elde etmeyi amaçlayan ara tırmalardır. Bu ara tırma tipinde çalınan olgu ya da örneklem hakkında elde edilen veriler betimlenerek temel özellikleri tasvir edilir (Suur, 2009: 119). Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel’e (2013: 22) göre Betimleyici ara tırma, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlayan ara tırmalardır. Başka bir ifadeyle bu yöntemle “ne oldu” sorusuna cevap aranır ve olan durum açık bir şekilde tasvir edilir. Burada varsayım veya hipotez kullanılmaz (Büyüköztürk, 2012: 5). Uygulamalı ara tırmalar ise genellikle durum saptamaya yöneliktir. Yaşamsal sorunlara çözüm bulmak ve uygulayıcılara yol göstermek amacıyla yapılan uygulamalı ara tırmalarda kuramsal yaklaşım merkezli bir konum tarafından kuramsal çerçevenin çizilmesinde önemli bir rol oynar. Ancak

hedef, kuram üretmek de il pratik yarar sa lamaktır. Bu bakımdan uygulamalı ara tırmalarda kuramsal çerçeveden sonra ayrıntılı ve sistematik bir ara tırma ve uygulama planı yapılır. Son a amada ise alandan elde edilen veriler 111 nda uygulama sonuçlarının raporla tırılması yapılır (Gökçe, 2012: 56). Bu ara tırmada da; aile parçalanmasının ve olumsuz aile ko ullarının, çocu un e itim hayatı üzerindeki etkileri; uygulamalı, betimleyici ara tırma türünden ortaya konulmaktadır.

4.1 Ara tırmanın Evreni:

Evren, ara tırma sonuçlarının genellenmek istendi i elemanlar bütünüdür. Bu bütün, ortak özellikleri olan canlı ya da cansız her türlü elemanı içerebilir (Karasar, 2012: 109). Çalı manın evrenini Trabzon Merkez İ lçesine ba lı olan; bo anma, ölüm ve uzun süreli ayrılık gibi nedenlerle ailesi parçalanmı ortaokul ve lise son sınıftaki ö renciler ile tüm aileye sahip olan ö renciler olu turmaktadır. Daha önce bu konuyla ilgili her hangi bir çalı ma ve bilgi olmadı ndan dolayı evren hacminin netle tirilmesi için Trabzon İ l Milli E itim Müdürlü ünden yardım istenmi tir. Trabzon İ l Milli E itim Müdürlü ü'nde 31 Ocak 2013 tarihinde 2503 sayılı resmi yazı ile ilgili okullardan parçalanmı aileye sahip ö renci sayılarını istemi tir. Yazı malar sonucunda elde edilen sayılara göre Trabzon Merkez İ lçesine ba lı Ortaokul son sınıflarında (8. Sınıf) 459, Lise son sınıflarında (12. Sınıf) 524 ö renci olmak üzere toplamda 983 parçalanmı aileye sahip ö renci oldu u tespit edilmi tir. Tespit edilen 983 parçalanmı aileye sahip ö renci evren olarak kabul edilmi tir.

4.2 Ara tırmanın Örnekleme:

Örneklem belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmi ve seçildi i evreni temsil yeterli i kabul edilen küçük kümedir. Ara tırmalar genelde örneklem kümeler üzerinde yapılır ve alınan sonuçlar, ilgili evrenlerine genellenir (Karasar, 2012: 110). Bu çalı mada da yargısal bir örneklem türü olan kota örneklem yöntemiyle örneklem belirlenmi tir. Kota Örneklem, tabakalı örnekleme yönteminin tesadüfi olmayan biçimidir (Altunı ık vd., 2004: 130). Bu örneklem tekni i, hedeflenen evrenin özelliklerinin betimlenmesiyle ba lar. Daha sonra örnekleme girecek olan birimlerde

aranacak özellikler konusunda belirli kotalar (kontenjanlar) oluşturulur ve bireyler, bu kotaları dolduracak şekilde seçilir (Suur, 2009: 144). Yani evrenin özelliklerini belirlediğine inanılan belli deyimlenler dikkate alınarak örnek kütle oluşturulur (Altunışık vd., 2004: 130). Bu örnekleme türünde araştırmacı öngördüğü belli deyimlenlere göre sınıflandırmalar yapabilir. Bu deyimlenler ya da, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, hastalık, sakatlık ve benzeri doğrudan doğruya bireye yönelik özellikler olabileceği gibi, etnik köken, kırsal ve kentsel özellikler gibi topluma yönelik etkinlikler de olabilir (Gökçe, 2012: 121). Bu yanıyla pratik ve ekonomik bir örnekleme tekniği olan kota tekniği (Suur, 2009: 145) aynı zamanda araştırmacıya da kolaylık sağlamaktadır. Bu yöntemle evrenin içinden farklı ekonomik ve sosyal yapıya sahip olan bölgelerdeki okulların, parçalanmış aileye sahip öğrencilerin ve 8. sınıf ile 12. sınıfa devam eden öğrencilerin seçilmesiyle ilgili belli kotalar uygulanarak örnekleme oluşturulmuştur. Örnekleme dahil olan ilgili okulların seçilmesinde kota örnekleme yöntemine uygun olarak okulların bulunduğu mahallelerin sosyo-ekonomik seviyeleri göz önüne alınarak her türlü ekonomik seviye sahip okulların seçilmesine ve her sosyo-ekonomik seviye için belli kotaların oluşturulmasına dikkat edilmiştir. Mahallelerin sosyo-ekonomik seviyelerinin belirlenmesinde ise Trabzon'da 2005 yılında Ebru T. S. N. AN'ın yaptığı olduğı “Kentsel Sosyal Alan Analizi” adlı Yüksek Lisans Tezinden yararlanılmıştır. Bu çalışmaları sonucunda Trabzon Merkez İlçesine bağlı; Affan Anadolu Lisesi, Trabzon Fen Lisesi, Trabzon Anadolu İmam Hatip Lisesi, Trabzon Teknik ve Endüstri Meslek Denizcilik Anadolu Meslek Lisesi, Trabzon Ticaret Lisesi, Zübeyde Hanım Kız Teknik ve Meslek Lisesi, MKB Kız Teknik ve Meslek Lisesi, Merkez Gazi Anadolu Lisesi, Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi, Çalayan Adnan Menderes Lisesi, 88. Yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi ile Cumhuriyet Ortaokulu, Kanuni Ortaokulu, Cudibey Ortaokulu, Yavuz Sultan Selim Ortaokulu, Atatürk Ortaokulu, Osman Altıntaş Ortaokulu, Pelitli 75. Yıl Cumhuriyet Ortaokulu, Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu, Yol Sendikası Ortaokulu, 24ubat Ortaokulu, smetpa a Ortaokulu, skenderpa a Ortaokulu, Bedri Rahmi Eyüplü Ortaokulu olmak üzere 11 lise ve 13 ortaokulda toplamda 24 eğitim kurumunda uygulamalı çalışma yapılmıştır.

Ara tırmada 983 olarak belirlenen evrenden, % 95 güven düzeyi ve + - 5 göz yumulabilir yanılğı payı hesaplamasıyla 278¹ ö renciye anket uygulanması gerekti i göz önüne alınarak; 300 parçalanmı aileye sahip ö renciye anket uygulanmı tır. Bu anketlerin ilk 20 tanesi pilot uygulama olarak ö rencilere uygulanıp gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra alana çıkılmı tır. Uygulama yapılan 300 parçalanmı aileye sahip ö rencilerin anketlerinden yırtılan, eksik ve yanlış doldurulanlar çıkartıldıktan sonra geriye kalan 283 parçalanmı aileye sahip ö rencinin anketleri örneklem olarak de erlendirmeye alınmı tır. Ancak bu çalı ma, uygulamalı deneysel bir ara tırma oldu u için kontrol grubu da olu turulmu tur. Daha açık ifadeyle varolan durumu yani aile parçalanmasının ö rencinin e itimini nasıl etkiledi ini açık bir ekilde ortaya koyabilmek için; ailesi parçalanmamı (bütün aileye sahip, anne ve babasıyla birlikte ya ayan) 283 ö renci de kontrol grubu olarak ele alınmı ve aynı anket bu ö rencilerde uygulanmı tır. “Deneysel ara tırma” adı verilen bu teknik, bilimsel yöntemler içinde en kesin sonuçların elde edildi i ara tırmadır. Çünkü ara tırmacı bu teknikle, kar ıla tırabilir i lemler uygular ve daha sonra onların etkilerini inceleyebilmektedir. Bundan dolayı bu tür bir ara tırmanın sonuçları ara tırmacıyı en kesin yorumlara götürür (Büyüköztürk vd., 2013: 17). Ancak bu tekni i uygularken sa lam veri elde etmek için deney ve kontrol gruplarındakilerin benzer özellikli deneklerin e le tirilmesi gerekti ine (Miller, 1996: 31) dikkat edilmelidir. Bu hususa binaen bu çalı mada da deney ve kontrol grupları aynı sınıftaki ö rencilerden seçilmilerdir. Toplamda 566 ö renciye anket uygulaması yapılmı tır. Bu anketler, okul idaresinin yönlendirmesi ve okul rehber ö retmenlerinin yardımlarıyla, okulun müsait olan; konferans salonu, kütüphane, bili im teknoloji sınıfları ve müzik sınıfları gibi yerlerinde ö renciler toplanarak uygulanmı tır.

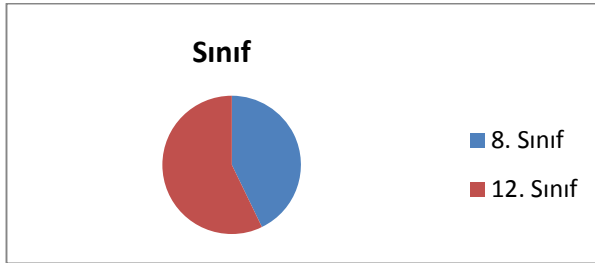
4.2.1 Örnekleme Katılan Ö rencilerin Demografik Bilgileri:

283’ü deney grubu (parçalanmı aileye sahip) ve 283’ü kontrol grubu (bütün aileye sahip) olarak belirlenen toplam 566 ö renci ara tırmaya dahil edilmi tir

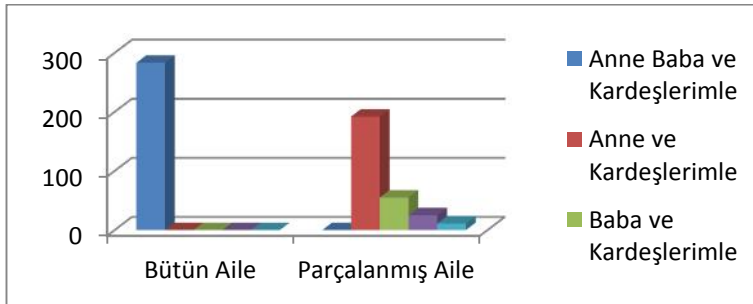
¹ Muzaffer Sencer (1979); gerekli hesaplamalar yapıldıktan sonra, 1000 ki ilik bir evren büyüklü ü için 278 ki i örneklem olarak belirlenmi tir.

Grafik 1: Ö rencilerin cinsiyet durumu

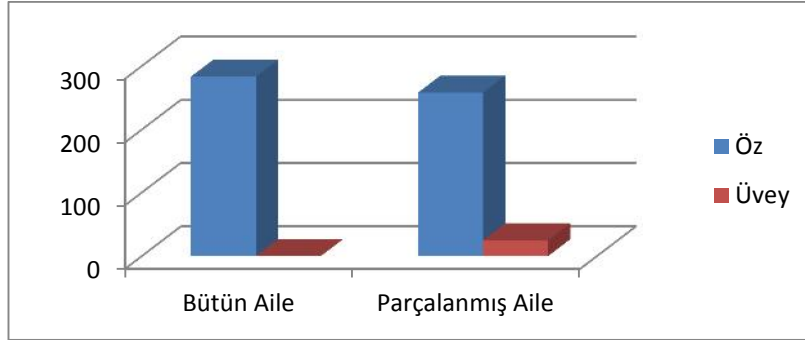
Ara tırmaya katılan ö rencilerin 341'i kız, 225'i erkek ö rencidir.

Grafik 2: Ö rencilerin sınıf durumu

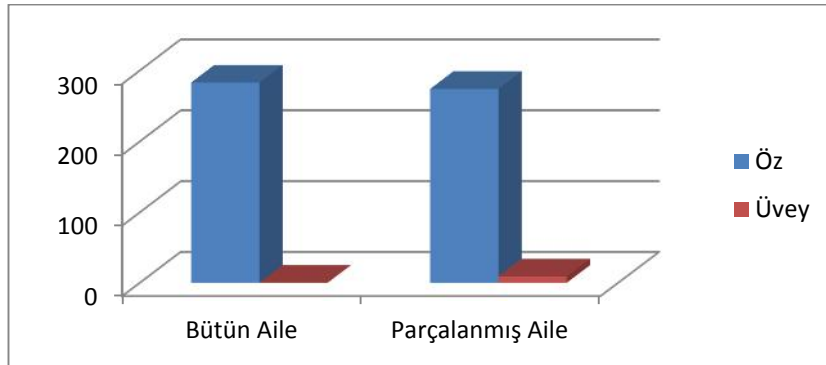
Bu ö rencilerin 242'si 8.Sınıf ö rencisiyken 324 ö renci 12.Sınıf ö rencileridir.

Grafik 3: Ö rencilerin kiminle ya ama durumu

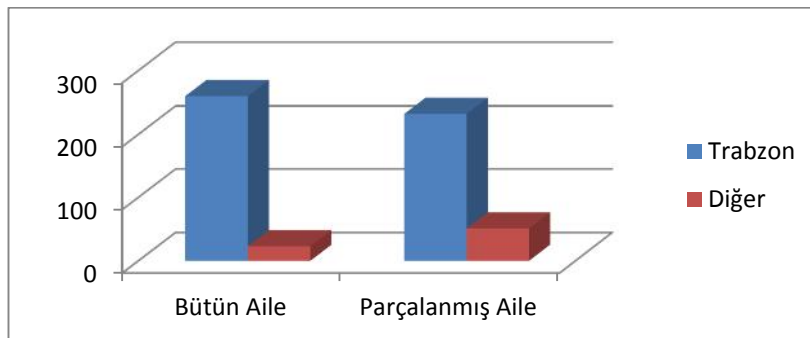
Yukarıdaki tabloda da görüldü ü üzere ara tırmaya katılan ö rencilerden; bütün aileye sahip ö rencilerin hepsi (283 ö renci) anne, baba ve karde leriyle ya arken, parçalanmı aileye sahip ö rencilerin 192'si anne ve karde leriyle, 55'i baba ve karde leriyle, 25'i akrabalarıyla ve 11'i yurttta kalmaktadır.

Grafik 4: Annenin özlük/üveylik durumu

Ara tırmaya katılan ö rencilerden; bütün aileye sahip ö rencilerin hepsinin annesi öz iken, parçalanmış aileye sahip ö rencilerden 25'inin annesi üveydir.

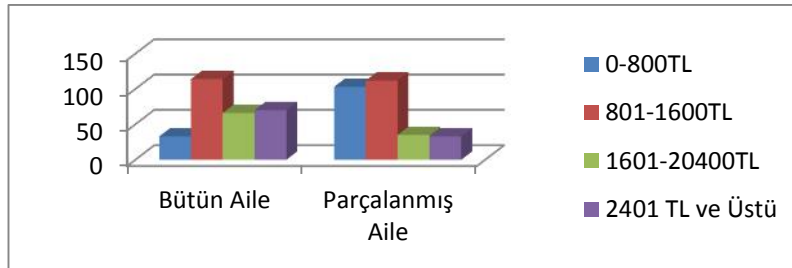
Grafik 5: Babanın özlük/üveylik durumu

Ara tırmaya katılan ö rencilerden; bütün aileye sahip ö rencilerin hepsinin babası öz iken, parçalanmış aileye sahip ö rencilerden 9'unun babası üveydir.

Grafik 6: Ö rencilerin doğum yeri durumu

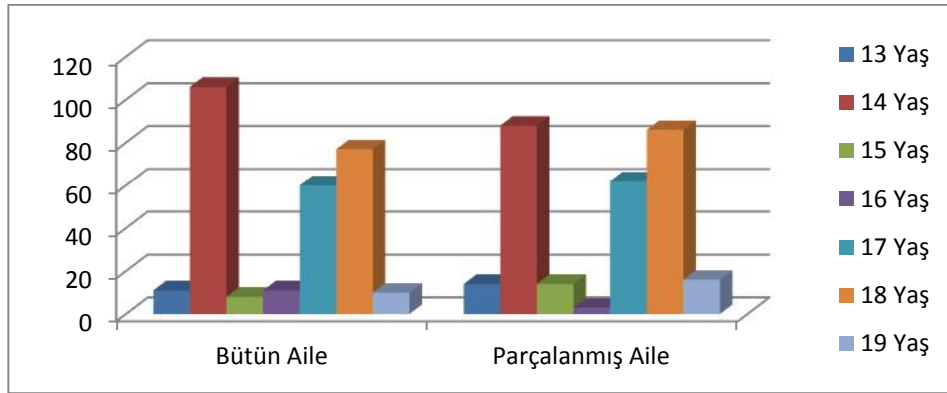
Ara tırmaya katılan ö rencilerin büyük ço unlu u Trabzon do umlu oldu u görülmektedir. Bütün aileye sahip ö rencilerden 260'ı Trabzon do umlu iken 23'ü Trabzon dı ında di er illerde do mu tur. Parçalanmı aileye sahip ö rencilerden 232'si Trabzon do umlu iken 51'i Trabzon dı ında di er illerde do mu tur.

Grafik 7: Ö rencilerin aylık gelir durumu

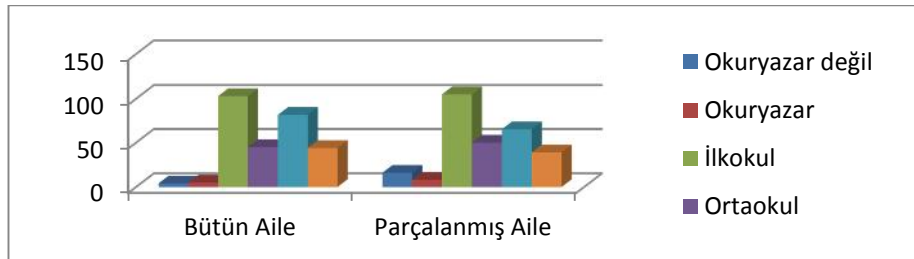

Ara tırmaya katılan ö rencilerin aylık gelir durumunu inceledi imiz zaman bütün aileye sahip ö rencilerin parçalanmı aileye sahip ö rencilerden daha iyi ekonomik seviyeye sahip oldu u görülecektir. Bütün aile ö rencileri genelde orta ve yüksek ekonomik seviyeye sahip iken, parçalanmı aileye sahip ö rencilerin genelde dü ük ve orta ekonomik seviye² sahip oldukları görülmektedir. Parçalanmı aileden gelen ö rencilerin 103'ü 0-800TL, 112'si 801-1600TL, 35'i 1601-2400TL ve 33'ü 2401TL ve üstü aylık gelire sahiptir. Bütün aile çocuklarının ise; 33'ü 0-800TL, 114'ü 801-1600TL, 66'sı 1601-2400TL ve 70'i 2401TL ve üstü aylık gelire sahip oldu u görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak aile parçalanmasıyla, ailelerin ekonomisinin bölünmesi ve bundan dolayı ailenin, "ekonomik i Levinin" yerine getirmede zorlanması gösterilebilir.

² 0-800 TL dü ük ekonomik seviye, 801-1600 TL ile 1601-2400 TL orta ekonomik seviye, 2401 TL ve üzeri yüksek ekonomik seviye.

Grafik 8: Ö rencilerin Ya durumları

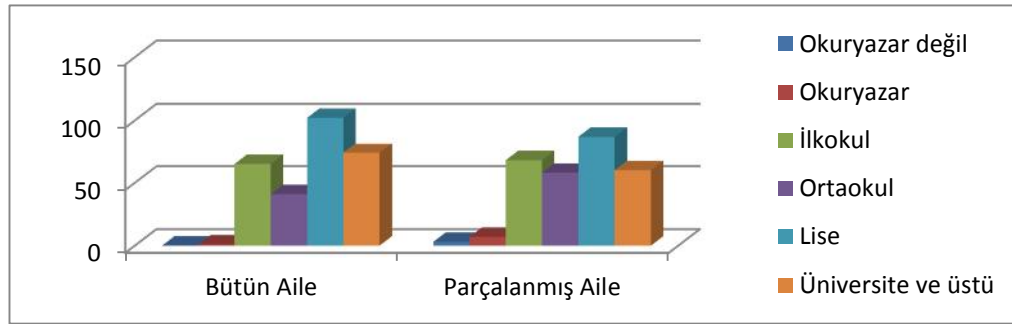
Ara tırmaya katılan ö rencilerin ya durumlarını incelediğimizde 8. Sınıf ö rencilerinin genelde 14 yaşında olduğunu görmekteyiz. Bütün aileye sahip olan ö rencilerin 106'sı parçalanmış aileye sahip ö rencilerin 88'i 14 yaşındadır. 12. sınıf ö rencileri ise 17 ve 18 yaşlarda olduğunu görmektedir. Ara tırmaya katılan parçalanmış aile çocuklarından 62'si 17 yaşında iken bütün aile çocuklarının 60'ı 17 yaşındadır. Parçalanmış aile çocuklarının 86'sı 18 yaşındayken, bütün aile çocuklarının 77'si 18 yaşındadır. Ö rencilerin okula geç veya erken başlaması, sınıfta kalmaları gibi durumlar ö rencilerin yaşlarını farklılaştırmaktadır. Ancak tabloda da görüldüğü üzere ara tırmaya katılan ö rencilerin yaş aralığı 13 yaş ile 19 yaş arasındadır. Bu bakımdan ö rencilerin hepsi "ergenlik dönemi" gelişim aşamasındadır.

Grafik 9: Annenin Eğitim Durumu

Ara tırmaya katılan ö rencilerin annelerinin eğitim durumları incelendiğinde en çok ilköğretim seviyesinde olduğunu görmekteyiz. Okuryazar olamama ve okuryazar olma gibi düşük eğitim seviyeleri diğer eğitim seviyelerine göre oldukça az sayıdadır. Genel olarak ilköğretim, ortaokul ve lise seviyesindedir.

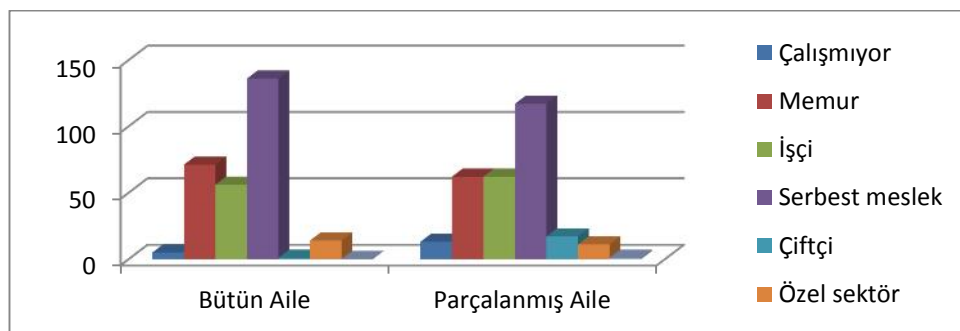
Parçalanmış ailelerden gelen öğrencilerin annelerinden 16'sı okuryazar değil, 8'i okuryazar, 105'i ilkököl, 50'si ortaokul, 65'si lise ve 39'u üniversite ve üstü seviyede eğitimde sahiptir. Bütün ailelerden gelen öğrencilerin annelerinden 4'ü okuryazar değil, 5'i okuryazar, 103'ü ilkököl, 45'i ortaokul, 82'si lise ve 44'ü üniversite ve üstü seviyede eğitimde sahiptir.

Grafik 10: Babanın Eğitim Durumu

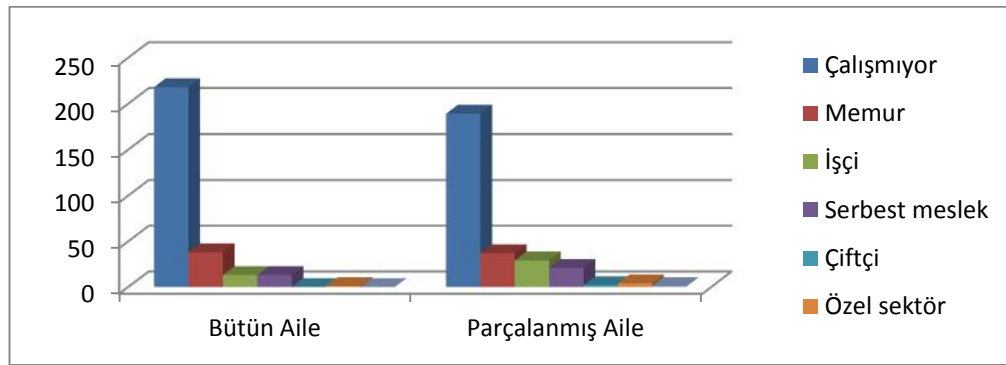
Ara tırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim durumları incelendiğinde annelerin eğitim durumlarına göre daha yüksek seviyede olduğu görülmektedir. En çok lise ve Üniversite seviyelerinde yer almaktadır. Parçalanmış ailelerden gelen öğrencilerin babalarının eğitim durumuna bakıldığında; 3'ünün okuryazar olmadığı, 7'sinin okuryazar olduğu, 68'inin ilkököl seviyesinde, 58'inin ortaokul seviyesinde, 87'sinin lise seviyesinde ve 60'ının üniversite ve üstü seviyede eğitimde sahip olduğu görülmektedir. Bütün aileden gelen öğrencilerin ise; 1'i okuryazar, 65'i ilkököl, 41'i ortaokul, 102'si lise ve 74'ü üniversite ve üstü eğitim seviyesinde oldukları görülmektedir.

Grafik 11: Babanın meslek durumu

Ara tırmaya katılan ö rencilerin babalarının meslek durumunu inceledi inde daha çok serbest meslek yo unlukta oldu u görülmekte; bütün aileden gelen ö rencilerin 136'sının, parçalanmı aileden gelenlerin ise 117'sinin babası serbest meslek olarak çalı maktadır. Babası memur olan bütün aile çocuklarında 71 ki i iken, parçalanmı aile çocuklarında 62 ki i dir.

Grafik 12: Annenin meslek durumu

Ara tırmaya katılan ö rencilerin annelerinin meslek durumları incelendi inde bütün aileye sahip ö rencilerin 218'inin annesi çalı mıyorken, parçalanmı aileye sahip ö rencilerin 189'unun annesi çalı mamaktadır. Annesi memur olan bütün aileye sahip ö rencilerde 38 iken, parçalanmı aileye sahip ö rencilerde 37'dir. Bütün aile çocuklarından 13'ünün annesi i çi iken, parçalanmı aile çocuklarından 29'unun annesi i çi oldu u görülmektedir.

5. Ara tırmanın “Bilgi Toplama” Yöntemleri ile Ölçme Araçlarının Hazırlanması, Geli tirilmesi ve Uygulanması

Bu ara tırmada birden fazla ara tırma tekni i kullanılmı tır. Bir yandan geni bir kitleye ula abilmek için anket tekni i uygulanırken, di er yandan elde edilen verilerin do rulu nu test etmek için mülakat ve gözlem tekni i kullanılmı tır. Konuyla ilgili daha önceki yıllarda yapılmı yurt içi ve yurt dı ındaki çalı malara ula ılmı ve ula ılan kaynakların incelenmesi yapılip, ara tırmanın konusu ve amacına uygun olarak de erlendirilmi tır.

Thomas (1998) Anket tekni ini u ekilde ifade etmi tir; insanların ya am ko ullarını, davranı larını, inançlarını veya tutumlarını betimlemeye yönelik bir dizi

sorudan oluşan ara tırma materyali olarak tanımlamaktadır. Diğer veri toplama tekniklerine (görüşme, gözlem) göre farklı bölgelerden çok daha büyük gruplara hızla uygulama olanağının olması ve maliyetinin daha düşük olması gibi avantajları vardır (Büyüköztürk vd., 2013: 124). Bu çalışmada da örneklem büyüklüğünün yüksek olmasından dolayı anket tekniği uygulanmıştır. Ara tırmanın ölçme aracı olan anketin hazırlanması sürecinde, ara tırmacı tarafından ilgili alanyazın taranması, daha önce yapılan tezlerden yardım alınması ve anket soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan ölçme aracının kapsam geçerliliği kapsamında önünü Üniversitesi Sosyoloji Anabilim dalında çalışmakta olan iki öğretim üyesi ile önünü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri anabilim dalında çalışmakta olan iki öğretim üyesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyoloji Anabilim dalında çalışmakta olan iki öğretim üyesinin görüşleri alınmıştır. Alınan bu görüşlerden ankete son ekli verilmiştir. Böylece toplamda 60 adet kapalı uçlu sorudan oluşan anket hazır hale gelmiştir. Daha sonra hazırlanan ölçme aracı, 10 ortaokul son sınıf öğrencisi ile 10 lise son sınıf öğrencisi üzerine pilot uygulama yapılmış olup maddelerin, öğrenciler için açık, anlaşılır olduğu belirlenmiştir. Ara tırmanın anketleri ara tırmacı tarafından bizzat uygulanmıştır. Bu esnada ara tırmacı, öğrencilerle bir takım görüşmeler ve gözlem yapma fırsatı bulmuştur. Böylece ara tırmacı, anket tekniğiyle elde edilen nicel verileri, görüşme ve gözlem sonucu elde edilen nitel verilerle desteklemiştir. Aynı şekilde ara tırmacı, okulun rehber öğretmenleri ve öğrencilerin sınıf öğretmenlerinin, öğrenciler hakkındaki yazılı ve sözlü bilgilerine de müracaat ederek anket tekniğiyle elde edilen verilerin sınırlılıklarını gidermeye çalışmıştır. Çünkü anketle elde edilen veriler daha çok yüzeysel veriler olduğu (Büyüköztürk vd., 2013: 124) için anketle elde edilemeyecek derinlikte olan veriye mülakatla (Altunışık vd., 2004: 85) ulaşılmıştır. Nitekim gözlem, görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı ara tırmalarda, algıların ve olayların doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konduğundan dolayı (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 39) diğer veri toplama yöntemlerine göre daha derinlemesine, tam ve samimi bilgiler elde edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 123).

Anket ve görüşmeler okul rehber öğretmenlerinin yardımıyla okulun uygun olan yerlerinde yapılmıştır. İlk olarak rehber öğretmenlerle birlikte belirlenen ilgili

ö renciler, kütüphane, laboratuvar gibi okulun müsait olan yerlerine toplanmış ve onlara çalı manın amacı, konusu üzerine bilgilendirmeler yapılmıştır. Çalı maya katılımların gönüllülük esasına dayandı ı hatırlatılarak, 60 sorudan olu an ölçme aracının uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anketlerin uygulanmasından sonra “gözlem” ve “yarı yapılandırılmış görüşmeler” yapılarak ö rencilerin samimi düşüncelerinin alınması sağlanmıştır. Anketlerle birlikte; hem kontrol grubuyla hem de deney grubuyla ayrı ayrı yapılan bu gözlem ve görüşmelerle elde edilen veriler karşılaştırılarak var olan durumun (aile parçalanmasının) detaylı bir tasvirinin yapılması amaçlanmıştır.

6. Araştırmanın “Bilgi İleme” Araçları ve Verilerin Analizleri

Araştırmanın verileri, bilgisayar paket programlarından biri olan “SPSS for Windows” adlı istatistik programı kullanılarak çözümlenmiştir. SPSS, adını “Statistical Package for Social Sciences” (Sosyal Bilimler için istatistik Paketi) ifadesinin ilk harflerinden alan bir istatistiksel analiz programıdır (Altunışık vd., 2004: 264). Bu kapsamda ölçme araçlarıyla elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS programına girildikten sonra çapraz tablolar oluşturularak Ki Kare testi ile analizleri yapılmıştır. Ki kare testi, uygulamada elde edilen sonuçlarla (gözlenen frekans) teorik sonuçları (beklenen frekans) karşılaştırarak ne kadar uyum sağladığını araştırmaktadır. Burada gözlenen frekansla beklenen arasındaki farka bakılır. Aradaki fark arttıkça çapraz tablolama yöntemiyle oluşturulmuş de i kenler arasında bir ilişki söz edilir (Gökçe, 2012: 121). De i kenler arasında anlamlı ilişki olup olmadığını tespit etmek için Pearson Chi-Square değerini bakılır. Eğer bu değer (kritik değer olan %5 anlamlılık seviyesi için) 0,05’ten küçük ise de i kenler arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğunu söyleyebiliriz. Yani başka bir ifadeyle de i kenler arasında anlamlı farkın var olduğundan bahsedebilmek için (kritik değer olan %5 anlamlılık seviyesi için) bu değer 0,05’ten küçük olması gerekmektedir (Altunışık vd., 2004: 292-293).

7. Ara tırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler:

Uygulama alanı olan Trabzon ilinin, tarihi kökeni M.Ö 2000 yıllarına dayanmaktadır. Avrupayla Asya'yı birbirlerine ba layan tarihi pek yolunun ba langıcında kurulmu tur.Günümüzde konum olarak; Do u Anadolu'nun kuzeydo usunda, Karadenizin tabii bir limanının kıyısında, Asya ve Ortado u transit yolunun ba ında kurulmu bir ehirdir.41 derece kuzey enleminde ve 39 derece 43' do u boylamında bulunur (Trabzon Rehberi, 2013).

Yüzölçümü 4685 km² olan Trabzon ili do uda Rize, güneydo uda Bayburt, güneyde Gümü hane, batıda Giresun illeri, kuzeyde Karadeniz ile çevrilidir (Trabzon Rehberi, 2013). Yerle im yo unlu u sahil kesimlerdedir. Deniz seviyesinden ba layarak güneye do ru artan yükseklik bölgede 3000 metreyi bulur. Yüksek kesimlerde genellikle da lar, tepeler ve yaylalar yer almaktadır (TÜ K, 2013d).

On yedi ilçeye sahip olan Trabzon'un, dokuz ilçesi 114 Km.lik sahil eridinde sıralanmı tır. Bunlar Batıdan do u istikametine do ru Be ikdüzü, Vakfıkebir, Çar ıba ı, Akçaabat, Yomra, Arsin, Araklı, Sürmene ve Of ilçeleridir. Tonya, alpazarı, Düzköy, Maçka, Köprüba ı, Dernek pazarı, Hayrat ve Çaykara ilçeleri sahilden içeridedir. Be ikdüzü ve alpazarı 1988, Çar ıba ı, Düzköy, Köprüba ı, Dernekpazarı ve Hayrat 1990 yılında ilçe olmu lardır (Trabzon Rehberi, 2013). 75 belediyesi bulunan Trabzon'un, genellikle engebeli bir arazi üzerinde da mık yerle im gösteren 477 köyü vardır (Trabzon Valili i, 2013).

Trabzon'un demografik bilgilerine baktı ımız zaman 2012 yılı Tüik verilerine göre nüfusu 757 898'e ula mı tır. Bu nüfus itibariyle Türkiye'de 81 vilayet arasında 29. sırada yer almaktadır (Trabzon Valili i, 2013). Nüfusu yediyüz elli bini geçti i için 2013 yılında Büyük ehir statüsü kazanmı tır. Yıllık nüfus artı hızı binde 7'dir. 2012 yılı Türkiye nüfus artı hızı ortalaması binde 12 oldu u için Trabzon'un nüfus artı hızının Türkiye ortalamasına göre oldukça dü üktür. Bunun en büyük sebebi göç veren bir il olması ve co rafi konum olarak engebeli bir konuma sahip oldu undan dolayı ya am alanının kısıtlı olmasıdır. Bundan dolayı

nüfus yoğunluğu diğer illere göre daha yüksektir. TÜİK verilerine göre Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin kilometrekareye 162 kişi olan nüfus yoğunluğu, 97 olan ülke nüfus yoğunluğunun oldukça üzerindedir (TÜİK, 2013d).

Trabzon'daki son beş yılın evlenme ve boşanma sayılarına bakarsak: 2007 yılında 6480 evlenme ve 534 boşanma, 2008 yılında 6609 evlenme ve 552 boşanma, 2009 yılında 5784 evlenme ve 681 boşanma, 2010 yılında 5449 evlenme ve 596 boşanma, 2011 yılında 5335 evlenme ve 624 boşanma gerçekleşmiştir. 2011 yılı verilerine göre Trabzon'da Kaba evlenme hızı bin nüfus başına 7,01 evlenme sayısı ile, 8,02 olan Türkiye ortalama kaba evlenme hızı oranına göre düşüktür. Aynı şekilde 2011 yılı verilerine göre Trabzon'da kaba boşanma oranı 0,82 iken aynı yıl Türkiye ortalaması kaba boşanma oranı 1,62'dir. Bu bakımdan Trabzon'da boşanma oranının Türkiye ortalamasına nispetle düşük olduğu söylenebilir. 2012 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'de ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,7 kişi iken, uygulama alanımız olan Trabzon'da bu oran 3,5'dir. Bu bakımdan Trabzon'un genelde çekirdek aile yapısına sahip bir il olduğunu söyleyebiliriz.

Trabzon'da 266 resmi, 6 özel olmak üzere toplam 272 ilköğretim ve bu okulların 2.776 derslisi mevcuttur. Bu okullarda 45.595 öğrenci öğrenim görmekte olup 2.926 öğretmen görev yapmaktadır. İlköğretimde bir öğretmene 16, bir dersli ise 22 öğrenci düşmektedir. 2012-2013 eğitim öğretim yılında ilköğretimde Net okullaşma oranı %98,99'dur. Aynı şekilde Trabzon'da 230 (6'sı özel, 224'ü resmi) ortaokul ve bu okulların 1.473 derslisi mevcuttur. Bu okullarda 48.579 öğrencisi öğrenim görmekte olup, 3.496 öğretmen görev yapmaktadır. Ortaokullarda bir öğretmene 13, bir dersli ise 22 öğrenci düşmektedir. 2012-2013 eğitim öğretim yılında Ortaokullarda Net okullaşma oranı ise % 95,75'dir. Ortaöğretim seviyesinde ise, 140 (8'i özel, 132'si resmi) Lise ve Dengi okul ve bu okulların 1.808 derslisi mevcuttur. Bu okullarda 54.855 öğrenci öğrenim görmekte olup, 3.446 öğretmen görev yapmaktadır. Ortaöğretimde bir öğretmene 13, bir dersli ise 25 öğrenci düşmektedir. 2012-2013 eğitim öğretim yılında Ortaöğretimde net okullaşma oranı

% 83,58'dir (Trabzon Valili i, 2013). Türkiye'de ki ortalamalara göre bu oranları kar ıla tırdı ımız zaman Trabzon'un daha iyi artlarda oldu u görülecektir.³

Trabzon kültürel ve sosyal yönden geli mi olmasına ra men, beklenen ekonomik geli meyi sa layamamı tır. lin ekonomisi halen tarım ve hayvancılı a dayanmaktadır. En önemli geçim kayna ı çay ve fındık olup, mısır, lahana ve patates de kayda de er ürünler arasındadır. Hayvancılık daha çok süt ve süt mamulleri üretimine yönelik olarak yapılmaktadır. Daha çok büyükba hayvan beslenmektedir. Balıkçılık da, Trabzon ili için önemli bir geçim kayna ıdır. Trabzon'un arazi yapısı büyük çaplı sanayi tesislerinin kurulumu için uygun olmadığı için sanayi kurulu ları pek fazla de ildir (TÜ K, 2013d).

³ Türkiye'de 2011/2012 E itim Ö retim yılı ortalamalarına göre ilkö retimde bir ö retmene 20 ö renci, ortaö retimde bir ö retmene 16 ö renci dü mektedir (MEB, 2013d).

B R NC BÖLÜM

ARA TIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVES

1.1 Ailenin Tanımı:

Toplumun devamlılığını sağlayan ve toplumsal sistemin bir alt birimi olan (Özgülven, 2001: 1) aile tarihin en eski kurumu olarak bilinmekte ve görülmektedir (Budak, 1990: 195). Dilimize Arapça'dan geçen "aile" sözcüğü, Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü'nde: evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; aynı gaye üzerinde anlaşan ve birlikte çalışarak kimselerin bütünü ve temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, anlamlarına karşılık gelmektedir (TDK, 2005: 45).

Evrensel boyutta bir yapılanma olan aile, sosyoloji literatüründe tarihin en eski toplumsal kurumu olarak incelenmektedir. Sosyolojinin en önemli kavramlarından biri olan toplumsal kurum; bir toplumun temel kaygıları ve faaliyetlerini düzenleyen ve toplumsal ihtiyaçlarını (düzen, inanç ve üreme ihtiyaçları gibi) karşılayan tüm yapısal bileşenleri ifade etmektedir (Marshall, 2009: 438). Bu anlayışa göre aile de evlilik de, devlet ve hükümet de birer toplumsal kurumdur (Gökçe, 1991a: 211).

Murdock'un dünya çapında 250 toplumdaki verilerden hareketle ailenin evrensel bir kurum olduğu sonucuna ulaşmıştır (Canatan, 2011a: 59). Fakat bununla birlikte bu kurumun dünya çapında çok farklı yapı ve şekillerde görülmesi sergilediği bilinmektedir. Bundan dolayı toplumsal yapının temel taşlarından biri olan ailenin, evrensel tanımını yapmak oldukça güçtür. Nitekim aile ile ilgili yapılmış tanımlara bakıldığında her bir tanımın aileyi farklı kategori içine yerleştirdiği görülmektedir. Yapılan tanımlar incelendiğinde kimisinin aileyi sosyal bir grup, bir topluluk olarak tanımlarken kimisinin de sosyal bir kurum, bir örgüt hatta

sosyal yapı olarak tanımladığı görülmektedir.⁴ Le Play; fiziğin atomuna, biyolojinin hücresine tekabül eden birimin toplumda aile olduğunu dile getirerek (Freyer, 1967: 253) bir anlamda toplumun en küçük temel taşının ve en önemli biriminin aile olduğunu belirtmektedir.

Anne, baba ve çocuklardan meydana gelen ve en küçük toplumsal birim olan aileyi; Fransız sosyolog E. Durkheim, “aralarında kan bağı bulunan ya da aynı soydan geldiklerine inanan fertlerden oluşan bir sosyal varlık” olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan Durkheim, ailenin iki temel vasfının; kan bağı ve hısımlık olduğunu dile getirmektedir (Celkan, 1991: 77). Toplumun en küçük birimi olan aileyi; Nimkoff “karı-koca-çocuklardan veya sadece karı-kocadan az veya çok devamlılık gösteren bir birlik” olarak tanımlarken, Sumner ve Keller “aile en az iki neslin bir arada bulunduğu kan bağıyla karakterize edilen küçük bir sosyal örgüt” (Aktaran Gökçe, 1991a: 211) olarak tanımlamaktadır.

ekli ve fonksiyonu toplumdan topluma değişebilir bütünü toplumlarda mevcut olan (Bozkurt, 2012: 259) ve toplumların en küçük ünitesi olarak ortaya çıkan aile (Doğan, 2012: 162), en genel anlamda; içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, ebeveler ve ana babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre baka yakınlar) arasında içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin yer aldığı toplumsal kurumdur (Ozankaya, 1994: 357).

Bireyin kendi varlığını tamamlayabilmesi ve yetersizlik duygusunu atabilmesi için bir bakışla birleşmeye ihtiyaç duyması (Bauman, 2012: 63) insanı aile kurmaya zorlamaktadır. Bu bakımdan Murdock, “aileyi her iki cinsiyetin yeniden üretildiği, ekonomik dayanışmanın, çocuk yetiştirme için en iyi şekilde sağladığı ve ebeveler arasındaki cinsel beraberliğin toplum tarafından onaylandığı bir

⁴Maclver ve Page’e göre aile; “Sex ilişkilerine dayalı, çocuk sahibi olma ve bu çocukları yetiştirme özellikleri gösteren bir grup” iken Winch’e göre aile; “Neslin devamı fonksiyonu çevresinde olduğu mu temel bir toplumsal yapıdır.” Daha geniş bilgi için bakınız: (Gökçe, 1991a: 210-211).

grup olarak tanımlamaktadır” (Aktaran entürk, 2012: 29-30). Bu ekildeki tanımlama; ailenin, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimlerini kar ıladı nı⁵, insan neslinin devamını sa ladı nı ve dünyaya gelen bireyi topluma hazırladı nı, sosyal bir grup veya kurum oldu unu ortaya çıkarmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse; üreme i levini yerini getiren aile, bir yandan aile üyelerinin psikolojik ve biyolojik doyuma ula masını sa larken öte yandan yeni do an toplum üyelerine, ba ta dil olmak üzere o güne dek toplumda olu turulmu maddi ve manevi zenginliklerin aktarılarak toplumsalla tırıldı ı ve onların toplumun bir üyesi olarak toplumsal bir aktör haline dönü türüldü ü biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri olan toplumsal bir birimdir (Sayın, 1990: 2).

1.2 Tarihsel Açıdan Aile

Toplumun en küçük birimi olan ailenin, tarihi bakımdan varlı ı, insanlık kadar eskiye dayanır (Kuran, 1991: 361). Tarih boyunca toplum nasıl de i ikliklere u ramı sa, aile de hem boyutları, hem yapısı ve hem de i leyi i bakımdan büyük dönü ümler göstermi tir (Sayın, 1990: 2). Bu dönü ümün kökeninde üretim biçimlerinin de i mesi payı büyüktür. nsanlık tarihi boyunca dört farklı üretim biçimi ya da ekonomik yapılanma hâkim olmu tur. Bu üretim biçimleri, beraberinde dört farklı toplum türünü ortaya çıkarmı tir. Bunlar; üretim araçlarının ortak mülkiyetine dayanan tarım öncesi toplumları, tarım devrimi sonucunda ortaya çıkan üretim aracının “toprak” oldu u tarım toplumları, sanayi devrimi sonucunda ortaya çıkan üretim aracının “fabrika” oldu u sanayi toplumları ile 1980’lerdeki teknolojik geli melerle gerçekte en enformasyon devriminin beraberinde getirdi i, bilginin en büyük sermaye oldu u günümüz sanayi sonrası toplumlarıdır (Köse, 2012: 15). Tarım öncesi, tarım sonrası, sanayi ve enformasyon toplumu olarak sınıflandırılan toplumsal a amalar birbirlerinden farklı içerik ve i leyi e sahip bir yapı meydana

⁵ 2012 yılı TÜ K verilerine göre evli olan ki ilerinin %63,9’u mutlu iken, evli olmayanlarda bu oran %52,9’dur. Bu durumda aile kurmanın insanın pek çok gereksinimi giderip, ki iyi yalnızlık duygusundan kurtarıp bireylerin daha çok mutlu olmasını sa ladı nı söyleyebiliriz.

getirmi tir. Yapı özelliklerinde beliren de i im ve dönü ümler kendini bir yapı unsuru olan aile kurumunda da göstermektedir. Toplumsal yapı ve özelliklerinde meydana gelen de i imler ve bunların ailedeki yansımalarını a a ıda verilen ekliyle de erlendirmek mümkündür.

1.2.1 Tarım Öncesi Toplumunda Aile

Ailenin kökeni ile ilgili birçok ara tırma yapılmı ve farklı görü ler ortaya atılmı tır. Ancak literatürde bu dönemle ilgili bilinen ilk bilimsel çalı ma J. Jakob Bachofen'nin 1861'de yayınladı ı “Analık Hukuku” adlı eseridir. Daha sonra bu eseri J. F. Mac Lennan ve L. H. Morgan'ın çalı maları izlemi tir. İlk dönemlerde bazı yazarlar ailenin kökeninde mutlak cinsi serbestli in oldu unu ifade etmi lerdir. Fakat daha sonra bazı sosyologlar bu görü ü reddetmi ler ve o dönemle ilgili; de i ik cinsi karma ıklı ın olmasına ra men yine de belli kuralların da mevcut oldu u bir aile biçiminin varlı ından bahsetmi lerdir (Gökçe, 1991a: 215-216). Durkheim'in “horde” diye adlandırdı ı tarih öncesi ça larda (Sayın, 1990: 75) bazı materyalist sosyologlar tarafından ailesiz bir ya am biçiminin oldu u iddia edilmi olsa da bu iddialar herhangi bilimsel bir dü ünçeyle do rulanamamı tır. Çünkü insanlı ın ilk ça larından beri ailesiz devir olmamı tır. Sosyolog Wundt, her ne kadar ilk aile tipi olarak Güney Afrika'daki Bo iman veya Ba menlerin ailesini görüyorsa da sosyolojik anlamda ilk ailenin Klan ailesi oldu u kabul edilmektedir (Eröz, 1991: 229).

Durkheim Klan toplulu unu, bölünmesi mümkün olmayan en küçük toplum parçası olarak tanımlamı tır (Eröz, 1991: 229). Durkheim bu tanımıyla bir anlamda Klan toplumunun günümüz manasında ortak kültür, de er ve inançlara sahip oldu unu dile getirmektedir. Klan toplumunun sahip oldu u bu ortak bilinç ve de erler veya ba ka bir deyi le Klan toplumundaki “totem ba ına dayanan akrabalık anlayı ı” (Findıko lu, 1991: 16) onu do al bir birliktelikten çıkarıp, toplumsal bir kurum haline getirmi tir. Bundan dolayı aile bir sosyal kurum olarak ele alınmaktadır (Eröz, 1991: 229).

Etnograflar tarafından yapılan ara tirmalar sonucunda avcı ve toplayıcı toplum olarak adlandırılan ilk insan topluluklarının tam anlamıyla “annenin hâkimiyeti” anlamına gelen anaerkil bir yapıya sahip oldukları kabul edilmektedir (Köse, 2012: 15; Martindale, 1991: 269). Bu toplumda, anaerkilli in hâkim olması ile ilgili iki sav vardır. Bunlardan birincisi; bu dönemde insanların küme halinde evlendiklerinden (Ozankaya, 1994: 359) yani Bachofen’in hetairizm terimiyle belirtti i, bütün kurallardan yoksun cinsel ili kiler ya adı ndan (Engels, 2003: 11) dolayı do an çocukların yalnız annelerinin kesinlikle bilinebildi i ortaya atılmı tır. Bu nedenle soy zinciri içinde anne belirleyici ö e olurdu ve toplum içinde herkes yerini annesine göre belirlerdi (Sayın, 1994: 187; Marshall, 2009: 22). Bundan dolayı boyun (Klan’ının), atası olarak kadın kabul edilirdi. Bu konuda evrimci kuramlara dayanan (Marshall, 2009: 22) di er bir dü ünce ise avcılık ve toplayıcılık ile geçinme zorunlulu u bulundu u dönem ve yerlerde, kadının üretim sürecinde oynadı ı rolden kaynaklanmaktadır (Ozankaya, 1994: 359; Sayın, 1990: 76). Genelde erkeklerin oturdukları yerden uzakta ilkel aletler ve araçlarla av yaptı ı için, geriye dönmesi veya avdan eli dolu dönmesi olasılı ı dü üktü. Buna kar ın, kadın bir taraftan kabuklu hayvanlar, otlar, bitkiler toplar (Sayın, 1994: 187) bir taraftan da çocukların so u a, sıca a, yırtıcı hayvanlara kar ı korunması, bakımı ve beslenmesi i ini yerine getirir ve konuta yakın olup, onun koruyuculu unu yapardı (Ozankaya, 1994: 359). Yani kadın üretim sürecinde erkekte daha etkin bir rol üstlenirdi. Bundan dolayı toplumun anaerkil bir yapıya sahip oldu u dile getirilmis tir.

Ailenin kökeninde cinsel mutlak serbestli i savunanlar; özel mülkiyet anlayı mın henüz var olmadığı avcı toplayıcı topluluklarında, e itsizli i ortaya çıkartacak üretim olmadığı için toplumda salt bir e itlik oldu unu ve yapılan i lerin kolektif eylem ekinde yapıldı mı ve kolektif ekilde payla ıldı mı belirtirler (enel, 2006: 137). Yani toplumda ortak mülkiyet ve ortak i bölümünün oldu unu ve bu durumun kadın erkek arsında tam bir e itli in olmasını sa ladı mı ifade ederler. Her türlü toplumsal ili kide kendini gösteren kadın ile erkek arasındaki bu e itli in; cinsi münasebetlerinde ekillenmesinde etkili oldu undan dolayı küme ekinde evliliklere yol açtı mı ve bunun sonucu olarak bütün kurallardan yoksun bir cinsel ili kiyi ortaya çıkardı mı iddia ederler (Köse, 2012: 18). te bu durum

yukarıda da bahsedildi i gibi çocu un, annesinin soy zincirine göre belirlenmesini zorunlu kılmı tır. Ancak ailenin kökeninde mutlak cinsi serbestli i savunanların her ne kadar içinde ya adı ımız asrın ba larına kadar taraftarları olsa da Antropologların yaptıkları ara tırma verileri sonucunda bugün mutlak cinsi serbestli in sadece bir varsayım oldu u görü ü hâkimdir. Mutlak cinsi serbestli i savunanların varsayımı, ailenin kökenini basitçe açıkladı ı için belli bir dönem kabul görmü tür. Bu varsayım için antropolog Linton; “cinsi serbesti” kavramının ailenin geli imini açıklarken sadece üzerinde durulması gereken kavramlardan bir tanesi oldu unu belirtmi tir. Morgan ise bu varsayımın daha ba langıçta bir takım de i meler geçirdi ini ifade ederek bu de i melerin dört a amada gerçekleşti ini ifade etmi tir. Bu a amaları ise; Kök aile, ortakla a aile, iki ba lı aile ve tek ba lı aile olmak üzere ayırmı tır (Gökçe, 1991a: 216). Sonuç olarak insanlar varlıklarını devam ettirmek için farklı cinsten olan insanlarla arasındaki ili kilerini düzenlemeye çalı arak, belli kurallar olu turmaya ba lamı lardır. İlk kurallar klan içerisinde evlenme yasakları olarak kendisini göstermi tir. Avcı-toplayıcı toplumlarında evlenme yasakları yakın akrabalar arasındaki birle melerle ba lamı tır denebilir. Bir toplulu u dikey ve yatay olarak olmak üzere iki eksen etrafında toplayabiliriz. Yatay ku aklar, aynı ku aktan olanları bir araya getirir. Dikey ku aklar ise farklı ku aktan olan ki ileri gösterir. Buna göre anne, baba, amca, dayı, hala, teyze, aynı ku aktan ki ilerdir. Aynı biçimde, karde ler ve kuzenlerde aynı ku aktan olan ki ilerdir. Buna kar ılıklı anne baba ile çocuklar farklı ku aktan olan ki ilerdir. Evlenme yasakları önce bu dikey ku aklar arasında ba lamı tır sonra aynı ku aktan olan ki iler arasında söz konusu olmu tur (Sayın, 1990: 80-81; Ozankaya, 1994: 360). Yani ilk önce anne ve baba ile çocukların evlenmeleri yasaklanmı daha sonra ise karde lerin birbirleriyle evlenmeleri yasaklanmı tır.

Klan'nın totem ba ına dayanan bir akrabalık ili kisi oldu u için aynı kanı ta ıdıkları ve ortak bir atadan geldikleri dü ünülür. Bu yüzden klan üyeleri bir birini bacı karde sayarlar. Bundan dolayı klan içi evlenmeler yasaklanmı tır. Bu ekil evlili e dı tan evlenme (exogamie) adı verilmi tir. Bunun tam tersi durum olan, bireyin kendi klan içerisinde evlili i zorunlu kılan evlenme ekline de içten evlenme (endogami) adı verilmi tir (Sayın, 1990: 75-82; Ülken, 1991: 38). Nitekim Klan

topluluklarında genel anlamda dı tan evlenme gelene i etkin olmu tur ve kadın erkek arasındaki cinsi münasebetler bu gelenek üstünden düzenlenmi tir (Fındıko lu, 1991: 16).

Anaerkil bir yapıya sahip olan bu Avcı toplayıcı toplumların üç tane önemli özelli i vardır. Bunlardan ilki anayersel olmasıdır (Sayın, 1990: 76). Yani “evlenen erkek çocuk, evi terk ediyor, kayınvalidesinin dolayısıyla hanımının evine yerle iyordu.” (Sayın, 1994: 187). kinci olarak mirasın anneden kız çocu una geçmesidir. Yani erkek çocu un miras konusunda hiçbir hakkı yoktu. Son olarak da ayrılma (bo anma) durumunda erkek evi terk etmek zorundadır ve erkek annesinin evine dönüyordu (Sayın, 1990: 76; Sayın, 1994: 187).

Zamanla ilkel toplumlarda üretim araçlarının geli erek, yerle ik hayata geçilmesi ve tarımsal üretimin yapılmasıyla birlikte erke in toplum içerisindeki otoritesinin artması; bu anaerkil yapıya sahip olan avcı toplayıcı toplumlarındaki aile yapısını çözerek yerini ataerkil yapıya sahip olan tarım toplumlarına bırakmı tır. Köse (2012: 23), bu süreci u ifadelerle anlatmaktadır; “ *lkel toplumlarda, tarım tekniklerinin geli mesi, hayvanların evcille tirilmesi, sürülerin yeti tirilmesi ve madenlerin bulunması o zamana kadar görülmemi bir zenginlik kayna ı yaratmı ve bu toplumlar, insanlık tarihinde ilk defa tüketti inden fazlasını üretmeye ba lamı tır..... Erkekler, üretim araçlarının geli imine katkıda bulunacak aletlerin yapımı ile u ra ırken, kadınlara üretimde hiçbir de eri olmayan ev e yalarının yapımı kalmı tır*”. Böylelikle kadınlar, anaerkillik döneminde sahip oldukları güçlerini hızla yitirmi lerdir ve erkeklerin kadınların üreticini gücünü kontrol etmeye ba ladıkları ataerkillik sistemi ortaya çıkmı tır (Marshall, 2009: 22). Buradan hareketle ilkel toplumların çözülmesi ile birlikte anaerkil klanlar tarihe karı tı ı ve yerini ataerkil yapıya sahip olan tarım toplumuna bıraktı ı görülmektedir (Köse, 2012: 24).

1.2.2 Tarım Toplumunda Aile

Avcı toplayıcı toplumların yerle ik hayata geçmesiyle tarım toplumları ortaya çıkmıştır. Bu toplumlar öncelikle hayvanların evcilleştirilmesiyle, ilkel toplumlardan farklılaşmıştır. Daha sonra tarımsal üretim araçlarının gelişmesi ve tarımın etkin bir şekilde yapılması, üretim çeşidini ve miktarını artırmıştır. Böylece kendine yeterli ekonomisiyle çalışan avcı toplayıcı toplumlarından farklı olarak üretimde bolluk meydana gelmiştir. Bu durum üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Nitekim toplum ilk defa kendi içerisinde, üretim araçlarına sahip olanlar ile olmayanlar olmak üzere sınıflara ayrılmaya başlamıştır (Köse, 2012: 24). Toplum üzerinde yaşanan bu büyük değişimlerden toplumun bir alt kurumu olan aileyi de etkilenmiştir. Aile yapısında da çeşitli değişimler olmuştur.

Bu değişim öncelikle kadın ile erkeğin üstlendiği rolde kendini göstermiştir. Tarımsal üretim araçlarının gelişmesi ve hayvancılığın yaygın bir şekilde yapılması ile özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla yaşanan bu ekonomik değişimin önderliğini erkekler üstlendiği için kadının otoritesi sarsılmış olup erkek ön plana çıkmıştır. Böylelikle avcı ve toplayıcı topluluklarda görülen anaerkil yapının yerini “tam anlamıyla babanın hâkimiyeti anlamına gelen” (Marshall, 2009: 46) ataerkil bir yapı almıştır. Bu değişimi ilk olarak Balkan Slavları’nda ortaya çıkan “Zadruga ailesi” (Findıko lu, 1991: 17) ile Asya ve Afrika’nın birçok eski kavimlerinde ortaya çıkan “Bölünmez Asaba ailesi” (Ülken, 1991: 38) diye adlandırılan aile tiplerinde görüyoruz. Zadruga (veya bölünmez asaba), avcı toplayıcı toplumlarındaki toprağa bağlı olmayan klan ailesinin, toprağa yerleşmesiyle oluşan ikinci aile tipidir. Yani Zadruga ailesi, “toprağa yerleşmiş topluluklarda rastlanan bir aile tipidir” (Gökçe, 1991a: 221). Zadruga ailesi, klandan farklı olarak totem dini yerine ecdat dinini benimsemiştir. Böylelikle aynı toteme tapma esasına dayanan akrabalık bağının yerine kanbağına dayanan akrabalık bağı değerlendirilmiştir (Findıko lu, 1991: 17). Bölünmez asaba (veya Zadruga) ailesi, babasoylu ailedir. Bundan dolayı avcı toplayıcı toplumlarında görülen anaerkil kalıt (miras) hukukunun tersine çocuk annesinden miras alamamaktadır. Klan ailesinde olduğu gibi Zadruga ailesinde de

bulunan fertler bir birinin karde i sayıldı ndan evlenmeleri yasaklanmı tır. Bu yasak baba tarafından sekiz göbek hısımlı a kadar sürerken anne tarafından dört göbe e kadar sürdürülmü tür. Ayrıca Zadruga ailesinde, Klanlarda oldu u gibi özel mülkiyet henüz ortaya çıkmadı ı için do an çocuklarda Zadruga'nın ortak malı sayılmı tır (Ülken, 1991: 38-39). Yani anne ve babaların do an çocuk üzerinde hak ve sorumlulukları yoktur. Esasen ortak mülkiyet anlayı ı di er konular içinde geçerlidir. Ev, ev e yaları, toprak ve hayvanlar aile toplulu unundur. Miras bölünmez. Ailenin reisi en ya lı babadır, kadın reis de yine en ya lı annedir. Aile sorumlulu u erkek ve kadın reislere aittir (Gökçe, 1991a: 221). Buradan görüldü ü üzere avcı toplayıcı topluluklarında görülen annenin otoritesi, Zadruga(Asaba) ailesi ile yava yava baba otoritesine do ru geçmi tır.

Tarım toplumunun ilk ailesi olan Zadruga ailesi zamanla yerini farklı bir aile tipine bırakmı tır. Bu aile tipine peder ah “baba ahlak ailesi” (Ülken, 1991: 39)) aile denir. Roma ailesi olan Peder ah ailesi, Zadruga ailesine göre daha keskin bir ataerkil yapıya sahiptir. Çünkü bu aile tipinde “baba, otoritesini dinden aldı ı” (Gökçe, 1991a: 222) için mutlak ve sınırsız bir hâkimiyeti vardır (Fındıko lu, 1991: 17). Öyle ki “aile ba bu unun bir devlet reisi kadar yetkisi vardır” (Ülken, 1991: 39). Zadruga ailesi gibi kanda lık akrabalık görülse de Zadruga'da oldu u gibi sayıca çok fazla kalabalık de illerdir. Bu aile tipinde akrabalık ili kileri patrilinealdır (Gökçe, 1991a: 222). Yani akrabalık ili kilerinde, ana tarafının ataları hiçbir hakka sahip de ildirler (Fındıko lu, 1991: 17). Bu ailede de hala ortak mülkiyet hakkı oldu u için baba ailenin bütün mallarına sahiptir, mülk bölünmez ve onları diledi i gibi kullanır. Aynı durum karısı ve çocukları içinde geçerlidir. Onları isterse satar, dilendirir ve öldürebilir. Aile içinde âdeti uygulamak babanın görevlerindedir. Kısaca erkek otoritesinin tam manasıyla hüküm sürdü ü bir aile eklidir (Gökçe, 1991a: 222).

Ortak mülkiyeti benimseyen Peder ah ailesi, zamanla yerini; özel mülkiyetin ilk kez ortaya çıktığı ve bunun sonucu olarak aile bireylerinin fertle meye ba ladığı bir aile tipi olan “Pederi ailesine” bırakmı tır. Böylelikle Pederi ailesi üyelerinin her biri mal mülk sahibi olabilmelidir. Birçok açıdan peder ah ailesinden

farklıla an pederi ailesinde, katı ve sınırsız baba hâkimiyeti yerini nispeten daha yumu ak olan yalnız aile müdürü olacak bir baba otoritesine bırakmı tır. Pederi ailesi akrabalık ili kisi bakımından da Peder ah ailesine göre farklıla mı tır. Peder ah ailesinde patrilineal olan akrabalık ili kisi Pederi ailesinde kognatik bir ili kiye dönü mü tür. Yani Peder ah ailesi gibi sadece baba tarafı hısımlarına de il aynı zamanda ana tarafının hısımlarına da de er verilmi tir (Fındıko lu, 1991: 17). Bu de i imler incelendi inde adeta Pederi aile tipiyle, babasoylu aile ile ana soylu aile özellikleri birle tirildi ini görmekteyiz. Böylelikle Peder ah ailesinin katılı ı ve kapalılı ı etkisini yitirmi tir. Peder ah ailesinden Pederi ailesine do ru bu de i imin sebeplerini u ekilde sıralayabiliriz; 1) slamiyet ve Hristiyanlık gibi büyük evrensel dinlerin ortaya çıkmasıyla babayla birlikte anneye de de er verilmesi Peder ah ailesindeki mutlak erkek otoritesinin yumu amasına yol açmı tır. 2) Ekonomik üretimin aile ekonomisi dı nda yer alması ailenin daralmasına yol açmı tır. 3) Son olarak da devlet otoritesinin merkezile mesi aile içinde baba otoritesini zayıflatmı tır (Ülken, 1991: 39-40). Nitekim Peder ahlıktaki, astı ım astık kesti im kestik erke in yerini, sadece ailenin reisi olan baba almı tır (Eröz, 1991: 230; Gökçe, 1991b: 389-390). Bu üç büyük sebepten ötürü Peder ah ailesinden Pederi ailesine do ru dönü üm olmu tur.

Tarım toplumunda öne çıkan bir ba ka aile tipide geleneksel geni ailedir. Birkaç ku a ın bir arada ya adı ı geleneksel geni ailede, büyük ölçüde ataerkil otorite ve baba soyuna ba lılık görülmektedir (entürk, 2012: 34). Aile içindeki en ya lı üye aile reisidir (Bozkurt, 2012: 263). Erkeklerin karar almada ön planda oldu u ve akrabalık ba larının da güçlü oldu u geleneksel geni ailenin (Dündar, 2012: 46), ekonomi, e itim, meslek kazandırma, saygınlık sa lama gibi pek çok i levi vardır (Yıldırım, 2011: 71). Toplumda henüz uzmanla ma olmadı ı için birçok i lev aile tarafından yapılmaktadır. Bundan dolayı, üyelere sa lanan tüm olanaklardan yararlanma düzeyleri de birbirine yakındır. Üyeler arasında ayrım ya ve cinsiyet temelinde gerçeikle mektedir (entürk, 2012: 35). Genel anlamda pre-modern toplumlarda yaygın olan geleneksel geni aile (Yıldırım, 2011: 71); yapısal foksiyonel yakla ımın elde etti i sonuca göre tarımsal üretimin yo un ya andı ı toplumsal a amada oldukça foksiyonel olmasına ra men sanayinin geli mesiyle i lev

kaybına uğramıştır. Dolayısıyla sanayile birlikte geleneksel geniş aile yerini daha küçük bir aile tipi olan çekirdek aileye bırakmıştır (Entürk, 2012: 36; Budak, 1990: 196).

Sonuç olarak insanların toprağa yerleşmesi ve toprağın ekilip biçilmesiyle anaerkil toplum yapısından babaerkil toplum yapısına geçilmiştir. Bachofen bu geçişi, Antik Yunan klasiklerinden “Orestie” adlı yapıtına dayandırmaktadır. Antik Yunan’da kadının siyaset, bilim ve felsefe yapması yasaklanmıştır. Kadın, aile ve toplum içinde erkeğe bağımlı hale gelmiştir (Sayın, 1990: 76-77). Bundan sonraki süreçte devamlı babaerkinin koruyucu yasalar konulmuştur. Anaerkil miras hukuku yerine babaerkil miras hukuku getirilmiştir. Geçici veya çoklu evlenmenin yerini ancak erkeğin bozabileceği tek eşiyle evlenmesi almıştır. Ama bu tek eşlilik sadece kadın içindir. Yoksa erkek, ekonomik durumu elverdiği ölçüde çok sayıda kadın ya da gözde (metres) alabilmektedir. Bunu ne din, ne töre, ne de hukuk yasaklamıştır. Asıl olan kadının evlilik dışı ilişkilerde bulunmaması ve koca soyunun belli kalmasıdır (Ozankaya, 1994: 361). Bu durum Feodal dönemde de sanayi devrimine kadar sürmüştür. Sanayi devriminden sonra daha fazla iş gücüne ihtiyaç duyulması, kadınların yoğun bir biçimde iş hayatına girmesine yol açmıştır. Kadınların önce sanayide daha sonra da hizmetler sektöründe yoğun bir biçimde çalışmaya başlaması kadın ve erkek arasındaki eşitliği gündeme getirmiştir. İlk olarak 1789 yılında Fransız Devrimi ile herkesin yasalar önünde eşit olduğu bildirilerek, kadın ve erkek arasındaki yasal eşitsizlik ortadan kaldırılmıştır (Sayın, 1990: 77-78). Daha sonra da kadınlara bir takım hakların verilmesiyle sanayi döneminde ailenin farklı şekilde biçimlenmesine yol açmıştır.

1.2.3 Sanayi Toplumunda Aile:

Avrupa toplum teorisine sanayi toplumu terimini sokan Saint-Simon,⁶ tüketim etrafında yapılanmış olan feodal tipteki toplumlardan, üretim temelinde

⁶ Saint-Simon 1816 Aralığıyla 1818 Mayıs arasında “Endüstri” adı altında bir dergi yayınladı. Saint-Simon, bu dergide sadece endüstriyle ilgili incelemeler yapmakla kalmıyor aynı zamanda çağdaş toplumu endüstriye dayanarak yorumlayan sosyal bir felsefe kuruyordu. (Meriç, 2010: 49-55)

kurulmu olan sanayi toplumlarına geçi ten bahsetmektedir (Swingewood, 2010: 36). Bu geçi süreci u ekilde özetlenebilir: Zamanla üretim ili kilerinin geli mesi, ticaret yoluyla elinde servet biriktiren yeni bir sınıfı yani burjuvaziye ortaya çıkarmı tır. Ortaya çıkan bu yeni sınıfın iktidarı ele geçirme mücadelesi feodal sistemde sarsıntılara yol açmı tır (Köse, 2012: 28). 1789 Fransız ihtilali öncesi ngiltere’de meydana gelen devrimler ile ifadesini bulan geleneksel sisteme meydan okumalar, Fransız Devrim’i sonrası burjuvazinin iktidara⁷ egemen olması ile sonuçlanmı tır. Bu iktidarı ele geçirmek için yapılan mücadeleler, ku kusuz daha önceki dönemlerde hazırlanmaya ba lanan uzun süreli bir süreçti. Aksi takdirde devrimi gerçekle tirecek olan burjuvazi sınıfı var olamazdı. Çünkü feodal sistem burjuvaziye tanımamaktadır (Baerchler, 1994: 107). Bu ba lamda sanayi toplumunda egemen tip olacak olan aile yapısının kökenlerini Fransız Devrimi ile ba latmak yanıltıcı olacaktır. Bundan dolayı sanayi toplumundaki aile yapısının olu umunu, Fransız Devriminin hazırlık döneminden ba layarak Sanayi Devrimi ile birlikte üretim ili kileri çerçevesinde yeniden düzenlenmesi süreci olarak ele alınmalıdır.⁸

Sanayi Devrimi, 18. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın ilk yarısına kadar olan dönemde gerçekle en hızlı toplumsal, iktisadi, demografik ve teknolojik de i iklikleri anlatmak üzere kullanılan bir terimdir (Marshall, 2009: 632). Bu devrimle birlikte endüstrile me süreci ba lamı tır. Endüstrile me, el aletlerinin kullanımı ile yapılan mal üretiminin yerini güç ile çalı tırılan makinelerin alma sürecini anlatmaktadır. Bu üretim araçlarının de i imine ticaret ve finans organizasyonları ile tarım, ula ım ve ileti im teknolojilerinin ilerlemesi e lik etmi tir (Gore, 1990: 41). Bundan dolayı toplumda, hızlı bir ekilde ekonomik ve sosyal dönü üm ya anmı tır (Hobsbawm, 1987: 21).

Endüstrile meyle birlikte; ekonomide daha sık para kullanımı ve yüksek derecede mesleki uzmanlık ön plana çıkmı tır. Aynı zamanda akraba gruplarından

⁷ Cromwell önderli inde yapılan ve Cumhuriyet’in ilanı ile sonuçlanan 1649 ngiliz Devrimi ve 1688 tarihli anlı Devrim., Geni bilgi için bakınız: (Parker, 2003)

⁸Barlington J. Moore bu süreci öyle dile getirmi tir; ça da bir toplum feodal düzen içinde a ır a ır ilerliyor... Ticaretin gerek kırsal gerekse kentlerde güçlenerek önem kazandı ı ve feodelleri tahtan indirerek yerine zayıf bir monar inin aldı ı görülüyordu. (Moore, 1989: 10; Yelisyeva, 2009: 10-20)

ziyade bireyselli e dayanan fabrika üretim sistemlerine geçilmi tir (Gore, 1990: 41). Buradan hareketle sanayile me ile birlikte Durkheim'in bahsetti i gibi toplumda, “mekanik dayanı ma” “organik dayanı ma” do ru bir geçi in ba ladı ı söylenebilir. Çünkü Durkheim, toplumsal çözümlenelerde belirleyici unsurun; ortak inanç, de er ve normların soyut bir bütünü olan “toplumsal bilinç” oldu unu söylemi tir ve toplumların, bu toplumsal bilince göre iki tür dayanı ma içinde oldu unu dile getirmi tir. Bunlar: “mekanik dayanı ma” ile “organik dayanı ma”dır. Mekanik dayanı ma üzerine kurulan toplumlarda (genellikle ilkel toplumlar) bireyler, benzer norm, inanç ve de erleri payla ırlar. Ba ka deyi le bu toplumlar henüz farklıla mamı lardır. Bu tür toplumlarda toplumsal bilinç, bireysel bilinçler üzerinde egemenlik kurmu tur. Benzerli e dayalı mekanik dayanı manın kar ıtı olan “organik dayanı ma” ise farklıla manın sonucu olarak beliren daha ça da bir olu umdur. Canlı varlıklarda nasıl organlar arasında bir birlik, bir bütünlü me ve dayanı ma varsa ve organizmanın varlı nı sürdürülebilmesi için nasıl her organın farklı görevini yerine getirmesi gerekiyorsa, bu durum toplumun varlı ı içinde aynen geçerlidir (Tolan, 2005: 24). Sanayi toplumunda da böyle bir durum söz konusudur. Mesleki uzmanla ma artmı ve toplumda i bölümü ortaya çıkmı tir.

Teknolojik ilerleme ve buhar gücünün üretimde kullanılması fabrikaların kurulmasına yol açmı tir. Böylelikle kitlesel ve seri üretime geçilmi tir. Bu durum çok daha fazla sayıda i gücüne ihtiyaç do urmu tur ve insanlar üretimin yapıldı ı ehirlere akın etmi tir. Sonuç olarak bu dönemde dünya, tarihin en hızlı ehirle me sürecine tanık olmu tur (Alptekin, 2012: 4). Artan i gücü ihtiyacı ve erke in kazancının ev ekonomisine yetmemesi, kadının üretim sürecine katılmasına yol açmı tir (Hobsbawm, 1999: 218). Böylelikle kadın toplum tarafından kabul edilmi olup üretim sürecindeki yerini tekrardan almı tir. Nitekim Antik Yunanda ve Feodal dönemde erke e ba ımlı, sanattan, politikadan uzak olan kadın, çalı ma ya amında ve üretimde aktif rol oynamaya ba lamı tir. Böylece kadın-erkek e itli i gündeme gelmi ve otoritenin e it olarak payla ıldı ı e itlikçi aileler ortaya çıkmı tir (Adak, 2005: 59-60). Ba ka bir ifadeyle; sanayile meyle birlikte ya ve cinsiyet gibi demografik özellikler önemini yitirmi ve ataerkil yapı içindeki ya lı erkek, fonksiyonsuz kalmı ve otorite kaybına u ramı tir (entürk, 2012: 124-125). Bunun

sonucu olarak sanayi toplumunda, otoritenin anne ve babaya e it bir ekilde payla ıldı ı “e it erkil” diye adlandırılabilcek yeni bir aile tipi ortaya çıkmı tır. Ancak geli menin yönü bu ekilde olmasına ra men günümüzde bile kadının yine önemli ölçüde e itsiz durumda oldu u kimi ileri sanayi toplumları da varlı mı sürdürmektedir (Ozankaya, 1994: 363). Ancak sanayi toplumunun yapısal özellikleri üzerinde bir de erlendirme yapıldı ında otoritenin e ler hatta ailenin di er üyeleri arasında e it payla ıldı ı, ya ve cinsiyet de i keninin belirleyici olmaktan çıktığı ve daha az sayıda bir nüfusa sahip bir aile modeli olan çekirdek ailenin varlığı dikkati çekmektedir.

Parsons; “e ler ile onlara ba ımlı çocuklardan olu an çekirdek ailenin” (Marshall, 2009: 112), sanayi toplumunun ihtiyaçlarına ola anüstü bir ekilde uyum sa ladı mı ileri sürmü tür (Dündar, 2012: 50). Ona göre sanayile me süreci; aileyi parçaladı , az çocuklu ve tek e le evlilikle aileyi küçülttü , akrabalık ili kilerinde kopmalar meydana getirmi tir (entürk, 2012: 125; Ergün, 1991: 893). Ki zaten yapısal fonksiyonel görü endüstrile me ve kentle me sürecinde, geni aileden çekirdek aileye geçi oldu unu ve bu geçi in, ailenin i levlerindeki öncelik sırasında de i melere yol açarak, aile yapısını de i tirdi ini iddia etmi tir (Kasapo lu, 1990: 51). Ba ka bir ifadeyle sanayile me, aile yapısında de i ikliklere yol açtı ve aile bir takım i levlerini farklı kurumlara bıraktı (Hareven, 2000: 101). Öncelikle aile bir ekonomik i letme olmaktan çıkmı (Ozankaya, 1994: 365) ve üyeleri ücret kar ılı ı ev dı ında çalışmaya ba lamı tır. te aile i letmesinin dı ında bulunan bu i , baba oca ındaki geni aileyi bir üretim birli i olmaktan çıkardı (Kasapo lu, 1990: 51). Ayrıca çekirdek aile çocu un e itimini, ya lı ve hastaların bakımına yönelik fonksiyonlarını da yeni olu turulan kurumlara devretti tir. Çocu un e itim fonksiyonunu örgün e itimin verildi i okullara devredilirken, ya lı bakımını huzurevlerine ve hasta bakımını da hastanelere devrederek bu yeni kurumlarla birlikte çekirdek aile fonksiyonunu yerine getirmi tir (entürk, 2012: 38). Bunun sonucunda çekirdek ailenin temel fonksiyonu; e ler arasında duygusal gerilimleri çözümleme ve çocu un sosyalizasyonu olmu tur (Budak, 1990: 198; entürk, 2012: 38; Turan, 2011: 249).

Sanayile me, evlilik ekinde ve evlilik ya ında da de i imlere yol açmı tır. Tarım toplumunda görülen geleneksel geni ailede; e seçimini aile büyükleri yaparken (Gökçe, 1991b: 393), sanayi toplumunda daha çok bireyler kendi özgür iradeleriyle sevdi i ki iyle evlenmektedirler. Aynı zamanda kırsal bölgede ya ayan tarım toplumunda evlenme ya ı sanayi toplumuna göre daha dü üktür (entürk, 2012: 36). Buradan hareketle Sanayi toplumunda artan bireyselle me ve özgürle me imkânının, evlilik kurumunda de i imlere yol açtı nı söylenebilir.

1.2.4 Sanayi Sonrası Toplumda Aile:

1980’li yıllara gelindi inde tarım ve sanayi devrimlerinden sonra üçüncü bir devrim niteli inde olan enformasyon devrimi gerçekte mi tir. Bunun sonucunda dünyada hızlı de i im ve dönü ümler ya anmı tır. Enformasyon teknolojilerinin geli mesi beraberinde hizmet sektörünün geli mesini getirmi tir. Bu durum bilginin en önemli sermaye haline geldi i sanayi sonrası toplumu ortaya çıkmı tır (Köse, 2012: 31). Sanayi dönemi sonrası olu an bu yeni toplumu tanımlamak için birçok yeni kavram ortaya atılmı . Bozkurt (2005: 20-21), bu kavramları u ekinde toplama tır:

Yükselen yeni topluma ili kin olarak ortaya atılan kavramlara baktı ımız zaman, sayılarının oldukça kabarık oldu u göze çarpmaktadır. Bu yeni toplumu Amittai Etzioni “*modernlik sonrası ça*” (post-modern era), George Linchtheim “*burjuva-sonrası toplum*” (post-bourgeoisociety), Herman Kahn “*ekonomi-sonrası toplum*” (post-economic society), Murray Bookchin “*kıtlık-sonrası toplum*” (post-scarcity society), Kenneth Boulding “*uygarlık sonrası toplum*” (post-civilizedsociety), Peter F. Drucker “*bilgi toplumu*” (knowledgesociety), Paul Homes “*ki isel hizmet toplumu*” (the personal service society), Ralf Dahrendorf “*hizmet-sınıfı toplumu*” (the service class society” veya “*kapitalizm-sonrası toplum*” (post-capitalist society) Zibigniew Brezezinski “*teknokratik ça*” (thetechneticera), ve Y. Masuda ise “*enformasyon toplumu*” (information society) olarak adlandırmaktadır (1990). Castells (1999) ise “*network toplumu*” (network society) kavramını kullanmı tır. 2000’li yıllarda ise yükselen yeni dönemi tanımlamak için “*sanal toplum*” (virtual economy), “*dijital ekonomi*” (digital economy), “*enformasyon ekonomisi*” (information economy) ve “*yeni ekonomi*” (new economy) gibi kavramlar kullanılmaya ba lanmı tır.⁹

⁹ Daha geni bilgi için u kaynaklara bakılabilir; Kumar, 1995; Kumar, 1978.

Yukarıdaki kavramlardan farklı olarak; geç-modernite¹⁰, dü ünümsel-modernite¹¹, üst-modernite ya da post-modernite gibi pek çok kavramla anılan günümüz (Bauman, 2011: 155), artık fabrikaların yerini; bilgiyi üreten, kullanan ve saklayan elektronik cihazlar ile bilgisayarların aldığı bir dönem olmuştur (Bozkurt, 2012: 140) Bu dönem ileri düzey endüstriyel toplumların temel karakteristik özelliklerinde köklü değişimlere yol açarak Drucker'ın bahsettiği “bilgi işçisi” veya “hizmet işçisi” diye adlandırılan yeni sınıfları ortaya çıkarmıştır (Bozkurt, 2005: 20-25). Bu yeni sınıflar sanayi toplumundan farklı olarak kadının ve ailenin konumunda değişimlere yol açmıştır (Köse, 2012: 31). Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi ile 1969'dan sonra gelen “ikinci dalga” feminizm akımının olması; Birleşmiş Milletler'in kadın on yılı ilan ettiği 1975-1985 döneminde hemen her ülkede ve dünya ölçekte kadınlardan yana hareketlerin yapılmasına yol açmıştır (Marshall, 2009: 240). Daniel Bell'in 1975'te yazdığı Sanayi-Sonrası Toplumun Gelişimi (The Coming Of Post-Industrial Society) adlı eserinde post-endüstriyel toplumun ilk özelliğini malların üretiminden hizmetlere yönelik olduğunu belirtmiştir (Bozkurt, 2005: 23). Başka bir ifadeyle sanayi toplumundaki “mavi yakalılar” yerini sanayi sonrası toplumunda “beyaz yakalılar” almıştır. Bu “renk değişimi” sonunda kadınlar iş sahasında büyük yer edinmiştir. Eğitim, bilim, sağlık, sosyal hizmetler, turizm gibi kadınların aktif şekilde yer aldığı hizmet sektörü kadınların erkeklerle eşit ücret almalarına fırsat tanımıştır. Kendi ekonomik bağımsızlığını elde eden kadın, aile içinde karar verme noktasında erkekle eşit duruma gelmiştir (Köse, 2012: 32). Böylece sanayi toplumunda filizlenen “eşit erkil” aile yapısı, bu dönemde daha da büyüyerek toplumda yerini oluşturmuştur. Hatta günümüz toplumlarında, çocukların aile içinde karar alma noktasında baskın oldukları için “çocuk merkezli aile” (Kasapoğlu, 2011: 7) ya da başka ifadeyle “çocuk erkil” diye tanımlayabileceğimiz aileler ortaya çıkmaktadır. Bu durumu bazı Avrupalı yazarlar “Amerika'da aileler çocukları tarafından idare ediliyor” ibaresiyle yarı açık yarı gerçek olarak (Aminkaya, 1991: 50) ortaya koymaktadır.

¹⁰Anthony Giddens artık modernite içinde ya amadığımızı, insanlığın moderniteyi geride bıraktığını ima ettiği için “postmodernite” temrini reddeder. Giddens modernitenin sadece değişimi ve hala bu değişimi haliyle devam ettirini dile getirerek, içinde bulunduğumuz dönem “geç modernite” olarak adlandırır (Sürer, 2009: 68).

¹¹Ulrich Beck, “Risk Toplumu” adlı eserinde bu terimi kullanmıştır.

Sanal sosyalizasyonun ba ladı ı ve artan bireyselle menin ön plana çıktı ı gibi ahlaki de erlerin de bireyselle ti i, görecele ti i günümüz tüketim toplumunda, pozitif de i melerin yanında negatif de i melerinde oldu u görülmektedir. Bunlardan biri de bo anmaların artması (Do an vd., 2009: 43) ve tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkmasıdır. Parsons (1955: 4); sosyal sistemde büyük de i imlerin olması daima gerginliklere ve çözümlere yol açtı nı ve bu çözümlerin göstergesi olarak da yüksek bo anma oranlarını gösterebilece imizi dile getirmi tir. Bu aile çözümlerinin sonucunda modern çekirdek ailenin parçalanaca nı ve bilinen aile tanımının kökten de i erek aileye alternatif, yeni aile türlerinin ortaya çıkaca ı iddia edilmektedir (Yıldırım, 2011: 78).

1.2.4.1 Ailenin Gelece i ve Yeni Aile Türleri

Landis, iki yüz yıldır yava bir de i im gösteren aile yapısının günümüzde çok hızlı bir de i im sürecine girdi ini ve bundan dolayı gelecekteki aile yapısının nasıl olaca nı tahmin etmenin güç olaca nı ileri sürmü tür (Köse, 2012: 33). Nitekim ailenin, aileye alternatif ya am biçimlerinin kar ısında varlı nı sürdürüp sürdüremeyece ine kar ın üç farklı görü ortaya atılmı tir.

Bu görü lerden ilki; ailenin, aileye alternatif ya am biçimlerine göre çok daha kalıcı oldu u görü üdür. Ailenin kalıcılı nı savunan bu bakı açısına göre; aile kurumunun, hızlı de i im zamanlarında evlilik ve aileye alternatif ya am biçimlerine ihtiyaç duydu unu ve emniyet sübabı olarak kendi sistemine dahil etti ini ve zamanla bu ihtiyacın ortadan kalktı nda da bu ya am biçimlerini yok edece ini dile getirmi lerdir. Hatta bunlara göre bo anma oranlarının artması ortaya çıkabilecek kötü birle imlerin ayıklanmasına hizmet etti inden dolayı aile kurumu için bir emniyet sübabı görevini görmektedir (Köse, 2012: 33-34).

Bu konuda ortaya atılan ikinci görü ise; ailenin, aileye alternatif ya am biçimleri ile birlikte varlı nı sürdürece i görü üdür. Bu bakı açısına göre; modern toplumlarda geleneksel aile de erlerinin çözülmesi ve bireyselcili in ön plana çıkmasıyla, bireysel mutlulu un hayattaki en büyük amaç haline gelmesi, bireylerin

duygu durumunu tatmin edecek alternatif yaşam biçimlerinin çitlenmesine yol açmıştır. Böylece modern çekirdek aileye ek olarak alternatif yaşam biçimleri de me rula maya ba layacaktır (Köse, 2012: 34-35). Bu konuda ortaya atılan son görüş ise; ailenin, aileye alternatif yaşam biçimleri kapsamında varlığını sürdürmeyeceği görüşüdür (Köse, 2012: 35). Bu konuda iki temel yaklaşım vardır. Birincisi i levselcilerin görüşüdür. Malinowski gibi mutlak i levselci kuramcılara göre; toplum içinde bir ö e varsa, mutlaka onun bir i levi vardır. İlevi olmayan bir ö enin varlığından söz edilemez (Sayın, 1994: 44). Bu kurama göre ailenin belli i levleri olduğu için toplumda bulunmaktadır. İlevlerini yitiren bir kurum toplumda varlığını sürdürmez (Sayın, 1990: 22). Nitekim, “kültürel gecikme” kuramı ile tanıdığımız William Ogburn “çözülen aile” kavramıyla sanayile en modern toplumlarda ailenin yok olacağı görüşündedir (Dündar, 2012: 45). Bu yeni aile tipinde ailenin tek i levi karı-koca ili kilerinin çok zayıf bir şekilde düzenlenmesi olarak belirtmiştir. Pollak’ta çekirdek aile üyelerinin birinin sonradan yok olması sonucu oluşan (yani dul e lerle çocuklardan oluşan) “parçalanmış aile” ve gayri me ru çocuklarla annelerinden oluşan “tamamlanmamış aile” kavramlarıyla ailenin yok olacağı görüşünü ileri sürmektedir (Adak, 2005: 82; Dündar, 2012: 46). İkinci yaklaşım ise Engels’in görüşüdür. Engels’e göre de özel mülkiyetle ortaya çıkan aile, özel mülkiyetin ortadan kalkmasıyla yok olacaktır. Fakat Engels’in bu görüşlerine uygun olarak sosyalist ülkelerde bazı uygulamalara gidilmiştir ancak ailenin ortadan kaldırılamayacağı görülmüştür (Sayın, 1990: 23). Ancak, toplumsal gerçeklik ve i leyi içinde ailenin yerine getirdiği fonksiyonlar; içinde yaayan bireyin ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılaması yanında geçmişten bugüne tüm de i imlere kendini uyarlaması durumu dikkate alındığında ailenin yok olmasının ya da yerine ba ka oluşumların geçemeyeceği söylenebilmektedir. Ancak, ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik de i imler dizisi geçmişten çok farklı yaşam ve düzenme alışkanlıkları ortaya çıkarmaktadır. Bu de i imlere ba lı olarak geleneksel yaşam tarzlarından farklı bir takım uygulamalar oluşmaktadır. Başta A.B.D. ve Avrupa ülkelerinde olmak üzere modernleşme, sanayileşme ve kentleşme oranı artmış birçok toplumda klasik aile olgusundan farklı bir yaşam biçiminin varlığı da söz konusudur.

1.2.4.2 Aileye Alternatif Yaşam Biçimleri

Sanayi sonrası toplumlarına çekirdek ailenin uyum sağlayamayacağı görüşü (Sayın, 1990: 21) ve ailenin sanayile me ve kentle meye paralel olarak i levlerinin bir kısmını toplumda var olan diğer kurumlara aktarması, onun salt cinsel davranışları düzenleyen ve neslin devamını sağlayan bir yapı halini aldığı inancını ailenin gereksizliğini savunan düşüncelere kaynaklık etmiştir (Dündar, 2012: 52). Bu konuda Weber, endüstriyel toplumda bürokratik örgütlerin toplum içindeki her türlü fonksiyonu aileden daha başarılı bir şekilde yerine getireceklerini savunmaktadır (Sayın, 1990: 23). Polat ise son yıllarda toplumumuzdaki büyük artış ve sosyoekonomik gelişmelerinde etkisiyle aileye alternatif kurumların geliştirilmesine gidildiğini, bunların başlıcalarının komünler, beraber yaşam ve yalnız yaşam olduğunu belirtmiştir (Aktaran Dündar, 2012: 52) Bu noktada aileye alternatif yaşam biçimlerini incelemekte yarar vardır.

Aileye alternatif yaşam biçimlerinden ilki; “yeni genî aile”, “eklemlî aile” ya da “üvey aile” diye adlandırılan yaşam biçimidir. Toplumsal değişimin hız kazandığı günümüz toplumlarında çekirdek aile yapısında da değişim görülmektedir. Toplumda artan boşanma oranı ve yeni bir aile kurma isteği, boşanan çiftlerin başkalarıyla yeniden evlenmesine yol açmaktadır. Bazen boşanmış erkeğin ve kadının yanında çocukları da bulunabilmektedir. boşanmış çiftin evlenmeleri, başkalarıyla evlenmelerden oluşan çocukları yeni bir çatı altında bir araya getirebilmektedir. Böylece bu şekilde ortaya çıkan yeni aile türüne “eklemlî aile” adı verilmektedir (Sayın, 1990: 21). Sezal (2003: 142), bu şekilde ortaya çıkan aile tipine “yeni genî aile” adını verirken, Giddens (2013: 273) “üvey aile” adını vermiştir. Bu şekilde oluşan aile tipinde çocuk yeni üvey anne, yeni üvey kardeşi, yeni üvey baba, yeni üvey büyük anne... gibi çeşitli ilişkilerle karşılaşmaktadır (Yıldırım, 2011: 80). Çocuklar bu yeni genî aile içerisinde ortaya çıkan yeni rol ve ilişkileri benimsemekte güçlük çekebilmekte ve sorun yaşayabilmektedir (Dündar, 2012: 53).

Aileye alternatif yaşam biçimlerinden ikincisi ise “tek ebeveynli aile” biçimidir. Yeni genî aile tipinden çok daha fazla yaygın olan ve günümüzde hızla artan tek

ebeveynli aile tipi iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki; bo anma sonrası tek ebeveynli duruma dönüşen aile iken ikincisi; birlikte yaşayıp çocuk sonrası terk etme/terk edilme ile ortaya çıkan durumdur (Sezal, 2003: 142). Bunun yanında ebeveynlerden birinin kaybı da tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Geçmişte tek ebeveynli, bo anmalı aileler; toplum tarafından onaylanmadığından dolayı bu aile tipine pek fazla rastlanmazdı. Fakat günümüz modern toplumlarında bu toplumsal onaylanmazlık etkisini kaybettiği için bu aile tipi yaygın bir şekilde toplumda görülmektedir. Bu durum genelde toplumun sosyolojik yapısıyla, toplumsal ve kültürel değerleriyle ilişkilidir. Yapılan araştırmalarda özellikle Batı toplumlarında tek ebeveynli aile tipinin giderek arttığı gözlemlenmiştir. Browne'nin 2005 yılında yaptığı çalışmada; Britanya'da ebeveynin bakımına muhtaç çocuklara sahip olan ailelerin yaklaşık %25'i tek ebeveynli aileler olduğu gözlemlenmiştir. Aynı şekilde Thompson ve Hickey'in Amerika'da yaptığı çalışmada ise çocuk sahibi olan ailelerin yaklaşık olarak dörtte birinin tek ebeveynli aileler olduğu gözlemlenmiştir. Fakat genel anlamda toplumsal eğitim aile kurumu içerisinde çocuk sahibi olmayı istemekte ve kabul etmektedir (Dündar, 2012: 53-54).

Aileye alternatif yaşam biçimlerinden bir diğeri ise “birlikte yaşamadır”. “Birlikte yaşam” yasal açıdan evli olmayan çiftlerin karı koca olarak birlikte yaşamı bir düzenleme olarak tanımlanmaktadır (Marshall, 2009: 75). Başka bir deyişle eriklin olan kadın ve erkeğin, evlenmeksizin ya da resmi nikâh olmaksızın aynı evi paylaşmaları durumudur (Yıldırım, 2011: 80; Giddens, 2013: 274). Günümüz modern toplumlarının evliliği daha özgür yorumladığından dolayı evliliğin sadece birlikte yaşam olarak anlaşılmasına neden olmaktadır. Örneğin “evli gibi yaşamak” cümlesi evliliğin birlikte yaşam dışında hiçbir anlam ifade etmediğini göstermektedir (Marshall, 2009: 223). Evliliği bu şekilde anlamlandırılmasının yanında, evlenmeden birlikte yaşamın ayıp ve yanlış olduğuna ilişkin algının giderek zayıflaması, çiftlerin evlilik sorumluluklarından kaçma gibi nedenlerle evlilikten kaçınması ve bo anma oranlarının artması gibi sebepler, evlilik ve aile kurumuna alternatif bir yaşam biçimi olan, evlenmeksizin birlikte yaşamın

sayısını her geçen gün artırmaktadır (Dündar, 2012: 55).“Birlikte ya ayanların büyük oranı gençlerden, hiç evlenmeyenlerden ve bo ananlardan olu maktadır. Birlikte ya ama oranı kadınlarda daha yüksektir. Giddens 2001/2002 yıllarında yapımı oldu u çalı masında; altmı ya ın altındaki bir arada ya ayan evli olmayan kadınların oranı yüzde 28 olarak, erkeklerde ise bu oranı yüzde 25 olarak belirtmi tir. (Giddens, 2013: 275) Genellikle aynı etnisite, e itim ve ya gruplarından meydana gelmektedir. Ço u birlikte ya ama ili kileri kısa süreli olmaktadır. Bir yıldan fazla süren beraberlikler ya evlilik ya da ayrılmalarla sonuçlanmaktadır. Batı toplumlarından yaygınla an bu ya ama tarzları ile ilgili yapılan son ara tırmalara göre yarısından fazlası evlilikle sonuçlanmaktadır. Birlikte ya am ço unlukla evlilik öncesi deneysel bir dönemi kapsamaktadır. Ancak bununla sınırlı de ildir. Okul dönemi, özellikle üniversite yıllarında yaygındır. Ancak bazıları çocuk sahibi de olmaktadırlar. Örne in 1990 yıllarında ABD’de birlikte ya ayanların yüzde otuz biri çocuk sahibidir” (Yıldırım, 2011: 80).

Batı toplumlarında ya anan de i meler ve çökü lerin toplumun bir alt kurumu olan aileye yansması sonucu “babasız aile (olmayan baba)” ya da ba kasının yerine do um yapan “ta ıyıcı anne (surrogatemothers)” gibi yeni aile tiplerini ortaya çıkarmı tir. kinci Dünya Sava ı yıllarında babaların ço u sava a katılmasından dolayı çocuklarını çok nadir görmekteydi. Sava sonrasında babaların ekmek kazancı için yo un bir i temposuna girmesi çocuklarıyla ancak ak amları ve hafta sonları beraber olma fırsatı vermekteydi. Bu dönem de çocuklar babalarıyla yeterli ileti ime giremedi inden dolayı babasız yıllar olarak adlandırılmı tir (Yıldırım, 2011: 79). Hatta kimileri bu durumdan ötürü “babanın ölümünü” duyurmu tur (Giddens, 2013: 275).

Aileye alternatif ya am biçimlerinden sonuncusu ise evlenmeyip “bekâr kalmayı” tercih etme durumudur. Sanayi ötesi toplumlarda bireyselli in ön plana çıkması, geleneksel aile de erlerinin yıkımına yol açmı tir. Hatta günümüzde toplumun bazı kesimlerince aile kurmak, evlenmek istenilen bir davranı olmaktan çıkmı tir. Bu durum evlilik oranlarında azalmaya ve bo anma oranlarında artı a yol açmı tir. Bundan dolayı ki iler geleneksel evlilik kurumuna alternatif olarak bekâr

kalmayı tercih etmektedirler. Bireylerin bekâr kalmayı tercih etmelerinde birkaç etken vardır. Bo anma oranlarının yükselmesi, insanların erken ya ta evlenmek yerine daha geç ya larda evlenmeyi tercih etmeleri sonucunda evlilik ya mının yükselmesi¹², e i ölen ya lı insanların nüfus içindeki oranlarının giderek artması ve bekâr ya amanın getirdi i ba ımsızlık duygusu bu etkenler arasındadır. Bu durumla ilgili M. Keating'in ngiltere'de yaptı ı çalı mada: 1971 yılındaki bekârların oranı yüzde on sekiz iken, 2003 yılında yüzde yirmi dokuza çıktı ı görülmü tür. Ayrıca 2016 yılına gelindi inde bu oranın yüzde otuz altıya ula aca ını tahmin etmi tir. (Dündar, 2012: 56). Dolayısıyla, sanayi sonrası dönü ümlerin sık ya andı ı günümüz toplumlarında ortaya çıkan toplumsal yapı de i imi ve bu de i im sonucunda ekillenen de erler sistemine ba lı olarak, tek ebeveynli aile, eklemeli aile, parçalanmı aile, nikahsız birliktelikler, bekar kalma durumları gibi aileye alternatif olabilecek geçmi ten çok farklı bir takım ya ama alı kanlıkları ortaya çıkmı tır. entürk (2008:7-31), bu durumu ise aile kurumuna yönelik güncel riskler olarak de erlendirmekte ve ortaya çıkan bu durumu yapısal fonksiyonel teori açısından çözümlenmektedir.

1.3 Aile Tipleri:

Aile içinde bulundu u topluma, kültür dokusuna ve ekonomisine göre üye sayısı de i en, alanı mekân ve sayı anlamında dar veya geni olabilen, temelde e birlikteli i ile sosyal ve dayana ı olu an bir organizasyondur (Berkay, 1998: 539). Aile türleri de her toplumun kültürel de erlerine, yapılarına ve geleneklerine göre de i mektedir (Adak, 2005: 57). Nitekim antropoloji, etnoloji ve etnografya ara tırma sonuçları farklı zaman, mekân ve toplumlarda gözlenen çok farklı aile tiplerinin varlı ını çıkarmı tır. Bu gerçekten hareketle yapılan aile tipi sınıflandırmalarında, farklı de i kenler dikkate alınmaktadır (entürk, 2012: 32). Bu de i kenler bazen otorite, çevre, akrabalık mülkiyet ili kilerine bazen de hane halkı

¹² Bu durum TÜ K 'in 2001-2012 yılları arasında yapılan, sadece on bir yıllık de i imi gösteren kısa süreli verilerinde bile görülmektedir. TÜ K'in verilerine göre; Türkiye'de 2001 yılında ortalama ilk evlenme ya ı erkekler için 25.5 kadınlar için 22.2 iken, 2012 yılına gelindi inde bu ortalama evlilik ya ı erkekler için 26,7'ye kadınlar için 23.5'e yükselme tir. (TÜ K, 2013a).

kompozisyonu (Gökçe, 1991a: 219), evli çiftlerin yerleşim yeri ve ekline (Tolan, 2005: 216) bağlı olarak sınıflandırılmaktadır.

Tablo 1: Aile Türleri

Büyükölçüye Göre Aile Türleri	Otorite Tipine Göre Aile Türleri	Yerleşim Yeriine Göre Aile Türleri	Yerleşim Esasına Göre Aile Türleri	Mirasın Geçimine Göre Aile Türleri	Soyun zlenmesine Göre Aile Türleri
Büyük Aile <ul style="list-style-type: none"> • Kök Aile • Birleşik Aile • Geleneksel Geni Aile 	Anaerkil Aile	Büyük Kent Ailesi	Baba Yanı Yerleşim (Patrilocality)	Babaerkil Aile	Baba Soyunun zlenmesi (Patrilineal)
Küçük Aile <ul style="list-style-type: none"> • Çekirdek Aile • Parçalanmış Aile • Tamamlanmamış Aile 	Ataerkil Aile	Kasaba Ailesi	Ana Yanı Yerleşim (Matrilocality)	Kök Aile	Ana Soyunun zlenmesi (Matrilineal)
	Etkili Aile (Etkilerli)	Gecekondu Ailesi	Ayrı Yerleşim (Neolocality)	Kararsız Aile	Soyun ki Yanlı zlenmesi (Bilateral)
		Köy Ailesi	iki Taraflı Yerleşim (Bilocality)		Çift Soydanlık (Double)
		Göçebe Ailesi	Dayı Yanı Yerleşim (Avunculocality)		

Aile sınıflandırmasında en çok tercih edilen de iken ise hanede yaayan sayısına göre (büyükölçüye göre) aile türleridir. Bu anlamda en geçerli sınıflandırma “geleneksel geni aile” ile “modern çekirdek aile” dir.

1.3.1 Geleneksel Geni Aile:

Hane halkı kompozisyonuna göre yapılan sınıflandırma içinde yer alan geni aile kavramı de iken sosyologlar tarafından; (aralarında ufak ayrıntılar olsa da¹³) farklı ekollerde adlandırılmaktadır. Örne in geni aile kavramını; Marion J. Levy “Kök Aile (FamilleSouche)” kavramıyla, W. J. Goode ile Robert F. Winch “Birleşik Aile (JointFamily)” kavramıyla adlandırırken sosyolojik literatürde geni aile için kimi zaman geleneksel aile ya da büyük aile kavramı kullanıldı ı da görülmü tür (Harris, 1972: 82; Gökçe, 1991a: 223).

Geni aile (extended family) terimi en genel anlamıyla, tek bir hanede birden çok ku a ın bir arada ya adı ı bir aile sistemini anlatmaktadır (Marshall,

¹³ Örne in Kök Aile; ana baba, çocukları ve evli tek o ul ile e i ve çocuklarından meydana gelirken, Birleşik Aile; Ana baba, bütün erkek çocuklarla evlenmemi kızlar ve evlenen o ulların e leriyle çocuklarından meydana gelir. Ayrıntılı bilgi için: (Gökçe, 1991a: 223; Sayın, 1990: 4-12).

2009: 265). Özellikle sanayi devrimi öncesi toplumlarda ve kırsal yörelerde yaygın bir biçimde görülen (Sayın, 1990: 8) bir aile türü olan geni aile, “tarımsal üretimin yapıldığı, akrabalık bağlarının kuvvetli olduğu, aile adının büyük önem taşıdığı, ya da erkeklerin erkeklerin aile sorumluluğunu üstlendiği, gelenek, görenek ve adetlerin etkin olduğu aile tipini ifade etmektedir” (Entürk, 2012: 32). Geni ailenin bu şekilde gelenek, görenek ve adetlerine bağlı olmasından dolayı geleneksel toplumsal dönemde vuku bulan “geleneksel aile” ile özdeşleşen bir boyutu da bulunmaktadır (Yıldırım, 2011: 71).

Geleneksel geni aile, tarımsal üretimin yapıldığı ve erkeklerin karar alma noktasında ön plana çıktığı bir aile tipi olduğundan dolayı ataerkil bir aile yapısına sahip olduğu da söylenilebilir. Güç ve otoriteye göre aile türleri içerisinde sınıflandırılan ataerkil aile; akrabalık ilişkilerinin güçlü olduğu, akrabalığın baba soy zincirine dayandığı, mirasın babadan oğula geçtiği ve aile sorumluluğunun erkekler tarafından üstlenildiği bir aile tipidir. Bu tür aile yapısının temel olduğu kültürlerde evlenme yaşı küçüktür. Evleneceklerin seçimi, ailenin büyükleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca ataerkil yapıya sahip olduğundan dolayı otoritenin kazanılmasında ve kullanılmasında en önemli iki değişkenin; cinsiyet ve yaş olduğu görülmektedir. Bundan dolayı üyelerine sağlanan tüm olanaklardan yararlanma düzeyi birbirine yakınken, üyeler arasında ayrımın en çok cinsiyet ve yaş konusunda gerçekleştirilmektedir (Entürk, 2012: 34-35). Geleneksel geni ailenin ortaya çıktığı tarım toplumlarında, henüz uzmanla manın olmaması ve toplumda en genel anlamda mekanik dayanımanın hâkim olmasından dolayı bu aile türünün ekonomi, eğitim, meslek kazandırma, saygınlık kazandırma, neslin devamını sağlama, kültürel değerlerin nesilden nesile aktarma ve dini ritüelleri kazandırma gibi pek çok işlevi vardır. Yani modern toplumlarda diğer kurumlara devredilen birçok işlev, geleneksel geni ailede kendi içerisinde gerçekleştirilmektedir.

Tarımsal üretimin yapıldığı toplumlardaki geni aile, kendine yeterlilik ekonomisine göre çalışmakta ve kendi ihtiyaçları miktarınca kolektif üretim sağlamaktadır (Sayres, 1992: 25). Bu anlamda geleneksel geni aile hem üretimin hem de tüketimin yapıldığı ekonomik birimdir (Doğan, 2012: 164). Bundan dolayı

bu aile türünde akrabalık ba ları sa lam ve aile içinde güçlü bir yardımla ma ve dayanı ma vardır. Akrabalık ve kom uluk ili kileri önem ta ıdı ından dolayı kuzenler, amcalar, dayılar aileden sayılmaktadır (Yıldırım, 2011: 73). Tarıma dayalı ekonomik üretimin gerçeikle mesi için kas gücüne ihtiyaç duyulması, aile büyüklü ünü avantajlı kılmaktadır (Sayres, 1992: 25). Bundan dolayı özellikle erkek nüfusun fazlalı ı arzulanmaktadır. Bunun sonucu olarak da, tarıma dayalı üretim yapan kırsal bölgelerde kalabalık nüfusa sahip geni aileler ekillenmi tir (entürk, 2012: 34).

Ailenin geçimini, çocuk ve e inin ihtiyacını sa layan baba; ya landı ında, erkek çocuk babanın i ini devam ettirmekte ve evlendi inde de baba evinde kalarak ilerleyen süreçte birçok görev ve sorumlulu u devralmaktadır. Yani haklar zamanla yerini sorumluluklara bırakmaktadır (Yıldırım, 2011: 72). En basit örne iyle ya lanan, kendi i ini göremeyen anne babanın bakımını çocuklar üstlenmektedir. Sonuç olarak, anne baba ve çocukları ile di er akrabaların meydana getirdi i, ataerkil yapıya sahip olan geleneksel geni aileler daha çok tarımsal üretimin yo un oldu u kırsal bölgelerin üretimin ko ullarıyla ekillenmi tir. Sanayi devrimiyle insan gücünün yerini makinelerin alması geleneksel geni ailelerin fonksiyon kaybına yol açmı tır. Bunun sonucu olarak; zengin nüfusa sahip olan geleneksel geni ailelerin yerini sadece anne baba ve evlenmemi çocuklardan olu an modern çekirdek ailelere bırakmasına yol açmı tır.

1.3.2 Modern Çekirdek Aile:

1949 yılında ilk defa antropolog Robert Murdock tarafından kullanılan çekirdek aile kavramı (Yıldırım, 2011: 74); anne, baba ile evlenmemi çocuklardan olu an aileyi tanımlamaktadır. Bu anlamda çekirdek aile sanayi toplumlarıyla özde le en bir aile türüdür. Çünkü Parsons, ayrıntılı bir ekilde ele aldı ı çekirdek ailenin, sanayi toplumlarının ihtiyaçlarını muhte em bir ekilde kar ıladı mı ileri sürmektedir. “Bu uyum iki ekilde meydana gelmektedir. Birincisi, sanayi toplumlarını belirleyen ekonomik farklıla malar geni aile ile ba da maz ve bunun yerine çekirdek aile ile ideal bir biçimde kar ılanır. Aile bir üretim yeri olmaktan

çıkar. Üretim, aileden ayrı fabrika denilen yerler de gerçekleşmektedir. Çekirdek aile, çalı ma sistemi açısından geni ailenin olası çatı malarını engeller. kincisi, çekirdek aile ekonomik faaliyetlerde ve halkla ili kilerde meydana gelen çatı maları da önler. Örne in akrabalık ili kilerinden kaynaklanan kayırmalar yerine evrensel ilkelerin desteklenmesini sa lar” (Yıldırım, 2011: 74).

Modernle me, sanayile me ve kentle me sonucu ortaya çıkan çekirdek aile; geni aileye göre hane halkı sayısı dü ük, akrabalık ba larının daha zayıf, karar alma mekanizmasının aile üyeleri arasında e it da ıldı ı, gelenek, örf ve adetlerin nispeten önemini yitirdi i, sosyal kontrol mekanizmalarının etkilerinin azaldı ı bir aile türüdür (entürk, 2012: 37). Modernle meyle birlikte bireyselli in ön plana çıkması, sosyal kontrol mekanizmalarının ortadan kalkmasına yol açmı tır. Bunun sonucu olarak aile üyeleri ba ımsızla mı lardır. Evlilik gibi birçok karar da geleneksel geni ailedeki gibi aile büyükleri tarafından de il ki ilerin kendi istekleri do rultusunda gerçekleşme mi tir. Bir anlamda a k evlilikleri ortaya çıkmı tır.

Modernle me, sanayile me ve kentle meyle de i en toplum yapısı, beraberinde toplumda uzmanla ma ve i bölümünü getirmi tir. Ba ka bir ifadeyle; Durkheim’in bahsetti i gibi toplumda mekanik dayanı madan organik dayanı maya bir geçi söz konusu olmu tur. Bu durum ailenin temel i levlerini sürdürürken di er geleneksel geni ailede mevcut olan birçok fonksiyonun di er kurumlara devretmesine yol açmı tır. Parsons çekirdek ailenin iki temel i levi oldu u öne sürmü tür. Bunlardan birincisi çocukların sosyalle mesi iken ikincisi yeti kinler arasındaki duygusal ki ilik yapıların dengelenmesidir (Parsons vd., 1955: 11; Yıldırım, 2011: 75). Bunlara ek olarak ailenin yine temel i levlerinden olan; neslin devamını sa lama yani ailenin biyolojik fonksiyonunu da unutmamak gerekir (Gökçe, 1991a: 226).

Sanayile me süreciyle birlikte toplumsal hayatta meydana gelen de i meler (sosyal mobilite), gerek sosyal hayat alanı üzerinde ve gerekse sosyal bünyede görülen aile yapısında de i meye ve küçülmeye yol açarak endüstrinin modern küçük ailesini, sosyal tarihin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkarmı tır (Nirun,

1994: 19). Böylece geleneksel geni ailede mevcut olan fonksiyonların birço u di er kurumlara devredilerek modern çekirdek ailenin fonksiyonunu yukarıdaki gibi üçe indirgemi tir. Örne in E itim-Ö retim görevi devletin resmi ve özel okullarına devredilmi tir. Aynı ekilde geleneksel geni ailede var olan koruyuculuk görevi bugünün devlet anlayı ı içinde gerçeikle tirilmektedir. Devlet bir taraftan çocuk üzerindeki koruyucu rolünü artırırken di er taraftan ya lılık, sakatlık, bakım sigortalarıyla insanlara yardım destekleri sa lamaktadır (Gökçe, 1991a: 225; Bekaro lu, 1990: 280-281). Bunların yanında geleneksel geni ailenin di er bir görevi olan prestij sa lama i levi modern çekirdek aile ile fonksiyonunu kaybetmektedir. Miras bırakılan saygınlı ın yerini bireysel bir ekilde kazanılarak elde edilen saygınlık sistemi almı tir.

Sanayile meyle ve hizmet sektörünün ön plana çıkmasıyla birlikte kadının i hayatına girip, dı arıdan gelir elde etmesi ve e itim seviyesinin artması kadının hem toplumdaki hem de ailedeki konumunda de i ikliklere yol açmı tir. Kadın aile içinde karar alma noktasında söz hakkı elde etmi tir. Böylelikle geleneksel geni ailede hâkim olan ataerkil yapı yıkılarak, modern çekirdek ailede; aile üyeleri arasında e it otoritenin da ılmı oldu u e itlikçi (e iterkil) aile yapısı hâkim olmu tur. Nitekim “ekonomik ba ımsızlı ını kazanan kadın, hayatın her alanında kendini ifade edebildi i, özgür iradesini kullanabildi i ve rahat davranabildi i gibi aile içi ili kilerde de bunları uygulama fırsatı bulmu tur” (entürk, 2012: 39).

Çekirdek aile aynı zamanda yerle im yerine göre sınıflandırılan bir aile biçimi olan “kent ailesi”dir. Sanayilemenin ve Modernlemenin in a etti i kentlerde, ayrı bir ya ama tarzı, çalı ma biçimi ve sosyal ili kiler ortaya çıkmı tir (Yıldırım, 2011: 76). Bu de i ime en uygun ayak uyduran aile biçimi ise modern çekirdek aile olmu tur. Modernlemenin sonucu olarak bireyselli in ortaya çıkı ıyla evlilik kararının daha çok evlenecek çiftlere bırakılması ve gençlerin evlenebilmesi belli bir i sahibi olup toplumda kendi saygınlı ını kendi olu turma zorunlulu unda olması evlilik ya ını nispeten yükseltmi tir. 2011 yılı TÜ K verilerine göre evlenme ya ı erkeklerde 28,6 iken kadınlarda 24,7 eklindedir.

Sonuç olarak yapısal fonksiyonelci yaklaşıma göre sanayile meyle birlikte fonksiyon kaybına uğrayan geleneksel geniş ailenin yerine; anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan modern çekirdek aile geçmiştir. Modern çekirdek aile, değişen toplum yapısına ve modern kent yaşamına işlevsel açıdan çok uyumlu bir alt sistem olmuştur. Toplumda değişen yaşam şartları, uzmanlaşma ve iş bölümünün artmasıyla yeni toplumsal kurumların ortaya çıkması geleneksel geniş ailenin sahip olduğu birçok fonksiyonu diğer kurumlara devrederek modern çekirdek ailenin fonksiyonlarını daraltmıştır. Her ne kadar bir fonksiyon devri söz konusu olmuş olsa da çekirdek aile, neslin devamını sağlama, yeni doğan bireylerin toplumsallaşması ve ebeveynlerin psikolojik doyuma ulaşması gibi temel işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirmiştir. Kadının eğitim seviyesinin artması ve iş hayatına katılarak gelir elde etmesi aile içinde otorite paylaşımının eşit bir şekilde bölünmesine yol açarak karar alma mekanizmasında ailenin tüm bireylerinin etkin bir şekilde katılmasına yol açmıştır. Nitekim Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün 2006 yılında, aile içi ilişkilerin anlaşılması bakımından ailede hangi kararların nasıl ve kimin tarafından alındığı hususunda yapılan "Aile Yapısı Araştırmasına" göre; ailede, ev seçiminde, çocuklarla ilgili konularda, alıveri konularında, akrabalarla ilişkilerde, komşularla ilişkilerde ve tatil ve eğlence konusunda genellikle son kararın yüzde 50 ve üzeri oranında "aile fertleri beraber" karar aldıkları görülmüştür (Turgut, 2010a: 67). Bu durum modern çekirdek aile içerisinde aile fertlerinin eşitlikçi otoriteye sahip olduğunu ve aile içi karar mekanizmasına tüm aile bireylerinin ortak bir şekilde katıldığı tezini desteklemektedir.

1.4 Evlilik ve Evlenme Biçimleri:

Bireylere ebeveyn olma, üreme ve çocuk yapma hakkının en meşru şekilde verildiği evlilik çatısı, aile kurmanın ilk adımı sayılmaktadır. Toplumdan topluma, zamandan zamana değişen şekillerde görülen evlilik türlerini gruplandırmada değişen kıstaslar bulunmaktadır. Ebeveyn grup içi yapıda olması, ebeveynlerin birbirilerine

olan akrabalık dereceleri ya da e lerin sayısı bunlardan bazılarıdır (Sarı, 2013: 28-29).

1.4.1 Evlilik:

Evlilik, geleneksel olarak yeti kin bir erkek ile yeti kin bir kadın arasındaki yasal geçerlili i olan, belirli hak ve yükümlülükleri yerine getiren bir ili ki olarak kabul edilir (Marshall, 2009: 223). Bir anlamda ailenin yasal temelleri evlenme akdiyle atılmı olur. Böylece e ler arası cinsel birliktelik me rula tırlımı olmakla birlikte e ler birbirlerine kar ı iyi ve kötü günde birlikte olacaklarını yasal çerçeve içinde söz vermi lerdir. Nitekim insan hayatının en önemli a amalarından biri olan evlilik, bireyin “ben” duygusundan kurtularak “biz” duygusuna büründü ü dönemdir. Bundan dolayı Danimarkalı filozof Sören Kierkegaard evlilik için “hayatın esteti i” kavramını kullanmı tır (Bolay, 1990: 377). Aynı ekilde Burgess ve Lock ise “hayvanlar e le ir insanlar evlenir” diyerek evlilik kavramının insanlara özgü oldu unu ve salt e le meden öte ekonomik, toplumsal ve psikolojik yanı olan birlikteli i ifade etti ini belirtmi tir (Gökçe, 1991b: 382).

1.4.2 Evlenme Biçimleri:

Evlili in i Levinin bütün toplumlar açısından aynı oldu u söylenebilir ancak evlilik çe itleri toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir (Güne , 2011: 30). Bu evlilik çe itleri; e sayısına göre yapılan evlilik, e in seçildi i gruba göre yapılan evlilik ile tercihli evlilik çe itleri olarak sıralanabilir.

E sayısına göre yapılan evlilik: evlenen kadın ve erkeklerin sayısına göre yapılan sınıflamadır. Buna göre, bir erke in bir kadınla evlenmesine *tek e li evlenme (monogamie)* ile bir erke in veya kadının birden çok e le evlenmesi *çok e li evlenme (polygamie)* diye sınıflandırılır. Çok e li evlenmede kendi arasında ikiye ayrılır. Bunlar; bir kadının birden fazla evlili ine *polyandry* ile bir erke in birden fazla evlili i olan *polygny*'dir. Ayrıca bir ba ka ayırım ise kocaların sayısına göre yapılan

ayrımdır. Bunlar ise; *tek kocalı evlenme (monoandrie)* ile *çok kocalı evlenme (polyandrie)*'dir (Sarı, 2013: 31).

E in seçildi i gruba göre evlilik: evlenen kadın ve erke in aynı gruba (klana, akrabaya, kabileye vb.) veya farklı gruba ait olup olmadıklarına göre yapılan sınıflandırmadır. Bu ölçüte göre iki evlenme biçimi vardır. Bunlar; evlenecek ki iye e in kendi grubu içerisinde seçildi i *içeriden evlenme (endogami, içevlilik)* ile evlenecek ki iye e in kendi grubu dışında seçilmesine imkân tanındı ı *dı arıdan evlenme (Exogami, dı evlilik)*'dir. (Do an, 2012: 188; Özgüven, 2001: 74-76; Ülken, 1991: 38; Sarı, 2013: 29).

Tercihli evlilik çe itleri ise; evlilikte bireysel tercihlerin yerine ailevi tercihlerle gerçekleşen evlilik türleridir. Tarım toplumlarında yaygın bir şekilde görülen evlenme türleridir. Bu evlenme türlerini u şekilde sıralayabiliriz; Levirat-Sororat, Be ik Kertmesi, Söz Alma-Söz Verme, Berder Evlilik, Taygeldi Evlilik, Karde Çocukları Evlili i, Bir Dizi Erkek Karde in Bir Dizi Bacıyla Bireysel Evlili i ve Kız Kaçırma-Otura Kalma evlilik türüdür. Bu evlenme türlerini de kısaca açıklarsak; erke in ölümü halinde dul kalan kadının, kocasının karde i ile evlenmesi (kayın birader-yenge) *Levirat*, kadının ölümü halinde dul kalan erke in karısının karde i ile evlenmesi (eni te baldız evlili i) *Sororat* adı verilir (Do an, 2012: 190; Sarı, 2013: 30-31). Genellikle aynı gün do an, ayrı cinsten iki çocu un aileleri tarafından evlenmelerine *Be ik Kertmesi* denilirken, birbiriyle iyi ili kileri ve çıkar ortaklı ı olan iki ailenin, bu ili kinin gelecek ku aklarda da devam etmesi amacıyla çocuklarının evlenmeleri için anlaşmalarına ise *Söz Alma-Söz Verme* adı verilir. Genellikle ülkemizin Güneydo u bölgesinde görülen ve yüksek düzeyde ba lık parasının do al bir sonucu olarak ortaya çıkan *Berdel Usulü Evlilik*, evlenecek iki erke in evlilik ça ındaki kız karde lerini de i tirmesiyle yapılan evlilik türüdür. *Taygeldi Evlilik* ise çocuklu dul erkekle, çocuklu dul bir kadının çocuklarının ve kendilerinin evlenmelerini (Yasa, 1991: 58) ifade eder. Türkiye'de en çok rastlanan bir evlilik türü olan *Karde Çocukları Evlili i*, paralel ve çapraz kuzenlerin malın ve ailenin bütünlü ü koruma amacıyla yaptığı ı evlenme türüdür. *Bir Dizi Erkek Karde in Bir Dizi Bacıyla Bireysel Evlili i* ise akraba ve akraba olmayan iki ailenin kız ve

erkek çocuklarının evlenmesidir. Fakat bir grup evliliği ekleinde de ildir. Son olarak da erkeğin kendisine e seçtiği kızı zorla ya da gönüllü olarak kaçırmasına kız kaçırmayken, bu olayın tersi yönünde olması yani kızın o lanı kaçırmamasına oturma kalma adı verilir. Oturma kalma daha çok erkeğin ailesinin evliliğine müsaade etmediği durumda başvurulan bir yoldur. Kız e seçtiği erkeğin evine gider ve oturur. Bu durumda erkek tarafının kızı kovması söz konusu de ildir (Doğan, 2012: 190-194; Tolun, 2005: 217-219).

1.5 Ailenin Fonksiyonları:

Anne, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalıından meydana gelmiş, ekonomik ve sosyal bir kurum olan aile, (Gökçe, 1991a: 212) yerine getirdiği fonksiyonlar açısından toplumsal yaşamın merkezindedir. Nitekim yapısal fonksiyonel yaklaşıma göre toplumsal sistemin bir alt sistemi olan aile (Özgüven, 2001: 1) toplum için çok önemli görevlere sahiptir. Aile, toplumun diğer alt sistemleri veya kurumları ile birlikte etkileşimde bulunup uyum içerisinde bir toplumsal bütünlük sağlamaktadır. Bu bakımdan ele aldığımızda ailenin fonksiyonlarını: nüfusu yenileme, kültür aktarma, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik tatmin sağlama ekleinde sıralayabiliriz (Entürk, 2012: 68).

Bu noktada unuda de inmek gerekmektedir. İnsanlık tarihi boyunca var olan aile, tarihi süreç içerisinde hem yapısal hem de işlevsel açıdan birçok değişikliğe uğramıştır. Bu konuda sosyologların ortak düşüncesi: ailenin işlevlerinde önemli değişimler yaşandı ve hala yaşamakta olduğunu. Örneğin geleneksel toplumlarda ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel tüm toplumsal görevleri yerine getiren aile modern toplumlarda bu işlevlerin bir kısmını diğer kurumlara devrederek sadece neslin devamını, eğerlerin ve çocukların psikolojik tatminini sağlayan bir kuruma dönüşmüştür (Çağan, 2011: 85).

1.5.1 Ailenin E itim ve Sosyalle tirme levi:

Birey dünyaya geldi inde gözlerini aile ortamında açar. Bu bakımdan çocuk hayata kar ı ilk deneyimlerini aile içinde edinir. Nitekim aile, “insan yavrusunun” e itimine ba landı ı ve toplumsal de er yargılarının çocu a aktarıldı ı ilk ve en önemli kurumdur. Çünkü aile, çocuk için bütün bir toplum demektir (Do an vd., 2009: 39).

nsan yavrusu do um anından itibaren çok zayıf ve korumasız olarak dünyaya gelmektedir (Ergün, t.y.: 27). Çünkü çocuk içgüdü bakımından son derece yetersiz bir varlıktır. Bundan dolayı sürekli bakıma, korunmaya, e itilmeye ve sosyalle tirilmeye ihtiyacı vardır (Akyüz: 2008: 134; Akyüz, 1992: 241). Ba ka bir deyi le çocuk, günlük hayata kar ı hiçbir bilgisi olmadan, dı dünyadan habersiz bir ekilde gözlerini açmı tır. Bundan dolayı günlük hayata dair birçok bilgiyi aile içerisinde almaktadır. En basit bir e yanın tamiratından, hasta ve ya lı bakımına, temizlik alı kanlı ndan sa lık konusundaki önemli bilgilere kadar sayılamayacak birçok eyi aile içindeki e itimle edinirler (entürk, 2012: 69). Ayrıca aile, çocu un toplumsalla tırıldı ı en önemli kurumlardan biridir.¹⁴ Toplumsalla ma, “bireyin toplumun kültürünü ö renme ve içselle tirme sürecidir” (Bozkurt, 2012: 111). Yani bir tür çevreye uyum sürecidir (Küçükçurt, 1990: 85). Ailede içinde bulundu u toplumun sosyal ve kültürel temellerini kendi içinde besledi i için sosyalizasyon sürecinin kayna ı durumundadır (Nirun, 1994: 19). Buradan yola çıkarak aile ortamının çocuk açısından, içinde ya adı ı toplumun bir üyesi olabilmesi için belli de erlerin, geleneklerin ve ya am standartlarının benimsetildi i ilk ortam oldu unu söyleyebiliriz. Bu bakımdan ailenin fonksiyonu, bir yandan çocu u sosyal çevreye alı tırmak, ana dilini ö retmek iken öte yandan çocu a ahlaki de erlerin aktarımını sa layarak toplumun bir üyesi olmasını sa lamaktır.

Sosyalle me, insanın biyolojik bir varlıktan sosyal bir birey haline dönü me sürecidir (Ka ıtçıba ı, 2013: 360). Aile ki inin bu sosyal birey haline dönü üm

¹⁴ Toplumsalla ma, ilk olarak aile ortamında ba layan ve daha sonra okul, arkada grubu ve medya ile hayat boyu devam eden bir süreçtir.

sürecinde büyük bir rol oynamaktadır. Çünkü aile çocuğun sadece bakılıp büyütülmesinden sorumlu değildir. Bunun yanında çocuğun içinde yetiştiği toplumun kurallarına, yapı özelliklerine, geleneklerine ve ahlaki değer yargılarına uyum sağlamasına yardım etmesinden ve ona toplu halde yaşamasını öğretmesinden de sorumludur (Entürk, 2012: 72-73). Bunun sonucunda çocuk toplum içerisinde kendinden beklenen roller ve tutumları sergileyecektir. Böylece en genel manada çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültürü ebeveynler tarafından çocuğa miras olarak aktarılarak (Tezcan, 1991: 276), çocuğun bu mirasa uygun bir şekilde yaşam standartlarını geliştirmesi sağlanacaktır.

Çocuğun ahlaki eğitimi de en önemli kurum olan aile, çocukta ahlaki duyguların uyandırılması, uygulanması ve ahlaki bilgilerin kazandırılması yoluyla ahlaki eğitim görevini yerine getirir. Aile bu görevlerini informal bir ortam içinde gerçekleştirir. Bu açıdan eğitimin mekânı her yerdir (okul, aile, arkadaş çevresi) fakat bütün eğitimin temeli ailededir diyebiliriz (Aydın, 2008: 99).

Ailenin eğitim ve sosyalizasyon süreci kapsamında gerçekleştirildiği bir dini eğitim vardır. Bu bakımdan ailenin dini eğitimi; aile büyüklerinin mensup oldukları dini değer ve pratiklerini nesilden nesile aktarmasını ifade eder (Dündar, 2012: 59). E. Durkheim dini, toplumsal hayatın yapısal elementlerinden biri olarak yorumluyor. Bu bakımdan dinin, toplumda değer koyucu ve düzen sağlayıcı bir yanı vardır (Kehrer, 2007: 24-25). Nitekim bu değerlerin aktarımı ilk olarak eğitim ve sosyalizasyon süreciyle aile ortamı içerisinde sağlanmaktadır. Daha sonra verilen bu dinsel eğitimin aile üyeleri tarafından yerine getirilip getirilmediği de aile büyükleri tarafından kontrol edilmektedir.

Aile, eğitim ve sosyalizasyon süreci kapsamında üyelerinin bu zamanlarının değerlendirilmesi görevini de yerine getirmektedir. Nitekim Sosyolog Ogburn, ailenin üyelerinden birisinin de üyeleri için bu zaman değerlendirilmesine olanak tanıması olduğunu belirtmiştir (Aktaran Tezcan, 1990: 67). Bu şekilde bu zaman değerlendirilmesi sosyolojide “üçüncü zaman değerlendirilmesi” olarak da bilinir ve bu zaman değerlendirilmesi; “bireyin, çalışması gibi rutin etkinlikleri bırakıp,

onun yerine oldukça hoşuna giden, zevkli etkinliklerle ilgilenmesi” (Marshall, 2009: 682) olarak tanımlanır. Bu bakımdan ailenin boş zamanları değerlendirme ilevi aile üyelerinin birlikte eğlenme, dinlenme, güzel ve nitelikli zaman geçirmelerini ifade etmektedir ve bu ilev aile ortamı içerisinde gerçekleşmektedir. Bu ilevin önemi özellikle günümüz modern toplumlarda daha da artmıştır. Çünkü bu ilevle çocukların zarar görmeleri, zararlı alışkanlıklar ve arkadaşlıklar edinmeleri önlenmektedir. Bununla birlikte tüm aile üyelerinin boş zamanlarını birlikte keyifli bir şekilde geçirmeleri modern toplumun yarattığı stres ve yorgunluğun atılmasına da yardımcı olmaktadır (Dündar, 2012: 59). Bu bakımdan hem çocukların dış çevreye karşı korunmaları sağlanırken hem de ebeveynlerin kent yaşamının yoğun stresinden kurtulmaları sağlanmaktadır.

Ayrıca bireyin kişiliğinin oluşmasında en önemli faktörlerden biri de ailedir. Psikoanalitik kuramının kurucusu olan Freud, kişiliğin gelişim açısından inceleyen ve kişiliğin temel karakter yapısında bebeklik ve çocukluk yıllarının önemini belirten ilk kuramcıdır. Freud bu kuramında insanın gelişimini altı dönemde incelemiştir. Bu dönemler: Oral (0-1 yaş), Anal (1-3 yaş), Fallik (3-5 yaş), Latent (gizil) (5-12 yaş) ve Ergenlik (12 yaş ve sonrası) dönemleri diye ayrılmıştır. Freud’a göre kişiliğinin oluşumu 5 yaş sonuna kadar çocuklukla şekillenmektedir.¹⁵ Bu 5 yaş sürecini oluştururan Oral Dönem, Anal Dönem ve Fallik Dönem genel olarak çocuğun ailesine bağımlı olduğu ve aile içinde yaşadığı yıllardır. Bu bakımdan ailenin, gerek kalıtsal özelliklerin aktarımıyla çocukta “huy” oluşumuna katkıda bulunması gerekse de çocuğun çevresiyle etkileşim halinde olarak yaşadığı sonucu oluşturulan “karakter” oluşumuna katkısının bakımından çocuğun kişiliğinin oluşumun¹⁶ da en büyük etkiyi sağladığı söylenebilir.

¹⁵ Daha geniş bilgi için bkz.: Ersevimi, 2010; Freud, 2006

¹⁶ A. Fouillée ‘ye göre; “huy, organik ve doğuştan gelen özelliklerin, karakter ise hem yarıdoğalın hem de kazanılmış olan bilgi ve yaşantıların ürünüdür.” Buradan hareketle huyda genetik aktarım ön plandayken, karakterde çevresel faktörler ön plandadır. Kişilik ise hem kalıtımla gelen özelliklerle hem de çevresel etkilerle meydana gelen, sürekli değişen ve gelişen yapıdır. Ailenin birey üzerinde hem kalıtımsal etkisinin olması hem de bireyin en yakın çevresini oluşturduğundan dolayı kişilik oluşumunda en önemli faktörlerden biri olduğu söylenebilir.

Ailenin fonksiyonları zaman içerisinde değişmektedir. Geleneksel toplumlardaki ailenin fonksiyonları ile modern toplumlardaki ailenin fonksiyonları arasında temel işlevler ortak kalmakla birlikte bazı işlevlerde farklılıklar görülmektedir. Örneğin geleneksel toplumlarda ailenin eğitimi ve iş kazandırma da dâhil edilirken modern toplumlarda bu süreç örgün eğitim kurumlarına devredilmiştir (Çağrıoğlu, 2011: 88). Nitekim modern toplumlarda eğitimi ve iş fonksiyonunun örgün eğitim kurumlarına devredilmesiyle birlikte aile kurumu sadece çocuğun eğitimi sürecinin takipçisi olma görevini üstlenmiştir. Yani aileler okulla iletişimi halinde olarak çocuğun başarısını destekleyici ve onun bu zorlu sürecinde yardımcı olmuştur.

Sonuç olarak çocuk açısından, ailenin en önemli işlevi olan eğitimi ve sosyalleştirme fonksiyonu; çocuğu sosyal gelişimini sağlayıp toplum içerisinde yer edinmesini sağlamaktadır. Bir yandan toplum kültürünün, nesilden nesile aktarılması öte yandan korunmasız bir şekilde dünyaya gelen insan yavrusunun hayata karşı en basit olaylardan en karmaşık olaylara kadar her türlü deneyimin sağlanması eğitimi ve sosyalleştirme fonksiyonu, bu bakımdan hem birey için hem de toplum için hayati önem taşımaktadır. Bu bakımdan toplum içerisinde onun özelliklerini taşıyan ailenin görevi (Doğan, 1990: 61), eğitimi ve sosyalleştirme fonksiyonu ile çocuğa öğretimde bulunarak, rehberlik ederek, çocuğun eylemlerine cevap verip ve kendi eylemlerini çocuğa katarak (Tezcan, 1990: 68-69) çocuğun toplumun kurallarına uygun davranış geliştiren, mutlu bir birey olmasını sağlamaktadır.

1.5.2 Ailenin Ekonomik İşlevi:

Ailenin ekonomik işlevi, ailenin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak üretim birimi oluşunu ifade eder (Tezcan, 1990: 67). Bu işlev, sanayi öncesi geleneksel, kırsal toplumlarda ailenin en temel işlevlerinden biriydi. Bu aile yapısı kendi temel ihtiyaçlarını karşılayabilen bir üretim ve tüketim birimidir. Fakat günümüz modern ailesinde üretim birimi olma özelliğini kaybetmiştir (Dündar, 2012: 59). Artık modern çekirdek aile ekonomik tüketim birimidir. Üretim işlevini ev dışındaki kurumlar gerçekleştirmektedir. Ekonomik eylemlerle ilgili olarak, aile çevresinden

ayrılmıştır. Hem para kazanmak için çalıştığı ortamı hem de yiyecek yiyecek gibi ailenin temel ihtiyaçlarının karşılanması için yapılan üretim ailenin dışına çıkmıştır (Tezcan, 1990: 67). Bu değişimlere ek olarak kadınların ücretli bir şekilde hayatına katılmasıyla eve eklemek getirmekle görevli olan erkeğin görevi değişmiştir (Dündar, 2012: 59). Sonuç olarak ev gelir giderini eşler ortak bir şekilde üstlenmişlerdir.

Bu değişimler sonucunda modern çekirdek ailenin ekonomik fonksiyonu; geleneksel yapıdaki aileler gibi aile içi üretim yapmaktan ziyade eşler arasında ekonomik birlikteliğe ve dayanışmaya dönüşmüştür. Yükselen eğitim seviyesi ve geçim zorluklarının artması kadın ve erkeğin ekonomik birlikteliğe dayanışmasına yol açmıştır. Bu durum aile üyelerinin ortak kullanımı için ortak bir bütçenin oluşmasına yol açmıştır (Entürk, 2012: 83-84). Böylece hayatta her türlü zorluğa götürebilen aile üyeleri ailenin ekonomik fonksiyonuyla, geçim zorluklarını aileyi ve sayısızca ihtiyaçlarının giderilmesini amaçlamıştır.

Ekonomik birim olarak aile, mevcut refah düzeyini korumak ve hedeflerine ulaşmak için ekonomik fonksiyonunu bilinçli bir şekilde uygulamıştır. Arzu edilen yaşam standartlarına ulaşma ve çocukların kişisel gelişim ve olgunlaşmalarını sağlamak için ebeveynler etkin bir şekilde aile finansal yönetimini sağlamışlardır. Çünkü aksi durumda ortaya çıkacak her türlü sıkıntı aile üyelerinde ciddi psikolojik ve sosyal sonuçlar yaratacaktır (Terzioğlu, 1990: 111-113).

1.5.3 Ailenin Sosyal Psikolojik İlevi

Üniversite ortamı birincil ilişkilerin en yoğun ve samimi bir şekilde yaşandığı yerdir (Dündar, 2012: 58). İnsanın yaradılışı gereği kendini tamamlayabilmek için bu şekilde duygusal bağlara ve samimi ilişkilere ihtiyaç duymaktadır. Bir elmanın iki yarısı olan kadın ve erkek bir bütün oluşturabilmek için beraberlik arzusu içindedirler. Toplumlar tarafından bu beraberliğin meşrulaştırıldığı kurum ise aile kurumudur. Bu bakımdan aile kurmak, kadın ve erkeğin bir araya gelerek kendi eksikliklerini tamamlayıp bir bütün olmalarına fırsat vermektedir (Entürk, 2012: 84-85). Aile yoğun bir duygusal alıverişin gerçekleştiği bir ortam

oldu undan dolayı (Ça an, 2011: 86) yakın sevgisinin ve anlayı duygusunun en iyi kar ılandı ı mekândır (Kasapo lu, 1990: 51). Aile üyeleri arasındaki bu sevgi ve samimiyet durumu onları ben duygusundan kurtarıp biz duygusunu geli tirmesine fırsat verir (Adak, 2005: 52). Böylece aile, ki iye toplumun bir üyesi oldu u hissini vererek onu düzenli bir hayat kurmaya ve insanlarla iyi ili kiler geli tirmeye yöneltmektedir. Ki zaten yapılan ara tırmalar akıl hastalarının ve intihar olaylarının evlilere oranla bekârlarda daha yüksek oldu u ortaya çıkarmı tır. Bu durumun sebebi, ki iler evlilikle kısmen daha düzenli ve kararlı bir hayat ya ayarak bir anlamda kendilerini daha güvende hissetmeleridir (entürk, 2012: 85).Bu durumu Erikson'un geli im ödevleriyle de açıklayabiliriz. Erikson insanların psikolojik geli im evrelerini sekiz döneme ayırmı tır ve her dönemin kendine göre ödevleri oldu undan bahsetmi tir. Bu ödevlerini ki iler ba arıyla tamamlamadıkları takdirde ileriki dönemlerinde sıkıntı ya ayacaklarını dile getirmi tir. Erikson'un yeti kinlik döneminin ilk evresi olan (altıncı evresi) “yakınlı a kar ı uzaklık (yalıtılmı lık)” adını verdi i evresinde, bireylerin kar ı cinse kar ı yakın ili kiler kurabilme yetene ine sahip olması gerekti i ve aile kurmaya yönelmesi gerekti inden bahseder. E er bu geli imsel dönem ödevini ba aramazsa yani aile kuramazsa bireyde yalıtılmı lık duygusunun ortaya çıkaca ından ve bir anlamda yalnızlık duygusuyla kar ı kar ıya kalaca ından dolayı ki i; insanlardan, görev ve sorumluluklardan kaçmayı tercih edecektir. Ba ka ifadeyle yalnızlık duygusu ki inin benli ine hâkim olacaktır (Senemo lu, 2005: 81).

Aynı ekilde Maslow, insanların temel ihtiyaçlarını da be basamaklı piramitte göstermi tir. Maslow, piramidin ilk basama ını fizyolojik gereksinimler (açlık susuzluk gibi), ikinci basama ını emniyette ve güvende olma gereksinimi, üçüncü basama ını ait olma ve sevgi gereksinimi, dördüncü basama ını saygınlık ve ba arı gereksinimi ve en son basama ını ise ki inin kendini gerçekle tirmesi olarak belirtmi tir. Maslow, bir üst basama a çıkmak için alt basamakta gereksinimin yeterince kar ılanması gerekti ini dile getirmi tir. Buradan da görülece i gibi insanın kendini gerçekle tirmesi ve kendini çevresine ispat etmesi için aile kurup, sevmeye, sevilme ve ait olma ihtiyacını gidermesi gerekmektedir (Maslow, 1943: 370-396).

Ailenin sevgi ve psikolojik doyumu sadece e-ler arasında etkin değildir. Bunun yanında ailenin en küçük üyeleri olan çocuklar için de ailenin bu i-levinin büyük bir önemi vardır. Çünkü sevgi duymak, efkat görmek çocuğun ihtiyaçları arasındadır. Sevgi ile çocuk sağlıklı bir şekilde gelişir. Sevgi gören çocuklar sıcak ve uyumlu bir arkadaşlık geliştirirken, sevgisiz büyüyenler disiplinlik yolunu tutmaktadır. Evde sevgi ve ilgi görmeyen çocuk bu eksikliği çevresindekilerden ilgi çekerek gidermeye çalışır. İlgi çekmek için akla gelmeyen yollara başvururlar. Örneğin öğretmenlerin ilgisini çekmek için hırsızlık bile yapabilmektedir (Tezcan, 1990: 67).

Günümüz modern çekirdek ailelerinde anne ve babanın dışarıda çalışması, anne ve babanın uzun süre çocuklardan ayrı kaldığından dolayı çocukları olumsuz etkilemektedir. Çocuk bu nedenle anne ve babasının sevgisinden yoksun kalmaktadır. Sanayi toplumuna geçişle birlikte artan gerginlikler ve bunalımlar hem ebeveynler açısından hem de çocuk açısından ailenin bu i-levini gün geçtikçe daha fazla önem kazandırmaktadır (Dündar, 2012: 58; Tezcan, 1990: 67-68).

1.5.4 Ailenin Biyolojik İlevi:

Platon'ün ölen'inde Sokrates'e, onun da onayıyla, şunu söyler: “ Ak (...) senin sandığın gibi, (...) güzel sevgisi de ildir”; “güzel içinde üremek ve çocuk yapmak demektir.” (Bauman, 2012: 22) Çünkü ak üzerine inşa edilen aile, toplumun sürekliliği için hem ontolojik, hem epistemik, hem de etik açısından birey ve vatandaş üretme kurumudur (Bayhan, 2013: 148). Nitekim geçmişten beri ailenin en temel i-levi bir yandan neslin devamını sağlamaya iken öte yandan e-lerin cinsel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu açıdan bakıldığında aile, (Freud'un da belirttiği gibi) insanların en güçlü dürtülerinden biri olan cinselliği, kontrol altına alarak biyolojik fonksiyonla birlikte toplumsal bir fonksiyonu da yerine getirmektedir (Entürk, 2012: 89). Çünkü e-lerin cinsel münasebetlerinin toplum tarafından meşrulaştırılması zemin evlilik akdiyle gerçekleştirilen aile kurumudur.

Aynı ekilde Foucault'da ailenin biyolojik i levinin önemine de inmi tir. Foucault'ya göre, bireylerin cinsel arzularının tatmin edildi i yer olan aile kurumu bu i levini yerine getirmedi i zaman kadın fizyolojisinde “*histeri*” durumu ortaya çıkmaktadır. Kadın fizyolojisinde do du u söylenen bu durum (Yunanca hystera sözcü ünden türetilmi olan histeri terimi, ya da uterus,) a lama, ba ırma, bayılma, kendini kaybetme vb. gibi eyleri ifade etmektedir. 19. yüzyıl tıbbına göre bu hastalık ailede aktif cinsel ya amın olmadı ı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bekâr genç kadınlar, bo anmı kadınlar, dullar ve süre en bir evlilik içinde normal cinsellik ya ama yerine kariyer pe inde ko an kadınlar bu hastalıktan çekiyordu. Bu hastalıkla ba etme yolu, kadınların yalnızca “normal” aile içinde – amacı çocuk üretimi olan bir evlilik içinde, cinsel olarak bir adama ba lı olarak- ya am sürmeleri halinde mümkün olabilecektir (Aktaran Bilton vd., 2009: 235). Yani biyolojik bir ihtiyaç olan cinsel arzular kar ılanmadı ı durumda ortaya çıkacak olan sıkıntılardan kurtulmak için aile kurumunun biyolojik i levini yerine getirmesi gerekmektedir.

Bu noktada una de inmekte de fayda vardır. Günümüzde ya anan hızlı toplumsal de i meler sonucunda ortaya çıkan alternatif ya am biçimleri ve yeni aile türleri, do urganlı ın ciddi bir ekilde dü mesine yol açmaktadır (Dündar, 2012: 58). Bir yandan hayat artlarının zorla ması ve artan pahalıla ma öte yandan e lerin çocuk sorumluluklarından kaç ı bu durumu ortaya çıkarmaktadır.

1.6 Aileye Kuramsal Bakı :

Kuram, dünyanın, görebildi imiz ve ölçebildi imiz eylerin ötesine geçen bir açıklamasını yapmaktır. Ba ka bir ifadeyle kuram; ampirik dünyayla ilgili kavramlarımızı ve anlay ımızı sistematik biçimde düzenleyen bir dizi birbiriyle ilintili tanımları ve ili kileri kapsayan (Marshall, 2009: 436) ve “olayların nasıl meydana geldi ini açıklayan bir dizi soyut ve genel ifadelerdir.” Bazen bir olayı tasvir etme, bazen açıklama bazen de kestirmeye yönelik ara tırmalarda yolumuzu aydınlatan bir fener gibidir (Canatan, 2011b: 31). Bu bakımdan sosyoloji

kuramlarını, içinde ya adı ımız toplumu anlamak amacıyla yazılmış “haritalara” benzetebiliriz (Bozkurt, 2012: 40). Nitekim bu haritalar yardımıyla toplumsal gerçekli in belki de gözümüzden kaçacak olan kısımları daha net görecek ve “toplumsal olayları anlama ve çözümlemede gerekli ilk adımı” (Wallace ve Wolf, 2012: 26) atılmış olmaktadır.

Aile ile ilgili çalı malara bakıldığında 1950 öncesinde sistemli anlamda kuram geli tirme do rultusunda bir çalı ma söz konusu de ildir. Ancak 1950 sonrasında kavramlar ve kaba yönelimler üzerinde ilk çalı malar yapılmış tır ve daha sonra 1990’lı yıllara gelindi inde teorik anlamda çalı malarda yüksek artış görülmü tür (Canatan, 2011b: 34). Genel anlamda aileyi kuramsal açıdan ele alan sekiz yakla ım vardır. Bunlar; Yapısal levsel Yakla ım, Sembolik Etkile im Yakla ımı, Çatı ma Kuramı Yakla ımı, Ekolojik Yakla ım, Feminist Yakla ım, Toplumsal Alı Veri (Mübadele) Yakla ımı, Ailevi Geli imsel Yakla ımı ile Aile Sistemleri Yakla ımlarıdır. Ancak burada bu kuramlardan; Sembolik Etkile im Yakla ımı, Çatı ma Kuramı Yakla ımı, Toplumsal Alı Veri (Mübadele) Yakla ımı ve Yapısal levsel Yakla ımın temel varsayımları ve önermeleri üzerinde durulacaktır.

1.6.1 Sembolik Etkile im Yakla ımı:

Sembolik etkile im ya da simgesel etkile imcilik terimini, Herbert Blumer “Man and Society” ba lıklı makalesinde kullanmasıyla bilim literatürüne girmi tir. Blumer, Man and Society’inde simgesel etkile imin temel ta mının: bir topluluktaki insanların sahip oldukları *ortak simgeler ve anlayı lar* oldu unu belirtir. “Blumer (1962)’in temel iddiası, insanların öncelikle kar ılındakinin davranı mını yorumladıkları ve daha sonra eyleme karar verdikleri yönündedir. Ona göre insanlar araya yorum süreci girmeden do rudan eyleme geçmezler. Bu yorumlama ve anlamlandırma sürecinde ise, ku kusuz semboller ve i aretler önem kazanır. Bu yüzden bu yakla ıma sembolik etkile imcilik denilmi tir. Bu görü ün, klasik davranı ı Behaviorizm Kuramındaki “uyaran- tepki” ili kisini reddederek araya yorumlama sürecini koyması önemlidir. Çünkü insanlar her uyarana basitçe tepki

veren robotlar da ildir” (Kasapo lu, 2011: 5). Bu ba lamda, bireyin ya adı ı ve kar ıla tı ı olay ve olgular arasında kar ılıklı bir etkile im söz konusudur. çinde ya anılan süreçten etkilenme ve bu süreci etkileme durumu bulunmaktadır.

Esas olarak sosyal-psikolojik bir bakı açısına sahip olan simgesel etkile imcilik bireye ve bir ki inin içsel dü ünçe ve duyguları ile toplumsal davranı ı arasındaki etkile ime odaklanır (Wallace ve Wolf, 2012: 267-269). Yani sembolik etkile imciler, i levselcilerin yaptı ı toplumsal yapı gibi geni ölçekli makrososyolojik de erlendirmelerin aksine en ince ayrıntılara inerek insan etkile imi gibi mikrososyolojik de erlendirmelerde bulunur.

Genel olarak insan ve dünyası arasındaki anlamlı ve kar ılıklı ili kilere odaklanan simgesel etkile imler (Canatan, 2011b: 43), toplumsal etkile imin sembolik olmayan etkile im ve sembolik etkile im olmak üzere iki düzeyde ele alınabilece ini söylerler. Sembolik olmayan etkile imde, insan bir di erinin davranı ve jestlerine do rudan do ruya tepki gösterir; sembolik etkile imde ise insanlar, davranı ve jestleri, ona verdikleri anlam temelinde yorumlayarak de erlendirirler. Sembolik etkile im bir di er ki inin davranı veya sözlerinin anlamının yorumlanması ve tanımlanmasını gerektirir (Sayın, 1990: 27). nsanların di er bireylerle kurdukları ileti im üzerine yo unla an simgesel etkile imciler, aile gibi sosyal kurumları birincil sosyal yapılanmalar olarak dikkate almaktadır. Simgesel etkile imciler, sadece dı gözlemlerle sosyal etkile imin anla ılması mümkün olmadığını savunmaktadırlar. Bu yaklaşıma göre aile, etkile im içindeki ki ilerin birli idir.

Etkile imci yaklaşımın varsayımları unlardır: a)Aile davranı ları, toplumsal normlardan çok, aile içi etkenler tarafından etkilenir. b)Sosyal davranı , sosyal çevreden ortaya çıkmaktadır. c) Temel ba ımsız birim, di erleriyle etkile im içinde bulunan, karar alabilen, aktif bireydir (Sayın, 1990: 28). Yani bireyleri, dı güçlerin kar ısında pasif varlıklar olarak de il, kendi hareketlerini yorumlayan, de erlendiren ve tanımlayan, kendi davranı larını etkin bir eilde in a ederek karar verme ve fikir

olu turma süreçlerini verimli bir şekilde kullanabilen kişiler olarak kabul eder (Wallace ve Wolf, 2012: 269).

Sosyolojide büyük bir yenilik olarak kabul edilen simgesel etkileşimcilik, sosyal olguların birçok boyutunu ihmal ettiğinden dolayı eleştirilere maruz kalmıştır. Bu kuramın en zayıf noktası; rollerin oluşmasında aktörlerin etkisini abarttığı için yapısal etkenlerin rolünü göz ardı etmeleridir. Bir başka deyişle gerçekliği nesnel olarak kavrama iddiasında olan kuramların (örneğin işlevselciler) güçlü olduğu noktada bu kuram zayıf kalmıştır (Canatan, 2011b: 44).

1.6.2 Çatışma Yaklaşımı:

Çatışma kuramı da işlevselci kuram gibi toplumsal yapının ve toplumsal kurumların genel yapısının kapsamlı özellikleriyle ilgilenen yani makro sosyolojik bir bakıma açısına sahiptir. Ancak çatışma kuramı, temelinde işlevselciliğe karşı çıkan ve onu eleştiren bir yaklaşımdır. Özellikle de 1950'lerin sonlarında Amerika'da egemen olan Parsonsçu işlevselciliğe karşı gelişen sosyolojik bir teoridir (Tatlıcan, 2011: 85). Çünkü işlevselciler, toplumları ve toplumsal kurumları bir arada işleyerek denge yaratan, birbirlerine dayanan kısımlardan oluşan sistemler olarak kabul ederken, çatışmacılar; toplulukların güç elde etmek için birbirleriyle mücadele ettiklerini dile getirmektedirler (Wallace ve Wolf, 2012: 107). Bundan dolayı bireysel çıkarlar ve güç elde etme söz konusu olduğu için toplumlarda çatışmalar kaçınılmaz olmaktadır. Çatışmacı kuramın entelektüel kökenlerini, ilk sosyologlardan olan Karl Marx ve Max Weber oluşturmuştur. Bunun yanında bu teorinin çabaları olarak da Ralph Dahrendorf, Lewis A. Coser ile Randall Collins gibi sosyologlar sayılabilir.

Karl Marks'ın dinamik toplum görüşüne göre toplumsal çatışma olmadan insanlığın ilerlemesi ve gelişmesi söz konusu olamaz. Gerçekte toplum, gerek yapısı ve gerekse işlevleri bakımında sürekli değişkenlik gösteren bir özelliğe sahiptir. Bu bağlamda toplumun temel niteliği de değişken olmasıdır. O halde toplumdaki değişim ve çatışma tesadüfi bir olay değildir. Bu bakımdan toplumda çatışma olmadan

insanlı ın geli mesi mümkün de ildir (Akyüz: 2008: 61-62). Çatı ma kuramcılarına göre toplumda kıt kaynaklar vardır ve bundan dolayı toplumsal kümeler birbiriyle mücadele ve rekabet içindedir. Bu yüzden toplumda ili kiler denge ve istikrar üzerine de il çatı ma üzerine kurulmu tur. Bu kuramsal perspektiften hareket eden ara tırmacılar aileyi, toplumsal e itsizli in do urdu u sorunları deneyimleyen bir küme olarak tarif ederler. Bunlara göre aile ve aile üyeleri, toplumda güçlü gruplar tarafından kontrol edilen kıt kaynaklar için yarı mak zorundadırlar (Canatan, 2011b: 40).

Çatı ma kuramcılarına göre toplumun temelinde nasıl çatı ma kaçınılmazsa toplumun en küçük birimi olan aile içinde de çatı ma kaçınılmazdır. Bu yakla ıma göre, aile üyeleri arasında güç ve kaynakların yönetimi çatı maya neden olur. Çünkü ailede otorite hiyerar isi vardır. Bu hiyerar i e itsizlik sistemine yol açar. Bu bakımdan ailede güçlü olanlar güçsüz olanlar kar ısında ço u zaman avantajlı çıkarlar (Güçlü, 2012: 78; Canatan, 2011b: 40). Bu yakla ıma göre ailede çatı manın olmayı ı, ailenin mutlu ve ba arılı oldu u anlamına gelmez. Aksine L. Coser'in evlilik ile ilgili yaptı ı ara tırmaya göre ailede çatı manın varlı ı e ler arasındaki ili kilerin zayıflı ından ziyade güçlülü ü gösterdi ini ve bu durumun evlilik ili kisinin daha sa lam bütünle tirdi ini ortaya koymaktadır (Güçlü, 2012: 79). Çatı ma kuramı da di er kuramlar gibi pek çok ele tiriye konu olmu tur. Bu kuramın en temel ele tirisini; çatı mayı odak noktası yaptı ı için aile ve toplumdaki sosyal düzeni; yani göreceli olarak var olan süreklilik ve istikrarı açıklayamadı ı için yapılmı tır (Canatan, 2011b: 41).

1.6.3 Toplumsal Alı veri Yakla ımı:

Di er adıyla mübadele (exchange) kuramı olarak da bilinen toplumsal alı veri kuramı; yirminci yüzyılın ortalarında sosyolojiye rasyonalist dü üncelerin sokulması yolundaki ilk denemedir. Bu kuram var olan sosyal normların, bireysel çıkarlar sonucunda ortaya çıktı ını göstermek için insan davranı ına ili kin ekonomi modeli ile Skinner'ın ko ullanma kavramını birle tirmi tir (Waters, 2008: 110).

Toplumsal alı veri kuramı; insanlar arası ilişkilerde mübadele kavramının önemini vurgulamaktadır. Bu kuram insanların birbirlerine bağımlı olduklarını, kaçınılmaz olarak karşılıklı bir şeyler alıp verdiklerini ve insanların kaçınılmaz olarak birbirlerine gereksinimleri olduğu sayılıştısından hareket etmektedir. Bu kuramın öncüleri olarak; sosyal psikolog John W. Thibaut, Harold Kelley ve sosyolog George Homans ile Peter Blau'dur. Bunun yanı sıra Kingsley Davis, Alwin W. Gouldner, John N. Edwards ve John Scanzoni de bu kuramın öncülerindedir. Bu kuramın temel kavramları, mübadele, karşılıklık, anlaşma, davranış, kaynaklar, ödül-maliyet, dağıtıcı adalet, dürüst (adil) mübadele ve güçtür (Güçlü, 2012: 80).

Toplumsal davranış en az iki kişi arasında bir alı veri faaliyeti olarak düşünülen bu yaklaşım (Wallace ve Wolf, 2012: 420), evliliğinde karşılıklı bir alı veri temelinde dayandığını düşünür. Kişiler ancak kendilerine bir karşılık sağlayacak etkileşime girmektedirler. Nitekim bu yaklaşıma göre, insan davranışının amacı ekonomik olmaktır. Önemli olan “karşılık ya da ödülleri en çok sağlayabilmektir.” (Poloma, 1996: 73) Bu bakımdan mübadele teorisi aile yaşamında çoklukla karı-koca arasındaki ilişkilerle ilgilenmektedir. Eş seçimi, evlilik sistemi, yeniden evlilik, ebeveyn-çocuk ilişkileri temel araştırma konuları arasındadır. Evliliği bir mübadele olarak ele alan Scanzoni mübadele kurallarının kabul edilmemesi durumunun çatışmaya yol açtığını öne sürmektedir (Çeli, 1997: 63). Ailevi ilişkileri kar ve maliyet hesapları çerçevesinde ele alan bu kurama göre, kişiler sürekli olarak bir ilişkinin kendisine sağlayacağı kar ve zarara göre tercihlerde bulunmaktadır. Bir bakımdan ailevi ilişkiler ticari ilişkiler şeklinde tasarlanmaktadır. Ailevi ilişkileri de sıradan sosyal ilişkilere ve hatta çıkar merkezli ticari ilişkilere benzeten toplumsal alı veri kuramına bu açıdan birçok eleştiri getirilmiştir. Bunlardan ilki mikro alı veri teorisinin metodolojik bireyciliğe dayanmasıdır (Canatan, 2011b: 45). Yani bireyci teorilerden birisi olarak basit ve açık olma özelliğini taşımakta, ancak fazla basitlik olması nedeniyle de eleştirilmektedir (Çeli, 1997: 63). İkinci eleştiri noktası ise her zaman ve her yerde rasyonel olarak hareket ettikleri varsayımıdır. Bireyi, özgeci davranışları bu kuram tarafından açıklanamayan bir kategori olarak kalmaktadır. Nitekim ailevi ilişkilerin tabiatında rasyonel olmayan davranışlar

önemli bir yer tutmaktadır. Kuram, bu noktada aileye özgü gerçekleri göz ardı etmektedir (Canatan, 2011b: 45).

1.6.4 Yapısal-levselci Yaklaşım:

Sosyolojinin temel üç kuramından biri olan i levselcilik (sembolik etkileşim ve çatışma kuramıyla birlikte) aile çalışmalarında da yaygın bir şekilde kullanılan kuramlardan biridir. Aynı şekilde bu çalışmanın “haritasını çizen” ve bu çalışmaya yön veren kuramda yapısal-i levselci kuramdır.

Genel Sistem yaklaşımının bir varyantı olan ve yirminci yüzyıl sosyolojisinde egemen bir paradigma olarak i lev görmü olan (Canatan, 2011b: 38) i levselciliğin ne olduğu bakılırsa şöyle tanımlanabilir: Toplumsal ve kültürel olguların toplumsal-kültürel sistem içerisinde yerine getirdiği i levleri çözümlen ve toplumun hiçbir kısmının bütünden ayrılamayacağı ve birbirleriyle ilişkili kısımlardan oluşan bir sistem olduğunu ünen yaklaşımdır. Biyoloji bilimlerindeki organik sistem modeline dayalı olarak geliştirilen i levselciliğe göre; toplumun herhangi bir kısmındaki değişim, sistemin diğer kısımlarında bir miktar dengesizliğe ve bir ölçüde de bir bütün olarak sistemin yeniden düzenlenmesine yol açar (Wallace ve Wolf, 2012: 43).

Bu yaklaşımın kökleri sosyolojinin kurucusu olan Auguste Comte’un Toplumsal statik (yapı-structure) ile toplumsal dinamik (süreç, process-process, function) çalışmalarında yatar. Comte, “toplum ya da ayan bir organizmaya benzer” özdeyişle biyoloji ve toplumsal sistemler arasında bir bağlantı kurmuştur. Bu tezi Herbert Spencer geliştirmiştir (Poloma, 1996: 30) ve *farklılaşma* kavramı ile i levselciliğin bir önceri olarak kabul edilmiştir. Daha sonra Fransız sosyolog Emile Durkheim, *Toplumda Bölümü* adlı eseriyle modern i levselcileri büyük ölçüde etkilemiş ve çağdaş i levselciliğin en önemli önceri olmuştur (Wallace ve Wolf, 2012: 45-46). Çağdaş i levselci sosyologların başında hem biyoloji mezunu hem de Amerikalı sosyolog olan Talcott Parsons ile Robert K. Merton gelmektedir. Bunların

dı ında da Georges Homans, Marion Levy, W.J. Goode, R. Winch ile Fransa'dan A. Girard ve Levi-Strauss gibi sosyologlar levselci sayılabilir (Sayın, 1990: 29).

Bu yaklaşımanın temel düğüncelerini özetlersek: a) Her toplum çoklulukla kurum diye adlandırılan, örn. aile gibi, alt sistemlerin oluşturduğu bir bütün veya bir sistem olarak görülmektedir. Yani bu yaklaşımda “vurgu, yapı ve onun ilevleri üzerine” (Kasapoğlu, 2011: 10) yapılmaktadır. b) Toplumu oluşturan her parçadır diğer parçayı etkiler, yani bir parçadaki değişimi en azından potansiyel olarak etkilemektedir. Başka bir ifadeyle “toplum, birbiriyle ilintili parçalardan meydana gelmektedir. Her parçanın anlamı, yalnızca sistem içinde özel bir ilevi yerine getirdiği bütünle ilgili kişi içinde ortaya çıkar, bunun için toplum birbirine bağımlı ve hepsi de genelde sistemin bütünleşmesi ve uyarlanmasına katkıda bulunan öğelerden oluşan bir sistemdir. Bundan dolayı toplumsal nedensellik de çok yönlü ve karışıklı olmaktadır.” (Swingewood, 2010: 248-249) c) Sosyal sistemlerin bir dinamik denge içinde en iyi biçimde varlığını sürdürdüğü düşünülmektedir, yani meydana gelen değişimlerin çoğu, sistemin ilevini bozmayan sınırlar içinde olmaktadır (Güçlü, 2012: 71).

levselcilik, herhangi bir sosyal kurumun kalıcılığının, hem bireyler, hem de içinde yaşadıkları toplum için sağladığı *fayda* terimiyle açıkladığından dolayı ilevselciler ailelerin, toplum ve üyeleri için sağladığı faydaları sergilediklerine inanırlar (Bilton vd., 2009: 230). Bu çerçevede de ilevselci teori aileyi, ailenin belli sosyal fonksiyonları oluşturduğu ve diğer kurumlar üzerinde etkisinin olduğunu göstererek açıklamaya çalışır (Harris, 1972: 93). Bu yaklaşıma göre aile, temel olarak üreme yoluyla toplumun ilevini ve toplumun sürekliliğini sağlayan bir kurumdur (Güçlü, 2012: 71; Giddens, 2013: 279). Bu bakımdan aile sosyolojisi çalışması yapan ilevselciler, aileyi genelde iki şekilde ele alırlar. Mikro ölçekte, aile içi ilişkileri yani karı, koca, çocuk ve kardeşler arasında bireysel özel davranışları ele alırken makro varyantında aile ile toplumdaki diğer kurumlar arasındaki ilişkiler gündeme gelmektedir. Başka bir deyişle ilk yaklaşımda ailenin kendi üyeleri için ilevlerinin ne olduğu ortaya konulurken, ikinci yaklaşımda ailenin

tüm toplum ve diğer toplumsal kurumlar açısından i levleri incelenir (Canatan, 2011b: 38; Sayın, 1990: 28).

levselci yaklaşıma göre en yalın ifade ailenin evrensel bir kurum olduğu ve bu nedenle de bazı evrensel fonksiyonları yerine getirmesi gerektiği eklindedir. Belli temel fonksiyonel ön gereklilikler vardır ve diğer toplum devam edecekse, bu gereksinimlerin karşılanması gerekir. Aile kurumu bu fonksiyonları en iyi biçimde karşılar (Sayın, 1990: 28). Aksi takdirde yapısal levselci perspektife göre ailevi sistem, i lev ve i levler arasındaki koordinasyona bağlı olarak i ledi i için aile üyelerinden birinin i levini yerine getirmemesi sistemin i leyi ini engeller, en azından zora sokar. Bu nedenle herkesin kendi rolünü yerine getirmesi ailevi istikrar için son derece önemlidir. levlerin yerine getirilmesine ve koordinasyonun derecesine göre ailevi bağlar güçlenir ve ortaya kendi i levlerini yerine getiren sağlıklı bir yapı çıkar (Canatan, 2011b: 39).

Sonuç olarak toplum, kurumlar ve kurumlar arası dinamik ilişkilerden oluşmuş bir sistemdir. Bu sistem içerisindeki her yapı unsurunu oluşturan kurum bir diğerinden farklı fonksiyonlar ifade etmektedir. Birbirinden farklı fonksiyonları olan bu kurumlar üzerine almış oldukları görev ve sorumlulukları yerine getirerek birbirleriyle ifadeyle toplumun ihtiyaçlarını karşılayarak toplumsal bütünlü ü sağlamaktadırlar. Ailede bir toplumsal yapı unsuru olarak eğitim, ekonomi, din, siyaset, hukuk, ahlak gibi kurumlarla etkileşim halinde olarak kendine ait fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Çocuğun dünyaya getirilerek toplum devamlılığının sağlanması, çocuğun eğitim ve sosyalleşme süreciyle birlikte hayata hazırlanması, çocuğa ve ebeveynlere bir bütünün parçası olma duygusunun kazandırılması, maddi ihtiyaçların karşılanmaması gibi sıralanabilecek fonksiyonlar aile kurumunun denetimindedir. Ailenin parçalanması, aile içi ilişkilerin bozulması, ailede iddettli geçimsizliğin hâkim olması, anne baba çocuk ilişkilerinin nitelik değiştirmesi, ebeveynlerin üzerlerine almış oldukları görev ve sorumlulukları aksatmalarına, kurum içinde bir fonksiyon kaybına neden olmaktadır. Bundan başta diğerler olmak üzere özellikle gelişme çağındaki çocuklar olumsuz etkilenmektedir. Yapılmakta olan çalışmada da bu bakı açıyla hareket edilerek aile parçalanması

sonucunda çocuğun sosyal ve psikolojik anlamda olumsuz etkilendiği ve onun hem gündelik hayatında hem de akademik hayatında bir takım sıkıntılara neden olduğu undan dolayı okul barısında dü ü e yol açtı ı dü ünülmektedir. Nitekim söz konusu bu çalı ma yapısal i levselci kuram çerçevesinde ele alınarak yürütülmü tür.

1.7 Ailede Parçalanma ve Parçalanma ekilleri:

Ailede parçalanma, ailenin genel ve normal yapısındaki bir de i meyi ifade eder. Ailede ki bu de i im, ölüm, anne veya babanın uzun seyahatleri, karı-kocanın birbirinden ayrı ya amaları veya bo anmaları, çocukların aileden ayrılmaları gibi hallerdir (Özgüven, 2001: 306). Bu tür durumlar genelde aile üyeleri tarafından istenmeyen durumlardır. Fakat yine de bazı zamanlarda bu durumlarla kar ıla mak kaçınılmaz olmaktadır. Bunun sonucunda da ba ta ailenin en küçük üyeleri olan çocuklar olmak üzere tüm aile üyeleri etkilenmektedir.

Ailenin normal durumunun bozulması olan ailede parçalanma, e lerden biri veya ikisinin ölümü, e lerin bo anması ile e lerin herhangi bir sebepten dolayı birbirinden uzun süre ayrı kalması olmak üzere üç ana ba lık altında incelenmektedir.

1.7.1 Ölüm:

Ölüm ailenin parçalanmasına neden olan bir dı faktör olarak de erlendirilir. Çünkü ölüm, aile üyelerinin hiçbirinin serbest iradesinde olamayan ve tamamen ilahi bir takdir olarak de erlendirilen bir gerçektir (entürk, 2012: 89). Ailede parçalanma nedeni olan ölümün ortaya çıkması ailede büyük bir sarsıntıya yol açmaktadır. Özellikle çocuklar bu durumdan çok etkilenirler. Bu bakımdan çocuklar için ya amlarının ilk yıllarında anne kaybı baba kaybından daha önemlidir. Bunun nedeni çocu a bakan aile yakınlarının veya parayla tutulmu bakıcıların, anneden farklı bir yakla ımla çocu a bakmalarıdır. Fakat çocuklar büyüdükçe, özellikle erkek çocuklar için babanın kaybı çok önemlidir. Bunun nedeni ise büyük erkek çocuk için benzemek istedi i model objenin ortadan kalkmı olması demektir. Çocuk açısından en büyük yıkım ise hem anneyi hem de babayı kaybetme durumunda ortaya

çıkılmaktadır. Çünkü bu durumda çocuk kendini çok yalnız hissedecektir (Özgüven, 2001: 320-321). Çocuk hem annenin efkatinden hem de babanın korumasından, güven duygusundan mahrum kalacağından dolayı bu durumu kabullenmesi zor olacaktır. Bu yalnızlık duygusu içinde baskılarının yardımına ihtiyaç duyacak ve onların bakımına alınması zor olacaktır.

1.7.2 Ayrılma:

Aile üyelerinden birinin geçici veya sürekli hastalığı ve sakatlığı; deprem, sel, yangın gibi doğal afetler; yoksulluk, işsizlik, terör, kan davası gibi toplumsal afetler sonucunda yapılan zorunlu göçler, ebeveynlerden birinin çalışmaması veya baskı nedeniyle evden uzun süre ayrılması ile ebeveynlerin geçimsizlik nedeniyle boşanması evi terk etmesi ayrılık evrelerinde ortaya çıkan aile parçalanmasına yol açmaktadır (Entürk, 2012: 90). Bu tür geçici ayrılıklar kimi zaman devamlı ayrılıklardan daha tehlikeli olmaktadır. Çünkü bu durumda aile üyeleri ilk önce ayrıldıktan sonra da bir arada olmaya uyum sağlamak zorundadır. Bundan dolayı ayrılığın süresi uzadıkça çocuklar üzerinde yapacağı olumsuz etkilerde artmaktadır (Özgüven, 2001: 321).

1.7.3 Boşanma:

Özellikle modernleşme, sanayileşme, kentleşme ve küreselleşmeyle birlikte yaşanan toplumsal kırılmalar aile kurumunun değişmesine, yeni biçimler kazanmasına, kimi rollerini kaybetmesine ve kimi yeni rolleri de kazanmasına neden olmuştur. Toplum yapısında meydana gelen bu büyük değişimler; işsizlik, kadın ve erkeğin iş gücüne katılım oranını yükseltmesi ve bireyselleşmeyle liberalleşmeyi ön plana çıkararak aile ve evliliğin rollerinin yeni biçimler kazanmasına yol açmıştır. Eskiden ekonomik temelli ortaklık, çocuk bakımı, statü elde etmenin önemli bir aracı olarak görülen evlilik, yerini giderek daha bireysel istek ve arzuların hâkim olduğu bir birlikteliğe bırakmıştır. Bu durum istek ve arzuların örtülmediği ve karılanmadığı zamanlarda evliliği tehlikeye sokmuş ve

kimi zamanlarda bo anmayla sonuçlanmasına sebep olmu tur (Timurturkan, 2012: 201-202).

Bo anma, yasal olarak kurulmu bir evlilik ili kisinin yine yasal biçimde ortadan kalkması durumu olarak ifade edilmektedir (Ozankaya, 1995: 24; Marshall, 2009: 79). Hukuki olarak tanımlanan bo anma aslında ekonomik, kültürel, toplumsal ve psikolojik sonuçları olan ve bu bakı açılarıyla tanımlanabilecek daha geni etkileri olan bir süreçtir (Timurturkan, 2012: 202). Evlilik gibi bo anma da geçmi ten beri gerek ilkel toplumlarda olsun gerekse modern toplumlarda olsun tarihi süreç içerisinde do al kar ılandı ı bilinmektedir. Toplumdan topluma farklılık gösteren bo anma süreci, önceki dönemlerde ve bazı toplumlarda bo anma hakkını sadece erke e verirken daha sonra yapılan yasal düzenlemeler sonucunda bu hak kadınlara da tanınmı tır.

Aile kurumunu ortadan kaldırdı ı ve aileyi temel toplumsal i levlerinden uzakla tırdı ı için evliliklerde istenmeyen durum olan (Timurturkan, 2012: 203) ve aile üyelerinde büyük sarsıntılara yol açan bo anma durumu; Bohannon'na göre e lerde psikolojik, ekonomik ve sosyal anlamda birçok de i ime yol açtı ndan dolayı onları karma aya ve kaygıya sürüklemektedir. Bohannon, bu de i imlerin ba nda ilk olarak e lerde kar ılıklı beklentilerin kar ılanmadı ı ve e lerin birbirine yabancıla tıkları evreden bahseder. Böylece bo anmanın ilk evresi olan “duygusal bo anma” gerçekleşir. Bu durum evlili i olumsuz yönde etkileyerek, e lerin ekonomik payla ımlarının da ortadan kalmasına yol açarak “ekonomik bo anmanın” gerçekleşmesine neden olur. Bu olumsuz gidi at belli bir süre sonra e lerin birlikte yaptı ı arkadaş lık ve sosyal faaliyetlerinde azalmasına neden olarak “sosyal bo anmanın” gerçekleşmesini sa lar. Sosyal bo anmayla birlikte hukuksal anlamda da bo anma artık kaçınılmaz olur. Yasal olarak bo anan çiftlerin, bu evrede çocukların velayeti ile ilgili olarak bo anma durumu ortaya çıkar. Çocu un velayeti kimde kalmı sa bir anlamda öteki e in annelik/babalık rolü geri plana itilmi tir. Böylece e ler ana/baba olarak da bo anmı lardır. En son evre olarak e lerin var olan duruma alı ıp, benimsemeleri ile birlikte yeniden ba ımsızlıklarını kazanıp, kendilerini bulma dönemi olan “psikolojik bo anma” sürecidir. Bu süreçle birlikte

eler altı ayrı evrede bo anmalarını gerçeğe tirmi tir (Atakan, 1991: 540). Uzmanlar bu evrelerden hukuksal evreye kadar duygusal, ekonomik ve sosyal bo anmanın gerçeğe ti ini ancak, psikolojik bo anmanın bazen hukuksal bo anmadan sonra dahi sürdü ünü ileri sürmektedirler. Fakat sosyolojik literatürde bo anma denilince, konunun hukuka intikal etmi ekli akla gelmektedir (entürk, 2012: 91).

E ler için mutsuz bir evlilikten çıkı olan bo anma olayı, günümüzde ya anan hızlı toplumsal ve kültürel de i meler ile bu de i melerin aileye yansması sonucunda artı göstermektedir. Modernle me ve kentle meye paralel olarak artı gösteren bo anma oranların nedenleri u ekilde sıralanabilir; öncelikle toplumda bireyselle menin artı göstermesi ile yeni özgürlük anlayı nın geleneksel görev ve ba lılık duygularını gev etmi olması, dinsel kurumların evlilik kurumu üzerinde ki baskılarını büyük oranda kaldırması, bo anan e lere kar ı toplumdaki bireylerin daha ho görülü davranmaları bo anmayı kolayla tırdı ı ve artırdı ı söylenebilir (Özgüven, 2001: 306-307). Bunlara ek olarak toplum ya amında ya anan hızlanma, “çok insan tanıma olanakları, rasgele evlilikleri ve de i ik din, ırk, uyruk ve toplumsal sınıflar arası evlilikleri olanaklı kılma , ço u kez sevgiden ba ka ortak noktaları bulunmayan bu evliliklerde bo anmayı artırmı tır. Kadın haklarının geli mesi ve e itim düzeyinin yükselmesiyle kadının toplumsal ya ama katılımı evlilik ba larının zayıflamasına yol açmı ” (Özgüven, 2001: 307) ve aile parçalanmalarını hızlandırmı tır. Bu durum ailenin i levlerini yerine getirmesini engelleme olup hem e ler üzerinde hem de ailenin en küçük üyeleri olan çocuklar üzerinde çok karma ık sorunların ortaya çıkmasına sebep olmu tur. Yapısal i levselci yakla ıma göre toplumun küçültülmü ekli olan aile de (Erkal, 1990: 208) ya anan bu parçalanma oranlarının artı ı tüm toplumu olumsuz bir ekilde etkilemi tir.

1.7.3.1 Dünyada Bo anma:

Hemen hemen tüm toplumlarda evlilik gibi bo anma da belli yasal çerçeve içine alınmı tır. Ancak devletin ve mahkemelerin bo anmayla ilgili yakla ım ve düzenlemeleri toplumdan topluma, devirden devire farklı anlayı ve de i meler göstermi tir. Bo anma yakla ımları uluslararası düzeyde incelendi inde bo anmaya

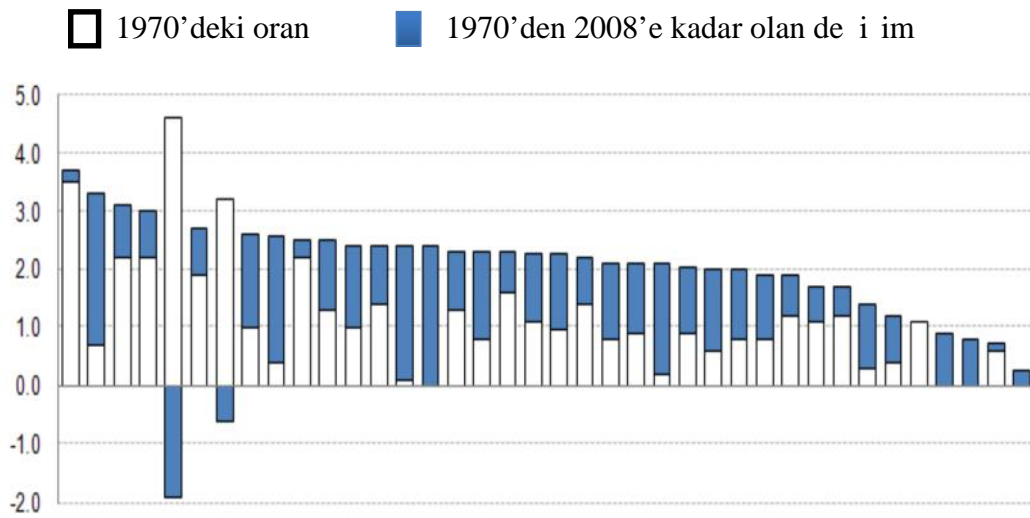
kararı bazı farklı tutum ve yaklaşımların olduğu görülmektedir. Özgüven, bu yaklaşımları üç grupta toplamıştır. Bunlardan birincisi “bo anma yasasıdır”. Bazı ülkeler bo anmayı dini inançlarla ilişkilendirilerek yasaklamıştır. Hıristiyanlık dininin Katolik mezhebine göre evlenme, “çözülmesi olanaksız olan ve ancak ölümle sona eren bir bağ” olarak tanımladığı için dokuzuncu yüzyıla kadar bo anma Katolik mezhebine bağlı olan birçok batı ülkesinde yasaklanmıştır. Fakat bu durum 1789 Fransız Devrimine kadar sürmemiştir. İkinci grup ise eplerin ortak kararı veya eplerden sadece birinin isteğiyle gerçekleşen “bo anma serbestliği” durumudur. Bu yaklaşımda bo anma eplerin bağımsız iradelerine bırakılmıştır. Erkek dilediği zaman karısını bo ayırdığı halde kadın ancak belli sebepler varlığı halinde kocasından boşanabilmektedir. Eski Türk hukukunda bo anma erkek bakımından serbest, kadın bakımından ise sınırlı serbestliğe sahiptir. Üçüncü grup ise “sebeplere ve hâkim kararına göre bo anma” durumudur. Günümüzde çok daha yaygın bir şekilde görülen bo anma yaklaşımıdır. Bo anmanın olması belli sebeplerin varlığı ve yetkili mahkemelerce bu sebeplerin yerinde olduğu kararıyla gerçekleşen bo anma durumudur. Türk Medeni Kanunu bu sistemi benimsemiştir (Özgüven, 2001: 307-308).

Toplumdan topluma göre bo anma şekilleri farklılık gösterdiği gibi bo anma oranları da farklılık gösterir (Entürk, 2012: 92). Özellikle batılı ülkelerde giderek artan seyir izleyen bo anma oranlarının altında yatan temel sebepleri Henslin, on maddede sıralamaktadır. Bu maddeleri; eplerin birbiriyle bağda olmayan cinsiyet rolleri üstlenmesi, eplerin cinsiyet dünyalarının ayrı olması, yaşam beklentilerinin farklı olması, evlilik yaşamlarının rutinleşmesi (heyecanını kaybetmesi), toplumdaki aile ve evlilik fonksiyonlarının değişmesi, eplerin kişilik ve duygusal olarak birbirini tamamlayamaması, statü farklılığı, bo anan insanlar için kurumsal desteğin artması, kadın ve kocanın değişen toplumsal rolleri ile kentleşme ve sanayileşme sonucunda değişen toplum yapısı olarak sıralanabilir (Henslin, 1992: 389). Buradan özetle modernleşme, sanayileşme ve kentleşmeyle bireyselliğin artması ve toplumun bo anmaya karşı değişen değer yargılarını çıkarabiliriz. Artık toplumsal kurumlar ve insanlar bo anmayı destekleyici görüşleri savunmakta ve böylece bireylerin bo anma kararı alması kolaylaşmaktadır. Bunlara ek olarak refah

seviyesinin artması, a ırnı tüketim ve e lerin ekonomik ba ımsızlı ı kazanması gibi durumlarda bo anma oranlarını artırıcı etki gösterdi i bilinmektedir (Yurtkuran v.d., 2009: 29). A a ıdaki grafik incelendi inde bu durum daha net bir ekilde görülecektir.

Grafik 13: 1970’den 2008’e Dünyada Artan Kaba Bo anma Oranı

Her 1000 nüfusa dü en bo anma sayısı

(Baştan sıra ile ülkeler: Amerika Birleşik Devletleri, Belçika, Litvanya, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Danimarka, Estonya, İsviçre, Kore, Macaristan, Finlandiya, Birleşik Krallık, Avusturya, Portekiz, İspanya, Almanya, Slovak Cumhuriyeti, İsveç, Yeni Zelanda, Avusturalya, Kanada, Fransa, Norveç, Kıbrıs(1,2), Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsrail, Bulgaristan, Polonya, İzlanda, Türkiye, Yunanistan, Slovenya, İtalya, İrlanda, Meksika, Şili)

(Kaynak: OECD, 2013)

Yukarıdaki tablodaki OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) verilerine göre Letonya ve Estonya dışında ki tüm ülkelerde 1970’den 2008’e kadar olan süreçte kaba bo anma oranının¹⁷ arttığı görülmektedir. Özellikle bu oran Amerika Birleşik Devletleri, Belçika ve Litvanya gibi ülkelerde çok yüksek olduğu görülmektedir. Yörüko lu da bu durumu do rularken A.B.D.’de 1915 yılında her on evlilikten biri bo anmayla biterken 1974’de her 2,3 evlilikten biri bo anmayla bitti ini ve aynı ekilde 1973 yılında her bin ki iye 8,2 evlilik dü erken 5,7 bo anma

¹⁷ Nüfus biliminde belli bir yıl içinde her 1000 nüfus ba ına dü en evlenme/bo anma sayısı “kaba evlenme/bo anma oranı” olarak tanımlanmaktadır.

dü tü ünü saptamı tır (Yurtkuran v.d., 2009: 29). Bunlara ek olarak Ambert'in (2009: 3) , 2009 yılında yapımı oldu u bir ara tırmaya göre Kanada'nın bir eyaleti olan Quebec'te her evlenen iki çiftten birinin bo andı ını göstermektedir. De i ik kaynaklardan alınan bu verilere bakıldı ında özellikle Batılı ülkelerde aile parçalanmalarının ne denli tehlikeli boyutlara ula tı ını görebiliriz.

Ara tırmacıların son 30 yıllık verilerine göre bo anma oranı dramatik bir ekilde artı göstermektedir. Nitekim geli mi batılı ülkelerde aile parçalanması, bo anma, tek ebeveynlilik, aile içi ili kilerin zayıflaması, akrabalık ve kom uluk ili kilerinin kopma noktasına gelmesi, ba ımlılık yapan madde kullanımının yaygınla ması ve tüm bunların birey, aile ve toplumsal hayatta yol açtı ı patolojiler aileyi ilgilendiren en temel sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır (Yurtkuran v.d., 2009: 29). Bundan ötürü birçok ülke bu durumu önleyebilmek için bo anmaya neden olan faktörlerle ilgili ara tırmalar yapmakta ve önlemler almaktadır.

1.7.3.2 Türkiye'de Bo anma

Günümüzde Türk ailesine bakıldı ında sorunların ba ında bo anma olgusu gelmektedir. Ancak son 20 yıla kadar bo anma olgusunun önemli bir toplumsal sorun olarak algılanmadı ı bilinmektedir. Özellikle 20.yüzyılın son dönemine kadar ülkemizde güçlü aile ba larının ve dini inançların etkisiyle beraber toplumda bo anımı bireylere özellikle de kadına kar ı önyargılı ve damgalayıcı tutumların olması, kadının ekonomik ba ımsızlı ının bulunmaması, ailede sorunların çözümlendi i bir dinamik yapının söz konusu olması vb. faktörler nedeniyle toplumsal bir sorun olu turmamaktaydı (Yurtkuran v.d., 2009: 30). Fakat modernle meyle birlikte toplumun yapısındaki hızlı dönü ümler ile geleneksel ba ların zayıflaması gibi nedenler bo anma oranlarında artı a sebep olmu tur. Bu artı toplumda anomik durumların meydana gelmesine neden olarak toplumsal boyutta sorunların ortaya çıkmasına yol açmı tır.

Sosyoloji disiplininde birçok eyin ba langıcı olarak görülen modernlik (Özyurt, 2012: 181), bo anma oranlarında meydana gelen artı ta da temel etken

olarak rol almaktadır. Modernlikle birlikte bo anma oranlarında artı a neden olan bu de i imleri u ekilde sıralayabiliriz. Bugün di er toplumlarda oldu u gibi ülkemizde de temel de erlerin zaafa u raması, nüfusun ehirlerde toplanması (kentle me), günlük hayatın karma ıkla ması, ileti im teknolojilerinin ve kitle ileti im araçlarının yaygınla ması, tüketim kültürünün de i mesi, bireysel de erlerin ön plana çıkması ile birlikte bireysel stres kaynakların artması, tahammülsüz bireylerin yeti mesi, ailelerin sorumsuz bireyler yeti tirmesi (çocukerkil, bebeerkil aile modeli), medyanın üretti i de er karga ası ile birlikte olu an ahlaki yozla ma ile evliliklerin maddi de erler üzerine kurulması gibi faktörler günümüzde bo anma oranlarında hissedilebilir derecede artı a sebep olmu tur (Yurtkuran v.d., 2009: 30).

Türkiye'deki bo anma oranlarıyla di er ülkelerdeki bo anma oranlarını kar ıla tırdı ımız zaman; Türkiye'nin di er ülkelere göre daha dü ük oldu unu görüyoruz. Grafik 13'deki OECD kaynaklarından alınan 1970'den 2008 dünya kaba bo anma oranlarına baktı ımızda A.B.D.'de her bin ki iden yakla ık 4 ki i bo anırken Belçika, Litvanya, Estonya ve Çek Cumhuriyeti'nden her bin ki iden 3'ü a kın ki i bo anmaktadır. Oysa Türkiye'de bu oran her bin ki iden 1'i a kın ki i olarak görülmektedir. Bu oranın di er ülkelere göre dü ük çıkmasının birçok sebebi vardır. Ancak bu durumun en temel sebebini entürk (2012: 95), u cümlelerle çok güzel özetlemektedir:

Giderek artan bir seyir göstermesine ra men, (di er ülkelere göre) Türkiye'de bo anmanın az görülmesinde ülkenin kendine ait sosyal ve kültürel yapı özellikleri etkili olmaktadır. Yapıyı olu turan her unsurun anlamı, parçası oldu u bütün içinde aranmalıdır. Parça, anlamını bu bütünde kazanmaktadır. Türkiye'nin di er ülke ve toplumlardan farklılık gösteren bo anma ve aile ile ilgili özelliklerinin arkasında, bazı sosyal gerçeklikler bulunmaktadır. Nitekim, bir sosyal yapıya seklini veren de i kenler ve özellikler dört büyük grupta toplanılabilir: her toplum (a) ekolojik bir mekânda, belirli bir yeri ve biçimi olan yerle me seklı, (b) kendine özgü özellikleri olan bir nüfus kompozisyonu, (c) belirli bir sosyal örgüt, (d) bunlara ba lı bir sosyal de erler sistemi olarak ele alınabilmektedir. Dolayısıyla, bu büyük dört de i ken bir taraftan sosyal yapının belirli bir sekil almasını sa larken, di er yandan o toplum içinde yaşayan insanların tutum ve davranı larının belirli bir özellik ta ımasına neden olmaktadır.

Yani Türkiye'de di er ülkelere göre bo anma oranının dü ük olmasının en temel sebebi toplumun sosyo-kültürel yapı özellikleridir. En genel anlamda bu yapı özellikleri içerisinde toplumun aile kurumuna kar ı geleneksel de er yargıları, aile içi kültürleri, aileye verilen de erler, evlenmenin ve ev kurmanın ekonomik anlamda

zorlu u, halkın evlilik ve bo anmaya kar ı tutumları, bo anma durumunda hem e ler açısından hem de çocuk açısından ortaya çıkacak olumsuz durumlar ile bo anmı bireylere kar ı toplumun olumsuz tutumları gibi durumlar yer almaktadır. Bu faktörler Türkiye’de bo anma oranlarını di er ülkelere göre dü ürmektedir.

Ülkemizde aile bütün olumsuzluklara ra men önem ve de er verilen bir kurumdur. Çünkü hayatın her türlü zorluklarına kar ı aile içindeki dayanı mayla gö üs gerilir ve bu zorlukların üstesinden birlik beraberlikle geçilir. Çünkü aile, “hastalıkta ve sa lıkta, iyi ve kötü günde, yoksullukta ve bollukta, ölüm bizi ayırana kadar birlikteyiz” yeminiyle kurulan bir müessesedir. Bundan dolayı özellikle ülkemizin kırsal bölgelerinde beyaz gelinli iyle çıkan gelin ancak beyaz kefeniyle geri dönebilir dü üncesi hâkimdir. Bu dü ünceyi benimseyen kız çocu u, ailesinin yüzünü kara çıkarmama pahasına evlilikte ya adı ı her türlü ko ullara katlanmak zorunda kalıp bu durumu ailesine yansıtmamaktadır (entürk, 2012: 100). Bu bakımdan bo anma bizim kültürümüzde en son çare olarak görülen, istenmeyen durumdur.

Türkiye’de evlenme ve bo anma oranlarının tespiti Türkiye statistik Kurumu tarafından yapılmaktadır. Türkiye statistik Kurumunun yıllık yapmı oldu u verilere göre ülkemizin 2007 ile 2012 yılları arasındaki evlenme ve bo anma sayıları ile evlenme ve bo anma kaba hızları a a ıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2: Türkiye Evlenme ve Bo anma statistikleri

Yıllar	Evlenme	Bo anma	Nüfus	Evlenme Kaba Hızı (Binde)	Bo anma Kaba Hızı (Binde)
2007	638 311	94 219	70 586 256	9,09	1,34
2008	641 973	99 663	71 517 100	9,03	1,40
2009	591 742	114 162	72 562 312	8,21	1,58
2010	582 715	118 568	73 722 988	7,98	1,62
2011	592 775	120 117	74 724 269	8,02	1,62
2012	603 751	123 325	75 627 384	8,03	1,64

(Kaynak: TÜ K, 2013b)

Tablo 2’deki verilere bakıldı ında bo anma oranının sürekli artı yönünde hareket etti i görülmektedir. 2007 yılında 94 219 ki i bo anırken (bo anma kaba hızı

binde 1,34) 2012 yılına gelindi inde bu sayı yaklaşık üçte bir artış gösterip 123 325 kişiye ulaştı (bo anma kaba hızı binde 1,64).

Bu istatistikî verileri diğer dünya devletleriyle karşılaştırdığımız zaman ise ülkemizin bo anma oranlarının hala çok düşük olduğu görülmektedir. 2004 yılındaki verilerine göre Amerika Birleşik Devletleri'nde bo anma kaba hızının binde 4,95 (Nationmaster, t.y) aynı dönemde bu oranın ülkemizde binde 1,28 olduğunu (Yurtkuran v.d., 2009: 31) söylememiz bile bo anmanın ülkemizde ne kadar düşük olduğunu göstermemiz açısından yeterli olacaktır.

Bölgeler açısından bo anma kaba hızına bakıldığında İzmir, Aydın, Denizli ve Muğla'yı kapsayan Ege bölgesi binde 2,29 oranla en yüksek oranda olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise Ankara, Konya ve Karaman'ı kapsayan binde 2,03'lük oranla Batı Anadolu Bölgesi gelmektedir. Ülkemizde en düşük bo anma oranı ise binde 0,51'lik oranla Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Van, Bitlis, Muğla ve Hakkâri'yi kapsayan Ortadoğu Anadolu Bölgesidir.

Tablo 3. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kaba Bo Anma Hızı

	2007	2008	2009	2010	2011
İstanbul	1,62	1,64	1,91	1,91	1,93
Batı Marmara	1,49	1,53	1,75	1,83	1,85
Ege	1,89	2,06	2,26	2,33	2,29
Doğu Marmara	1,34	1,41	1,56	1,68	1,69
Batı Anadolu	1,68	1,78	2,00	2,03	2,03
Akdeniz	1,46	1,55	1,75	1,81	1,87
Orta Anadolu	1,43	1,49	1,66	1,70	1,59
Batı Karadeniz	1,18	1,23	1,37	1,38	1,37
Doğu Karadeniz	0,85	0,85	0,95	0,92	0,94
Kuzeydoğu Anadolu	0,49	0,50	0,58	0,58	0,56
Ortadoğu Anadolu	0,50	0,50	0,59	0,59	0,51
Güneydoğu Anadolu	0,52	0,53	0,61	0,63	0,60

(Kaynak: TÜİK, 2011: 60)

Türkiye’deki bo anma sebeplerine bakıldığında ise çok farklı oranlarda farklı sebepler ortaya çıktıını görülmektedir. Türk Medeni Kanununun 161 ile 166. maddeleri arasında düzenlenen bo anma sebepleri olarak; “zina”, “hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış”, “suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme”, “terk”, “akıl hastalığı”, ve “evlilik birliğinin sarsılması” maddeleri adı altında toplanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2011 yılı verilerine göre ülkemizde cinsiyete göre bo anma sebepleri şunlardır:

Tablo 4: Cinsiyete Göre Bo anma Nedenleri

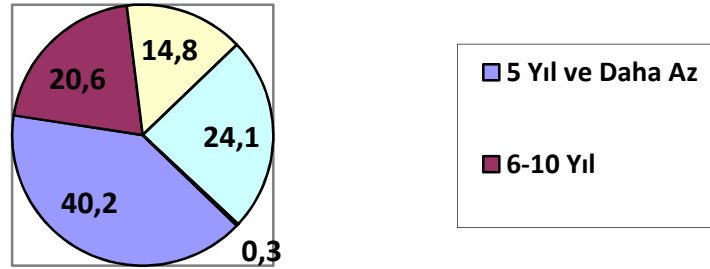
Bo anma Nedenleri	Erkek (Male)	Kadın (Female)
İçki ve kumar alı kanlı -Alcohol and gambling habit	1,2	15,4
iddet -Violence	0,4	20,8
Evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama Can not meet family expenses	7,9	15,4
Aldatma -Deception	5,7	16,8
Aile içi cinsel taciz – Domestic sexual abuse	0,0	1,5
Sorumsuz ve ilgisiz davranma -Irrelevant attitude and not getting responsibility	28,2	26,6
Terk etme/edilme -Abandonment	6,4	6,8
Çocuk olmaması -Infertility	1,7	3,8
Ailedeki çocuklara karşı kötü muamele - Mistreat of children	1,5	2,7
Eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması –Disrespectful attitudes of spouses to their families	10,0	5,6
Eşin ailesinin aile içi ilişkilerde karışması - Be involving in family relevant by the families of couples	7,0	4,8
Eşin tedavisi güç bir hastalığı yakalanması Catching a disease difficult to treat one of the spouses	1,9	1,8
Hırsızlık, dolandırıcılık, gasp taciz gibi suçlar - Theft, swindling, seizure, abuse and related crimes	1,2	0,6
Diğer –Other	42,9	23,4

(Kaynak: TÜİK, 2011)

Yukarıdaki Türkiye İstatistik Kurumu 2011 yılı cinsiyet göre bo anma nedenleri verilerine göre hem erkek hem de kadın açısından en yüksek bo anma nedeni eşlerin birbirlerine karşı *sorumsuz ve ilgisiz davranmasıdır*. Yine bu verilere göre kadının *iddet görmesi* yüzde 20,8’lik gibi yüksek oranla bo anma sebebinin başını çekmektedir. Aynı şekilde kadın açısından *aldatma* yüzde 16,8, *evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama* ile *eşlerinin içki ve kumar* gibi kötü alı kanlıkları yüzde 15,4 gibi yüksek oranla başı çeken diğer bo anma nedenleridir.

Erkekler açısından ise *sorumsuz ve ilgisiz davranmadan* sonra e lerinin *ailelerine karşı saygısız davranması* yüzde 10'luk oranla takip etmektedir. Bu tabloda dikkat çeken bir di er husus ise erkeklerin verilen nedenler dı ndaki bo anma nedeni oranın yüzde 42'lik gibi hayli yüksek oranda çıkması. Kadınlar için ise bu oran yüzde 23,4 olarak belirtilmiştir.

Grafik 14: Evlilik Yılına Göre Bo anma Oranları

Türkiye İstatistik Kurumunun 2011 yılı verilerine göre: Türkiye’de bo anmaların %40,2’si evliliğin ilk 5 yılında meydana gelmektedir. Evliliğin 6-10 yılları arasında %20,6, 11-15 yılları arasında %14,8, 16 yıl ve daha fazla yıllarında ise %24,1 oranında gerçekleşmektedir. Grafik 14’te görüldüğü gibi bo anmaların büyük kısmı evliliklerin ilk yıllarında gerçekleşmektedir. Bu durum insanların evlilik öncesindeki hayalleri ile evlendikten sonra karşılaştıkları hayatın gerçekleriyle örtüşmediğinin göstergesidir (Bozkurt, 2012: 275).

Bo anmayı etkileyen diğer bir sebep ise e lerin çocuk sahibi olup olmadıklarıdır. TÜİK verilerine göre bo anmaların %45’i çocuksuz ailelerde gerçekleşmektedir. Bunu %25 ile tek çocuklular, %17 ile iki çocuklular izlemektedir. En düşük bo anma oranı %5 ile dört ve daha fazla çocuğu olanlar arasında görülmektedir (Yurtkuran vd., 2009: 33). Yani çocuğun varlığı ve çokluğu bo anma oranını azaltmaktadır. Bunun altında yatan en temel neden e lerin bo andıktan sonra çocuklarının bu olumsuz durumdan etkilenmemesi istemesinden dolayıdır. Başka bir

ifadeyle çocuk; ya anılan olumsuzlukların katlanması ve kadere razı olmaya zorlayarak bo anmada “caydırıcı” bir etki yaratmaktadır (entürk, 2012: 101).

Sonuç olarak modernleşmeyle birlikte hızlı değişim ve dönüşüm içerisinde giren Türkiye’de ailenin en temel sorunlarından biri olan bo anma olgusu, gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum en temelde aile fertlerini olumsuz yönden etkilerken, bunun genele yansımaları olarak toplum nezdinde de ortaya çıkmaktadır. Böylece toplumun en küçük birimi olduğu için oldukça ilersel olan aile, sorun çözme ünitesi olma yerine sorunların kaynağı olma (Sezgin, 2011: 60) durumuna dönüşmektedir.

1.7.3.3 Trabzon’da Bo anma

Evliliklerde istenmeyen bir durum olan bo anma, günümüzde yaşanan hızlı toplumsal değişimler sonucunda sürekli artış göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre bu artış 2012 yılında bir önceki yıla göre %2,7 artış göstererek 123 325’e yükselmiştir. Aynı şekilde araştırma bölgemiz olan Trabzon’da da bo anmaya bağlı aile parçalanmaları son yıllarda sürekli artış göstermektedir.

Tablo 5: Trabzon’daki Bo anma Sayıları

Yıl	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bo anma Sayısı	494	534	552	681	596	624	640

(Kaynak: TÜİK, 2013c)

Trabzon’un kaba bo anma hızı ile Türkiye ortalamasının kaba bo anma hızını karşıladığımız zaman; Trabzon’un kaba bo anma hızının Türkiye ortalamasına göre düşük seviyede olduğunu görmekteyiz. 2012 yılı verilerine göre Türkiye kaba bo anma hızı %1,64 iken bu oran Trabzon için %0,84 olarak ölçülmektedir. Bu şekilde Trabzon da bo anma oranının Türkiye ortalamasına göre düşük çıkmasının en temel sebebi Trabzon’un geleneksel kültürel değerlerine bağlı olan bir toplum olmasıdır. Ancak her ne kadar Trabzon da bo anma oranı Türkiye

ortalamasının altında olsa da Tablo 4 deki verilere bakıldığında her geçen yıl bo anma oranlarının arttığı görülmektedir. Verilere göre altı yılda (2006'dan 2012 yılına kadar) bo anma sayısı yaklaşık üçte bir oranda artış gösterdiğini görmekteyiz. Kısa süredeki bu yüksek artış gelecekte kaygı vericidir.

Trabzon'da 2008 yılında yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de son zamanlarda bo anmaların sayısındaki artışın sebeplerini Trabzonlular şu şekilde sıralamıştır; %19,6' *yeni hayat tarzlarının etkiler arasında saygı ve sevgiyi azaltması*, %16,8'i *aile bağlarının zayıflaması*, %16'sı *evde sadakat duygusunun zayıflaması/namus anlayışının yıpranması*, %13,8'i *TV ve gazetelerin bo anmayı kısıtlayıcı/aileyi yıpratıcı yayınları*, %11,8'i *ekonomik sıkıntılarının artması*, %11'i *kadınların geçmişiyle oranla daha özgür/ekonomik açıdan daha bağımsız olmaları*, %8,6'sı *esasen hep var olan ama gizli kalan aile problemlerinin su yüzüne çıkması* ve %2,3'ü *diğer sebepler* olarak cevaplamışlardır (Vatandaş, 2008: 339). Buradaki sonuçlardan da görüldüğü üzere Trabzonlular için bo anma sayısındaki artışın en büyük sebebi; yeni hayat tarzlarıyla, geleneksel yapıda var olan saygı ve sevginin azalması ile aile bağlarının zayıflamasıdır.

K NC BÖLÜM

A LE PARÇALANMASININ ÇOCU UN OKUL BA ARISI ÜZER NE ETK S

2.1 E itimin Tanımı:

E itim, aileden, çevreye ve okula; anne-babadan, arkada a ve ö retmene kadar farklı boyutları içine alan ve bir o kadar da farklı tanımları yapabilecek olan; insanın do umundan ölümüne kadar, ya amın her alanında varlı nı sürdürdü ü gibi felsefe, sosyoloji, psikoloji vb. çe itli disiplinlerin ilgi alanlarına giren disiplinler arası bir kavramdır (Sabancı, 2011: 13-14). Bilim dallarına göre farklı ekilde tanımlanan e itim kavramının; e itim bilimlerinde en temel anlamda kabul görülen tanımını, Ertürk ve Demirel yapmı tır. Ertürk; e itimi, “bireyin davranı nda kendi ya antısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik de i me meydana getirme süreci” olarak tanımlamı tır. Bu tanımdaki *istendik* kelimesi söz konusu de i menin önceden tasarlandı nı göstermek, *kasıt* kelimesi de önceden tasarlanmı bir de i ikli i sadece bir tesadüf eseri olarak yaratan ve belki farkında bile olunmayan durumları dı arda tutmak için kullanılmı tır (Ertürk, 1994: 12-13). Bu tanımla Ertürk; bireyin kendi ya antısıyla davranı de i tirme süreci olan e itimin, planlı ve programlı bir ekilde yapıldı na vurgu yapmaktadır.

Demirel (2004: 6); e itimi, “bireyde kendi ya antısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranı de i ikli i meydana getirme süreci” olarak tanımlayarak e itimi, kültürlemenin bir çe idi oldu unu dile getirmektedir (Ertürk, 1994: 13). Sosyoloji literatüründeki e itim tanımlarını incelendi inde; E. Durkheim; e itimi, “geçmi nesillerin, ortak tecrübelerini geli tirerek, yeni nesillere devretmesi” biçiminde tanımlayarak (Arvasi, 2008: 36) e itimin kültürel aktarım boyutuna dikkat çekmektedir.

H. Spencer; genel anlamda e itim, amacı ba ka ba ka olan e ylerin insanın karakteri ve melekeleri (yetileri) üzerinde icra etti i dolaylı izleri içerir; yasalar, hükümetler, sanat eserleri hatta insanın iradesi dı nda olan iklim ve topra ın kanunu gibi fikir hadiseleri bu izleri icra eden etmenlerdir (Do an, 2011: 4). Spencer, bu ekilde yaptı ı e itim tanımıyla; e itimde, geni manada çevrenin önemine dikkat çekmektedir. Çevre unsurlarının, insanın karakteri üzerinde bıraktı ı etkileri e itim olarak tanımlamaktadır. M. Tezcan (1999: 3) ise; e itimi, ki ili in geli mesine yardım eden ve onu temel alan, onu yeti kin ya amına hazırlayan gerekli bilgi, beceri ve davranı lar elde etmesine yarayan bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlara bakarak e itimi tanımlamak gerekirse u ekilde tanımlayabiliriz; E itim, bireyi gelece e hazırlamak ve ona toplumsal de er yargılarını aktarmak için okul vb. gibi bazı kurumlar aracılı ıyla, planlı ve programlı bir ekilde yapılan ve bireyin kendi ya am tecrübeleriyle aktif bir ekilde katılımını sa layarak gerçekleştirilen, davranı de i tirme sürecidir.

Bu noktada una de inmekte de yarar vardır. E itim bilimleri literatüründe e itim ikiye ayrılır. Buna göre; okulda kasıtlı planlı ve kontrollü olarak yapılan e itime *formal e itim*, planlı olmayan geli igüzel ve bireyin içinde ya adı ı tüm çevrede yapılan e itime ise *informal e itim* denir. nformal e itim bireyin içerisinde bulundu u ortamda kendi kendine sistemsiz ve denetimsiz bir ekilde kültürlenmesidir. Bu kültürlenme olumlu yönde olabilece i gibi olumsuz yönde de olabilir (Filiz, 2011: 17). Nitekim birey; ilk do du u andan itibaren, öncelikle aile, arkada vb. ortamlarda yapılan informal e itimle ve daha sonra e itim kurumlarında yapılan formal e itimle sürekli davranı de i tirme ve olu turma süreci ya amaktadır. Bu bakımdan e itim, ya am boyu süren ve hayatın her alanında/anında kar ımıza çıkan kapsamlı, karma ık ve dinamik bir olgudur. Fakat ara tırma konusunun alanı daha çok örgün e itim kurumları¹⁸ oldu u için formal e itim boyutuna vurgu yapılacaktır.

¹⁸ 1739 sayılı Milli E itim Temel Yasası ile belirlenmi olan Milli E itim Sistemi, “örgün e itim” ve “yaygın e itim” olmak üzere iki ana bölümden olu maktadır. Örgün e itim, belirli ya grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmı programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli

2.2 Sosyolojik Açıdan E itimin Önemi ve E itimin Toplumdaki Yeri:

Akyüz (1992: 13), “insanlık tarihinde, e itim kadar eski, ikinci bir faaliyet biçimi gösterilemez” derken e itimin, insanlık tarihi kadar eskiye dayandığını dile getirmektedir. Nitekim e itim tarihin her döneminde, tüm toplumlarda belli amaçlar doğrultusunda i levini yerine getirmiştir. Geçmişte de, günümüzde de e itimin tüm toplumlarda ki genel amacı, toplumun üyeliğine hazırlanmakta olan kuşaklara kültürel kalıtı aktararak biçimlendirerek, yeti kinlikte sürdüreceği toplumsal rollere hazırlamaktır. Başka bir ifadeyle e itim, tarihin her döneminde insan yavrusunun hayatta kalması, yaşamını sürdürmesi ve toplumsal konumunu yükseltmesi için yapılan bir etkinlik olmuştur (Çınar, 2005: 45). Bu bakımdan e itimin elinde iki malzeme vardır. Bunlar birey ve toplumdur. E itimin her şeyden önce bu iki malzemeyi tanıması, anlaması ve bunlara uygun düşecek bir yeti tirmeye anlayışı ve sistemi geliştirmesi gerekmektedir (Akyüz, 1992: 13). Sosyoloji disiplini de, aynı amaç doğrultusunda bireyi ve toplumu temel alarak kendisine araştırma alanı oluşturduğunu için e itimle hayati derecede önem arz eden karşılıklı bir bağımlılık söz konusudur.

Sosyoloji; e itimi, bir toplumsal kurum olarak ele alır. Gerçekten de e itim, toplumsal bir kurumda bulunması gereken bütün nitelikleri bünyesinde taşımaktadır (Arvasi, 2008: 36). Çünkü toplumsal kurumun tanımı incelendiğinde, Kurumun, toplumsal yaşamın belli bir görünümüyle ilgili olarak ortaya çıkması ve toplumsal kurallar (norm) sistemine dayanan, belli bir yapıya ve zaman içinde belli bir sürekliliğe sahip, insanlar tarafından gerçekleştirilmiş veya kurumsallaştırılmış eylemler (Akyüz: 2008: 10) olduğu görülmektedir. Nitekim her toplumsal kurumda olduğu gibi e itim de gruba ait bir faaliyettir. Her ne kadar bireyler ve nesiller gelip geçse de e itim sürekli ve bireylere kendi normları içinde dışarıdan biçim vermeye çalışarak düzenli veya düzensiz bir etkileme faaliyetidir (Arvasi, 2008: 36). Bu bakımdan e itimin, bir toplumsal kurum olarak süreklilik sağlayan ve i levini yerine getiren bir kurum olduğunu söyleyebiliriz.

e itimidir. Örgün e itim, okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. Geniş bilgi için bkz; Konan, 2011: 340.

E itimi, temel toplumsal kurum, olay ve olgularıyla bir bütün olarak ele alan i levselci paradigma, (Do an, 2011: 88) toplumların ya amsal gereksinimlerinin kurumlar, normlar ve toplumsal roller tarafından kar ılandı rını (Tezcan, 1999: 20) dile getirir. Bundan dolayı toplumun çe itli parçalarının, toplumun bütünü üzerinde olumlu i levleri oldu u söylenir. Bu bakımdan toplumsal bir kurum olarak E itimin de toplumun bütünü üzerinde; toplumsal, siyasal, ekonomik ve bireysel olumlu i levleri vardır.

E itimin toplumsal i levi en temel anlamda “toplumsal bir varlık yaratma” i levidir. Ba ka bir ifadeyle toplumun istedi i, hatta idealize etti i birey ve toplum tipinin yaratılmasıdır (Akyüz: 2008: 152). Ça da toplumlar, bu idealize edilen birey ve toplum tipinin olu turulmasını tesadüflere bırakmak istemez. Bu nedenle ça da toplumlarda çocu un sosyalle tirilmesi büyük ölçüde okullara bırakılmı tır. Çünkü her ne kadar bireylerin toplumsalla tırma sürecinde; aile, okul, arkada grupları, medya, i çevresi gibi toplumun tüm kurumları rol oynasa da okul toplumsalla ma sürecinde yer alan di er kurum ve bireylerden bir özelli i ile farklılık gösterir. Di er kurumlar informal e itim yolu ile çocukların sosyalle mesine katkıda bulunurken, okuldaki toplumsalla tırma süreci formal e itim yolu ile gerçekleştirilir. Bir ba ka deyi le, okuldaki toplumsalla tırma süreci planlı, programlı ve amaçlıdır. Böylelikle, toplumsal gelecek kontrol altında tutulmaya çalı ılır (Uras, 2005: 193). Bunun yanında e itim ikinci bir toplumsal i levi de toplumun kültürünü de i tirmede etkin bir rol oynayarak toplumun geli mesini ve ilerlemesini sa lamaktır (Güçlü, 2005: 285).

E itimin toplumsal anlamdaki di er bir i levi de siyasal i levidir. Ülkeleri ve toplumları yönetme sanatı olarak tanımlanabilecek siyasetin, e itim ile olan ili kisi e itime siyasal ya amda da i levler yüklemi tir (Geli li, 2011: 40). Siyasal bakımdan e itimin ba lıca iki görevi vardır. Birincisi, mevcut siyasal sisteme (devlet düzenine) sadakati sa lamaktır (Tezcan, 1999: 60). Ba ka bir ifadeyle toplumdaki bireylere milli de erleri kazandırarak millet bilinci olu turma ve mevcut siyasal düzeni korumaktır (Güçlü, 2005: 286). E itimin ikinci siyasal i levi ise siyasi

liderlerin yeti tirilmesidir (Tezcan, 1999: 60). Bunun yanında demokrasi ile idare edilen toplumlarda seçmenlerin yeti tirilmesi ve demokrasi e itiminin verilmesi de e itim siyasal i levleri arasında bulunmaktadır (Güçlü, 2005: 286-287).

E itim sisteminin ekonomik i levi, kısaca ekonominin gereksinimlerine uyan ve gelece in tüketicilerine gerekli bilgiyi verecek insan gücü ile birlikte beyin gücünü sa lamaktır (Tezcan, 1999: 64). Bir ba ka deyi le, e itimin ekonomik i levi, toplumdaki bireylere belli bir beceri kazandırarak, onları üretici durumuna getirmek ve endüstri, tarım, hizmet alanlarında toplumun ihtiyacı olan insan gücünü yeti tirmektir. E itim kurumları, üretim ve tüketimin önemini kavramı bireyler yeti tirmeyi de amaçlar (Güçlü, 2005: 287).

E itimin toplumsal i levlerinin yanında bir de bireyi geli tirme i levi vardır. Ça da toplumlarda birey giderek önem kazanmaktadır. Artık, toplumun gönenci yerine bireyin gönenci daha sık vurgulanmaktadır; çünkü toplumların tek tek bireylerden olu tu u, bireylerin gönencinin toplum gönencini olu turaca ı dü üncesi a ırlık kazanmaktadır (Uras, 2005: 215). Bundan dolayı birey merkezli e itim programları düzenlenmektedir. Böylelikle birey do al ve toplumsal çevresini tanıyarak bunlardan en iyi bir biçimde yararlanma ve temel ihtiyaçlarını dengeli bir biçimde kar ılama yollarını ö renmektedir (Güçlü, 2005: 287). Bunların yanında e itimin e seçme, tanıdık sa lama, statü kazandırma, çocuk bakıcılı ı ve i sizli i önleme gibi gizil i levleri de vardır (Geli li, 2011: 48-49).

Kısaca toplumsal bir kurum olarak e itimin; sosyolojik açıdan, toplumsal ve bireysel bakımdan birçok önemli i levleri vardır. Bu bakımdan e itim, hem toplumların ilerlemesini ve geli mesini sa layarak, toplumun devamını sa ladı ı için hem de bireyleri toplumsalla tırıp, gelece e hazırladı ı için toplumda önemli bir konuma sahiptir. Çünkü birey; do du u andan itibaren ilk önce aileden ba layan daha sonra da okul, arkada çevresi ve medya gibi ortamlarda devam eden e itim ya antısıyla, kendini geli tirir ve o toplumun üyesi haline gelir. Bu e kilde yeti en nitelikli bireyler, kendi toplumlarının kalkınmasını, refah düzeyinin artmasını sa layarak, dünyada de i ime öncülük ederler. Nitekim Nelson Mandela'nın;

“E itim, dünyayı de i tirmek için kullanaca ınız en büyük silahtır” sözü de e itimin ne kadar önemli oldu unu göstermektedir.

E itimin tanımını ve sosyolojik açıdan önemini açıkladıktan sonra söz konusu bu ara tırmaya konu olan 8. Sınıf ve 12. Sınıf ö rencilerinin geli im özelliklerini incelemede yarar vardır. Çünkü ergenlik dönemine tekabül eden bu ya dönemi insan hayatında; ki ili in olu turuldu u ve gelece e yönelik tercihlerin yapıldı ı çok önemli bir dönemdir. Bundan dolayı bu çalı mayla elde edilen bulguların sa lıklı bir ekilde yorumlanması için bu dönemde ya anan de i imlerin ve geli imsel özelliklerin bilinmesinde fayda olacaktır.

2.3 Geli im ve Geli im Dönemleri:

2.3.1 Geli imin Tanımı:

Geli im, organizmanın döllenmeden ba layarak bedensel, zihinsel, dil, duygusal, sosyal yönden, belli ko ulları olan en son a masına ula ncaya kadar sürekli ilerleme kaydeden de i imdir (Senemo lu, 2005: 3). Yani insanın, anne rahmine dü tü ü andan itibaren ba layan ve do duktan sonra hayat boyu devam eden, çok boyutlu gerçeğe en de i im sürecidir.

Geli imin belli dönemleri vardır. Bu dönemlerin belli ö devleri vardır. Birey içinde bulundu u dönemin geli im ö devlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Getirmede i takdirde bireyin geli imi beklenenden geride olacaktır. Bu bakımdan geli im sürecinde bireysel farklılıklar olacaktır. Kimisi geli imini, olması gerekenden daha hızlı bir süreçte gerçeğe tirirken, kimisi daha yava bir akı gösterecektir (nanç vd., 2011: 60). Ancak bu geli im sürecinin belli ilkeleri vardır ve geli im, bu ilkeler do rultusunda gerçeğe mektedir.

2.3.2 Geli im ilkeleri:

nsanın geli im ilkeleri kültür, ırk ve köken farklılıklarına göre de i meyen, bütün insanlar için geçerli olan evrensel ilkelerdir. nsan geli imi bu ilkeler do rultusunda gerçekleşmektedir. nanç, Bilgin ve Atıcı (2011: 61-62) bu ilkeleri u ekilde sıralamaktadır:

- Geli im, kalıtım ve çevrenin etkile imi sonucunda olu ur. Kalıtım yoluyla anne-babadan alınan özellikler, çevreyle etkile erek bireyin geli iminin yönünü belirler. Çevrenin etkisi bireyin kalıtsal özellikleriyle sınırlıdır.
- Büyüme ve geli me ba tan aya a ve içten dı a do ru gerçekleşir. Döllenmeden itibaren beden ba bölgesi öncelikle geli ip büyür. Daha sonra ba a yakın bölgeler sırasıyla büyüyüp geli ir.
- Geli im genelden özele do ru olur. Döllenmeden sonra insanın genel görünümü ortaya çıkar sonra alt sistemler , daha sonra da alt sistemlerin ayrıntıları geli ir.
- Geli im belirli bir sıra izler ve süreklidir. nsan geli imi döllenmeden ba layıp bireyin ölümüne kadar sürer. Geli im dönemleri do um ve do um sonrası olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Do um öncesi dönemde yumurta, embriyo ve fetüs evreleri bulunur. Do umdan sonraki dönemde ise sırasıyla bebeklik, ilk çocukluk, son çocukluk, ergenlik, genç yeti kinlik, orta yeti kinlik, ileri yeti kinlik evrelerinden olu ur. Her evrenin birbirleriyle iç içe geçmi ili kileri bulunur.
- Geli im bütünlük içinde gerçekleşir. Geli im bedensel, devinsel, bili sel, sosyal, duygusal, cinsel, törel geli im gibi alanlara bölünse de bir bütündür. Herhangi bir alandaki büyüme ve geli im di er alanların büyüme ve geli mesinde etkiler.
- Geli im ilkelerinden biri nöbetle me ilkesidir. Bazı dönemlerde bazı geli im alanları (bedensel, bili sel, devinselvb) büyüme ve geli imlerini hızlandırırken ötekiler o kadar hızlı geli me göstermez.
- Geli im dönemleri birbiriyle ili kilidir. nsan geli imi süreklilik gösterdi i için her dönem daha önceki dönemlerin üzerine in a olur. Ayrıca bir dönemde yapılamayan geli im ödevleri daha sonraki geli im dönemlerinde tamamlanabilir.
- Geli imde bireysel farklılıklar belirleyicidir. Her bireyin geli im süreci kendine özgüdür. Bireyin kalıtsal özellikleri bütünüyle kendine özgü oldu u gibi, etkilendi i çevresel etkenler de ba ka bireylerin etkilendi i çevresel etkenlerden farklıdır. Bu nedenle aynı anne babadan olan karde ler arasında da farklılıklar söz konusudur.

Bu evrensel ilkeler do rultusunda; bireyin geli im süreci, belli geli im dönemleriyle birlikte hayat boyu devam eder. Birey, söz konusu olan geli im dönemlerinde, o dönemin gereklilikleri olan geli im ödevlerini yerine getirerek geli imini devam ettirir.

2.3.3 Gelişim Dönemleri:

Gelişim dönemleri inceleme kolaylığı olsun diye genellikle; Çocuk gelişimi, ergen gelişimi ve yetişkin gelişimi olmak üzere üç ana gelişim dönemine ayrılmaktadır. Çocuk gelişimi doğum öncesi dönem, bebeklik, ilk çocukluk (okul öncesi) ve orta çocukluğu (okul dönemi) içermektedir. Ergen gelişimi ise ön ergenlik ve geç ergenlik dönemlerini kapsamaktadır. Buna göre gelişimsel çerçeveye aşağıdaki dönem ve yaş dilimlerinde olmaktadır (nanç vd., 2011: 69).

2.3.3.1 Çocuk Gelişimi ve Gelişim Dönemleri

Tablo 6: Gelişim dönemleri ve yaş

Doğum Öncesi Dönem	Döllenmeden doğuma kadar olan süre (0-38 ay)
Bebeklik Dönemi	Doğumdan sonra ilk iki yıl
İlk çocukluk ya da okul öncesi dönem	3-5 yaş arası
Orta çocukluk ya da okul dönemi	6-11 yaş arası
Ergen Gelişimi	
İlk Ergenlik	12-14 yaş arası
Geç Ergenlik	15-19 yaş arası

Söz konusu çalışmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin yaş durumunu gösteren tabloyu incelendiğinde; öğrencilerin gelişim döneminin ergenlik dönemi olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yaş Durumları

Yaşınız?	Aile Türü		Toplam
	Bütün aileye sahip	Parçalanmış aileye sahip	
13 Yaş	11	14	25
14 Yaş	106	88	194
15 Yaş	8	14	22
16 Yaş	11	3	14
17 Yaş	60	62	122
18 Yaş	77	86	163
19 Yaş	10	16	26
Toplam	283	283	566

Tabloya göre 8.sınıf öğrencileri 14 yaşında oldukları için, 12.sınıf öğrencilerinin 17-18 yaşlarında oldukları görülebilir. Tabii öğrencilerin okula başlama yaşı, sınıfta kalıp/kalmama durumunu gibi nedenler yaşlarında farklılık göstermektedir. Örneğin, genel anlamda ergenlikten (ergenlik döneminden) ergenlikten çıkışa kadar olan yaş dönemini kapsayan öğrencilerden oluşmaktadır. Zaten örnekte 8 ve 12. sınıflarının seçilmesindeki amaç; insanın kişilik ve karakterinin şekillendiği, benlik algısının oluşması ve bireyin kendi kimliğini yapılandırdığı, özellikle geleceğe yönelik meslek seçimi ve yaşam biçimi tercihinin yapıldığı kritik bir dönem olan ergenlik döneminin en geniş yelpazesinin seçilmesi istenmiştir.

2.3.3.2 Ergenlik Dönemi ve Gelişim Özellikleri

Ergenlik ve ergen kavramları ilk kez 1800'li yılların sonlarına doğru A.B.D.'de tarımsal toplumdan şehir ve sanayi toplumuna geçişle birlikte kullanılmaya başlanmıştır (Akkoyun, 1991: 455). Latin kökenli olan *ergenlik* kelimesi "yeti kinli ve doğru büyüyen" anlamındaki *adolescere* yükleminden türetilmiştir. Bütün toplumlarda, ergenlik çocukluğun olgunlaşma sürecinden, yeti kinin olgunluğuna geçişin, gelecek için hazırlanmanın gerçekleştiği bir büyüme dönemidir (Steinberg, 2013: 21; Yavuzer, 1997: 277). Yani Ergenlik dönemi, hızlı anatomik, fizyolojik ve psikolojik değişikliklerin olduğu, çocuklukla yeti kinlik arasında yer alan kendine özgü özellikleri ve sorunları olan bir geçiş çağıdır (Erbil vd., 2006: 8). Bedensel, toplumsal ve bilişsel olgunlaşma süreci olan ergenlik döneminin belli başlı gelişim ödevleri vardır. Robert Havighurst'e göre ergenlik dönemi gelişim görevleri şunlardır (Gander ve Gardiner, 2001: 440);

- Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak
- Eril ya da dişi bir toplumsal rolü gerçekleştirmek
- Her iki cinsten yaşatlarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak
- Ana babadan ve diğer yeti kinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek
- Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak
- Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak
- Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek
- Davranışın rehberi olarak bir dizi değer ve bir ahlak sistemi kazanmak, bir ideoloji geliştirmek

Yukarıdaki gelişim görevlerine bakarak ergenlik döneminin insan hayatında ne derece önemli bir dönem olduğunu görebiliriz. Birey ergenlik dönemi boyunca yukarıda sayılan gelişim görevleri yerine getirerek yetkin bir birey haline gelir.

Ergenlik döneminin, başlangıcı ve sonunun ne zaman olduğunu dair bilim adamları farklı yaş (+2, -2 yaş) dönemlerini belirtmektedir. Ancak yaş belirtmeden ergenlik döneminin başlangıcını ve sonunu belirtmek istersek, Sieg'in (1971) ergenlik tanımına bakıp şu eklide söyleyebiliriz; “nsanda, bireyin yeti kine özgü ayrıcalıklarının kendisine verilmediğini hissettiği zaman başlayan ve yeti kinin tüm gücü ve toplumsal konumu toplum tarafından bireye verildiği zaman sona eren gelişim dönemidir” (Gander ve Gardiner, 2001: 438). Ergenlik döneminin başlangıcı ve sonunu belli yaş dönemleri ile belirtmek istenildiğinde (her ne kadar bu yaş sınırları kuramcılara göre farklılık gösterse de) en geniş yaş aralığı 11- 21 olarak kabul edilebilir (Ertem ve Yazıcı, 2006: 8). Bir on yıllık döneme uzanabilen bu ergenlik dönemini, sosyal bilimciler genellikle üç döneme ayırmırlardır. Bu dönemler; erken ergenlik (ön ergenlik, erinlik), orta ergenlik ve ileri (geç) ergenliktir (Steinberg, 2013: 23). Bu dönemlerde ergenlik süreleri cinsiyete göre de iki iklikler gösterebilmektedir. Genellikle kızların bu dönemi daha erken yaş adıkları ve tamamladıkları bilinmektedir. Bu dönemlerin cinsiyete göre sürelerine bakıldığında; ön ergenlik dönemini erkekler 11-12,5 (13) yaşlarında gerçekleştirirken kızlar 10-11 yaşlarında gerçekleştirilmektedir. Orta ergenlik dönemi, erkeklerin 13-17 yaşlarını kapsarken, kızların 12-16 yaşlarını kapsamaktadır. Aynı şekilde geç ergenlik dönemini de erkeklerin 18-21 yaşlarının olduğu döneme denk gelirken kızların 17-20 (21) yaşlarına denk gelmektedir (Akkoyun, 1991: 456).

Cinsiyet ve bireysel farklılıklardan dolayı ergenliğin gelişim sürelerinde farklılıklar olsa da evrensel olarak tüm insanların yaşadığı önemli bir dönemdir. Çünkü çocukluktan yetkinliğe geçiş süreci olan ergenlik, bireyin hayatında yapıldığı olduğu de ikliklerden dolayı kritik bir dönemdir. Bu dönemde birey, bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal anlamda birçok değişimler geçirerek kendi kimliğini oluşturmaya çalışır. İnsan hayatının bu fırtınalı döneminde en büyük yardımcısı ailedir. Aile, çocuğunun yaşadığı ani değişimlere uyum sağlamasına yardımcı

olmaktadır. İmdi bireyin bu dönemde ya amı oldu u de i im/geli im a amalarını inceleyelim.

2.3.3.2.1. Bedensel (Fiziksel, Biyolojik) Geli im:

nsan hayatında bedensel (fiziksel) geli imin hızlı oldu u üç dönem vardır. Bu dönemlerden birincisi anne karnında, ikincisi do umdan sonraki 1 ya ına kadar olan dönem, üçüncüsü ise ön ergenlik döneminde ya anan dönemdir (Akkoyun, 1991: 456). Bu dönemde birey artık çocuksu görünü ten yeti kin bir görünü e do ru geli im gösterir. Boy uzunlu u ve vücut a ırlı ında hızlı artı lar meydana gelir. “Kızların meme geli imi ve o lanlarda yüzdeki kılların geli imi” (Steinberg, 2013: 23) bireyin genç insan görünümünü kazanmasına yol açar.

Ani fiziksel de i imlerin ya adı ı bu dönemde “ya anan önemli di er bir geli me de cinsel olgunlu a eri mek ve üreme yetene ini kazanmaktır” (Akkoyun, 1991: 456). “Erinlik ça ı denilen ergenli in ilk a amasında kız ve erkek çocuklarda farklı hormon geli imleri olu ur. Erkeklerde testosteron, kızlarda östrojen salgıları beyindeki hipofiz bezinin uyarılmasıyla bol miktarda üretilmeye ba lanır” (Yüksel, 2011: 208). Bundan dolayı birincil ve ikincil cinsiyet özellikleri bu dönemde ortaya çıkmaya ba lar.¹⁹

Ergenlik döneminin ilk yıllarından itibaren ba layan bu hızlı bedensel de i im cinsiyete göre de farklılık gösterir. Kızlar 11 ve 13 ya larında boy atılımını gerçekle tirirler ve ortalama 3,5 inç (9,0 cm) boy atılımı gösterirler. Erkekler ise daha çok 13 ya ından itibaren boy atarlar ve ortalama 4 inç (10,3 cm) boy atılımı gerçekle tirirler. 11 ile 13 ya ları arasında kızlar erkeklerden daha uzunken 14 ya ından itibaren erkekler kızlardan daha uzun hale gelirler (Steinberg, 2013: 44-46). Aynı ekilde kilo artı ı da kızlar da en fazla cinsel olgunlu un ortaya çıktı ı

¹⁹Birincil cinsiyet özellikleri üremedeki belirleyici geli melerle ilgili olanlardır. Kızlarda Yumurtalıklar, kilitoris, rahim ve vajina; erkeklerde ise, testisler, penis ve sperm birincil cinsiyet özellikleridir. kincil cinsiyet özellikleri ise vücutta do ruda do ruya üreme faaliyeti ile ilgili olmayan de i ikliklerdir. Sivilceler, yüzde ya lanma, sesin kalınlı ması, gö üslerde büyüme ve sertle me gibi özelliklerdir. Geni bilgi için bkz. (Selçuk, 1999: 35-36).

dönemlerde olurken, erkeklerde en fazla 16 ya civarında görülmektedir (Selçuk, 1999: 35). Bu süreçte kızlarda daha çok beden ya ında artı görünürken erkeklerin kas hacimlerinde artı görülmektedir. Bundan dolayı bu dönemde özellikle kızlar kilolarına kar ı daha duyarlı oldukları görülür. Erinlik döneminde hızla ba layan bu fiziksel/bedensel/biyolojik de i im ergenlik dönemi boyunca devam eder. Ergenlik dönemi sonuna gelindi inde birey, bedensel açıdan yeti kin bir birey görünümüne kavu mu tur. Bu dönem içerisinde birey kendisinde gerçekte en bu de i imleri kabullenmesi ve kendi cinsel rollerini kazanmı olması gerekmektedir. Çocuk bu görevleri yerine getirmek ve geli im/de i im sürecini rahat atlatabilmesi için ailesine ihtiyaç duyacaktır. Çünkü kendisine yabancıla an bedeni ile topluma uyum sa lamakta zorlanacaktır. Ailenin, çocu u bu konuda desteklemesi gerekmektedir. Aksi halde (aile parçalanması veya herhangi bir sebepten dolayı) çocuklar bu konuda ailelerinden destek alamadıkları takdirde bu dönem görevlerini yerine getirmekte güçlük çekecek, belki de yerine getiremeyecektir ve ortaya çıkan bu durum çocu un; sosyal, psikolojik ve e itim hayatında sıkıntılara yol açacaktır.

2.3.3.2.2 Bili sel (Zihinsel) Geli im:

“Bili (cognition), insanın algılamasını, uslamlamasını, yorumlamasını ve yargılamasını sa layan bilgi edinme gücü ve sürecidir” (Ba aran, 1997: 88). Yani insanın zihinsel süreçlerini içermektedir. Ergenlik döneminde bireyler; fiziksel, cinsel geli im/de i imin yanında bili sel anlamda da geli mektedirler. Piaget, bireylerin bili sel geli im sürecini dört a amada incelemi tir. “Piaget’e göre, bütün insanlar aynı dönemlerden aynı sıra ile geçerler” (Akyol, 2009: 50). Bu sıralama u ekildedir:

- Duyu-motor (sensory-motor) dönem (0-1,5 ya / 0-2 ya)
- lem öncesi (prepatitional) dönem (1,5-6 ya / 2- 7 ya
- Somut i lemler (concreteoperational) dönem (6-12 ya / 7-11 ya)
- Soyut i lemler (formaloperational) dönem (12-18 ya / 11-18 ya)

Ergenlik, bu dönemler içerisinde “soyut i lemler dönemine” denk gelmektedir. Soyut i lemler döneminde çocuk artık yeti kin bir birey gibi düşünmeye başlar. Bu dönemde sadece somut şeyleri değil soyut düşünme becerileri de gelişmektedir. Somut ve soyut i lemler dönemindeki çocukların bazı farklılıklarını incelersek soyut düşünme becerilerinin neler olduğunu daha iyi anlarız. Günçe (1974), somut ve soyut düşünme farklılıklarını üç noktada toplamaktadır; a) 11 yaşından küçük bir çocuk gördüğünün arkasındaki muhtemel ilişkileri kavrayamaz. Ergen ve yeti kin ise, görünen gerçeğin, gerçeğin ta kendisi olduğunu konusunda şüphesizdir. b) Ergen ve yeti kin görünen olayları, aralarında zihninden birleştirme yoluyla çözer. Yeni ve ilk bakışta görülmeyen kombinasyonları düşünür. Somut i lemler dönemi çocuğu ise yalnız bir ya da iki kombinasyon üstünde durur; bunları da zihinsel işlem yoluyla değil, rastlantı sonucu elde eder. c) Ergen ve yeti kin düşüncesi daha az saplantılı ve dolayısıyla daha esneklerdir. Somut i lemler çağı çocuğuna göre daha az paniğe kapılır. Aynı sonuca değişik yollarla ve yöntemlerle ulaşabilir (Selçuk, 1999: 80-81). Bu dönemde çocuklar, bir problemin çözümünü somut yollarla sınırlamaz. Problemden bulunan ilişkiler arasında ilişkileri bulur. Olası denemeleri geliştirir. Daha sonra da bu denemeleri sırasıyla test eder. Çözümü sistemli bir şekilde ulaştır. Ergen, bu dönemde tümevarım ve tümdengelim akıl yürütme yollarının her ikisini de birlikte kullanır (Senemoğlu, 2005: 49). Yani bu dönemde ergen, çok boyutlu düşünme yeteneğini kazanır.

Piaget'e göre soyut i lemler dönemindeki bireylerin diğer bir özelliği de *ergen benmerkezciliği*'ne sahip olmasıdır. “Bu düşünceden dolayı ergen, herkesin ona baktığını, onu gözlemlediğini düşünür ve sürekli olarak kendini sahnede hisseder.” Nitekim ergenler çevrelerindeki insanların, onun davranış ve görünümüyle yakından ilgilendiklerini düşünmeye başlarlar ve bir anlamda kendi yarattıkları bir seyirci kitlesiyle çevrilidirler. Bu düşünce on beş-on altı yaşları sonuna kadar devam eder (Akyol, 2009: 61).

Bu dönem çocukları, soyut kavramları anlayarak etkili bir şekilde kullanabilirler. Artık bu dönem de çeşitli ideal fikirleri, değerleri, inançları geliştirmeye başlarlar. Toplumun yapısıyla, felsefesiyle, politikayla ilgilenir ve bir

de erler sistemi örgütlemeye yönelirler (Senemo lu, 2005: 49). Bu bili düzeyine ula tı ı için ergen, kendi de er sistemini olu turup, kimli ini in a edebilir.

Bu çalı mada ergenlik dönemi çocuklarının seçilmesinde ki sebeplerden biri de aile parçalanmasının soyut bir durum oldu undan dolayıdır. Çocu un, bu durumun tam olarak algılayabilmesi için soyut i lemler dönemi bili düzeyine eri mi olması gerekmektedir. Soyut i lemler dönemine eri ememi biri, aile parçalanmasını tam olarak anlayamaz. Neden aile parçalanmasının ortaya çıktı nı, aile parçalanmasının kendisi için ne anlama geldi ini ve bu durumun olumlu/olumsuz yönlerinin neler oldu unu tam olarak açıklayamaz. Bundan dolayı aile parçalanmasının sa lıklı bir ekilde betimlemek ve sa lam veri elde etmek için ergenlik dönemi çocukları seçilmi tir.

2.3.3.2.3 Kimlik ve Ki ilik Geli imi

Sosyalleşme, “bizlerin gerek toplumun norm ve de erlerini içselle tirerek, gerekse toplumsal rollerimizi yerine getirmeyi ö renerek, toplum üyeleri haline gelmeyi ö renme sürecidir” (Marshall, 2009: 760). Kısaca ki inin içinde bulundu u topluma mal edilmesi demektir (Akdeniz, 1994: 35).

“Toplumsalla ma süreci, do u tan ba layarak tüm ya am boyunca süren uzun bir dönemi kapsar” (Tezcan, 1999: 42). İlk aileden ba layan bu süreç daha sonra okul ve arkada çevresiyle tüm ya amı boyunca devam eder. Aile sosyalleşme i levi do rultusunda bireye ait oldu u toplumun gelenek, görenek, inanç ve de erlerini aktarmakla mükelleftir. Bunun devamında okullar, sosyalleşme sürecini planlı programlı bir ekilde yaparak ki iyi, topluma ait bir birey durumuna getirir. Bu süreç do rultusunda birey, toplum içerisinde kendi kimli ini ve ki ili ini olu turur.

Ki ilik; bireyi ba kalarından ayıran; bireyin do u tan getirdi i ve sonradan kazandı ı özelliklerin bütünüdür (Senemo lu, 2005: 72). Ki ilik geli im sürecini;

Erikson *psikososyal geli im kuramıyla*, Freud ise *Psikoanalitik geli im kuramıyla* incelemi tir.

nsanın ki ilik geli imini dönemler halinde inceleyen Erikson tarafından geli tirilen psikososyal geli im kuramına göre insan geli imini sekiz döneme ayrılmaktadır (Selçuk, 1999: 48-49). Her dönemde a ılması gereken bazı psikososyal problemler ve krizler vardır. Bu dönemleri u ekilde sıralayabiliriz: (Senemo lu, 2005: 81)

- Temel Güvene Kar ı güvensizlik (0-1 ya)
- Ba ımsızlı a kar ı utanma ve üphecilik (1-3 ya)
- Giri kenli e kar ı suçluluk duyma (3-6 ya)
- Ba arıya kar ı a a ılık duygusu (6-12 ya)
- Kimlik kazanmaya kar ı rol karma ası (12-21 ya)
- Dostluk kazanmaya kar ı yalnız kalma (Genç yeti kinlik)
- Üretkenli e kar ı duraklama (Orta yeti kinlik)
- Benlik bütünlü üne kar ı umutsuzluk (leri yeti kinlik)

12-21 ya arasını yani ergenlik dönemini içeren Erikson'un psikososyal geli im dönemlerinden “kimlik edinmeye kar ı rol karma ası” evresi, bireyin kimli inin geli ti i evredir. Bu evrede, genç erkek ve kızlar kendilerine tüm zamanların en önemli sorusunu sormaya ba lar: “Ben kimim?” Nitekim kimlik; “Ben kimim?” sorusuna ba ka herkesten farklı olarak, biricik oldu una dair verdi i cevaptır. E er birey bu soruya ba arılı bir ekilde yanıt verirse bir kimlik duygusu geli tirir, ki isel de erleri ve dinsel inançları konusunda sa lam karar verir: kim oldu unu anlar, bunu kabul eder ve takdir eder. Aksi halde birey, güçlü bir kimlik duygusu olu turamaz ve rol karma ası ya ar. Çünkü Erikson'a göre bu dönemde çözümlenmesi gereken en önemli sorun kimlik sorunudur. O zamana kadar “çocuk” sayılan ki iler artık çocuk olmaması gerekmektedir. Bunun için de “büyük”lerin dünyasına nasıl bir ki ilikle girece ini tayin etmesi gerekir (Yüksel, 2011: 217). Toplum, bu konuda ergene yardımcı olacaktır. Bu bakımdan ba ta aile olmak üzere genel anlamda toplum; ergen için, olası seçenekler olan ne tür kimliklerin oldu una

ve gerçek seçenekler olan kimliklere karar vermede önemli rol oynayacaktır (Steinberg, 2013: 315).

Diğer bir kişilik kuramcılardan olan Sigmund Freud kişiliği, bilinç, bilinç öncesi ve bilinçaltı olmak üzere üçe ayırır. Bu ayırım topografik model olarak bilinir. Yapısal model ise kişiliği, id, ego ve süper ego olarak ayırmaktadır. Gençtan (1984) bu ayırımı; id kişiliğin biyolojik parçasını, ego psikolojik parçasını ve süper ego ise toplumsal parçasını oluşturur diyerek genel olarak anlamlandırmıştır (Yüksel, 2011: 215). Bu söylemi biraz açarsak; id (alt-ben) kişiliğin psikik enerji deposu olarak nitelendirilebilecek bilinçaltı kısmıdır. id, insanın doğuştan itibaren sahip olduğu tüm güdülerin toplamıdır ve temel olarak cinsiyet ve saldırganlık güdülerinden oluşur. id, sürekli olarak isteklerine doyum arar. Burada ego (ben) önem kazanmaktadır. Ego kişinin çevreyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan kişiliğin gerçekçi ve ussal ögesidir. Bundan dolayı id'in isteklerini her zaman yerine getirmez. Bundan ötürü id, sürekli olarak isteklerini karışılması için egoya baskı yapar. Bu baskı, bilinçaltı id isteklerinin egoya, yani bilinç düzeyine çıkma çabası şeklindedir. Fakat egonun hangi isteklerin bilinç düzeyine çıkmasına izin vereceğini, hangilerini ise bilinçaltında tutması gerektiğini belirleyen, süper-ego (üst-ben) dir. Bu yapısal analize göre, toplumun kuralları süper-ego yoluyla kişiliğin bir parçası haline gelir (Kağıtçıbaşı, 2013: 361-362).

Kişiliğin zaman içinde gelişimi üzerinde duran Freud, insanların gelecekteki kişilik yapılarını oluşturan bazı psikoseksüel dönemlerden geçtiğini öne sürmektedir. Psikianalitik kuram çerçevesinde ele alınmış olan psikoseksüel gelişim dönemleri şu şekildedir (Selçuk, 1999: 44);

- Oral Dönem (Doğumdan 18. aya kadar olan dönem)
- Anal Dönem (18 ay 3 yıl arası)
- Fallik Dönem (3-6 yaş arası)
- Örtülü (Latans) Dönem (6-12 yaş arası)
- Genital Dönem (12-18 yaş)

Ergenlik dönemi Freud'un Psikoseksüel gelişim dönemleri içerisinde Genital Döneme denk gelmektedir. Freud'a göre bu dönemde; fizyolojik yapıda görülen değişimler cinsellik dürtülerini artmaktadır. Bu durumda olan genç, bu dürtülerin etkisiyle anne ve babasında uzaklaşmak isteyebilir. Bundan dolayı ergenlikte, anne ve babaya olan bağımlılıkta azalma hatta onlara güvensizlik duyma, çeyreklik ve görüşlere kolayca inanma gibi genital dönemde ortaya çıkan durumlar gözlemlenebilir. Bunun farkında olan ebeveynler, çocuğun bu kritik döneminde onu anlayışla karşılayıp çocuğun kişilik gelişimine yardımcı olmaktadır. Aksi halde Freud'a göre gelecekte ilişkilerin kurulduğu, meslek seçiminin yapıldığı ve toplumsal değerlerin benimsendiği/reddedildiği bu kritik dönem, "sarıklı bir şekilde geçilmez ise, ailesi bağımlı veya ailesi bağımsız kişilik gelişimine yol açabilir" (Selçuk, 1999: 47). Kişilik bozukluğuna yol açabilecek bu durum, bireyin gelecek tüm yaşantısında olumsuz sonuçlara yol açabilir.

Bu bakımdan, kişilik ve kimlik gelişimi açısından kritik bir dönem olan ergenlik dönemini birey, kazasız bir şekilde geçirebilmesi için, ailesinin desteğine ihtiyaç duyacaktır. Kimlik ve kişilik gelişimi bakımından kritik seçimlerin yapıldığı bu dönemde, aile desteğinin alamayan ergen, çeyreklik zorluklarla karşılaşarak bu gelişim dönemi ödev ve sorumlulukları yerine getirmekte zorlanacaktır. Bu bakımdan; bu dönemde aile desteği, bireyin kimlik ve kişilik gelişiminde hayati önem taşımaktadır. Aile parçalanması gibi durumlarda ergenin bu desteğinin alamaması veya yeterince almaması, ergenin hem ergenlik süresince hem de sonraki süreçlerde sıkıntılar çekmesine yol açacaktır. Fakat bu dönemi başarılı bir şekilde tamamlayan birey, ait olduğu toplumun bir parçası ve kimlik, kişilik gelişimini tamamlamış yetkin bir birey olacaktır.

2.3.3.2.4 Ahlak Gelişimi:

"Ahlak (morality), bir toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla geliştirilmiş olan kural, ilke ve değerler bütünüdür" (Cevizci, 2012: 16). Toplumdan topluma, dönemden döneme değişimlik gösteren ahlak

kuralları, “toplum üyelerinin hangi davranışının iyi, hangilerinin kötü olduğunu gösterir” (Bakan, 1997: 184). Başka bir ifadeyle, bireyin tabii olarak istenen belirli davranışlar ve gerçekleştirmesi istenen belirli davranışlar kültürden kültüre değişimlik gösterse de bütün toplumlarda belli davranışların doğallık ve yanlışlığına ilişkin kurallar vardır (Nanç vd., 2011: 219). Toplum, varlığını sürdürmek için var olan bu ahlak kurallarının bir kısmını korurken; zamanı geçmişi, ilerini yitirmiş kuralları ortadan kaldırıp yeni kurallar koymaktadır ve bu kuralları aile, okul gibi kurumlar aracılığıyla yeni nesillere aktarmaktadır. Bu şekilde toplumun idealize ettiği yeni bireyler yetiştirilerek toplumun sürekliliği sağlanır.

Toplumun gelişimi ve sürekliliği açısından önemli olan bu ahlak kurallarının genç nesillere aktarılmasını inceleyen psikologlar; insan yaşamının belli dönemlerinde, bu ahlak kurallarına uyma ve benimseme noktasında farklılıklar olduğunu gözlemlemiştir. Örneğin küçük çocuklar kurallara uyma noktasında çok katı davrandıkları görünür. Onlar için bir şey ya doğrudur ya da yanlış, ikisinin ortası yoktur. Eğer bir suç işlenirse cezası çekilmelidir. Ancak ilköğretim veya lise çağındaki çocuklar için bu durum daha esneklerdir. Kuralları kendi amaçları doğrultusunda değiştirebilmektedir. Yani bireyin ahlak gelişimi belli dönemler halinde, bilişsel gelişime paralel olarak gerçekleşmektedir. Piaget, ahlak gelişimini iki dönemde incelemektedir. Bunlardan; birinci dönem “Dışsal kurallara bağlılık dönemi” olan; 6-12 yaş aralığını kapsayan ve çocuğun kuralların değişmezliğine inandığı dönemdir. İkinci dönem ise “ahlaki özerklik” dönemidir (Senemolu, 2005: 81).

Ergenlik dönemini de kapsayan ahlaki özerklik dönemindeki çocuklar, kuralların insanlar tarafından konulduğunu ve gerektiğinde değiştirilebileceğini bilincine ulaşır. Ceza artık kuralların ihlal edilmesiyle otomatik olarak uygulanması gereken bir durum değildir. Kuralların ihmal edilme nedenleri de önemlidir. Diğer bir deyişle, yargıda bulunurken kuralları ihlal edenlerin niyetleri ve içinde buldukları durumlar da dikkate alınır (Senemolu, 2005: 81). Bu ahlak kuralları ilk olarak ailenin sosyalleştirme süreci kapsamında aile içinde çocuklara aktarılır. Piaget’in bu ahlaki gelişim amalarını dikkate alınarak ahlak kurallarının çocuğa aktarılmasıyla ilgili olarak söyleyebiliriz; çocukluk döneminde bu kurallar

yargılanmadan çocuk tarafından kabullenirken, ergenlik dönemiyle birlikte artık bu kurallar yargılanıp ondan sonra benimsenir. Çünkü ergenlikle birlikte soyut düşünme becerisi kazanmış olan birey artık bu kuralların nedenlerini ve gerekliliklerini düşünecek bilişsel gelişime ulaşmıştır. Bu noktada aileye düşen görev; toplum için önemli olan ahlak kurallarının neler olduğunu ve bu kurallara neden uymak zorunda olduğunu bilincine ulaştırması gerekmektedir. Bu bakımdan ebeveynler öncelikle kendi yaşantılarıyla çocuklara örnek olmalıdır. Onlar için örnek rol model olmak zorundadırlar. Bu şekilde kendi anne babasının yaşantısıyla, toplumsal gerçeklikleri göz önüne alan çocuk, toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini ve neden böyle davranmak zorunda olduğunu anlayacak ve toplumsal ahlak kurallarını benimseyecektir. Bundan dolayı aile bütünlüğünün korunması ve ebeveynlerin, çocuklar için örnek rol davranışları geliştirmesi, çocuğun ahlak gelişimi bakımından önemlidir.

Sonuç olarak insan hayatında gelecek planlarının yapıldığı en kritik dönem olan ergenlik döneminde birey, geleceğe ilişkin seçimlerinin yapılmasında ve yetkin bir birey olarak topluma uyum sağlamasında, ailesine ihtiyaç duyacaktır. Aile toplumsallaştırma ve eğitim gibi seviyeleriyle; ergenin, bu dönemde bedensel, psikolojik ve sosyal açıdan topluma uyum sağlamasına ve o toplumun idealize ettiği yetkin bir birey olmasına destek olacaktır. Bu durum çocuğun hem sosyal hayatında hem de okul hayatında başarılı olmasına yardımcı olacaktır. Böylelikle eğitimin temel amacı olan “mutlu bireyler”²⁰ yetiştirilecektir. Yani aile ve eğitim kurumları kendi seviyelerini yerine getirerek toplumsal bir bütünlük ve kalkınma sağlamaya çalışacaktır.

Bu noktada okul başarısı ve okul başarısını etkileyen sebepler ile ailenin okul başarısındaki etkisini incelemekte fayda olacaktır.

²⁰ 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun Birinci Bölümü 2. Maddesinin 3. Fıkrası; “İçgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlıklarını kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak”

2.4 Aile Parçalanması ve Okul Ba arısı

Ailenin, çocu un okul ba arısında önemli bir etkiye sahip oldu u bilinmektedir. Ancak ölüm, bo anma ve uzun süreli ayrılık gibi aile parçalanması durumlarının, çocu un okul ba arını nasıl ve neden etkiledi ini ortaya koymak için öncelikle okul ba arısı kavramı ve okul ba arısını etkileyen etmenler üzerinde durmak gerekmektedir.

2.4.1 Okul Ba arısı (Akademik Ba arı)

Ça da toplumlarda ya am boyu süren kaygı olarak tanımlanan ba arı (Steinberg, 2013: 444), “okul ortamında belirli bir ders ya da akademik programlardan bireyin ne derece yararlandı ının bir ölçüsü ya da göstergesidir. Okuldaki ba arı ise bir akademik programdaki derslerden ö rencinin aldı ı notların ya da puanlarının ortalaması olarak dü ünülebilir. E itim programlarında okutulan ders konularından bireyin ne düzeyde ö rendi i, ö rencinin geçmi ya antılarından ne derecede yararlandı ının da bir göstergesidir” (Özgüven, 2002: 74). Ba ka bir ifadeyle okul ba arısı, ö rencinin bulundu u okul, sınıf ve derse göre belirlenmi sonuçlara ula mada göstermi oldu u ilerlemedir. Ancak ça da anlamda ba arı kavramının akademik ba arı ile sınırlandırılmayaca ı, bilgi ve beceri gibi bili sel davranı lar kadar, ilgiler, ki ilik özellikleri ve tutumlar gibi bili sel olmayan davranı ları da içerd i görülmektedir (MEB, 2013a).

Ba arısızlık kavramı ise daha çok çocu un ya da gencin uzun süreli, (bir e itim ö retim döneminden daha uzun süre) hemen her dersten, geli im düzeyinin ve yeteneklerinin altında ba arı göstermesi ve bu ba arısızlı ı bir türlü telafi edememesi durumu olarak kabul edilmektedir (MEB, 2013a).

2.4.2 Okul Ba arısını Etkileyen Etmenler:

Okul ba arısını etkileyen pek çok de i ken vardır. Okul ba arısını etkileyen de i kenleri Özgüven (2002: 75); “zihinsel ve zihinsel olmayan etmenler” diye

ayırırken, Güleç ve Alkı (2003: 20)“okul içi ve okul dışı etmenler” olarak ayırmaktadır. Yıldırım (2006: 259) ise Akademik başarının çok sayıda faktörle ilişkili olduğunu öne sürerek “akademik başarının zekâ, yetenek, özlük, kişilik ve ailesel nitelikler, mezun oldukları veya okumakta oldukları okulun özellikleri, çalışmaları, özsaygı, yalnızlık, sınav kaygısı ile ilişkili olduğunu” dile getirmiştir.

Literatür tarandığında yukarıdaki gibi okul (akademik) başarısını etkileyen pek çok değişkenin olduğu görülmektedir. Bu etkenlerin sınıflandırılması değişik şekillerde yapılsa da içeriklerine bakıldığında hepsi aynı paralelliktedir. Nitekim okul başarısını etkileyen değişkenleri değişik şekillerde yapılabilir; Örneğinle ilgili (Kişisel) etmenler, eğitim çevresi ile ilgili etmenler ve Ailesel etmenler olarak ayrılabilir. Bu noktada söz konusu araştırmaların konusu, aile parçalanmasının çocuğun eğitimi üzerine etkileri olduğu için daha çok ailesel etmenler üzerinde durulacaktır.

2.4.2.1 Örnekle İlgili Etmenler (Kişisel Etmenler):

Okul başarısına etkide bulunan örnekle ilgili etmenler, çocuğun kendisiyle ilgili olan bireysel özellikleridir. Bunlar; zekâ, yaş, olgunlaşma düzeyi, güdülenmişlik durumu, genel uyarılmışlık hali ve kaygı, çocuğun fizyolojik durumu (Ulusoy, 2009: 143-145) ile öğrencinin çalışmaları, evde televizyon seyretme durumu ve çocuğun içinde yer aldığı arkadaş grubunun değer ve normları (Güleç ve Alkı, 2003: 20) gibi etmenlerdir.

Çocuğun okul başarısı gösterebilmesi için yaşının, olgunlaşma düzeyinin ve zekâsının belli bir seviyeye ulaşması gerekmektedir. Her ne kadar önceki dönemlerde okul başarısı sadece zekâ seviyesine bağlı olduğu (Emin, 1975: 1) düşünülmüşse de günümüzde zekâ seviyesinin okul başarısına etkisinin %30'larda olduğu söylenmektedir. Geriye kalan %70'lik kısmı zihinsel olmayan faktörlerden kaynaklandığı söylenmektedir (Özgüven, 2002: 75). Çünkü zekâ bireyin okul başarısını artırmada tek başına yeterli değildir. Zekâ daha çok bireyin öğrenme hızıyla yakından ve doğrudan ilişkilidir (Ulusoy, 2009: 143-144).

Organizmayı harekete geçiren güç olarak tanımlanan güdüyü, tek kelimeyle en temel anlamda tanımlarsak “istek” diye tanımlayabiliriz. Güdülenme (motivasyon) ise, bireyin öğrenme isteğidir. Başka bir ifadeyle “...bireylerin başarılı olmak için sergiledikleri çaba...”(Steinberg, 2013: 446) olarak ifade edebiliriz. Bundan dolayı bireyin güdülenmişlik seviyesi ne kadar yüksek ise okul başarısı da o kadar yüksek olacaktır. Bu noktada aile tutumunun çocuğun güdülenmişlik seviyesini artırmada başka bir ifadeyle çocuğun öğrenmeye istekli olmasında büyük etkisi olduğu da görülmektedir. Çünkü ebeveynlerin okula/egitim/başarılı olmaya karşı tutumları çocuklarının okulda başarılı olma isteklerini etkilemektedir.

Okul başarısını etkileyen, öğrenenle ilgili etmenlerden biri de; genel uyarılabilirlik düzeyi ve kaygıdır. Uyarılabilirlik düzeyi bireyin çevreden gelen uyarıcıları alma derecesi olarak tanımlanabilir. Birey çevreden çok az uyarıcı alıyorsa, genel olarak uyarıcılara kapalı ise uyarılabilirlik düzeyi düşüktür. Örneğin uyku hali gibi (Ulusoy, 2009: 143-144). Bu tür durumlar öğrenme düzeyine düşürür ve okulda başarısız olmaya neden olur. Bunun yanında kaygı seviyesinin de okul başarısına etki ettiği ile ilgili doğrudan ilişkisi olduğu bilinmektedir. Genelde öğrencinin başarısız olacağı korkusu sebebiyle ortaya çıkan yüksek kaygı başarı performansını engellemektedir. Ancak çok düşük kaygı seviyesi de okul başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bundan dolayı kaygı seviyesi orta düzeyde (yeteri seviyede) tutulup başarı artırılabilir (Steinberg, 2013: 447). Çocuğun içinde bulunduğu psikolojik durumuna göre öğrenme kaygı seviyesi, ebeveynlerinin sağlayacağı desteklerle yeteri derecede dengede kalmasına yardımcı olmaktadır. Nitekim ailenin varlığı ve çocuğa sağlayacağı desteği, çocuğun özgüven kazanmasına yardımcı olacağından dolayı çocukta başarısız olma korkusunu ortadan kaldıracaktır. Bu şekilde aile, çocuğun kaygı seviyesini ayarlayarak onun okul başarısına olumlu etkisi sağlayacaktır.

Çocuğun fizyolojik durumu da okul başarısına etki eden önemli etmenlerden biridir. Emin’in (1975: 65) İstanbul’da 2300 öğrenci üzerinde yaptığı olduğu araştırmaya göre; öğrencinin birinci sınıfta hastalanma (%29,5), 2-5. sınıflarda hastalanma (%15,8), görme bozukluğu (%6,3), öğrenme bozukluğu (%6,7), konuşma

bozukluğu (%7,4), zayıflık (%20,6) ve ameliyat (%4,0) gibi fizyolojik durumlarının çocukta okul başarısızlıklarına yol açtığını ortaya koymuştur.

Bunların yanında öğrencinin çalışmaya alışkanlıkları, okul ders ve ödevlerini düzenli bir şekilde yapıp yapmadığı, evde televizyon izleme ile bilgisayarda uzun süre geçirme gibi durumları da okul başarısını etkileyen diğer sebeplerdendir. Tezcan (2012: 34), sürekli televizyon ve video izleyen çocuğun derslerini ihmal ettiğinden dolayı okul başarısının olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde bu çocukların arkadaş ve oyun gruplarından uzak kaldığı için toplumdan edilgen, bireyci bir şekilde yetiştiğini dile getirmiştir. Çocuğun, ödev ve sorumluklarını yerine getirip getirmediğini ve televizyonda ya da internette harcadığı zamanın fazla olup olmadığının takibini anne ve baba yaptığı için aslında çocukta bu şekilde ödev ve sorumluklarını yerine getirmeye alışkanlığını da ailesi tarafından sağlanmaktadır.

Sonuç olarak çocuğun okul başarısında etkili olan, zekâ düzeyi, güdülenme durumu, kaygı seviyesi ve çalışmaya alışkanlıkları gibi öğrencinin kendisiyle ilgili etmenler vardır. Ancak bu etmenler her ne kadar öğrenciyle ilgili etmenler olsa da dolaylı olarak ailesel etmenlerle bağlantılıdır. Çünkü bu etmenlerin ayarlanmasında, okul başarısına katkıda bulunacak seviyeye dönüştürülmesinde ailenin varlığı, tutumu ve desteği çok önemlidir.

2.4.2.2 Eğitim Çevresi ile İlgili Etmenler:

Okul başarısını etkileyen eğitim çevresi ile ilgili etmenler, daha çok okul içi ile ilgili olan faktörlerdir. Bu faktörleri; “eğitim programlarının niteliği, okul yöneticilerinin ve eğitim uzmanlarının yeterlilikleri, sınıf düzeyi, dersin türü ve niteliği, eğitim araçlarının niceliksel-niteliksel ve benzerleri şeklinde sıralayabiliriz” (Güleç ve Alkış, 2003: 20). Yani en genel anlamda eğitim sistemi ile okul ve çevresiyle ilgili etmenler. Bu etmenler okul başarısını etkileyen birçok faktörü içinde barındırırlar.

Okul, belli amaçları gerçekle tirmek üzere meydana getirilmi sosyal bir te ekküldür. Ba ka bir ifadeyle, e itim faaliyetini planlı ve programlı bir ekilde yapan, insanın ve toplumun yüceltilmesini amaç edinen, genç nesillerin yeniden yaratıldı ı sosyal bir sistemdir (Akyüz: 1992: 247-249).

Dewey'e göre okul karma ık bilgileri basitle tiren, zararlı çevresel etkenleri azaltarak, arınmı eylem düzenini sa layan, bireyi yakın çevre sınırlarından kurtararak, daha geni çevreyle ili ki kurmasına olanak hazırlayan bir kurumdur. Bu bakımdan bir sosyal kurum olarak, okulun sosyalle tirme süreci içinde iki önemli ilevi vardır. Bunlardan birincisi, kendi ba ına bir takım ö renme tiplerini gerçekle tirme sorumlulu udur. Yani herkesçe bilinen ö retim görevini yerine getirmesidir. kincisiyse, di er sosyal kurumların bo lu unu doldurma görevidir. Yani ailenin parçalanmı olması ya da bütünlü ünü korudu u halde çe itli nedenlerle ilevini gerçekle tirememesi, çocu un ilgi ve gereksinimini kar ılayamaması durumunda bu görevi okulun üstlendi i görülür (Yavuzer, 1997: 154). Bundan dolayı okul ve aile çocu un sosyalle mesi ve yeti mesi için en önemli iki kurumdur.

Okulun en temel fonksiyonu ve ö rencilerden beklentisi, ö rencilerin ba arı göstermesidir. Ancak ö rencilerin ba arı göstermesinde; okulun fiziki yapısı ve çevresi, araç gereç donanımının yeterli olması, okul yönetici kadrosunun ba arıyı destekleyici tutumlara sahip olup olmadığı, ö retmenlerin niteli i ve ö retim programlarının ilevselli i gibi etmenler etkilidir.

Sonuç olarak çocu un okulda ba arı göstermesi için e itim sisteminin, okulun ve ö retmenlerin belli bir niteli e sahip olmaları gerekmektedir. Ancak sadece bu etmenler çocu un okulda ba arılı olması için yeterli de ildir. Bu etmenlere ek olarak, aile ve çocu un kendisi de katkı sa laması gerekmektedir. Çünkü okul ba arısı; okul, aile ve ö renci arasında sa lıklı bir uyum oldu u takdirde en yüksek seviyeye ula maktadır. Nitekim bunlardan herhangi birindeki en ufak bir eksiklik, ilevsizlik çocu un okul ba arısında dü ü e neden olmaktadır.

2.4.2.3 Ailesel Etmenler:

Toplumun en küçük yapıta ı olan aile, yüz yüze ili kilerin en samimi bir ekilde kuruldu u birincil gruptur. Aile ekonomik, sosyal, ahlaki ve hukuki bir kurulu tur. Onun yerine getirmek durumunda oldu u en önemli fonksiyonu ise hiç üphesiz çocuk do urma ve onun yeti tirilmesidir. Bu bakımdan toplumun yenilenmesi ve süreklili in sa lanması buna ba lıdır. Çünkü aile, sosyal de er ve alı kanlıkların kazanıldı ı bir yerdir. Burada, toplum kültürünün çe itli unsur ve ekilleri i lenerek muhafaza edilir ve çe itli usullerle çocuklara a ılanır. Bu özelli iyle bir e itim ortamı olan aile, çocu unu sosyalle tirerek, “sosyal varlık” olmanın özellikleri kazandırmaya çalı tırır. Kısaca aile çocu un geli mesini ve toplumun ayakta durmasını sa layan bütün unsur ve artlara sahip do al bir ortamdır (Akyüz: 1992: 234-246). Bu fonksiyonlarından dolayı insan hayatının her döneminde çok özel ve önemli bir konuma sahip olan aile, bireyin e itim hayatında ve okul ba arısında da çok özel bir konuma sahiptir.

Aile ve okul birbirinden kopuk de ildir ya da olmamalıdır. Çünkü çocu un aile içinde geçirdi i ya antılar sonucu elde etti i bilgi ve beceriler, onun okul ba arısını geni ölçüde etkilemektedir. P. Bourdieu, B. Berstein gibi birçok e itimci bu konuda pek çok ara tırma yaparak bu gerçe e ula mı lardır. E er çocu un ailede aldı ı e itimle okuldakiler birbirini desteklerse, okulda ba arılı olmaktadır. Aynı ekilde Ziya Gökalp’te bu gerçe e dikkat çekmi tir (Tezcan, 2003: 86). Bundan dolayı çocu un ba arıya ula ması isteniyorsa ailesi tarafından desteklenmeli ve okul ile aile i birli i yapması gerekmektedir.

Yeni evli bir çift, aile içinde karı koca rolüne sahipken bir çocuklarının olmasıyla aynı ortam içinde anne, baba rollerini de edinmi olurlar. Kar ılıklı ikili karı-koca ili kileri, çocuk-anne, çocuk-baba, anne baba-çocuk ili kileri olarak ço almaktadır. Bu bakımdan aile üyelerinin aynı anda birden çok rol beklentisine göre davranı göstermesi, birçok ili ki türüne cevap vermeye hazır olması ve aile içi ili kilerin dinamik olması gerekmektedir (Tufan, 1983: 22). Çünkü aile içi ili kilerin dengeli ve düzenli olması, çocu un ba arısını olumlu açıdan etkiler. Böyle bir

sa lıklı aile ortamında çocuk, kar ısında anlayı lı, kendine güven veren, sorunlarıyla yakından ilgilenen anne ve baba bulur. Yeterli duygusal ve toplumsal etkile im ortamının bulunmadı ı ailelerde çocu un ba arısının olumsuz açıdan etkilendi ini görürüz. Çocu un yeterli derecede ilgi ve sevgi göremedi i bu tür ailelerde aile içi geçimsizlik ve dengesizlikler çocu un çalı masını olumsuz yönde etkiler (Tezcan, 1999: 244).

Anne ve baba çocu unu iyi tanıması gerekmektedir. Çocu un yeteneklerini, ilgisini, zekâ seviyesini iyi bilmesi gerekmektedir. Çocu un bu tür özellikleri ailesi tarafından bilinmeden ailece zorlandı ı zaman ba arısızlık söz konusu olur (Tezcan, 1999: 244). Çünkü aile, çocu unun yeteneklerini tam olarak bilmeden ondan yüksek ba arı beklentisine girmesi çocu un kaygı seviyesini arttıracaktır. Yüksek kaygı seviyesi de çocu un ba arısız olmasına yol açacaktır (Nar, 2005: 25).

Anne babanın çok sert, otoriter olu ları da okul hayatını olumsuz yönde etkileyen bir ba ka unsurdur. Baskı yoluyla sa lanan disiplin, çocu un ba arısızlı mın ho görü ve anlayı la kar ılanmaması, çocu un her fırsatta azarlanması, ele tirilmesi, cezalandırılması gibi ko ullarda yeti en çocuktan ba arı beklenmez. Bu ko ullarda yeti en çocuk, okula, ö retmenlerine ve arkada ortamına uyumda güçlük çeker. Ancak ö retmen, aile ve rehberler i birli i ile bütün çocukların sorunları çözülebilir. Bunun için ailenin çocu a kar ı tutumunu de i tirmesi, ona aile oca nda yer vermesi, dü üncelerine saygı göstermesi, ona söz hakkı tanıması, onda huzur ve güven duygusu yaratması gerekir (Tezcan, 1999: 245). Bunlar çocu un okul ba arısını olumlu yönde etkileyecektir.

Temelde do a vergisi bir yetenek olan zekâ, do u tan gelir ve büyük ölçüde kalıtımın etkisiyle ekil alır. Bir ba ka ifadeyle, çocu un zekâ gücü, anne babasının zekâ ortalamasına yakındır. Genellikle benimsenen görü e göre, zekâ yetene i, anne ve babadan gelen çok farklı etmenlerin rastlantısal bir bile imden olu maktadır. Ancak, zekâyı etkileyen tek etmen kalıtım de ildir. Bunun yanında çevresel etmenlerde zekâyı etkilemektedir. Yani var olan bu cevherin ortaya çıkabilmesi için uygun ortamın ayarlanması gerekmektedir. Bunun için ilk ya larda uygun beslenme,

anne babanın uyarılması ve ilgisi, zekâyı, ileriye veya geriye götürebilmektedir. İlgisi ve uyarılmanın yetersizliği veya yokluğu, sonraki çabalarla tamamen düzeltilememektedir. Örneğin, yoksul, eğitimimsiz ve iddetli tartışmaların yoğun olduğu aile ortamında büyüyen çocuk, solum do solumda zekâ gelişimi yavaş olmaktadır (Entürk, 2012: 191). Nitekim hem kalıtım özellikleri, hem de çevresel etmenler bireyin ailesinden kaynaklandığından dolayı bireyin zekâ gelişiminde ki en önemli etmenlerden biri ailedir. Zekâ ise başarı etkileyen bireysel etmenlerden olduğundan dolayı ailenin okul başarısında etkili olan önemli unsurlardan biri olduğunu söyleyebiliriz.

Ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum da çocuğun okul başarısını etkileyen sebeplerdendir. Çocuğa ev içinde sağlıklı çalışma ortamının oluşturulması, gerekli materyallerin çocuğa sağlanması ve çocuğun okul hayatını destekleyici dersane, eğitim merkezleri gibi kurumları gönderilmesi çocuğun akademik başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Ancak ailenin maddi durumu bir gerçektir. Bundan dolayı ailenin bu gerçeği olduğu gibi kabul etmesi ve bunun bilincinde olarak çocuğun başarısına destek olacak ortamları yaratması gerekir. Aynı şekilde aile çocuğun, bu gerçekleri bilerek planlama yapmasına destek olması gerekmektedir (Cücelolu, 2006: 18).

Ailenin çocuğa karşı ilgisizliği de akademik başarısızlığa yol açmaktadır. Çocukların bir kısmı okul dönüşünde evde kendileri ile ilgilenecek kimseyi bulamazlar anne ya da baba da komudadır. Evde olsa bile denetimde bulunmaz. Dersleri hakkında bir şey sormaz, ödevleri, okulda ne yaptığını soran yoktur. Ödüllendirilmeyen, cezalandırılmayan çocuk okula karşı kendisi de ilgisiz kalır. Okuldan sorular ve ders çalışmaz (Tezcan, 1999: 245).

Bir başarının özellikle, ailedeki bir yakınının sevgisiyle kendini onaylanmı hissetmek, insan gelişiminin temel koşuludur. Sevgi ve onay kadar, güvende olduğunu hissettirecek kişilerin varlığı da insan hayatında büyük önem taşımaktadır. Bu sevgi ve güvenin verildiği en samimi ortam ise aile ortamıdır. Bu anlamda aile ortamından daha içten daha yakın başka bir ortam yoktur. Bundan

dolayı anne ve babanın sevgi ve ilgisinden mahrum kalan çocuk, kendisini yalnız hissetmekte ve onu çalı maya, ara tırmaya ve ba arı elde etmeye yönlendirmemektedir (entürk, 2012: 194-195).

Ergenlik döneminde olan gençler, o dönemin yarattı ı duygusal nedenlerle ba arısız olabilmektedir. Ergenin dikkati da ılır, duygusal gerginlik nedeniyle içine çekilir, ilgileri belirli noktalarda yo unla tı ndan dü ünçe alanı daralır ve böylece okul ba arısı olumsuzla ır. Ayrıca okul çalı maları nedeniyle evde çocukla ili kilere de dikkat etmek gerekir. Çocu un ba arısızlı ıyla alay edilme, ba arılı karde in sürekli olarak kendisine örnek gösterilmesi gibi durumlar çocu u ba arısız yaptı ı gibi, onu içine kapanık, edilgen bunalımlı çocuklar durumuna getirir. Bundan dolayı çocukları arkada gruplarına katılmaya te vik etmek, bo zaman de erlendirme olanakları sa lamak onu ba arıya götürür (Tezcan, 1999: 244).

Ergenlik dönemi bireyin kimli ini in a etti i ve gelece e yönelik kritik seçimlerin yapıldı ı dönem oldu u için ailesine ihtiyaç duydu u en önemli dönemdir. Aile bu dönemde çocu unu yeteri derecede yönlendirmezse, ba arı güdüsünü a ılamazsa; çocuk bu fırtınalı dönemi sa lıklı bir ekilde geçiremeyecektir. Bu durum çocu un hem ergenlik döneminde ki sosyal, psikolojik ve okul hayatında ba arısızlıklara yol açacak hem de ileriki ya antısını olumsuz yönde etkileyecektir.

Sonuç olarak ailenin sosyo-ekonomik durumu, aile üyelerinin genetik yapısı, ki ilik özellikleri, aile içi ili kilerin dinamik yapısı ve aile üyelerinin üzerlerine dü ün görev ve sorumlulukları yerine getirmesi gibi pek çok faktör çocu un okul ba arısını etkilemektedir. Bundan dolayı aile bütünlü ünü koruyup, üzerlerine dü en görev ve sorumlulukları yerine getirerek çocu un okul ba arısını destekleyici tutumlar geli tirmelidir.

2.5 Aile Parçalanmasının Okul Ba arısına Etkisi:

Aile, toplumda birçok i levi olan ve toplumun devamlılı ını sa layan toplumsal bir kurumdur. Aile üzerine dü en bu önemli görevi yerine getirebilmesi

için bütünlü ünü koruması gerekmektedir. Ancak evliliklerde istenmeyen durum olan; anne ve/veya babanın ölümü, e lerin anla amadıklarından dolayı bo anması veya her hangi bir nedenden dolayı e lerin uzun süre ayrı kalması gibi aile parçalanmasına yol açan durumlar ortaya çıktığı nda aile kendi üzerine dü en bu önemli görevleri yerine getirmekte güçlüklerle karşılaşır. Gerek anne baba olsun gerekse çocuklar olsun bu anomik durumdan olumsuz yönde etkilenir. Özellikle ergenlik döneminde olan çocuklar kimlik geli imi ve benlik olumu gibi toplumda yer edinme çabaları içinde olduğu bu dönemde topluma uyum sağlamaları için anne ve babanın yönlendirmelerine ihtiyaç duymaktadırlar. Aile parçalanmasından dolayı bu kritik dönemde anne ve babalarından yeteri derecede destek alamayan ergen, topluma uyum sağlama ve ergenlik dönemi geli im ödevlerini yerine getirme gibi sorumluluklarını gerçekleştirmede zorlanacaktır. Bu durum çocuğun sosyal, psikolojik ve okul hayatında sıkıntılara yol açacaktır.

Okul başarısını pek çok faktör etkilemektedir. Ancak bu faktörleri gruplarsak; okul, aile ve öğrenci diye gruplayabiliriz. Bu gruplamayı “üçlü sacaya in” benzetebiliriz. Bu ayaklardan herhangi biri eksik olursa sacın ayakta durması mümkün olmayacaktır. Bu bakımdan aile parçalanması durumunda da hem aile kendi i levini yerine getiremeyecek (veya getirmekte zorlanacak) hem de bu durumdan ötürü çocuğun olumsuz etkilenmesine yol açacaktır. Böylelikle okul başarısı için etkili olan; okul, aile ve öğrenci gruplamasından aile ve öğrenci gibi iki önemli ayağı yetersiz kalacaktır. Bundan dolayı çocuğun okul başarısı aile parçalanmasından olumsuz yönde etkilenecektir. Başka bir ifadeyle özetlemek gerekirse aile parçalanmasıyla, aile kendi i levini yerine getiremeyeceği için i levsiz kalacak ve bu durum çocuğu olumsuz yönde etkileyeceği için, dolaylı yoldan eğitim kurumlarının da i levsiz kalmasına yol açacaktır. Nitekim aile parçalanması durumu, hem ailenin hem de eğitim kurumunun i levlerini yerine getirmekte zorluk çıkaracağı için bir bütün olarak toplumu da olumsuz yönde etkileyecektir.

Okul başarısında aile bütünlü üne vurgu yapan Baaran (1997: 232); “ aile üyeleri arasında iyi ilişkilerin olması, ailede eğitimelverişli bir ortam yaratır. Ayrıca böyle bir ortam çocukların kimlik geli imi için de gereklidir” diyerek aile

bütünlü ü bozulmamı sa lıklı ili kilerin geli tirildi i aile ortamında çocukların ki ilik geli iminin olumlu yönde etkileyece ini dile getirmektedir.

Aynı ekilde Tezcan (1999: 155); yapılan ara tırmalarda, bo anmı aile çocuklarının ruhsal uyumsuzluk oranının yüksek oldu unu ve bu uyumsuzlukların en önemlisinin, ruhsal çökkünlük ve okul ba arısızlı ı oldu unu dile getirmektedir. Etkili ve i levsel bir okul için aile katkısının önemine de inen Do an (2011: 202), aslında aile bütünlü ü bozulmamı ailelerle, okul aile birli inin verimli bir ekilde sa landı ı zaman ö rencinin okul ba arısının artaca na vurgu yapmaktadır. Okul ya na gelmemi çocuklarla, ergenlik dönemindekilerin bo anmalardan daha olumsuz etkilendi i ifade eden Yörüko lu (2000: 109), yapılan ara tırmalarda aile parçalanmasının çocukta okul ba arısızlı na yol açtı nı vurgulamı tır.

Feyzio lu ve Ku çuo lu'nun (2011: 103) 33 odak grup ve 276 yarı yapılandırılmı yüz yüze görü me dâhilinde toplamda 473 tek ebeveynli aile bireyleri ile yapmı oldukları çalı mada, tüm sosyo-ekonomik seviyeye ait gruplardan tek ebeveynli olan çocukların, genel olarak okul ba arısının olumsuz yönde etkilendi ini belirtmi lerdir.

entürk'ün (2012: 192), 2006 yılında Malatya' da 560 ö renci üzerinde yapmı oldu u çalı mada; ailenin ölüm, bo anma ve ayrı ya ama nedenleriyle parçalanmasının, çocu un e itimdeki ba arısını dü ürdü ünü elde etti i bulgularla ortaya koymu tur. Esen'in (2010: 46) 2010 yılında Ankara'da 146 ö renci üzerinde yapmı oldu u çalı mada elde etti i verilere göre parçalanmı aile çocuklarının %60,3'ünün karnesinde hiç zayıfı yokken, bütün aile çocuklarının %74'ünün karnesinde hiç zayıfı olmadı nı ortaya koyarak aile parçalanmasının okul ba arısını olumsuz yönde etkiledi ini ifade etmi tir.

Trabzon Merkeze ba lı ortaokul 8. sınıf ve lise 12. sınıf ö rencileriyle yapılan bu ara tırmada elde edilen bulgular da, önceki bulguları do rular niteliktedir. Nitekim aile parçalanması ile çocu un okul ba arısı arasındaki ili ki tabloda verilmektedir.

Tablo 8: Aile parçalanması ile çocuğun okul başarıları arasındaki ilişki

		Geçen dönemki not ortalamanız kaçtı?					Toplam
		Başarısız	Geçer	Orta	Yeni	Pekiyi	
		1	4	62	124	92	283
		0,4%	1,4%	21,9%	43,8%	32,5%	100,0%
		4,8%	6,8%	36,5%	72,1%	63,9%	50,0%
		20	55	108	48	52	283
		7,1%	19,4%	38,2%	17,0%	18,4%	100,0%
		95,2%	93,2%	63,5%	27,9%	36,1%	50,0%
		21	59	170	172	144	566
		3,7%	10,4%	30,0%	30,4%	25,4%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		3,7%	10,4%	30,0%	30,4%	25,4%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		3,7%	10,4%	30,0%	30,4%	25,4%	100,0%

$$(\chi^2:118,415 \text{ df:4 } p<0.05)$$

Tablo 8 incelediğinde bütün aileye sahip olan öğrencilerin geçen dönemki not ortalamaları, parçalanmış aileye sahip öğrencilerin not ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bütün aile öğrencilerinden “pekiyi” cevabını veren %32,5’i iken parçalanmış aile öğrencilerinden pekiyi diyenler %18,4’tür. Bu soruya başarısız cevabını veren; bütün aileye sahip öğrencilerinin sadece %0,4’ü (1 kişi) iken parçalanmış aileye sahip öğrencilerin %7,1’i (20 kişi) olmuştur. Ayrıca tabloya bakıldığında zaman bütün aileye sahip öğrencilerin “Geçen dönemki not ortalamanız kaçtı?” sorusuna verdiği cevaplar, Pekiyi ve yeni başarı seviyesinde yoğunlaştıkları (%76,3), parçalanmış aileye sahip öğrencilerin cevapları Geçer ve Orta başarı seviyesinde (%57,6) yoğunlaştığı görülmektedir. Bundan dolayı yapılan bu araştırmayla parçalanmış aileye sahip öğrencilerin okul başarı seviyesi, bütün aileye sahip öğrencilerin başarı seviyesinden daha düşük olduğu söylenebilir. Sonuç olarak bu araştırmaya göre aile parçalanmasının genel anlamda çocuğun okul başarısını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Ancak bu noktada bunu da belirtmek gerekir; bu olumsuz durumdan öğrencilerin hepsi aynı oranda etkilenmemektedir. Çünkü parçalanmış aileye sahip öğrencilerin içinde de başarı seviyesi yüksek (%18,4’ü pekiyi) öğrenciler vardır. Yani aile parçalanması, çocuğun öğrencinin okul

ba arısını olumsuz yönde etkilerken bir kısım ö renciyi ise bu manada pek fazla etkilememektedir. Söz konusu ö rencilerin bu olumsuz durumdan etkilenmemesinin pek çok sebebi vardır. Ancak onların bu durumdan etkilenmemesinin en büyük nedeni; ebeveynlerin, aile parçalanması gibi toplumsal bir gerçekle kar ıla tıkları zaman bu olumsuz durumdan çocuklarının etkilenmemesi için bilinçli bir ekilde daha fazla fedakârlık gösterip çok dikkatli davranmalarındır.

Ö rencinin okul ba arısının ölçüldü ü ve E itim-Ö retim dönemi içerisinde ö rencinin gösterdiği performansı değerlendirilip, e itim hayatındaki ba arısının gösterildi i belge karnedir. Karne dönem sonunda; ö retmenler tarafından, ö rencilerinin bir dönem içerisinde gösterdiği ba arılarını değerlendirilip, hazırlandı ı ve okul yönetimlerince basılıp, dağı tılan resmi belgedir. Bu bakımdan karne, ö rencilerin okul ba arısını gösteren nihai bir belge özelli indedir. Bu ara tırmada da aile parçalanmasının çocu un okul ba arısını nasıl etkiledi ini bulmak için ö rencilere; “En son aldığınız karnede zayıfınız var mıydı?” sorusu yöneltildi mi tir.

Tablo 9: Aile Parçalanması ile çocu un karnesindeki zayıf olma durumu arasındaki ilişki

		En son aldığınız karnede zayıfınız var mıydı?				Toplam
		Hiç Yoktu	Bir zayıf	iki Zayıf	üç ve daha fazla	
		219	41	19	4	283
		77,4%	14,5%	6,7%	1,4%	100,0%
		58,4%	40,6%	33,3%	12,1%	50,0%
		38,7%	7,2%	3,4%	,7%	50,0%
		156	60	38	29	283
		55,1%	21,2%	13,4%	10,2%	100,0%
		41,6%	59,4%	66,7%	87,9%	50,0%
		27,6%	10,6%	6,7%	5,1%	50,0%
		375	101	57	33	566
		66,3%	17,8%	10,1%	5,8%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		66,3%	17,8%	10,1%	5,8%	100,0%

($\chi^2:39,431$ df:3 p<0.05)

Tablo 9 incelendi inde elde edilen bulguların önceki tablodaki verileri destekler nitelikte oldu u görülmektedir. Tabloya göre bütün aileye sahip ö rencilerin %77,4'ü hiç zayıfım yoktu derken, parçalanmı aileye sahip ö rencilerin %55,1'i bu cevabı vermi tir. Bir zayıfı olanlar, bütün aileye sahip ö rencilerin %14,5'i iken, parçalanmı aileye sahip olan ö rencilerin %21,2'sidir. ki zayıfı olanlar bütün aileye sahip ö rencilerin %6,7'siyken, parçalanmı aileye sahip olan ö rencilerin %13,4'ü kadardır. Üç ve daha fazla zayıfı olanlar bütün aileye sahip ö rencilerin %1,4 gibi çok az bir orana sahip iken, parçalanmı aileye sahip ö rencilerde bu oran %10,2 gibi yüksek bir orana sahiptir. Tabloda verilen bu bulguları yorumladı nda bütün aileye sahip ö rencilerle, parçalanmı aileye sahip olan ö renciler arasında anlamlı bir farklılı ın oldu unu görülmektedir. Ba ka bir ifadeyle ailesi parçalanmı ö rencilerin, parçalanmamı ö rencilere göre karnelerinde daha çok zayıf oldu unu ve bundan dolayı okul ba arılarının daha dü ük oldu u görülmektedir.

Sınıf tekrarları da ö rencinin okul ba arısızlı ını gösteren bir ba ka etmendir. Milli E itim Bakanlığı nın Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmenli ine göre; a)Ortalama yükseltme sınavları sonunda ba arısızlı ı bulunup yılsonu ba arı notuyla sınıf geçemeyenler, b) Sorumlu olarak sınıf geçemeyenler, c) Devamsızlık nedeniyle ba arısız sayılanlar sınıf tekrar ederler (MEB, 2013b). Yani ö renciler kendilerinden beklenen ba arı ve performansı gösteremez ya da ders yılı içinde mazeretsiz bir ekilde 20 günden fazla devamsızlık yaparsa ba arısız sayılır ve sınıf tekrarı yaparlar. Bu bakımdan ö rencinin e itim hayatı boyunca sınıf tekrarı yapıp yapmadı ı, akademik ba arısını ö renmek için önemli bir göstergedir. Özellikle aile parçalanması gibi ö renciyi sarsabilecek dönemler ile ciddi sa lık sorunlarının ortaya çıktığı dönemlerde bu ekilde sınıf tekrarlarında artış görülmektedir. Ayrıca çocukların okulu sevmemesi, gelecekte beklentilerinin olmaması gibi durumlarda sınıf tekrarına neden olabilecek sebepler içinde sayılabilir. Bu bakımdan sınıf tekrarının, çocu un akademik ba arısını gösterir nitelikte oldu undan dolayı bu çalı mada da ö rencilere daha önce hiç sınıf tekrarı yapıp yapmadı ı sorulmu tur.

Tablo 10: Aile parçalanması ile çocu un sınıfta kalma durumu arasındaki ilişki

		Hiç sınıfta kaldınız mı?			Toplam
		Kalmadım	Bir kere	Birden fazla	
		276	6	1	283
		97,5%	2,1%	,4%	100,0%
		52,1%	18,2%	33,3%	50,0%
		48,8%	1,1%	,2%	50,0%
		254	27	2	283
		89,8%	9,5%	,7%	100,0%
		47,9%	81,8%	66,7%	50,0%
		44,9%	4,8%	,4%	50,0%
		530	33	3	566
		93,6%	5,8%	,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		93,6%	5,8%	,5%	100,0%

$$(\chi^2:14,610 \quad df:2 \quad p<0.05)$$

Ara tırmada elde edilen bulgular (Tablo 10) incelendi inde bütün aileye sahip öğrencilerin %97,5'i hiç sınıfta kalmadı ı görülmektedir. Ancak parçalanmış aileye sahip öğrencilerde bu oran daha düşük seviyededir (%89,8). Bütün aileye sahip öğrencilerden eğitim hayatı boyunca sınıfta bir kere kaldığını belirten %2,1 iken bu oran parçalanmış aileye sahip öğrencilerde %9,5 gibi daha yüksek seviyede çıkmıştır. Eğitim hayatı boyunca birden fazla kez sınıf tekrarı yapan öğrenci sayısı çok düşük çıkmıştır. Bu oran bütün aileye sahip öğrencilerde %0,4 (1 kişi) iken, parçalanmış aileye sahip öğrencilerde %0,7 (2 kişi)'dir. Genel anlamda tablo incelendi inde bütün aileye sahip öğrencilerle, parçalanmış aileye sahip olan öğrencilerin sınıfta kalma durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Nitekim tabloya göre parçalanmış aileye sahip olan öğrencilerin, eğitim hayatları boyunca, bütün aileye sahip öğrencilere göre sınıf tekrarı yapma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bakımdan elde edilen verilere göre, aile parçalanmasının öğrenciyi başarısızlığa sürüklediği ve sınıf tekrarı yapma oranını arttırdığı söylenebilir. Bu durumun ortaya çıkmasında pek çok sebep olabilir ama bu ekildeki sınıf tekrarında görülen artışın en büyük nedenlerinden biri çocuğun aile parçalanma sürecinde ve sonrasında çektiği sıkıntılar ve yaşadığı sıkıntılardır. Çünkü bu süreçte yıpranan çocuk hayatında pek çok olumsuzluklarla karşılaşmış için bu durum akademik başarısızlığa yansımaktadır.

Ö rencinin, okul ba arısını belirlemede önemli olan di er bir etken de ö rencinin kendi ba arı seviyesini nasıl tanımlad ıdır. Bu durum ö rencinin kendisini di er arkadaş larıyla kar ıla tırıp kendi seviyesini konumlandırmasıdır. Bir bakıma ö rencinin, okul ba arısının farkında olma durumudur. Her ne kadar ö rencinin bu ekilde kendi ba arı seviyesini tanımlaması göreceli bir durum olsa da kendi arkadaş ları arasında ba arısını konumlandıracağı ndan dolayı var olan ba arı seviyesini belirlemede önemli olacaktır. Bundan dolayı ö rencilere; “Okulda ba arı durumunuz nasıldır?” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 11: Aile parçalanması ile çocu un okulda ba arı durumu arasındaki ilişki

		Okulda ba arı durumunuz nasıldır?				Toplam
		Çok Ba arılıym	Ba arılıym	Orta düzeyde ba arılıym	Ba arısız m	
		48	146	88	1	283
		17,0%	51,6%	31,1%	,4%	100,0%
		68,6%	68,5%	33,7%	4,5%	50,0%
		8,5%	25,8%	15,5%	,2%	50,0%
		22	67	173	21	283
		7,8%	23,7%	61,1%	7,4%	100,0%
		31,4%	31,5%	66,3%	95,5%	50,0%
		3,9%	11,8%	30,6%	3,7%	50,0%
		70	213	261	22	566
		12,4%	37,6%	46,1%	3,9%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		12,4%	37,6%	46,1%	3,9%	100,0%

$$(\chi^2:84,821 \text{ df:3 } p<0.05)$$

Tablo 11 de görüldü ü üzere bütün aileye sahip ö rencilerin %17’si kendisini okulda “çok ba arılı” bulurken parçalanmı aileye sahip ö rencilerin %7,8’i kendisini okulda “çok ba arılı” bulmaktadır. Yine bütün aileye sahip ö rencilerin %51,6’sı kendisini okulda “ba arılı”, %31,1’i “orta düzeyde ba arılı” ve %0,4’ü ise “ba arısız” olarak tanımlarken parçalanmı aileye sahip ö rencilerin %23,7’si kendisini okulda “ba arılı”, %61,1’i “orta düzeyde ba arılı” ve %7,4’ü ise “ba arısız” olarak tanımlamaktadır. Buradan anlaşı lacağı gibi ailesi parçalanmı ö renciler, bütün aileye sahip ö rencilerden kendilerini okulda daha ba arısız olarak görmektedirler. Nitekim tablo 8, 9, ve 10’da elde edilen veriler ışığında ailesi parçalanmı ö rencilerin, bütün aile ö rencilerine göre kendilerini bu ekilde daha

ba arısız tanımları do aldır. Ancak bu ekilde sonucun çıkmasında; aile parçalanması sürecinde psikolojik açıdan olumsuz etkilenen çocu un kendisi hakkında olumsuz benlik algısına kapıldı ı durumunda göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak Trabzon Merkez de yapılan bu ara tırmayla aile parçalanması ile çocu un okul ba arısı arasında anlamlı bir ili kinin oldu u ortaya konulmu tur. Nitekim elde edilen bulgulara göre, aile parçalanmasının çocu un okul ba arısını olumsuz yönde etkiledi i görülmektedir. Ancak bu etki tüm ö renciler üzerinde aynı oranda de ildir. Çünkü parçalanmı aile ö rencileri içinde de ba arılı ö renciler vardır. Bu farklılı ın olmasında ki en temel sebep; okul ba arısını etkileyen pek çok sebebin olmasıdır. Aile parçalanması bu sebeplerden sadece biridir. Bunun yanı sıra daha önce yapılan ara tırmalardan, ailenin, parçalanma ekline ve zamanına göre de çocuklar üzerinde farklı etkiler gösterdi i bilinmektedir. Aynı ekilde parçalanma sonrası ebeveynlerin tutumları ve çocuklarıyla ili kileri de bu etkinin farklı olmasına yol açmaktadır. Bundan dolayı bu ara tırma sonuçlarına göre aile parçalanmasının genel anlamda çocu un okul ba arını olumsuz yönde etkiledi i, (az oranda olmak üzere) kimi ö rencileri de bu anlamda fazla etkilemedi i söylenebilir.

2.6 Aile Parçalanmasının Okul Ba arısını Etkileme Nedenleri:

Bu ara tırmayla elde edilen bulguların analizi yapıldı ında; aile parçalanmasının, okul ba arısını dü ürdü ü görülmektedir. Çünkü çocuk, aile parçalanmasından duygusal, sosyal ve psikolojik anlamda olumsuz yönde etkilenmektedir. Özellikle yeti kinli e hazırlık dönemi olan ergenlik döneminde ailesi parçalanmı olan çocuklar; anne ve babaya en çok ihtiyaç duydukları bu dönemde, söz konusu olumsuzlukları daha çok hissederler. Bundan dolayı çocukların okul ba arısında gerileme görülür. Bu noktada aile parçalanmasının okul ba arısını etkileme nedenleri ba lıklar halinde incelenmektedir.

2.6.1 Ebeveyn Yoksunlu u:

Ebeveynlerden biri veya ikisinin ölümü, bo anma veya uzun süreli ayrılık gibi durumlar olarak tanımlanan aile parçalanmasında, çocuklar ebeveynlerinin eksikliklerini hissederler. Çünkü aile, parçalanma durumunda kendi i levini yerine getirmekte zorlanır ve ebeveynler, çocukları ile sa lıklı ili kiler kuramazlar. Bundan dolayı çocuklar hem maddi anlamda hem de manevi anlamda anne ve babalarının yoksunlu unu hisseder. Çocuk, bu eksikli i hayatın her alanında oldu u gibi okul hayatında hisseder. Bu durum çocu un okul hayatında zorluklar ya amasına ve ba arısız olmasına yol açmaktadır.

Tablo 12: Aile parçalanması ile çocu un bu zamana kadar en çok neyin eksikli ini hissetti i arasındaki ili ki

		Bu zamana kadar en çok neyin eksikli ini hissettiniz?								Topla m
		Aile	Para	Mutlu bir ev ortamı	Sevgi	Güven	Hepsi	Hiçbir ey	Ba ka	
Kiminle ya ıyorsu nuz?	Bütün Aile	0	38	7	18	50	6	161	3	283
		,0%	13,4%	2,5%	6,4%	17,7%	2,1%	56,9%	1,1%	100,0 %
		,0%	57,6%	15,6%	64,3%	60,2%	18,8%	73,5%	75,0%	50,0%
	,0%	6,7%	1,2%	3,2%	8,8%	1,1%	28,4%	,5%	50,0%	
	Parçal anı Aile	89	28	38	10	33	26	58	1	283
		31,4%	9,9%	13,4%	3,5%	11,7%	9,2%	20,5%	,4%	100,0 %
		100,0 %	42,4%	84,4%	35,7%	39,8%	81,3%	26,5%	25,0%	50,0%
		15,7%	4,9%	6,7%	1,8%	5,8%	4,6%	10,2%	,2%	50,0%
Toplam		89	66	45	28	83	32	219	4	566
		15,7%	11,7%	8,0%	4,9%	14,7%	5,7%	38,7%	,7%	100,0 %
		100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
		15,7%	11,7%	8,0%	4,9%	14,7%	5,7%	38,7%	,7%	100,0 %

$$(\chi^2:179,581 \text{ df:7 } p<0.05)$$

Tablo 12’de görüldü ü üzere parçalanmı aile çocukları en çok ailenin (%31,4) ve mutlu bir ev ortamının (%13,4) eksikli ini hissetmektedirler. Ancak parçalanmı aile çocuklarının aksine bütün aile çocuklarından hiçbiri (%0,0) ailenin

eksikli ini hissetmemektedir. Bunun yanı sıra bütün aile çocuklarından sadece %2,5'i mutlu bir aile ortamının eksikli ini hissetmektedir. Tablodan, bütün aile çocuklarının bugüne kadar en çok %17,7'sinin güven ile %13,4'ünün paranın eksikli ini hissetti i görülmektedir. Bu soruya cevap veren bütün aileye sahip çocukların büyük ço unlu u (%56,9'u) bugüne kadar hiçbir eyin eksikli ini hissetmezken bu oran parçalanmı aileye sahip çocuklarda daha dü ük %20,5'tir. Aynı ekilde parçalanmı aile çocuklarının %9,2'si bu eksikliklerin hepsini (yani aile, para, mutlu bir ev ortamı, sevgi, güven eksikli ini) hissederken bütün aileye sahip ö rencilerin yalnızca %2,1'i bu eksikliklerin hepsini hissetmektedirler. Dolayısıyla tabloya göre parçalanmı aile çocuklarının bütün aile çocuklarına göre daha çok ailenin, mutlu bir ev ortamının eksikli ini hissetti ini söyleyebiliriz. Bu eksiklik çocu un tüm hayatını olumsuz etkiledi i gibi okul hayatını da olumsuz etkilemektedir.

Özyurt (2011, :167), parçalanmı ailelerin ço almasının “anne veya baba yoksunlu unu” artırttı mı dile getirmektedir. Yapılan ara tırmalara göre de günümüzde giderek yaygınla an bu tek ebeveynli ailelerin çocuklarının; lisede sınıfta kalma oranlarının çok yüksek oldu u, akademik ba arılarının dü ük oldu u ve suçça yönelme oranlarının yüksek oldu u belirlenmi tir (Tezcan, 2012: 105). Çünkü bu dönemde çocuklar ebeveynlerinin eksikli ini hissetti inden dolayı kendilerini daha mutsuz hissederler. Örne in daha önce ailece birlikte yaptıkları faaliyetleri artık sadece anne ya da baba ile yapmak zorunda kalırlar. Kendi ya ıtlarıyla ailece bir araya geldikleri faaliyetlerde ebeveynlerden birinin veya ikisinin yoklu u çocukta eksiklik duygusu yaratacaktır (Kalaycı, 2011: 4-5). Özellikle bu çalı maya dâhil olanlar, ergenlik dönemi çocukları oldukları için bu eksikli i daha çok hissetmektedir. Bu dönemdeki çocuklar kendi kimlik ve ki iliklerini olu turmaya çalı tıklarından dolayı anne ve babaya daha çok ihtiyaç duymaktadır. Ancak gelece e yönelik kararların alındı ı, bu kritik dönemde anne ve babalarını yanında bulamayıp tek kaldıkları zaman birçok zorlukla tek ba larına mücadele etmek zorunda kalacaktır. Bu durum çocu un hayatını zorla tırdı ı gibi okul ba arısını da olumsuz yönde etkileyecektir.

Ö rencilerle yapılan mülakatlarda da ö rencilerin ço u, ebeveyn yoksunlu unu dile getirdiler. Özellikle parçalanmı aile çocukları, bugüne kadar hayatlarında en çok anne ve babasının olmayı nın eksikli ini hissettiklerini ifade ettiler. Hatta parçalanmı aileye sahip ö rencilerden bir tanesi, bu anlamda bütün aile çocuklarının daha ansılı olduklarını dü ündü ünü ve kendi ailesinin de parçalanmamı olsaydı kendisinin bugününden daha ba arılı olaca ına inandı nı ifade etmi tir. Nitekim yapılan tüm görü melerde de parçalanmı aile çocuklarının anne ve/veya babasının olmayı nın eksikli ini hissettiklerini ve bu durumdan do an zorlukları dile getirdikleri görülmektedir.

Tablo 13: Aile parçalanması ile çocu un anne ve babasının olmayı nın eksikli ini hissetmesi arasındaki ili ki

		Anne ya da babamın olmayı nın eksikli ini hissedirim			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		19	29	235	283
		6,7%	10,2%	83,0%	100,0%
		11,6%	22,8%	85,5%	50,0%
		3,4%	5,1%	41,5%	50,0%
		145	98	40	283
		51,2%	34,6%	14,1%	100,0%
		88,4%	77,2%	14,5%	50,0%
		25,6%	17,3%	7,1%	50,0%
		164	127	275	566
		29,0%	22,4%	48,6%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		29,0%	22,4%	48,6%	100,0%

$$(x^2:272,566 \text{ df:2 } p<0.05)$$

Tablo 13'den görüldü ü üzere parçalanmı aileye sahip ö rencilerin %51,2'si anne ya da babasının olmayı nın eksikli ini her zaman hissederken bu oran bütün aileye sahip ö rencilerde çok daha dü ük; %6,7'dir. Çünkü bütün aileye sahip ö rencilerin büyük ço unlu u (%83'ü) anne ve babasının eksikli ini hiçbir zaman hissetmemektedir. Oysa bu oran parçalanmı aileye sahip ö rencilerde %14,1'dir. Ara tırmada elde edilen bu verilere göre parçalanmı aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre çok daha fazla oranda anne ve babasının olmayı nın eksikliklerini hissettikleri söyleyebilir.

Tezcan (2012: 70), aile parçalanması sonucu tek ebeveynle kalan çocuğun benlik gelişiminde olumsuz etkilendiği dile getirmektedir. Özellikle boşanmadan sonra tek ebeveynle birlikte kalma durumunda ki çocukta okul başarısızlığı, yalan söyleme, çalma ve cinsel rol zedelenmeleri gibi olumsuz davranışlar izlenebilmektedir.

Yörükoğlu, sosyal ve duygusal bağ kurmada çocuğun ilk tanıdığı objenin anne olduğunu söyler. Başka bir deyişle ruhsal gelişim için anne veya onun yerini tutan kimsenin sağlayacağı sevgi ve güven ortamı önemlidir. Bu sevgi ikliminin de ilk yıllarda teke tek ve kesintisiz olması gerekir. Yörükoğlu anne yoksunluğuyla ilgili olarak yapılan araştırmalarda çıkan sonucun şöyle özetlenebileceğini söyler: “Çocukta anne yoksunluğu ne kadar erken başlarsa ortaya çıkacak patolojide o kadar ağırdır. Bundan dolayı ilk beş yıl içinde çekilen anne yoksunluğu ya da am boyunca kalıcı durum ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Hele ilk 1-2 yaşındaki anne yoksunluğunun ruhsal bozuklukları kolay silinmemektedir” (Ekim, 1988: 25).

Aynı şekilde babanın yokluğu da çocuğu olumsuz etkilemektedir. Çünkü babanın gerçekten var olmaması veya içsel nedenlerle yeteri kadar çocuğunun yanında olmaması çocuğun gelişim, olgunlaşma sürecini sekteye uğratır. Her ne kadar çocuğa hayattaki durumunu alıngında ve gerçekliğe uyum sağlamasında her iki ebeveynine ihtiyaç duysa da çocuk için annenin ideal resmi ile babanın ideal resmi arasında önemli farklılıklar vardır. Bu bakımdan anne kucağı efekti ve rahatlatıcı güveni temsil ederken, baba daha çok korkularla başa çıkmayı ve dış dünyayla mücadele etmeyi temsil etmektedir. Bundan dolayı çocuğun baba yoksunluğu çekmesi çocukta yetersizlik, zayıflık ve beceriksizlik hissi doğurmaktadır (Hasanoğlu, 2013).

Anne ve/veya baba yoksunluğu; çocuğun, yukarıda anlatıldığı gibi hem psikolojik hem de akademik hayatında sıkıntılar yaşamasına neden olduğu gibi sosyal hayatında da sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır. Çünkü anne ve/veya baba eksikliği ya da ayan çocuğun etrafındaki meraklı arkadaşları bu durumun nedenlerini sorguladıkları zaman çocuk bu durumu anlatma da zorlanacaktır.

Etrafındaki arkadaşlarının bu ekildeki yargılayıcı soruları onu rahatsız edeceğinden dolayı onlardan uzaklaşmaya çalışacaktır. Bu da çocuğun sosyal arkadaşlık ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecektir.

Tablo 14: Aile parçalanması ile çocuğun ailesi ile ilgili sorular sorulduğunda rahatsız olması arasındaki ilişki

		Ailemle ilgili sorular sorulduğunda rahatsız oluyorum			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		27	82	174	283
		9,5%	29,0%	61,5%	100,0%
		23,7%	40,8%	69,3%	50,0%
		4,8%	14,5%	30,7%	50,0%
		87	119	77	283
		30,7%	42,0%	27,2%	100,0%
		76,3%	59,2%	30,7%	50,0%
		15,4%	21,0%	13,6%	50,0%
		114	201	251	566
		20,1%	35,5%	44,3%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		20,1%	35,5%	44,3%	100,0%

$$(\chi^2:75,876 \text{ df}:2 \text{ p}<0.05)$$

Tablo 14 incelendiğinde bütün aile çocuklarının %9,5'i ailesiyle ilgili sorular sorulduğunda her zaman rahatsız olurken, parçalanmış aile çocuklarının %30,7'si rahatsız olmaktadır. Dolayısıyla ailesi parçalanmış çocuklar, ailesi ile ilgili sorular sorulduğunda zaman bütün aile çocuklarına göre daha çok rahatsız olmaktadır. Parçalanmış aile çocuklarının bu rahatsızlığın en büyük nedeni anne ve/veya babasının olmayışının eksikliği dır. Çünkü arkadaşları tarafından bu eksiklik, yadırgayıcı bir şekilde sorgulandı için parçalanmış aile çocukları bunlardan rahatsızlık duymaktadır. Nitekim ölüm sebebiyle yaşanan aile parçalanması “lahi takdir” denilerek kısmen daha kolay açıklanabilirken, özellikle bu anma nedeniyle yaşanan aile parçalanmasının açıklanması daha zor olmaktadır.

Sonuç olarak ara tırmada elde edilen bulgulara göre, ailesi parçalanmış öğrenciler anne ve babalarına ihtiyaç duydukları zaman yanlarında görememekte ve anne ve/veya babalarından yoksun bir şekilde hayat zorlukları ile mücadele etmeye

çalı maktadırlar. Kısacası bu durum çocu un sosyal, psikolojik ve e itim hayatında zorluklara neden olmaktadır. Bu da ö rencinin zorlu e itim hayatını daha da zorla tırarak onların okul ba arılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

2.6.2 Anne Baba ve Çocuk li kisi

Çocu un sosyal ve psikolojik anlamda sa lıklı bir birey olarak yeti mesi için ebeveynleriyle iyi ili kiler kurması gerekmektedir. Anne baba ve çocuk ili kilerinin verimli olması için öncelikli art sa lıklı ileti imin sa lanması ve ileti im kanallarındaki engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Böylece çocuklarla ebeveynler arasında daha samimi ve içten bir ba olu turacaktır. Buda mutlu bir ev ortamı olu turarak, çocu un geli imine destek sa layacaktır. Ancak aksi durumda yani anne baba ve çocuk arasındaki ili kilerin sa lıksız oldu u durumda ise çocuk bundan olumsuz etkilenece inden dolayı okul ba arısında dü ü e neden olacaktır.

2.6.2.1 Sa lıklı leti im

Çocukların; ebeveynleriyle sa lıklı bir ileti im kurması, onlardan yeterince destek alması, anne ve babaları tarafından sevildi ini bilmesi, onların sosyal, psikolojik ve e itim hayatında önemlidir. Özellikle ebeveynlerin; ergenlik dönemindeki çocuklarına, iddetten uzak, sevgi ve saygının oldu u mutlu bir ev ortamı sa laması, onların zorluklarla mücadelesinde yanında olması ve onlara örnek rol model davranı lar geli tirerek çocu un bu kritik döneminde ya adı ı de i im ve dönü ümlerine ayak uydurmasına sa ladı ı destekten ötürü hayati derecede önemlidir. Ba ka bir ifadeyle ailenin e itim ve sosyalle tirme i levini sa lıklı bir ekilde yerine getirmesi çocu un gelece e hazırlanması noktasında büyük bir önem ta ımaktadır. Ancak aile parçalanma durumunda bu i levlerini yerine getirmede zorluklar çekmektedir. Yani ebeveynler çocukları ile sa lıklı ili kiler geli tirememektedir. Bu durumda çocu un sosyal, psikolojik ve e itim hayatında zorluklar çıkarmasına yol açarak çocu un okul ba arısını dü ürmektedir.

Tablo 15: Aile parçalanması ile çocukların ebeveynlerinin kendilerini sevme durumu arasındaki ilişki

		Anne ve babamın beni sevdiğini düşünürüm			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		257	24	2	283
		90,8%	8,5%	,7%	100,0%
		53,1%	36,4%	12,5%	50,0%
		45,4%	4,2%	,4%	50,0%
		227	42	14	283
		80,2%	14,8%	4,9%	100,0%
		46,9%	63,6%	87,5%	50,0%
		40,1%	7,4%	2,5%	50,0%
		484	66	16	566
		85,5%	11,7%	2,8%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		85,5%	11,7%	2,8%	100,0%

($\chi^2:15,769$ df:2 $p<0.05$)

Tablo 15’den de görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının %90,8’i anne ve babasının kendisini sevdiğini düşünmektedir. Ancak bu oran parçalanmış aile çocuklarında biraz daha düşük (%80,2) orandadır. Bunun yanı sıra parçalanmış aile çocuklarından %4,9’u anne ve babasının kendisini hiçbir zaman sevmeyi düşünmektedir. Bir çocuğun bu şekilde anne ve babasının kendisini hiç sevmeyi düşünmesi, anne ve babasının kendisine önem vermediğini ve fedakârlık yapmadığını düşünmesinden dolayıdır. Oysaki “ailedeki bir yakının sevgisiyle kendini onaylanmış hissetmek, insan gelişiminin temel koşuludur. Sevgi ve onay kadar, güvende olduğunu hissettirecek koşulların varlığı da insan hayatında büyük önem taşımaktadır. Güven olmadan yaşamayan insan bunu sevecen bir ilgi yoluyla kazanır. Çocukların küçük yaşta en çok ihtiyaç hissettikleri ilgi, sevgi ve etkatin yeterince verilmemesi, uyum bozukluğunun ortaya çıkmasına neden olur” (Entürk, 2012: 195). Tablo 15’in genelinde anlaşıldığı üzere bütün aile çocuklarının, parçalanmış aile çocuklarına göre anne ve babalarının kendilerini daha çok sevdiklerini, onlar tarafından daha çok onaylandıkları görülmektedir. Anne ve babaları tarafından sevilmediklerini düşünen parçalanmış aile çocukları uyum bozukluğu yaşayacağından dolayı akademik başarıları da bu durumdan olumsuz etkilenecektir.

Tablo 16: Aile parçalanması ile ebeveynlerin çocuklarla ilgilenmesi arasındaki durum

		Anne ve babam benimle yeterince ilgilenir			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		248	31	4	283
		87,6%	11,0%	1,4%	100,0%
		63,1%	28,2%	6,3%	50,0%
		43,8%	5,5%	,7%	50,0%
		145	79	59	283
		51,2%	27,9%	20,8%	100,0%
		36,9%	71,8%	93,7%	50,0%
		25,6%	14,0%	10,4%	50,0%
		393	110	63	566
		69,4%	19,4%	11,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		69,4%	19,4%	11,1%	100,0%

($\chi^2:95,956$ df:2 $p<0.05$)

Tablo 16 incelendi inde; bütün aileye sahip ö rencilerin %87,6'sı anne ve babalarının kendilerince yeterince ilgilendi ini ifade ederken bu oran parçalanmı aileye sahip ö rencilerde %51,6'dır. Bunun yanında parçalanmı aileye sahip ö rencilerin %20,8'i anne ve babasının kendisiyle hiçbir zaman yeterince ilgilenmedi ini dile getirirken bütün aileye sahip ö rencilerde bu oran %1,4'tür. Ara tırmada elde edilen bulgulara göre parçalanmı aileye sahip ö rencilerin, anne ve babalarının kendileriyle yeterince ilgilenmedi i görülmektedir. Bu ilgisizlik çocukların maddi-manevi pek çok eksikliklerinin giderilmedi inin göstergesidir. Bu durum çocu un okul hayatına da yansımaktadır. Bundan dolayı çocu un akademik ba arısı olumsuz etkilenmektedir.

“Freud, anne ile çocu un ilk yıllardaki duygusal yakınlı mın çocu un geli imindeki önemine de inir. Freud, ilk yıllardaki anne yoksunlu unun, oral dönemde saplantılara yol açtı mı ve pasif, alıcı ba ımlı ki ilikler olu turdu unu söyler. Bu ba lamda da yeterince ilgi görmeyen ve teke tek ili kiye girilmeyen (sevgi

ili kisi) yuva çocuklarının oral karaktere²¹ sahip olma olasılığı yüksektir” (Ekim, 1988: 25). Başka bir ifadeyle sevgi ile levini yerine getiremeyen, çocuklarına karşı yeterli ilgi, alakayı gösteremeyen aile, çocuklarının gelecekte pek çok sıkıntılar çekmesine sebep olmaktadır.

2.6.2.2 Destekleyici Ebeveyn Tutumu:

Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenmeleri, onların eksikliklerini gidermelerinin yanında onların başarılı olması için destek sağlamaları da akademik başarılarının yükselmesi için önemlidir. Çünkü başarı üzerinde çevresel etkiler vardır. Yetenek inanç ve güdülenme gibi bu çevresel etmenler bireyin performansını etkilemede büyük rol oynayabilir (Steinberg, 2013: 452). Bu bakımdan çocuğun en yakını olarak ebeveynlerin bu anlamda çocuklarını desteklemeleri ve onları cesaretlendirip yeteneklerini ortaya koymalarını sağlamaları, onların eğitim başarılarını artırmak için önemli olmaktadır.

Tablo 17: Aile parçalanması ile aile bireylerinin çocuğun başarılı olması için ona destek sağlaması arasındaki ilişki

		Aile bireyleri beni başarılı olmam için destekler			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	269	9	5	283
		95,1%	3,2%	1,8%	100,0%
		59,8%	14,5%	9,3%	50,0%
	Parçalanmış Aile	181	53	49	283
		64,0%	18,7%	17,3%	100,0%
		40,2%	85,5%	90,7%	50,0%
Toplam		450	62	54	566
		79,5%	11,0%	9,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		79,5%	11,0%	9,5%	100,0%

($\chi^2:84,287$ df:2 p<0.05)

²¹ Oral Karakter Özellikleri; okul korkusu ya da uyumsuzluk, gece korkuları, önemli konularda kararlı bakımlarına bırakma korkusu, tiraz etme/fikrini söyleme zorlukları, Yalnız kalma zorlukları, Yakın bir ilişki sonlandırmada kendini aciz, mahvolmuş hissetme, Genellikle terk edilme korkusu içinde olma, Başlanma korkuları gibi özelliklerdir. Geniş bilgi için bkz.: Şahin, 2013

Tablo 17 incelendi inde bütün aile çocuklarının büyük çoğunluğunun %95,1'inin aile bireylerinin her zaman ba arılı olması için destekledi ini ifade ederken parçalanmı aile çocuklarında bu oran daha düşük %64 kalmı tır. Bu ifadeye hiçbir zaman cevabını veren bütün aile çocuklarının %1,8'ini olu tururken parçalanmı aile çocuklarının %17,3'ünü olu turmaktadır. Bu bakımdan ara tırmada elde edilen verilere göre; parçalanmı aileye sahip öğrencilerin, bütün aileye sahip öğrencilere göre ba arılı olması için aile bireyleri tarafından daha az oranda desteklendi i görülmektedir. Bu durum çocuğun eğitim hayatındaki başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Çocuğun akademik hayatında ba arılı olması için aile bireylerinin çocuğu desteklemesinin yanında onun ba arılı olacağına inanması da önemlidir. Çünkü çocuğunun başarabileceğine inanan ebeveyn; onun okul hayatında ba arılı bir öğrenci olabileceğini göstererek, kendisine olan güvenini artırıp, çocuğunun başarıya güdülenmesine yardımcı olacaktır. Başarı güdüsü yüksek öğrenci ise eğitim hayatında başarı gösterecektir.

Tablo 18: Aile parçalanması ile öğrencilerin ailesinin başarılabileceklerine inancı arasındaki ilişki

		Ailem başarılabileceğine inanıyor			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	254	17	12	283
		89,8%	6,0%	4,2%	100,0%
		55,3%	27,0%	27,3%	50,0%
	Parçalanmı Aile	44,9%	3,0%	2,1%	50,0%
		205	46	32	283
		72,4%	16,3%	11,3%	100,0%
Toplam		44,7%	73,0%	72,7%	50,0%
		36,2%	8,1%	5,7%	50,0%
		459	63	44	566
		81,1%	11,1%	7,8%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	81,1%	11,1%	7,8%	100,0%	

$$(\chi^2:27,671 \text{ df:}2 \text{ p}<0.05)$$

Tablo 18'den görüldü ü üzere bütün aileye sahip ö rencilerin %89,8'inin ailesinin ba arılı olaca ına inancı her zaman tamken parçalanmı aileye sahip olan ö rencilerde bu oran daha dü ük olmaktadır (%72,4). Tablodan anla ılaca ı gibi bütün aile çocukları bu anlamda daha anslılar. Bütün aile çocukları, aileleri tarafından parçalanmı aile çocuklarına göre daha çok ba arılı olabileceklerine inanılmaktadırlar.

Ebeveynlerin; çocuklarının, okul hayatında ba arı göstermeleri için sa ladı ı destek ve inancının, ba arıya katkısını Steinberg (2013: 453) u ekilde özetlemi tir: “Akademik ba arıda ana babanın cesaretlendirmesi birçok ekilde görülebilir, bunların hepsinin ergenlerin okul performansları açısından yararlı oldu u gösterilmi tir. Okul ba arısını cesaretlendiren ana babalar, çocuklarının okul performansı ve ödevleri için daha yüksek standartlar koyarlar ve çocukları için daha yüksek istekleri vardır, buda okul ba arısına katkıda bulunur”. Ba ka bir ifadeyle, ba arıya motive edici bir tutum takınan ebeveyn, çocu unun okul ba arısını olumlu yönde etkiler.

Ba arı güdüsünü arttırıcı di er bir davranı ise ba arının ödüllendirilmesidir. Uygun bir ödül ve ceza sistemi uygulandı ı zaman bireyin ba arıya kar ı daha motive oldu u bilinmektedir. “Ara tırmalar yüksek ba arı ve onay gereksinimi duyan bireylerin, dü ük gereksinimli bireylere oranla daha yo un çalı tıklarını göstermektedir. Bu tür bireyler kendilerini gerçekle tirmek için, her türlü zorlukla ba etme gücü kazanabilirler. Fakat bu süreçte bireyin yeni ba arılara özendirilmesi ve güdülenmesi için, olumlu davranı larını önemseyen ve ödüllendiren bir sosyal ba lama gereksinimi vardır” (Ögel, 2013). Bundan dolayı ba arılı oldukları zaman aileleri tarafından “uygun ödülleri” ödüllendirilen ö rencilerin ba arı güdüsü yüksek olmaktadır. Bu durum çocu un akademik ba arısını olumlu yönde etkilemektedir. Ancak ebeveynler ödül verme yöntemini do ru kullanarak çocu un, ba arıyı ba lı ba na bir ödül olarak görmesini engellemesi gerekmektedir (MEB, 2013a).

Tablo 19: Aile parçalanması ile çocuğun ödül ve ceza uygulamasıyla karılaşması arasındaki ilişki

		Derslerimde başarılı oldu umda ödül, başarısız oldu umda ceza gibi uygulamalarla karşılaştırım			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	23	106	154	283
		8,1%	37,5%	54,4%	100,0%
		56,1%	53,3%	47,2%	50,0%
	Parçalanmış Aile	4,1%	18,7%	27,2%	50,0%
		18	93	172	283
		6,4%	32,9%	60,8%	100,0%
Toplam		41	199	326	566
		7,2%	35,2%	57,6%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		7,2%	35,2%	57,6%	100,0%

Elde edilen bulgular istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmaya da tablo 19 incelendiğinde zaman bütün aile çocuklarının, parçalanmış aile çocuklarına göre daha çok ödül ve ceza uygulamasıyla karşılaştıkları görülmektedir. Yalnız bu noktada bunu da ifade etmek gerekir, çocuklarla yapılan görüşmelerde çocukların cezadan ziyade ödülle karşılaştıklarını ifade etmektedirler. Özellikle bütün aile çocukları sınavlarını (SBS, YGS) kazandıkları takdirde bilgisayar, akıllı telefon ve tablet PC gibi teknolojik ödüllerle ödüllendirileceklerini ifade etmişlerdir. Bundan dolayı bu çocukların başarılı olma isteklerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

2.6.2.3 Mutlu Ev Ortamının Varlığı:

“Sağlıklı bir aile ortamında yetişen çocukların psikolojik ve sosyal açıdan dengeli, uyumlu ve üretken kişiler olarak yetişmeleri bir gerçektir. Anne-baba arasında karşılıklı saygı, sevgi ve anlayışa dayalı bir etkileşim çocuk üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Anne-babasının etkileşimini gözlemleyerek büyüyen çocuk yetişkin bir insan olduğunda çevresindekilere de aile ortamında gördüğü ve gördükleri benimsediği tutum ve davranışları gösterecektir. Böylece sosyal ilişkilerde başarılı

olmaansı yükselecektir” (Arıkan, 1988: 77). Sosyal ilişkilerinde başarılı olan ve psikolojik bakımdan doyuma ulaşmış olan çocuğun akademik anlamda başarılı olma olasılığı daha yüksek olacaktır. Çünkü geriplanda kendisini güvende hissettiği ve sevildiğini bildiği mutlu bir aile ortamı vardır. Ancak aile parçalanma durumunda veya parçalanmadan önceki dönemde bu mutlu ev ortamının yerini daha gerilimli, çatışmaların olduğu bir ev ortamı alır. Bu durum çocuğun evden uzaklaşmasına ve ihtiyacı olan sevgiyi evin dışında aramasına yol açar. Böylece çocuğun sosyal, psikolojik ve eğitim hayatında çalkantıların olması kaçınılmaz olur. Aynı şekilde aile içi geçimsizlik ve dengesizliklerin çocuğun çalışmasını olumsuz yönde etkileyeceğini dile getiren Tezcan (1999: 244); sağlıklı bir aile ortamında yetişen ve aile içi ilişkilerin dengeli ve düzenli olan çocukların okul başarısının daha yüksek olacağını ifade etmiştir.

Tablo 20: Aile parçalanması ile çocuğun evde zaman geçirmekten mutlu olması arasındaki ilişki.

		Evde zaman geçirmekten mutlu oluru			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	158	111	14	283
		55,8%	39,2%	4,9%	100,0%
		55,2%	48,5%	27,5%	50,0%
	Parçalanmış Aile	128	118	37	283
		45,2%	41,7%	13,1%	100,0%
		44,8%	51,5%	72,5%	50,0%
Toplam		286	229	51	566
		50,5%	40,5%	9,0%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		50,5%	40,5%	9,0%	100,0%

$$(\chi^2:13,733 \text{ df:2 } p<0.05)$$

Tablo 20’den de görüldüğü üzere parçalanmış aile çocuklarının bütün aile çocuklarına göre evde zaman geçirmekten mutlu olma oranı daha düşüktür. Parçalanmış aileye sahip çocukların %13,1’i hiçbir zaman evde zaman geçirmekten mutlu olmamaktadır. Bu oran bütün aile çocuklarında çok daha düşüktür (%4,9). Bu şekilde çocukların evden uzaklaşmasının nedeni ev içi ilişkilerin sağlıklı olmaması ve evin içinde tartışmaların, çatışmaların ve şiddetin olmasıdır. Özellikle parçalanmış

aile çocuklarıyla yapımı oldu umuz mülakatlarda çocuklar, bo anma veya ölüm nedeniyle ebeveynlerinden birini kaybettikten sonra birlikte kaldı ı ebeveyniyle birlikte dedesinin (kimi zaman dayı/amca, hala/teyze ile birlikte kaldı ı) evine ta ndıklarını ve kalabalık ev ortamı oldu u için sık sık tartı maların oldu unu ifade etmi lerdir. Böyle bir ev ortamında yeti en çocu un okul ba arısının yüksek olması çok zordur.

Bunun yanında bo anan ailelerin parçalanma nedenlerinden biri iddetli geçimsizliktir. Ailenin parçalanma sürecinde çocuklar bu geçimsizlik ve iddet olaylarına tanık olmaktadır. Özellikle küçük ya larda bu iddete tanık olan çocuklarda gelecekte izleri silinmeyecek ruhsal bozukluklara neden olmaktadır. Dolayısıyla aile içi iddet (bu iddet ister e ler arasında olsun ister çocu a yönelik olsun) hem mutlu ev ortamını bozdu u için çocu u evden uzakla tırmakta hem de çocuklar üzerinde bir takım kalıcı sosyal ve psikolojik rahatsızlıklara yol açmaktadır. Bu durumun çocu un akademik hayatına yansması ise olumsuz olmaktadır.

Tablo 21: Aile parçalanması ile aile içi iddet arasındaki ili ki

		Babanız annenizi hiç döver mi / döver miydi?		Toplam
		Evet	Hayır	
Kiminle ya ıyorsunuz?	Bütün Aile	4	279	283
		1,4%	98,6%	100,0%
	Parçalanmı Aile	10,0%	53,0%	50,0%
		6,7%	49,3%	50,0%
Toplam	Bütün Aile	36	247	283
		12,7%	87,3%	100,0%
	Parçalanmı Aile	90,0%	47,0%	50,0%
		6,4%	43,6%	50,0%
Toplam	Bütün Aile	40	526	566
		7,1%	92,9%	100,0%
	Parçalanmı Aile	100,0%	100,0%	100,0%
		7,1%	92,9%	100,0%

$$(\chi^2:27,547 \text{ df:1 } p<0.05)$$

Tablo 21'de görüldü ü üzere parçalanmı aileye sahip ö rencilerin %12,7'si ebeveynlerinin arasında iddet oldu unu ifade ederken bu oran bütün aileye sahip ö rencilerde %1,4'tür. Dolayısıyla ara tırmada elde edilen verilere göre, parçalanmı

aile ö rencileri bu aile içi iddet olaylarına daha fazla tanık olmaktadır. “Okulda ba arısızlık” üzerinde çalı an emin (1975: 44); bu ekilde aile içindeki geçimsizlik ve iddet olaylarına tanık olan çocu un bu durumdan etkilenecek huzursuz oldu unu ve bundan dolayı okul ba arısını olumsuz yönde etkiledi ini dile getirmi tir.

“Ailedeki ili kiler sisteminin bozuk olması, karı-kocanın ili kilerindeki kopukluk, çocuklara kötü davranı lar, çocukların istismarı ve daha ciddi olarak çocu a yönelik iddet gelecekte birer yeti kin olarak çe itli toplumsal rol ve i levler üstlenecek olan çocukların psiko-sosyal açıdan sa hlıklarını olumsuz olarak etkilemektedir” (Arıkan, 1988: 77). Bu bakımdan sadece e ler arasındaki iddet de il bunun yanında çocu a yönelik uygulanan iddette çocuk üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır. Çünkü dayak, çocu un öz-duygusunu (sevgi, merhamet, acıma gibi benzeri duygular) köreltmekte ve insani ve manevi de erlerden onu uzakla tırmaktadır (emin, 1975: 44). “Çünkü çocuk öfkeyi, sevgiyi ve ho görüyü evde görerek ve ya ayarak ki ili in bir parçası haline getirmektedir. Sevgi, acıma ve anlayı lı olma gibi duygular, ö üt ve telkinle kazandırılabilir nitelikte de ildir. Bunlar ancak anne baba örnek alınarak ve zaman içinde kazanılmaktadır” (entürk, 2012: 301).

Tablo 22: Aile parçalanması ile ebeveynlerin çocuklara yönelik iddet uygulaması arasındaki ili ki

		Babanız veya anneniz sizi hiç döver mi / döver miydi?		Toplam
		Evet	Hayır	
Kiminle ya ıyorsunuz?	Bütün Aile	17	266	283
		6,0%	94,0%	100,0%
		40,5%	50,8%	50,0%
	Parçalanmı Aile	3,0%	47,0%	50,0%
		25	258	283
		8,8%	91,2%	100,0%
Toplam		59,5%	49,2%	50,0%
		4,4%	45,6%	50,0%
		42	524	566
		7,4%	92,6%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%
		7,4%	92,6%	100,0%

Tablo 22 incelendi inde büyük oranda hem parçalanmış ailede hem de bütün ailede çocuğa yönelik şiddet uygulanmamaktadır. Oranlar birbirine bu kadar yakın olduğundan dolayı yapılan Ki Kare analizine göre de ebeveynler arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Ancak parçalanmış aileye sahip öğrencilerin dayakla karşılaşma oranı (%8,8) bütün aileye sahip öğrencilere göre daha yüksektir (%6,0). Parçalanmış aile ebeveynleri çocuklarına, aile parçalanmasının olumsuzluklarını yansıtmamak adına bu anlamda daha dikkatli davranması gerekirken bütün aile ebeveynlerine göre daha çok şiddete başvurdukları görülmektedir. Bu durumun nedeni, aile parçalanması süreci ve sonrasında ebeveynlerinde bir takım sıkıntılarla karşılaşması ve bundan dolayı tahammül sınırlarının daralması olabilir. Çünkü yıpratıcı bir süreç olan aile parçalanması sürecinde ebeveynler, “ekonomik açıdan sarsılır ve ruhsal yönden örselenir” (Yörükoğlu, 2000: 108). Bu bakımdan ebeveynler, kendi hayatlarındaki sıkıntılardan, çocuklarına karşı daha sabırsız ve hırçın olabilmektedirler. Çocuklarının hatalarını tölere edememekte ve çocuklarına karşı daha baskıcı bir tutum geliştirmektedirler. Bu durum çocukta kendine güvensizlik ve kaygıya yola açarak böylece çocuğun okulda başarısız olmasına neden olmaktadır (MEB, 2013a).

2.6.2.4 Anne ve Babanın Örnek Rol Model Olması:

Aile, sosyalleşme ve eğitimde ebeveynlerin rolleriyle bireyi, ait olduğu toplumun bir üyesi haline getirir. Özellikle aile bu bakımdan, ergenlik döneminde ki çocuğa toplumsal değer ve normları aktararak çocuğun kişilik gelişimine ve benlik algısını oluşturmaya büyük katkı sağlar. Bu süreç sonucunda çocuk yetkin bir birey olarak toplumda yer edinir. Ancak bu sosyalleşme sürecinde çocuk, özdelemlenebileceği bir modele veya örneklere ihtiyaç duyar. Çocuk bu model ve örnekleri en yakınında aramaya başlar. Bu bakımdan çocuğun, davranışlarında model aldığı kişiler, anne ve babası olmaktadır. Çocuk, anne ve babasının değer yargılarını, davranışlarını, konumalarını ve tutumlarını benimseyerek onları taklit etmektedir. Bundan dolayı özdelemlenme sürecinde, anne ve babanın birincil model olmaları, çocuğun gelecekteki tutum ve davranışlarında etkili olan yapılandırılması anlamını ifade etmektedir (Entürk, 2012: 302). Sonuç olarak çocuğun toplumda yer edinmesi, yetkin bir

birey olması ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmesi için anne ve babasının kendisi için örnek rol model davranışları geliştirmesi gerekmektedir. Bu şekilde çocuk kendi ilişkilerini tamamlayabilecek ve ergenlik döneminin en önemli sıkıntılarında biri olan ve ergenlik döneminde okul başarısızlığına yol açan en büyük etkenlerden biri olarak bilinen “kimlik bunalımını” kolayca atlatabilecektir. Bu durumun çocuğun akademik hayatına olumlu katkıları olacaktır. Aksi durumda çocuk etrafında örnek rol model olacak biri bulamadığında pek çok sıkıntılar yaşayacaktır.

Tablo 23: Aile parçalanması ile ebeveynlerin çocukları için örnek rol model davranışları geliştirmesi arasındaki ilişki

		Anne ve babamın benim için örnek davranışları geliştirdiğini düşünürüm			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		239	38	6	283
		84,5%	13,4%	2,1%	100,0%
		61,3%	34,9%	9,0%	50,0%
		42,2%	6,7%	1,1%	50,0%
		151	71	61	283
		53,4%	25,1%	21,6%	100,0%
		38,7%	65,1%	91,0%	50,0%
		26,7%	12,5%	10,8%	50,0%
		390	109	67	566
		68,9%	19,3%	11,8%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		68,9%	19,3%	11,8%	100,0%

$$(\chi^2:74,996 \text{ df:}2 \text{ p}<0.05)$$

Tablo 23’den görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının %84,5’i anne ve babasının her zaman kendisi için örnek davranışları geliştirdiğini düşünmektedir. Ancak bu durum parçalanmış aile çocuklarında çok daha düşük oranlardadır (%53,4). Genel anlamda elde edilen verileri incelendiğinde; bütün aile çocuklarının, parçalanmış aile çocuklarına karşı anne ve babalarının örnek rol-model olması durumunda çok daha anlamlı oldukları görülmektedir. Bu durum bütün aile çocuklarının sosyalleşme sürecinin daha sağlıklı olmasını ve bundan dolayı fırtınalı bir dönem olan ergenlik dönemi sıkıntılarını daha rahat atlatacaklarını göstermektedir. Ancak parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre bu

anlamda daha ansız olduklarından dolayı bir takım zorluklar ya ayarak, okul hayatında performans dü üklü üne neden olacaktır.

Ebeveynlerin okula kar ı tutumları da çocukların akademik ba arısını etkilemektedir. Ebeveynler; okula kar ı olumlu bir tutum sergilediklerinde, çocuklar bu durumdan olumlu etkilenirken, okula, e itime kar ı olumsuz tutum sergilediklerinde çocuklar bu durumdan olumsuz etkilenmektedirler. Çünkü çocuklar ebeveynlerin bu tutumlarını kendilerine örnek model alarak kendilerini, onların tutumlarıyla özde le tirmektedirler (MEB: 2013a).

2.6.2.5 Ebeveynlerin Öz ve Üveylik Durumu:

Üvey ebeveynler toplumun olumsuz ön yargıları ve mükemmeliyetçi beklentileri arasında bocalar. Çocuklar da, üvey ebeveyniyle onun yerini aldı mı dü ündü ü öz ebeveynine olan duyguları arasında karma a ya ar. Bo anma ya da ebeveynlerden birinin ölümü sonucu yeniden evlenmelerin çocuklar üzerinde ki olumsuz etkilerini yok etmek olanaklı de ildir. Fakat anne ve babanın bilinçli tutumları bu etkileri azaltabilir (Tezcan, 2012: 103).

Özellikle ergenlik dönemindeki genç için ailede bir üveyli in olması ço u zaman huzursuzluk yaratır. Aile samimiyetine oldukça yabancı birinin, hem de otoriteye sahip olarak girmesi, bir takım çatı malara yol açar. Genç, her ne kadar ba ımsız hareketlerinin olmasını istese bile, evde kendisiyle ilgilenilmesini, kendisine efkat gösterilmesini bekler ve güven arar. Evde ya anılması güç bir anne veya babanın varlı ı, her ikisinin veya sadece birinin yoklu u veya bir üveyli in bulunması, çocukta bu güven duygusunun sarsılmasına yol açar ve hatta onu tamamıyla ortadan kaldırır (emin, 1992: 160).

Toplumsal bir ön yargı olarak, üvey anne kötü olarak algılanır (Nar, 2005: 48). Bundan dolayı çocuklar tedirginlik ve güvensizlik içindedir. Üvey anne çocukları tanımamaktadır. Üvey anne e inden sevgi, efkat, ilgi görürse üvey çocuklarına yumu ak davranır. Üvey anne sadece cinsel doyum için evlenmi se

çocuklarla ilgilenmez. Kız çocukları üvey anneye karşı daha karmaşık uyum sorunları yaşar. Erkek çocuklar babalarının evlenmelerine daha az tepki gösterirler. Eve gelen kişi iyi daha kısa sürede kabul ederler. Annesi üvey çocukların kendine dönük saldırganlıkları fazladır. Üvey anneye sahip çocuklar, daha güvensiz ve saldırgandır (Tezcan, 2012: 103).

Tablo 24: Aile parçalanması ile annenin özlük ve üveylik durumu arasındaki ilişki

		Annenizin öz ve üveylik durumu nedir?		Toplam
		Öz	Üvey	
		283	0	283
		100,0%	,0%	100,0%
		52,3%	,0%	50,0%
		50,0%	,0%	50,0%
		258	25	283
		91,2%	8,8%	100,0%
		47,7%	100,0%	50,0%
		45,6%	4,4%	50,0%
		541	25	566
		95,6%	4,4%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%
		95,6%	4,4%	100,0%

$$(\chi^2:26,155 \text{ df:1 } p<0.05)$$

Tablo 24'den görüldüğü üzere bütün aile çocuklarında üveylik durumu yoktur. Ancak parçalanmış aile çocuklarının %8,8'inin babası tekrardan evlenmiştir. Anne sevgisi hiçbir şekilde ikamesi olmayan bir sevgidir. Yani çocuğun, öz annesiyle arasındaki sevgi başka herhangi üçüncü bir kişiyle yeri doldurulamayacak derecede büyük bir bağlıdır. Her ne kadar ebeveynler dikkatli davranarak bu bağlı tekrardan oluşturmaya çalışsalar da bu pek mümkün değildir. Özellikle ergenlik dönemi çocukları kendi öz annesinin yerine, üvey annesinin konulmasını pek kabul etmemektedirler. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde de bu durum gözlemlenmektedir. Örneğin parçalanmış aileye sahip bir 8.sınıf kız öğrencisi, üvey annesini “babamın eşi” olarak tanımlamaktadır. Neden böyle tanımladığı sorulduğunda ise “o benim annem değil, ona zaten evde de anne demiyorum” diyerek üvey annesini, “anne” olarak kabul etmediğini dile getirmiştir.

Kız çocukları, üvey babayı erkek çocuklara oranla daha kolay kabullenir. Erkek çocuklar ise “Oidipus Karma ası”ndan doğan sorunlar nedeniyle üvey babalara karşı daha tepkili ve olumsuz davranışlar sergilerler. Üvey babayı bir rakip gibi görmeye eğilimleri vardır. Başka bir araştırmada erkek çocukların üvey babalarıyla kızlara oranla daha sıcak ilişkiler kurduklarını, kızların ise üvey babalarına karşı daha kuruntulu ve sıkıntılı olduklarını ortaya koymuştur (Tezcan, 2012: 103-104).

Tablo 25: Aile parçalanması ile babanın özlük-üveylik durumu arasındaki ilişki

		Babanızın öz ve üveylik durumu nedir?		Toplam
		Öz	Üvey	
		283	0	283
		100,0%	,0%	100,0%
		50,8%	,0%	50,0%
		50,0%	,0%	50,0%
		274	9	283
		96,8%	3,2%	100,0%
	49,2%	100,0%	50,0%	
	48,4%	1,6%	50,0%	
	557	9	566	
	98,4%	1,6%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	
	98,4%	1,6%	100,0%	

$$(\chi^2:9,145 \text{ df:1 } p<0.05)$$

Tablo 25’den görüldüğü üzere bütün aile çocuklarında babanın üveylik durumu söz konusu değilken parçalanmış aile çocukların bu oran %3,2’dir. Bu bakımdan; hayatlarına sonradan dâhil olan üvey anne veya babalarına alışmak durumunda kalan ve onlardan öz anne ve babasının sevgi ve efkatini bekleyen parçalanmış aile çocukları, kendi öz anne ve babasıyla sıcak ilişkiler kuran bütün aile çocuklarına göre daha anssız durumdadırlar. Nitekim bu durum parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha çok sıkıntılarla karşılaşmasına yol açarak akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir.

Yukarıdaki iki tablo incelendiğinde ailede parçalanma sonrası ebeveynlerin tekrardan evlenme tutumları arasında da farklılık olduğu görülmektedir. Bu

bakımdan babaların tekrardan evlenme oranı (üvey anne oranı %8,8), annelerin evlenme oranından (üvey baba oranı %3,2) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise; “anneler temel olarak çocuğun üvey babadan olumsuz etkileneceğini düşündüğünden evlilikten uzak durmakta iken; babalar, evin düzeninin sağlanması, çocukların bakımı ve çocukların önünde kadın modeli olması amacıyla yeniden evlenmeye daha olumlu bakmaktadır” (Feyzio lu ve Ku çuo lu, 2011: 103). Bu durumu “bo anımı her dört kadından üçü, bo anımı her altı erkekten beşinin yeniden evlendiğini” dile getirerek istatistiksel olarak açıklamaya çalışan Giddens (2013: 273); sonuç olarak, bo anımı erkeklerin bo anımı kadınlara göre yeniden evlenmelerinin daha olası olduğunu ortaya koymuştur.

2.6.2.6 Niteliksiz Bo Zaman De erlendirmesi:

“Bo zaman” kavramı modern toplumlara özgü bir kavramdır (Yıldırım, 2011: 88). Bu kavram “genellikle, bireyin çalışması gibi rutin etkinlikleri bırakıp, onun yerine oldukça hoşuna giden, zevkli etkinliklerle ilgilenmesini içerir.” (Marshall, 2009: 682) Bu bakımdan ailenin, üyelerinin bo zamanlarını değerlendirme gibi bir işlevi vardır. Ailenin bo zamanları değerlendirme işlevinin en büyük amacı; aile üyelerinin hep birlikte bir araya gelerek mutlu zaman geçirmesini sağlamaktır. Bu şekilde aile üyeleri hem dışarıdaki tehditlerden korunurken hem de psikolojik doyum sağlamaktadır. Aile bu işleviyle özellikle çocuklarının kötü çevre edinmesini engelleyerek onların korunmasını sağlayacaktır. Ancak aile parçalanmasıyla, ailenin tüm işlevlerinde olduğu gibi bu işlevinde de bozukluk meydana geleceğinden dolayı aile çocuklarının bo zamanlarını değerlendiremeyecektir. Bu da çocukların kötü çevre edinmelerine fırsat verecektir.

Tablo 26: Aile parçalanması ile çocukların internet kafeye ya da playstation salonuna gitmesi arasındaki ili ki

		Okula gitmektense internet kafeye ya da playstation salonuna gitmeyi tercih ederim.			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		9	40	234	283
		3,2%	14,1%	82,7%	100,0%
		40,9%	50,0%	50,4%	50,0%
		1,6%	7,1%	41,3%	50,0%
		13	40	230	283
		4,6%	14,1%	81,3%	100,0%
		59,1%	50,0%	49,6%	50,0%
		2,3%	7,1%	40,6%	50,0%
		22	80	464	566
		3,9%	14,1%	82,0%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		3,9%	14,1%	82,0%	100,0%

Tablo 26 incelendi inde bütün aile çocuklarının %3,2'si okula gitmektense internet kafeye ya da playstation salonuna gitmeyi her zaman tercih ederken, parçalanmı aile çocuklarının %4,6'sı her zaman okula gitmektense internet kafeye ya da playstation salonuna gitmeyi tercih etmektedir. Dolayısıyla parçalanmı aile çocukları, bo zamanlarını, bütün aile çocuklarına göre daha çok internet kafe ya da playstation salonu gibi pek de güvenli olmayan yerlerde geçirmektedirler. Bu yüzden parçalanmı aile çocukları, bütün aile çocuklarına göre okullarını daha çok ihmal ettikleri görülmektedir. Ancak yapılan istatistiksel analizlerde iki grup arasında anlamlı fark bulunamamı tır ($p>0.05$). Sonuçların bu ekilde çıkmasının en temel nedeni özellikle bu ya dönemi çocuklarının internet kafe ve playstation salonları gibi yerlere ilgi duymasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu ekildeki oyun türleri ve yerlerinin çocuklar üzerindeki uyarıcı etkileri yüksektir.

Bo zamanlarını iyi de erlendiremeyen parçalanmı aile çocukları, bunun yanında bo zamanlarının planlamasını da iyi yapamamaktadırlar. Bu yüzden ders çalı acakları, ödev ve sorumluluklarını yerine getirecekleri zamanlarla, arkadaş larıyla birlikte geçirecekleri zamanları da ayarlamakta güçlük çekmektedirler. Bu ayarlamayı uygun bir ekilde planlayamayan parçalanmı aile çocuklarının okul ba arıları bundan olumsuz yönde etkilenmektedir.

Tablo 27: Aile parçalanması ile çocuğun arkadaşlarıyla gezmeye arasındaki ilişki

		Ders çalışmak yerine arkadaşlarıyla gezmeyi tercih ederim.			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		30	156	97	283
		10,6%	55,1%	34,3%	100,0%
		40,0%	49,4%	55,4%	50,0%
		5,3%	27,6%	17,1%	50,0%
		45	160	78	283
		15,9%	56,5%	27,6%	100,0%
		60,0%	50,6%	44,6%	50,0%
		8,0%	28,3%	13,8%	50,0%
		75	316	175	566
		13,3%	55,8%	30,9%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		13,3%	55,8%	30,9%	100,0%

Tablo 27’den görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının %10,6’sı ders çalışmak yerine arkadaşlarıyla gezmeyi her zaman tercih ederken, parçalanmış aile çocuklarının %15,9’u ders çalışmak yerine her zaman arkadaşlarıyla gezmeyi tercih etmektedir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocukları, bütün aile çocuklarına göre boş zamanlarının planlamasını uygun bir şekilde ayarlayamadıkları ve ders çalışmak yerine arkadaşlarıyla gezmeyi daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Ancak yapılan Ki Kare analizine göre iki grup arasındaki farkın önemli olmadığı görülmüştür ($p>0.05$).

2.6.3 Okul – Aile birliği:

Okul ve aile iki farklı toplumsal kurumdur. Bu iki kurumun toplum üzerinde pek çok işlevi vardır. Bu kurumların en önemli ortak işlevlerinden biri çocukların sosyalleşmesini sağlayarak toplumun devamlılığını getirmektir. Bu bakımdan çocuğun eğitilmesinde ve sosyalleşmesinde tam anlamıyla verimlilik isteniyorsa okul ve ailenin işbirliği yapması önemlidir.

Çocuklarının iyi bir eğitim almasını ve okulda başarı göstermesini isteyen ebeveynler öncelikle onların öğretmenleriyle sağlıklı bir iletişim kurması gerekmektedir. Çünkü “bazen anne ve babalar çocuklarının huylarını ve yetenekleri

konusunda gerçekçi olamazlar. “Kirpi yavrusunu ‘pamuk’ diye sever” atasözümüz bu gerçeği ifade etmektedir. Ö retmen çocuğu tanıma adına daha gerçekçi davranır. Onun için anne babalar çocuğu okula gönderdikten sonra belli aralıklarla mutlaka ö retmeni ile görüşmeli, çocuğuna yardımcı olurken ö retmenin tavsiyelerini göz önünde bulundurmalıdır” (Çankırılı 2008: 148). Böylece ebeveynler, ö retmenlerden aldıkları bu yönlendirmelerle çocuklarının eğitim hayatının takipçisi olabilir ve onların başarılı olabilmeleri için gerekli desteği sağlayabilirler.

Tablo 28: Aile parçalanması ile öğrencinin velisi olarak öğretmenleriyle kimin iletişime geçmesi arasındaki ilişki

		Ö retmenlerinize, veliniz olarak kim iletişime geçer?					Toplam
		Anne	Baba	Anne ve Baba	Diğer (Ablay-Abla vb.)	Hiç Kimse	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	118	52	106	4	3	283
		41,7%	18,4%	37,5%	1,4%	1,1%	100,0%
		43,7%	53,1%	89,1%	8,2%	10,0%	50,0%
		20,8%	9,2%	18,7%	7,7%	5,5%	50,0%
	Parçalanmış Aile	152	46	13	45	27	283
		53,7%	16,3%	4,6%	15,9%	9,5%	100,0%
56,3%		46,9%	10,9%	91,8%	90,0%	50,0%	
	26,9%	8,1%	2,3%	8,0%	4,8%	50,0%	
Toplam		270	98	119	49	30	566
		47,7%	17,3%	21,0%	8,7%	5,3%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		47,7%	17,3%	21,0%	8,7%	5,3%	100,0%

$$(\chi^2:130,836 \text{ df:4 } p<0.05)$$

Tablo 28’den görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının öğretmenleriyle velisi olarak çoğunlukla annesi ile (%41,7) anne ve babasının birlikte iletişime geçtiğini ifade ederken, parçalanmış aile çocuklarının büyük çoğunluğunun (%53,7’sinin) sadece annesinin velisi olarak öğretmenleriyle iletişime geçtiğini ifade etmektedirler. Bütün aile çocuklarının aksine parçalanmış aile çocuklarında anne ve babanın birlikte velisi olarak öğretmenleriyle iletişim geçme oranı çok düşüktür (%4,6). Bu durumun nedeni, özellikle bu sonuçta çocuklar daha çok anne

velayetine verildi i için, çocukların her eyiyle annesi ilgilendi i gibi okulda velisi olarak da yine ö retmenleriyle annesinin ileti im kurmasından dolayıdır. Bu tabloda göze çarpan ba ka bir husus ise parçalanmı aile çocuklarının velisi olarak di er (yani a abey-abla gibi) ki ilerinin ö retmenleriyle ileti ime girme oranının (%15,9) ve hiç kimsenin velisi olarak ilgilenmeme oranının (%9,5), bütün aile çocuklarına göre hayli yüksek çıkmasıdır. Bu durum parçalanmı aile çocukları ebeveynlerinin, bütün aile çocukları ebeveynlerine göre daha dü ük oranda okul aile i birli i geli tirdi inin göstergesidir. Bu durumdan parçalanmı aile çocuklarının akademik ba arısı ciddi anlamda olumsuz etkilenmektedir.

Çocu unun ö retmenleriyle sa lıklı ileti im kuramayan parçalanmı aile ebeveynleri, çocuklarının okul durumları hakkında pek fazla gerçekçi bilgi edinemiyorlar. Çocuklarının akademik ba arısını sadece dönem sonunda aldıkları karneye göre de erlendiren ebeveynler, ba arısızlı ının altında yatan nedenlerin neler oldu unu ve bunların giderilmesi için neler yapılabilece i konusunda dönütler alamadı ından dolayı bir anlamda çocu unu ba arısızlı a terk etmi olmaktadır. Bu bakımdan çocu un okul ba arısını yükseltmek için “ö retmen-veli i birli ini güçlendirilmesi, ö retmenler tarafından ev ziyaretleri, ana babalar için çocukla ilgili programlar ve okulda geceler düzenlenmesi çocu un yararına olabilecek birkaç örnek çözüm yoludur” (Tezcan, 1999: 160). Bu e kilde ö retmen-veli i birli i kurularak çocu un e itim hayatı gözaltına alınabilir. Böylece çocu un, okul içindeki davranı ve tutumlarının nasıl oldu unun, ödev ve sorumluluklarını yerine getirip getirmedi inin, düzenli bir e kilde okul devamını sa layıp sa lamadı ının takibi yapılarak, çocu a okul ba arısını artırıcı destekler sa lanabilir. Aksi durumda çocu un ba arısızlı ının nedenleri bilinmedi inden dolayı ba arısızlı ını ortadan kaldıracı önlemler alınamayacaktır.

Tablo 29: Aile parçalanması ile çocuğun ödev takibini kimin yaptığını ile ilgili arasındaki ilişki

		Okul ders ve ödevlerini yapıp yapmadığını kim takip eder					Toplam
		Anne	Baba	Anne ve Baba	Diğer (Abeve-Abla vb.)	Hiç Kimse	
Kiminle yapıyorsunuz?	Bütün Aile	43	8	129	23	80	283
		15,2%	2,8%	45,6%	8,1%	28,3%	100,0%
		34,4%	38,1%	94,2%	42,6%	34,9%	50,0%
	Parçalanmış Aile	82	13	8	31	149	283
		29,0%	4,6%	2,8%	11,0%	52,7%	100,0%
		65,6%	61,9%	5,8%	57,4%	65,1%	50,0%
Toplam		125	21	137	54	229	566
		22,1%	3,7%	24,2%	9,5%	40,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		22,1%	3,7%	24,2%	9,5%	40,5%	100,0%

($\chi^2:142,203$ df:4 $p<0.05$)

Tablo 29 incelendiğinde, bütün aile çocuklarının %45,6'sının ödevlerini yapıp yapmadığının anne ve babası tarafından takip edilirken bu oran parçalanmış aile çocuklarında %2,8'dir. Parçalanmış aile çocuklarının %52,7'si ödevlerinin takibini kimse yapmadığını dile getirirken bu oran bütün aile çocuklarında %28,3'dür. Dolayısıyla tabloya göre, parçalanmış aile öğrencilerinin ödev takibinin düzenli olarak yapılmadığı görülmektedir. Bu durum ise, çocuğun ödevlerini düzenli olarak yapmasını olumsuz açıdan engellemektedir.

Tablo 30: Aile parçalanması ile çocuğun ödevlerini düzenli yapması arasındaki ilişki

		Ödevlerinizi düzenli olarak yapar mısınız?			Toplam
		Evet	Hayır	Bazen	
Kiminle yapıyorsunuz?	Bütün Aile	161	18	104	283
		56,9%	6,4%	36,7%	100,0%
		58,3%	32,1%	44,4%	50,0%
	Parçalanmış Aile	115	38	130	283
		40,6%	13,4%	45,9%	100,0%
		41,7%	67,9%	55,6%	50,0%
Toplam		276	56	234	566
		48,8%	9,9%	41,3%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		48,8%	9,9%	41,3%	100,0%

($\chi^2:17,698$ df:2 $p<0.05$)

Tablo 30 incelendi inde bütün aile çocuklarının %56,9'unun ödevlerini düzenli yaptı ı ve %6,4'ünün ise ödevlerini düzenli bir ekilde yapmadı ı görülmektedir. Parçalanmı aile çocukları ise %40,6'sı ödevlerini düzenli yaparken, %13,4'ü ödevlerini düzenli yapmamaktadır. statistiki açıdan anlamlı farklılı ı olan bu veriler; düzenli ödev takibi yapılan bütün aile çocuklarının, okul ders ve ödevlerinin düzenli takibi yapılmayan parçalanmı aile çocuklarına göre ödevlerini daha düzenli yaptıklarını göstermektedir. Sonuç olarak parçalanmı aile ebeveynleri, çocuklarının ö retmenleri ile iyi ili kiler kurmadı ı ve çocuklarının ödev takibini yapmadıkları için çocuklar ödevlerini düzenli yapmamaktadır. Dolayısıyla okul ba arısı için önemli bir etken olarak bilinen, günlük tekrarların ve ödevlerin yapılması; parçalanmı aile çocukları tarafından düzenli bir ekilde yapılmadı ı için okul ba arılarının bu durumdan olumsuz etkilendi i söylenebilir.

Okul aile i birli ini sa lıklı bir ekilde gerçekle tiren ebeveynler, çocuklarının okuldaki davranı larının ve tutumlarının takibini yapabildikleri için onların ba arılarını destekleyici ve ba arısızlıklarını önleyici davranı lar geli tirebilmektedirler. Bu duruma örnek vermek gerekirse ebeveynler, çocuklarının okulda devamsızlık yapıp yapmadı ını takip edebilmeleri için okulla i birli i yapması gerekmektedir. Bu ekilde onların okulda devamsızlık yapıp, derslerinden geri kalmasını önleyebilirler. Aksi durumda, okulda devam takibi yapılmayan ve devamsızlık yapması önlenemeyen ö renci, ders takibini yapamadı ı ve i lenen derslerden geri kaldı ı için okul ba arısı dü ük olabilmektedir. Her ne kadar bazı okullar ö rencilerin devamsızlıklarını muhtelif zamanlarda yazılı olarak aileye bildirse de ço u okul bunu, ailenin sürekli adres de i tirmesi ve ailenin adreste bulunamaması gibi bazı nedenlerden dolayı aileye bildirememektedir. Bunun için velinin ö rencisinin okulda devamsızlık yapıp yapmadı ını takip etmesi gerekir. Nitekim ilkö retim kurumlarında (ilkokul ve ortaokul) velinin, ö rencisinin okula devamını sa laması yasal zorunluluktur. Çünkü “ö rencinin okul ba arısını etkileyen en temel unsur e itimde sürekliliktir” (MEB, 2013c).

Tablo 31: Aile Parçalanması ile çocuğun devamsızlığı arasındaki ilişki

		Kaç gün devamsızlığınız var? (Raporlu ve izinli günleriniz hariç)						Toplam
		0-4 Gün	5-8 Gün	9-12 Gün	13-16 Gün	17-20 Gün	21 Gün ve Üstü	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Bütün Aile	120	78	51	21	12	1	283
		42,4%	27,6%	18,0%	7,4%	4,2%	,4%	100,0%
		62,2%	60,0%	48,1%	30,4%	21,4%	8,3%	50,0%
	Parçalanmış Aile	73	52	55	48	44	11	283
		25,8%	18,4%	19,4%	17,0%	15,5%	3,9%	100,0%
		37,8%	40,0%	51,9%	69,6%	78,6%	91,7%	50,0%
Toplam		193	130	106	69	56	12	566
		34,1%	23,0%	18,7%	12,2%	9,9%	2,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		34,1%	23,0%	18,7%	12,2%	9,9%	2,1%	100,0%

$$(\chi^2:53,981 \text{ df:}5 \text{ p}<0.05)$$

Tablo 31'den görüldüğü üzere bütün aileye sahip öğrencilerin çoğunun okul devamsızlıkları 0-4 gün (%42,4'ü) ve 5-8 günde (%27,6) yoğunlukta görülmektedir. Ancak parçalanmış aile çocuklarının da bu şekilde belli bir aralıkta yoğunlukta görülmemiş olmasından tüm günlere yayılmıştır. Buna göre parçalanmış aile çocuklarının %25,8'i 0-4 gün, %18,4'ü 5-8 gün, %19,4'ü 9-12 gün, %17,0'si 13-16 gün, %15,5'i 17-20 gün, %3,9'unun ise 21 gün ve üstü devamsızlık yaptıkları görülmektedir. Bu bakımdan bütün aile çocukları özellikle; 13-16 gün (%7,4), 17-20 gün (%4,2) ve 21 gün ve üstü (%0,4) devamsızlık yapanların oranı parçalanmış aile çocuklarına göre çok düşük oranda kalmaktadır. Araştırmadan elde edilen bu verilere göre parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha fazla devamsızlık yaptıkları görülmüştür. Bu durum ise parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre derslerinden daha çok geride kaldığını ve bundan dolayı okul başarısının olumsuz yönde etkilendiğinin göstergesidir.

2.6.4 Yoksulluk ve Yoksunluk (Ekonomik Sıkıntılar):

Özellikle modern öncesi toplumlarda aile, önemli bir üretim ve tüketim birimidir. Ancak modernleşmeyle birlikte ailenin maddi ihtiyaçlarının üretimiyle

ilgili görevlerin bir kısmı, zaten toplumda temel bir kurum olan ekonomiye aktarılmı tır. Böylece aile üretim birimi olmaktan çıkmı tır. Fakat yine de ba ta tüketim olmak üzere çe itli düzeylerde ekonomik i levini sürdürmektedir (Ça an, 2011: 86). Bu bakımdan günümüzde ailenin en önemli i levlerinden biri de, ekonomik i birli i ve dayanı ma olu turmasıdır. Bu ekilde kar ılıklı i birli i ve dayanı mayı temin eden aile, üyelerinin kullanımı için ortak bir bütçe olu turur. Bu ortak bütçeyle ailenin; gelir ve giderlerin de erlendirilmesi yapılarak geçimi sa lanır (entürk, 2012: 83-84). Fakat aile parçalanmasıyla ailenin bu ortak bütçesi bozularak, ailenin ekonomik i levini yerine getirmesinde zorluklara neden olur. Buda aile parçalanması sonucunda maddi sıkıntıların ba gösterece i anlamı gelmektedir.

Aile parçalanması sonucu ekonomik yük ve sorumlulukların anne babanın payla tı ı bir durumdan sadece tek ebeveynin üzerine yüklenmesi durumu maddi açıdan hissedilen olumsuzlukları artırmaktadır. Ebeveynler artık yalnızdır ve bu durum onların bütün ekonomik kararlarda tek sorumlu olarak hissetmelerine yol açmaktadır (Kalaycı, 2011: 121-122). Bu bakımdan tek ebeveynli annelerin sık olarak dile getirdikleri ekonomik sıkıntılar daha çok çocukları ile ili kilidir. Özellikle çocuklar büyüdükçe artan masraflar, tek ebeveyn olan annelere ekonomik anlamda endi e vermektedir. Artan okul masraflarını kar ılayamama, çocukları dershaneye gönderememe, beraber tatile çıkamama ve çocukların di er isteklerini kar ılayamamak çocuk ile ilgili ekonomik sıkıntılarının en çok hissedildi i konulardır. Ayrıca tek ebeveynli olan çocu u mutlu etmek için yapılan harcamaların artması da ekonomik yükü artırmaktadır (Feyzio lu ve Ku çuo lu, 2011: 101; Kalaycı, 2011: 121-122). Bu ekilde aile parçalanması sonrasında ebeveynlerin maddi sıkıntılar çekmesi, çocukların e itim hayatına yansiyarak, onların akademik ba arılarının olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde olan çocuklar, ebeveynlerinin maddi sıkıntılar içinde oldu unun farkına varabilecek ya ta olduklarından dolayı ebeveynlerini sıkıntıya sokmamak için onlardan ihtiyaçlarını istemekten çekinir. Bu bakımdan kimi zaman bu ihtiyaçlarından fedakârlık gösterirler.

Tablo 32: Aile parçalanması ile ebeveynlerin okul masraflarını yeterince kar ılama durumu arasındaki ili ki

		Ailem okul masraflarımı yeterince kar ılar			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		260	23	0	283
		91,9%	8,1%	,0%	100,0%
		55,8%	28,0%	,0%	50,0%
		45,9%	4,1%	,0%	50,0%
		206	59	18	283
		72,8%	20,8%	6,4%	100,0%
		44,2%	72,0%	100,0%	50,0%
		36,4%	10,4%	3,2%	50,0%
		466	82	18	566
		82,3%	14,5%	3,2%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		82,3%	14,5%	3,2%	100,0%

($\chi^2:40,062$ df:2 $p<0.05$)

Tablo 32 incelendi inde bütün aile çocuklarının büyük ço unlu unun (%91.9'unun) ailesinin her zaman okul masraflarını yeterince kar ıladı nı ifade ederken bu oran parçalanmı aile çocuklarında daha dü üktür (%72,8'i). Aynı ekilde ailesinin okul masraflarını hiçbir zaman yeterince kar ılamadı nı dü ün; bütün aile çocuklarından hiç kimse yokken (%0,0), parçalanmı aile çocuklarının %6,4'ü ailesinin hiçbir zaman okul masrafının yeterince kar ılanmadı nı dü ünmektedir. Dolayısıyla ara tırmadan elde edilen verilere göre; parçalanmı aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha çok maddi sıkıntılar çekti inden dolayı okul masraflarının da yeterince kar ılanmadı ı söylenebilir. Bu ekilde okul masrafları yeterince kar ılanmayan parçalanmı aile çocu u, etrafındaki di er arkada larının maddi imkânlardan yeterince faydalandı nı gördü ünde, kendisinde mahrumiyet hissini do urmakta ve bunun altında ezilmemek için okula gitmemeye, okuldan kaçmaya ba lamaktadır (emin, 1975: 26). Bundan dolayı okuldan so uyan parçalanmı aile çocu unun akademik ba arısı bu durumdan olumsuz yönde etkilemektedir.

Parçalanmı aile çocuklarının okul masraflarının yeterince kar ılanmamasının en büyük nedeni ebeveynlerinden birini veya ikisini kaybetmesi

sonucu ailenin ekonomik i levini yerine getirmede zorluk çekmesidir. Özellikle aile parçalanması sonucu ebeveynlerinin ikisini de kaybetmi olan çocuk, kendi giderlerini giderebilecek birilerini bulamaktadır. Çünkü bu durumda olan çocu un masrafları ya akrabaları tarafından ya da devlet tarafından kar ılanmaktadır. Bu da çocuk için yeterli olmamaktadır.

Tablo 33: Aile parçalanması ile çocu un okul masrafını kimin kar ılması arasındaki ili ki

		Okul masrafınızı kim kar ılar?					Toplam
		Anne	Baba	Anne ve Baba	Di er (A be y-Abla vb.)	Hiç Kimse	
		4	136	139	2	2	283
		1,4%	48,1%	49,1%	,7%	,7%	100,0%
		2,8%	66,3%	81,8%	6,5%	12,5%	50,0%
		,7%	24,0%	24,6%	,4%	,4%	50,0%
		140	69	31	29	14	283
		49,5%	24,4%	11,0%	10,2%	4,9%	100,0%
		97,2%	33,7%	18,2%	93,5%	87,5%	50,0%
		24,7%	12,2%	5,5%	5,1%	2,5%	50,0%
		144	205	170	31	16	566
		25,4%	36,2%	30,0%	5,5%	2,8%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	25,4%	36,2%	30,0%	5,5%	2,8%	100,0%	

$$(\chi^2:251,470 \text{ df:4 } p<0.05)$$

Tablo 33'den görüldü ü üzere bütün aile çocuklarının okul masraflarını %49,1'i anne ve baba birlikte kar ımlarken, parçalanmı ailelerde bu oran %11,0'dir. Parçalanmı ailelerde çocuklar daha çok anneleriyle kaldı ı için, %49,5'i okul masraflarının annesi tarafından kar ılandı ı ifade etmi tir. Bütün ailede bu oran %1,4'tür. Babanın okul masraflarını kar ılama oranı; bütün aile çocuklarında %48,1 iken, parçalanmı ailelerde bu oran %24,4'tür. Bütün aileye sahip çocuklar içinde okul masrafları hiç kimse tarafından kar ılanmadı ını ifade edenlerin oranı %0,7 iken, parçalanmı aileye sahip ö renciler içinde bu oran %4,9'dur. Dolayısıyla bütün aile çocuklarının ço unlukla okul masrafları; annesi ve babası birlikte veya babaları tarafından kar ılanırken, parçalanmı aile çocuklarının okul masrafları ço unlukla anneleri tarafından kar ılanmaktadır. Babanın ölümü veya bo anması sonucu çocuklarıyla tek kalan anne, maddi yükünü hafifletmek için ço u zaman kendi

ailesinden çe itli destekler alır. Bunlar arasında annenin “baba evine” dönmesi, annenin ailesinden aldığı destekler arasında öne çıkanlardan biridir (Kalaycı, 2011: 126). Bu ekilde parçalanma sonrası baba evine dönen ebeveyn kendi ailesiyle birlikte kaldığı için çocuklar kendilerinin ders çalışabileceği uygun bir ortam bulamamaktadır. Kendilerine ait bir çalışma odaları olmadıklarından dolayı akademik başarılarında gerileme olmaktadır. Çünkü çocuğun verimli bir şekilde ders çalışabilmesi için; uygun ders çalışma ortamının olması ve en azından belli bir ders çalışma masasının olması gerekmektedir. Ayrıca onun dikkatini dağıtacak gürültü veya televizyon gibi materyallerin olmadığı, yeterli aydınlatmanın yapıldığı bir ortam hazırlanmalıdır. Aksi durumda çocuk verimli bir şekilde ders çalışamayacağından dolayı okul başarısı olumsuz yönde etkilenecektir.

Tablo 34: Aile parçalanması ile çocuğun kendisine ait çalışma odasının varlığı arasındaki ilişki.

		Kendinize ait çalışma odanız var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
		252	31	283
		89,0%	11,0%	100,0%
		53,3%	33,3%	50,0%
		44,5%	5,5%	50,0%
		221	62	283
		78,1%	21,9%	100,0%
		46,7%	66,7%	50,0%
		39,0%	11,0%	50,0%
		473	93	566
		83,6%	16,4%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%
		83,6%	16,4%	100,0%

$$(\chi^2:12,365 \text{ df:1 } p<0.05)$$

Tablo 34’den görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının %89,0’nun kendilerine ait çalışma odaları varken, parçalanmış aile çocuklarında bu oran %78,1’dir. Dolayısıyla araştırmadan elde edilen verilere göre; bütün aile çocuklarının, parçalanmış aile çocuklarına göre daha uygun ders çalışma ortamının olduğu görülmektedir. Bu durum bütün aile çocuklarının akademik başarılarını olumlu yönde etkilerken, parçalanmış aile çocuklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Sosyo-ekonomik açıdan bütün ailelere göre daha düşük seviyede olan parçalanmış aile çocukları, bu durumlarından dolayı dersane veya özel ders gibi akademik başarılarını destekleyici herhangi bir kurum veya kişiden yardım almada sıkıntılar çekmektedir. Oysaki günümüz şartlarında akademik başarı için dersane veya özel ders gibi destekleyici yardımlar mutlaka gereklidir. Çünkü okullarda alınan eğitim SBS veya YGS gibi sınavlarda başarılı olmak için yeterli olmamaktadır. Bunun için dersane gibi özel eğitim kurumlarından takviye edici yardımlar almak gerekmektedir. Ancak parçalanmış aile çocukları bütün aile çocuklarına göre daha çok maddi sıkıntılar çektiğinden dolayı bu yardımı almada zorluk çekmektedir. Nitekim araştırmada elde edilen verilerde bu görüşü doğrular niteliktedir.

Tablo 35: Aile parçalanması ile çocuğun dershaneye gitme durumu arasındaki ilişki

		Okul eğitimini desteklemek amacıyla dershaneye gidiyor musun?					Toplam
		Maddi imkanlardan dolayı gidemiyor	Okulda verilen dersin yeterli olduğunu düşünüyorum	Dershanenin bana faydalı olduğunu düşünüyorum	Dershaneye gidiyorum	Özel ders alıyorum	
		18	58	26	161	20	283
		6,4%	20,5%	9,2%	56,9%	7,1%	100,0%
		26,1%	50,9%	38,2%	57,1%	60,6%	50,0%
		3,2%	10,2%	4,6%	28,4%	3,5%	50,0%
		51	56	42	121	13	283
		18,0%	19,8%	14,8%	42,8%	4,6%	100,0%
		73,9%	49,1%	61,8%	42,9%	39,4%	50,0%
		9,0%	9,9%	7,4%	21,4%	2,3%	50,0%
		69	114	68	282	33	566
		12,2%	20,1%	12,0%	49,8%	5,8%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		12,2%	20,1%	12,0%	49,8%	5,8%	100,0%

($\chi^2:36,741$ df:4 $p<0.05$)

Tablo 35'den görüldüğü üzere maddi imkânlarından dolayı dershaneye gidemeyen bütün aile çocuklarının %6,4'ü iken, parçalanmış aile çocuklarında bu oran %18,0'dir. Dershaneye gitme ve özel ders alma oranları toplamı; bütün aile çocuklarında (%56,9+%7,1=%64) iken, bu oran parçalanmış aile çocuklarında

(%42,8+%4,6=%47,4)'tür. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının maddi imkânsızlıklar yüzünden dershaneye gidememe oranı, bütün aile çocuklarına göre daha yüksektir. Bu da aile parçalanması sonucu maddi imkânsızlıklara sürüklenen parçalanmış aile çocuğunun akademik başarılarını olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak aile parçalanmasının neden olduğu ekonomik sıkıntılar; çocuğun okul masraflarının yeterince karşılanmamasına, evde uygun ders çalışma ortamının hazırlanmamasına ve dersane gibi destekleyici eğitimlerin alınmamasına yol açarak çocuğun akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, bunların yanında maddi imkânsızlıkların yol açtığı yoksulluğun insan hayatını pek çok açıdan olumsuz yönde etkilediği de bilinmektedir. Çünkü yoksulluk, çocukların hem bedenlerini, hem de zihinlerini tahrip etmektedir. Sosyo-ekonomik yetersizlikten kaynaklanan beslenme düzeyinin düşükü ve oturulan evin sağlıklı koşulları, çocuğun sağlığını olumsuz yönde etkilediği gibi çocuğun zihinsel gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Çünkü “Piaget’ye göre bireyle çevre arasında sürekli bir karşılıklı etkileşim vardır” (Emin, 1975: 57). Yoksul çevrede bulunan çocuklar fiziksel, toplumsal ve bilişsel gelişimlerine olanak verecek bu uyarıcılarla etkileşim kuramadıklarından dolayı algılama fonksiyonlarında ve öğrenme kapasitelerinde azalma olmaktadır. Bu da çocukların okul başarılarını düşürmektedir (Tezcan, 2012: 81).

2.6.5 Çeşitli Davranış Bozuklukları ve Ruhsal Bozukluklar:

Aile parçalanması, doğrudan doğruya çocuğu pek çok açıdan olumsuz etkilemektedir. Özellikle ailenin parçalanması, çocuğun bebeklik veya ergenlik çağına rastlaması durumunda çocuk üzerindeki bu yıkımı daha fazla olmaktadır. Anne kucağında ve mutlu baba ocağında büyümek her çocuğun vazgeçilmez hakkıdır. Çeşitli sebeplerle çocuğun bu haktan mahrum bırakılması; bilişsel gelişimini, beden ve ruh sağlığını derinden etkiler. Nitekim anneden, babadan veya her ikisinden ayrı büyüyen çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda, çok iyi bakılıp beslenseler dahi, yatılı olmaları oranla zihinsel ve bedensel yönden geri kaldıkları,

hayata küsmü çesine iç dünyalarına çekildikleri ve sevgi ba ı kuramadıkları görülmektedir (Çankırılı 2008: 41).

Çocu un yeti kinli e hazırlık dönemi olan ergenlik döneminde; “büyüme ve cinsel geli menin getirdi i farklılıklara alı ma ve yeni duruma uygun davranı lar ve tutumları ö renme sırasında ortaya çıkan gerginlikler, ergen ya taki bir kısım bireyleri de ruhsal bakımdan hassas yapmaktadır” (Kulaksızo lu, 1998: 205). Bundan dolayı bu hassas dönemde anne ve babasına ihtiyaç duyan çocuk, onların birini veya ikisini yanında bulamayınca çe itli psikolojik sıkıntılar çekmektedir. Bu sıkıntıların ba lıcaları; depresyon, saldırganlık, gelecek kaygısı, dü ük sorumluluk geli imi, intihar e ilimi, özgüven kaybı ve kendini suçlamadır.

2.6.5.1 Depresyon:

Depresyon duygularda güvensizlik, karamsarlık ve çöküntünün olu masını, dü ünçe ve hareketlerdeki yava lamayı anlatan ruhsal bir rahatsızlık durumudur. Çocukluk döneminde depresyon çok az görülürken, çocukluktan ergenli e geçi te depresyon artmaktadır. Özellikle dü ük sosyo-ekonomik seviyeli ailelerden gelen ergenlerde daha çok depresyon görüldü ü ve aile içi sorunların, olumsuz ya am deneyimlerinin, dü ük benlik saygısının ve okul ba arısızlı mın depresyonu do urdu u ifade edilmektedir. Depresyonda ki bireylerde; kendini de ersiz bulma, kendini suçlama, üzüntülü ve ümitsiz olma, intiharı dü ünme, öfke ve hırçınlık gösterme gibi bir takım davranı lar görülmektedir (Kulaksızo lu, 1998: 205-206).

Tablo 36: Aile parçalanması ile çocukların ya amdan sıkıldıkları durumlar arasındaki ilişki

		Ya amaktan sıkıldığınız zaman ve durumlar var mıdır?						Toplam
		Hayır yok	Ailedeki geçimsizlik ve kavga zamanlarında	Ekonomik sıkıntılar oldu unda	Sorunlarla sürekli tek başına kaldı ırda	Ailem yanımda olmadı ında	Okulda başarısız oldu unda	
		158	18	18	36	4	49	283
		55,8%	6,4%	6,4%	12,7%	1,4%	17,3%	100,0%
		56,6%	47,4%	36,7%	38,3%	13,8%	63,6%	50,0%
		27,9%	3,2%	3,2%	6,4%	,7%	8,7%	50,0%
		121	20	31	58	25	28	283
		42,8%	7,1%	11,0%	20,5%	8,8%	9,9%	100,0%
		43,4%	52,6%	63,3%	61,7%	86,2%	36,4%	50,0%
		21,4%	3,5%	5,5%	10,2%	4,4%	4,9%	50,0%
		279	38	49	94	29	77	566
		49,3%	6,7%	8,7%	16,6%	5,1%	13,6%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		49,3%	6,7%	8,7%	16,6%	5,1%	13,6%	100,0%

($\chi^2:34,544$ df:5 $p<0.05$)

Tablo 36 incelendi inde bütün aile çocuklarının %55'inin ya amaktan sıkıldıkları zaman olmadıklarını ifade ederken bu oran parçalanmış aile çocuklarında daha düşük %42,8'dir. Parçalanmış aile çocuklarının en çok ya amdan sıkıldıkları zaman; sorunlarla sürekli tek başına kaldıkları zamanlardır (%20,5). Çünkü parçalanmış aile çocukları ebeveyn yoksunlu u çekmektedirler. Bir sorunları oldu u zaman kendilerine destek olacak, onlarla ilgilenecek birini bulmakta zorlanmaktadırlar. Bundan dolayı sorunlarıyla tek başlarına mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Ancak ebeveyn yoksunlu u çekmeyen ve ailesinden yeterince destek alan bütün aile çocuklarında durum böyle de ildir. Bu yüzden bütün aile çocuklarından bu cevabı verenlerin oranı daha düşük; %12,7'dir. Bütün aile çocuklarının en çok ya amdan sıkıldıkları zaman ise okulda başarısız oldukları zamanlardır (%17,3). Parçalanmış aile çocuklarında bu cevabı verenlerin oranı ise %9,9'dur. Yine parçalanmış aile çocuklarının %11,0'i ekonomik sıkıntılar oldu unda

ya amdan sıkılırken %8,8'i ise ailesi yanında olmadığı zamanlarda ya amdan sıkıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu oranlar bütün aileye sahip öğrencilerde ise daha düşüktür. Bütün aile çocuklarının; %6,4'ü ekonomik sıkıntılar oldu unda, %1,4'ü ise ailesi yanında olmadığı zamanlarda ya amdan sıkıldıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının ya amdan sıkıldıkları zamanların, bütün aile çocuklarına göre daha çok olduğu görülmektedir. Bu bakımdan parçalanmış aile çocuklarının, ya amdan sıkıldıkları zamanların nedenleri daha çok ailesel etmenler olduğu görülmektedir. Özellikle sorunlarla tek başına kaldıkları zaman, ailelerinden herhangi birini yanında göremeyen parçalanmış aile çocukları, bu anlamda bütün aile çocuklarına göre daha çok sıkıntılar çektiği görülmektedir. Bu tür sıkıntılar çocuğu depresyona sürükleyerek, hayatında birçok olumsuzluklar yaşamasına ve mutsuz bir yaşam sürmesine neden olmaktadır.

Ailenin parçalanma sürecinden çocuklar etkilenmektedir. Özellikle bu anlamda sürecindeki gerilimlerden çocuklar zarar görmektedir. Çocuklarda güvensizlik duygusu artmaktadır. Düzensiz aile ortaya çıkmakta ve suçlu çocuklar sayısal olarak artı göstermektedir. Suç işlemeyenler ise topluma küskünlük içinde ve hüznü bir yaşam sürmektedirler (Tezcan, 1999: 154). Nitekim araştırmada elde edilen bulgularda bu düşünceleri doğrulamaktadır.

Tablo 37: Aile parçalanması ile çocuğu ya amaktan mutlu olması arasındaki ilişki

		Ya amaktan mutlu musunuz?			Toplam
		Evet	Hayır	Bazen	
		215	5	63	283
		76,0%	1,8%	22,3%	100,0%
		56,4%	17,9%	40,1%	50,0%
		38,0%	,9%	11,1%	50,0%
		166	23	94	283
		58,7%	8,1%	33,2%	100,0%
		43,6%	82,1%	59,9%	50,0%
		29,3%	4,1%	16,6%	50,0%
		381	28	157	566
		67,3%	4,9%	27,7%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		67,3%	4,9%	27,7%	100,0%

($\chi^2:23,994$ df:2 p<0.05)

Tablo 37'den görüldü ü üzere bütün aile çocuklarının %76,0'sı ya amaktan mutlu iken, parçalanmı aile çocuklarının %58,7'si mutludur. Aynı ekilde bütün aile çocuklarının %1,8'i ya amdan mutlu olmadı ını ifade ederken, parçalanmı aile çocuklarında bu oran daha yüksek %8,1'dir. Dolayısıyla ara tırmada elde edilen verilere göre bütün aile çocuklarının, parçalanmı aile çocuklarına göre daha mutlu oldu u görülmektedir. Mutlu olan, ya amdan tat alan birey, hayata pozitif bakar ve kendisine ait bazı hedefleri vardır. Bunlar onu ba arıya götürür. Ancak mutsuz olan bireyde, ruhsal uyumsuzluk problemi vardır. Bundan dolayı ise birey; hem günlük hayatında hem de okul hayatında ba arısızlık ya ar.

Bütün aile çocuklarına göre daha mutsuz olan parçalanmı aile çocukları, kendilerini çevrelerinden (toplumdan) soyutlayarak, içine kapanmaktadırlar. Bu durum daha önce yapılan ara tırmalarda da görülmektedir. Feyzio lu ve Ku çuo lu'nun (2011: 103) 473 tek ebeveynli aile bireylerinden elde etmi oldu u verilere göre; özellikle erkek çocuklarının içlerine çok daha fazla kapanık oldu u ve kendilerini daha zor ifade etti i belirtilmi tir. Bu ekilde içine kapanık olan parçalanmı aile çocu u daha çok yalnızlık çekmekte ve kendini daha yalnız hissetmektedir. Bunun altında yatan temel sebep ise; ebeveynleri tarafından reddedilme ya da çocu un ki ili nin geli mesinde önemli olan sa lıklı sevgiden mahrum bırakılması yatmaktadır. Çünkü reddedilen ya da sevgiden mahrum bırakılan çocukta, güvensizlik, a a lık duygusu, isyankârlık, egoistlik ve anti-sosyal olma gibi duygular geli mektedir (Saran, 1991: 147). Bu yüzden ailesiyle ya amayan ya da sürekli tartı ma ve geçimsizli i olan bir ailede ya ayan çocuk, sevgi ve saygının oldu u bir ailede ya ayan çocu a göre daha çok yalnızlık çekmektedir.

Tablo 38: Çocu un sahip oldu u ev ortamı ile grupça yapılan etkinliklere katılma iste i arasındaki ili ki

		Grupça yapılan etkinliklere katılmak istemiyorum			Toplam	
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman		
		3	6	9	18	
		16,7%	33,3%	50,0%	100,0%	
		6,1%	2,5%	3,2%	3,2%	
			5%	1,1%	1,6%	3,2%
			32	204	242	478
			6,7%	42,7%	50,6%	100,0%
			65,3%	85,7%	86,7%	84,5%
			5,7%	36,0%	42,8%	84,5%
			14	28	28	70
			20,0%	40,0%	40,0%	100,0%
			28,6%	11,8%	10,0%	12,4%
			2,5%	4,9%	4,9%	12,4%
		49	238	279	566	
		8,7%	42,0%	49,3%	100,0%	
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
		8,7%	42,0%	49,3%	100,0%	

($\chi^2:15,705$ df:4 p<0.05)

Tablo 38'den görüldü ü üzere ailesi ile ya amayanlar ile tartı ma ve geçimsizli in oldu u bir ailede ya ayan çocukların grupça yapılan etkinliklere katılma iste i, sevgi ve saygının oldu u bir ailede ya ayan çocuklara göre daha dü üktür. Ailesiyle ya amayanların %16,7'si ile tartı ma ve geçimsizli in oldu u bir ailede ya ayanların %20,0'si grupça yapılan etkinliklere her zaman katılmak istemiyorken, sevgi ve saygının oldu u bir ailede ya ayanların %6,7'si grupça yapılan etkinliklere her zaman katılmak istemediklerini ifade etmi lerdir. Dolasıyla ailesinden yeterince sevgi ve ilgi görmeyen çocukların sosyal ili kilerinin daha dü ük oldu u, daha çok içine kapanık oldu u ve yalnızlık çektikleri görülmektedir. Bundan dolayı grupça yapılan etkinliklere katılma istekleri daha dü ük seviyelerdedir.

Sonuç olarak yapılan bu ara tırma, özellikle depresyon e ilimli ki iliklerde görülen; hayattan sıkılma, ya amaktan mutlu olmama ve içine kapanarak grupça yapılan etkinliklere katılmama gibi özelliklerin ailesi parçalanmı

ö rencilerde bütün aileye sahip ö rencilere göre daha çok görüldü ü ve aralarında anlamlı bir farklılık oldu u ortaya çıkarılmı tır. Bu ekilde depresyon e ilimi yüksek olan parçalanmı aile çocu u, sahip oldu u ruhsal sıkıntılardan dolayı okul ba arısı daha dü ük olmaktadır.

2.6.5.2 Saldırganlık ve İddet Yanlılı ı:

“Ailenin en önemli görevi, beden ve ruh sa lı ı açısından sa lıklı ve ba arılı nesiller üretmektir. Ailenin dı nda bu mümkün olamamaktadır” (Arvasi, 2008: 115). Ancak aile bu görevini yerine getirebilmesi için temelinde sevgi ve saygının oldu u bir aile ortamının olması gerekmektedir. Aksi durumda aile, bu görevini yerine getirmekte zorlanmaktadır. Yani tartı ma ve geçimsizliklerin oldu u bir aile ortamında yeti en çocuk çe itli ruhsal problemler ya amaktadır. Bu ruhsal problemlerin en ba nda ise çocukların saldırgan tutum ve iddet içeren davranı lar göstermesi gelir.

Saldırganlık; “dü manca, incitici, iddete yatkın ya da kendini a ırı derecede dayatan hareketler” olarak tanımlanmaktadır. İnsanların saldırgan olmalarının nedenleri konusunda çeli kili kuramlar vardır. Saldırgan davranı ların birço u biyolojik ya da içgüdüselidir. Bu nedenle, örne in Thomas Hobbes, iddetin insanların do asında var oldu unu iddia etmektedir. Ancak saldırganlıkla ilgili sosyolojik kuramların ço unda, saldırganlı ın kökleri bireyin biyolojik altyapısı ya da psikolojik üst yapısında de il, onun toplumsal ortamla ili kisinde aranmaktadır (Marshall, 2009: 631). Yani bireyde saldırgan tutum ve iddet e ilimi olu turan/ö reten genelde onun toplumsal çevresi, özelde ise ailesidir.

Erich Fromm’a göre iddet, temelinde ya ama kar ı, ya am ve insan sevgisine kar ı bir umursamazlık duygusunu ye erten yıkıcı bir itkidir. İddetin kayna ı sevgisizlik ve ho görüszlüktür. Çocuklar iddetle, öncelikle ailede kar ıla maktadır (Tezcan, 2012: 144). Ebeveynlerin birbirine veya ebeveynlerin çocuklara yönelik iddetine tanık olan çocuk aynı ekilde anne ve babasını örnek rol model olarak kendisi de çevresine kar ı iddet içeren tutum ve davranı lar

göstermektedir. Yani iddet, iddeti do urmaktadır. Özellikle ergenlik dönemindeki bu çocuklar, bastırılmı öfke ve saldırganlık duygularının yo unlu uyla, bazen büyük çaplı öfke patlamalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kulaksızo lu, 1998: 207).

Tablo 39: Çocu un ya adı ı aile ortamıyla okul e yalarına (araç-gereçlerine) zarar vermesi arasındaki ili ki

		Okul e yalarına (araç-gereçlerine) zarar vermek istiyorum		Toplam
		Evet	Hayır	
		5 27,8%	13 72,2%	18 100,0%
		8,3%	2,6%	3,2%
		,9%	2,3%	3,2%
		40 8,4%	438 91,6%	478 100,0%
		66,7%	86,6%	84,5%
		7,1%	77,4%	84,5%
		15 21,4%	55 78,6%	70 100,0%
		25,0%	10,9%	12,4%
		2,7%	9,7%	12,4%
		60 10,6%	506 89,4%	566 100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%
		10,6%	89,4%	100,0%

($\chi^2:16,778$ df:2 $p<0.05$)

Tablo 39'dan görüldü ü üzere ailesiyle ya amayanlar (%27,8) ile tartı ma ve geçimsizli in oldu u bir aile ortamında (%21,4) ya ayan çocukların, sevgi ve saygının oldu u bir aile ortamında ya ayan çocuklara (%8,4) göre daha çok okul e yalarına zarar verme e iliminde oldukları görülmektedir. Dolayısıyla sevgi ve saygının hâkim oldu u bir aile ortamında yeti en çocu un, ailesiyle ya amayan ve tartı ma ve geçimsizli in oldu u bir aile ortamında yeti en çocu a göre daha az saldırgan davranı larda bulundu u görülmektedir. Bu ekilde ki saldırgan tutumlar, çocu un çevresiyle uyum problemi ya amasına neden olup, hem çocu un sosyal hayatında hem de akademik hayatında olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Veri toplama araçlarını uygularken yaptığım gözlemlerde de aynı şekilde bu durumu gözlemledim. Yaptığım gözlemlerde parçalanmış aile çocuklarının belirgin bir şekilde iki farklı tutum sergilemekteydiler; ya kendi içlerine kapanmış bir şekilde arkadaşlarıyla pek fazla diyalog kurmamaktaydılar ya da çevresindeki arkadaşlarını rahatsız edecek derecede onlara bula maktaydılar. Bu anlamda çevresindeki arkadaşlarıyla uyum problemleri ya adıkları görülmekteydi. Okulda bu şekilde saldırgan tutumlar sergiledikleri ve çevresindeki arkadaşlarını rahatsız ettiklerinden dolayı parçalanmış aile çocukları okul idarelerinden daha çok ceza aldıkları; okul idareleri ve rehber öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Ki zaten anketten elde edilen verilerde bunu doğrular niteliktedir.

Tablo 40: Aile parçalanması ile çocuğun okul idaresinden uyarı veya ceza alma durumu arasındaki ilişki

		Herhangi bir nedenle okul idaresinden uyarı veya ceza aldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
		25	258	283
		8,8%	91,2%	100,0%
		31,6%	53,0%	50,0%
		4,4%	45,6%	50,0%
		54	229	283
		19,1%	80,9%	100,0%
		68,4%	47,0%	50,0%
		9,5%	40,5%	50,0%
		79	487	566
		14,0%	86,0%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%
		14,0%	86,0%	100,0%

$$(\chi^2:12,372 \text{ df:1 } p<0.05)$$

Tablo 40 incelendiğinde bütün aile çocuklarının herhangi bir nedenle okul idaresinden uyarı veya ceza alma oranının %8,8 olduğu, parçalanmış aile çocuklarında ise bu oranın %19,1 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocukları, bütün aile çocuklarına göre daha çok okul idaresinden uyarı veya ceza aldıkları görülmektedir. Bunun altında yatan sebep ise parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha saldırgan tutum ve davranışlar sergilemesinden dolayıdır. Bu şekilde çevresindekilerle uyumsuz ilişkiler kurmasından ve okul disiplinin

bozulmasına neden oldu undan dolayı okul idaresinden uyarı veya ceza alan parçalanmış aile çocuğunun okul hayatı, bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir. Parçalanmış aile çocukların bu şekilde davranmalarının en büyük sebebi ihtiyacı olan sevgi ve ilginin ebeveynleri tarafından karşılanmaması ve anne ve babasından bu şekilde davranışlar görerek onları rol model olarak benimsemeleridir.

Sonuç olarak, “kızın saldırgan ve iddettirilen bir kızlık kazanmasıyla içinde yaşadığı aile düzeni ve yakın çevre arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Sosyalleşme sürecinin problemlilerle geçtiği, anne babanın olmadığı ve özellikle baba otoritesinin olmadığı bir ortamda yetişen çocuğun saldırgan ve iddettirilen bir kızlık kazanma ihtimali yüksek olmaktadır” (Entürk, 2012: 276-277). Bu şekilde saldırgan ve iddettirilen bir kızlık kazanan birey, sosyal hayatında çevresindekilerle uyum problemi yaşamaya başlayabilir ve bu durum sıkıntılar çekecektir.

2.6.5.3 Gelecek Kaygısı:

“Aile, gittikçe artan sosyal gürültüden, yalnızlıklardan ve gerginliklerden kaçarak sığınabileceğimiz sakin, sevdiğimiz ve sevdiğimiz insanların yaşadığı, rahatlık ve güven bulabileceğimiz bir huzur yeridir. Aile bizi gerilme ritminden kurtarıp, gevşeme ritmine geçiren, bizi yarınki, hayat mücadelesine yeni bir enerji ile hazırlayan bir sosyal kurumdur. Aile dışında böyle bir yer bulmak mümkün görünmemektedir” (Arvasi, 2008: 116). Ancak aile parçalanması durumunda bu fonksiyonunu yerine getiremeyeceğinden dolayı ailenin en küçük üyeleri olan çocuklar da bu durumdan etkilenecektir. Nitekim ailesi parçalanmış çocuk, kendisini koruyacak ve güven içinde tutacak sıcak bir yuva bulamayacaktır. Başka bir ifadeyle, ebeveyn yoksunluğu çeken ve ebeveynlerinden yeterince ilgi ve destek göremeyen parçalanmış aile çocuğu, çevresinde kendisini hayata karşı koruyacak birilerini bulamayınca kendisini korunaksız ve güvencesiz hissedecektir. Bu da çocuğun gelecek kaygısı yaşammasına neden olacaktır.

Tablo 41: Aile parçalanması ile çocuğun gelecekte beklenmesi arasındaki ilişki

		Gelecekte beklenmeniz nelerdir?					Toplam
		Bir beklenti yok	Başarılı bir yetkin olmak	Yeni bir e olmak	Zengin olmak	Ünlü olmak	
		5	236	2	20	20	283
		1,8%	83,4%	,7%	7,1%	7,1%	100,0%
		22,7%	51,1%	20,0%	66,7%	47,6%	50,0%
		17	226	8	10	22	283
		6,0%	79,9%	2,8%	3,5%	7,8%	100,0%
		77,3%	48,9%	80,0%	33,3%	52,4%	50,0%
		3,0%	39,9%	1,4%	1,8%	3,9%	50,0%
		22	462	10	30	42	566
		3,9%	81,6%	1,8%	5,3%	7,4%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		3,9%	81,6%	1,8%	5,3%	7,4%	100,0%

(χ^2 :13,790 df:4 p<0.05)

Tablo 41’den görüldüğü üzere hem parçalanmış aile çocuklarının (%79,9), hem de bütün aile çocuklarının (%83,4) gelecekte en büyük beklentisi “başarılı bir yetkin olmaktır.” Tabloda dikkat çeken durum, “gelecekte beklentisi olmayan” parçalanmış aile çocuklarının oranı (%6,0), bütün aile çocuklarının oranına (%1,8) göre daha yüksek olmasıdır. Bu durum parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre geleceğe daha umutsuz baktığını göstermektedir.

Tablo 42: Aile parçalanması ile çocukların kendi geleceklerini nasıl gördükleri arasındaki ilişki.

		Kendi geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?			Toplam
		Daha iyi	Daha Kötü	Bilmiyorum	
		198	1	84	283
		70,0%	,4%	29,7%	100,0%
		54,2%	9,1%	44,2%	50,0%
		35,0%	,2%	14,8%	50,0%
		167	10	106	283
		59,0%	3,5%	37,5%	100,0%
		45,8%	90,9%	55,8%	50,0%
		29,5%	1,8%	18,7%	50,0%
		365	11	190	566
		64,5%	1,9%	33,6%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		64,5%	1,9%	33,6%	100,0%

(χ^2 :12,544 df:2 p<0.05)

Tablo 42 incelendi inde bütün aile çocuklarının (%70,0), parçalanmış aile çocuklarına (%59,0) göre kendi geleceklerini daha iyi gördükleri görülmektedir. Kendi geleceğini bugününden daha kötü gören, bütün aile çocuklarının %0,4'ü iken, parçalanmış aile çocuklarının %3,5'idir. Tablodan görüldüğü üzere parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre gelecekte beklenenleri daha düşüktür. Bu durum ise parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha çok gelecek kaygısı, korkusu ya da endişesini göstermektedir.

Gelecekte beklenisi düşük olan ve gelecek kaygısı yaşayan parçalanmış aile çocuğunun, geleceğe dair plan yapması da bütün aile çocuklarına göre daha düşüktür. Bundan dolayı parçalanmış aileye sahip öğrencilerin, bütün aileye sahip öğrencilere göre YGS veya SBS gibi sınavlarda başarılı olup, iyi bir üniversiteyi veya liseyi kazanma düşüncesi daha düşük seviyededir. Çünkü depresyon eğilimi yüksek olan parçalanmış aile çocuğu, "kendini boşlukta, çökmüş ya da üzüntülü hissettiği" (Nar, 2005: 94) için geleceğe daha karamsar ve umutsuz bakmaktadır. Araştırma bulgularında da bu düşünce gözlemlenmektedir.

Tablo 43: Aile parçalanması ile çocuğun üniversiteyi (iyi bir liseyi) kazanmak istemesi arasındaki ilişki

		Üniversiteyi (iyi bir liseyi) kazanmak benim için önemlidir		Toplam
		Her zaman	Bazı zamanlar veya Hiçbir zaman	Toplam
		262	21	283
		92,6%	7,4%	100,0%
		52,3%	32,3%	50,0%
		46,3%	3,7%	50,0%
		239	44	283
		84,5%	15,5%	100,0%
		47,7%	67,7%	50,0%
		42,2%	7,8%	50,0%
		501	65	566
		88,5%	11,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%
		88,5%	11,5%	100,0%

($\chi^2:9,194$ df:1 $p<0.05$)

Tablo 43'den de görüldü ü üzere bütün aile çocuklarında üniversiteyi veya iyi bir liseyi kazanma her zaman önemlidir diyen %92,6 iken, parçalanmı aile çocuklarında bu oran %84,5 gibi daha dü ük bir orandır. Dolayısıyla ara tırmada elde edilen verilere göre ailesi parçalanmı çocukların üniversiteyi veya liseyi kazanma istedi i, bütün aile çocuklarına göre daha dü ük seviyededir. Bütün aile çocuklarındaki iyi bir üniversiteyi veya liseyi kazanma iste i, onların okul ba arısını olumlu yönde etkilemesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak anne ve/veya babasının olamay ının eksikli ini hisseden parçalanmı aile çocu u, kendisini hayata kar ı daha savunmasız görmektedir. Bundan dolayı pek çok sosyal ve psikolojik sıkıntılar ya ayan parçalanmı aile çocu u, özellikle babasının yoklu undan dolayı kendisini güven de hissetmedi i için kendi gelece ini bugününden daha kötü görmekte ve gelecekten beklentisi daha dü ük olmaktadır. Nitekim gelece e yönelik hedefleri ve umutları olmayan parçalanmı aile çocu unun okul ba arısı da daha dü ük olmaktadır.

2.6.5.4 Dü ük Sorumluluk Geli imi:

Çocu un sorumluluk geli imi ilk olarak aile ortamında ba lamaktadır. Ailenin e itme fonksiyonu çerçevesinde gerçekte en sorumluluk geli imi, ilk olarak çocu a bazı küçük i ler yaptırılarak ve onlara küçük sorumluluk verilerek yapılmaktadır. Ailede çocukların da yapabilece i i ler ve payla acakları sorumluluklar vardır. Anne ve babaya yardım, aileye bazı küçük katkılar, çocukların duygu ve irade e itimi için faydalıdır. Her eyden önce i eylemi içerisinde çok çe itli sosyal psiko-sosyal ve pedagojik motifler bulunmaktadır. Bu motifler, temel güven duygusu, güçlükleri mücadele ederek a ma, kendi ferdiyetini idrak etme, giri imci olma, i yapmanın sevinç ve mutlulu unu ya ama, sorumluluk ta ıma, di er bireylerle i içerisinde diyalog kurma, toplumsalla ma, yaparak ve ya ayarak ö renme gibi hususlardır. Bu bakımdan çocu a verilecek küçük bir i , bütün bu güçlerinin geli mesine hizmet edecektir (Akyüz: 1992: 244). Ancak ailenin parçalanmasından dolayı, e itme fonksiyonunu tam manasıyla yerine getir(e)memesi

sonucu çocuğun sorumluluk gelişimi de bu durumdan olumsuz etkilenmekte ve çocukta düşük sorumluluk gelişimine neden olmaktadır. Sorumluluk gelişimi düşük olan çocuk kendi üzerine daha fazla görev ve sorumluluklarını yeterince yerine getirmemektedir. Bu durum çocuğun tüm hayatını etkilediği gibi, onun akademik hayatına da yansımaktadır. Sonuç olarak burada çocuğun, okulda öğretmenleri tarafından verilen ödev ve sorumlulukları yerine getirmemesine neden olmaktadır. Nitekim yapılan çalışmada sonucunda elde edilen bulgularda bu görüşü destekler niteliktedir.

Tablo 44: Aile parçalanması ile çocuğun ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesi arasındaki ilişki

		Öğretmenlerimin verdiği ödev ve sorumlulukları yerine getirim			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		173	106	4	283
		61,1%	37,5%	1,4%	100,0%
		57,1%	43,4%	21,1%	50,0%
		30,6%	18,7%	0,7%	50,0%
		130	138	15	283
		45,9%	48,8%	5,3%	100,0%
		42,9%	56,6%	78,9%	50,0%
		23,0%	24,4%	2,7%	50,0%
		303	244	19	566
		53,5%	43,1%	3,4%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		53,5%	43,1%	3,4%	100,0%

$$(\chi^2:16,667 \text{ df}:2 \text{ p}<0.05)$$

Tablo 44 incelendiğinde; bütün aile çocuklarının %61,1'inin ödev ve sorumluluklarını her zaman yerine getirirken, parçalanmış aile çocuklarının %45,9'unun ödev ve sorumluluklarını her zaman yerine getirdiği görülmektedir. Ödev ve sorumluluklarını hiçbir zaman yerine getirmeyen bütün aile çocuklarının %1,4'ü iken, parçalanmış aile çocuklarının %5,3'üdür. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının ödev ve sorumluluklarını yerine getirme oranının, bütün aile çocuklarına göre daha düşük olduğu görülmektedir. Nitekim bu şekilde, okulda ki ödev ve sorumluluklarını yerine getirmeyen parçalanmış aile çocuğunun akademik başarısı, bu durumdan olumsuz etkilenerek düşmektedir.

Çocu un sorumluluk geli imini tamamlayabilmesi için ebeveynlerin, onlara yardımcı olmaları gerekmektedir. Çocuklar ödev ve sorumlulukların yerine getirirken zorlandıkları yerlerde anne babaları tarafından destek görmeleri onların özgüvenlerini ve ba arabileceklerine olan inançlarını artırıcı yönde etki sa layacaktır. Aksi takdirde, yani çocuklar zorlandıkları zaman desteklenmediklerinde, ba aramayacaklarını dü ünmelerinden dolayı ödev ve sorumluluklarından kaçmaya çalı acaklardır. Ancak bu noktada verilen deste in sınırlarını iyi belirlemek gerekmektedir. Çünkü verilen destek a ırıya kaçarak, onun ödev ve sorumlulukları tamamen anne ve baba tarafından yapılırsa, buda yine çocu un kendi sorumluluklarının yüklenmemesine neden olacaktır. Bu yüzden ebeveynler çocu a verecekleri desteklerin sınırlarını çizip, onun altından kalkamayaca ı bir zorlukla kar ıla tı ında onu destekleyip, o zorlu un üstesinden gelmesine yardımcı olarak, onun ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesini ve sorumluluk bilincinin olu masını sa lamalıdır. Fakat aile parçalanması sonucunda çocuk, etrafında kendisine yardımcı olabilecek veya destek sa layacak birini bulamadı ı için sorumluluk geli iminin daha dü ük olmasına ve ödev sorumluluklarından kaçmasına neden olmaktadır. Yapılan çalı mada elde edilen verilerin de bu dü ünçeyi do ruladı ı görülmektedir.

Tablo 45: Aile parçalanması ile çocukların ödev ve sorumluluklarının yerine getirilmesi için aile bireylerinin destek sa laması arasındaki ili ki

		Aile bireyleri ödev ve sorumluluklarını yerine getirmem için destek sa lar			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		243	34	6	283
		85,9%	12,0%	2,1%	100,0%
		59,4%	37,0%	9,2%	50,0%
		42,9%	6,0%	1,1%	50,0%
		166	58	59	283
		58,7%	20,5%	20,8%	100,0%
		40,6%	63,0%	90,8%	50,0%
		29,3%	10,2%	10,4%	50,0%
		409	92	65	566
		72,3%	16,3%	11,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		72,3%	16,3%	11,5%	100,0%

($\chi^2:63,973$ df:2 $p<0.05$)

Tablo 45'den de görüldü ü üzere bütün aile çocuklarının %85,9'unun ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesi için aile bireyleri tarafından her zaman destek sa landı ı görülmektedir. Ancak bu oran parçalanmı aile çocuklarında daha dü ük seviyededir (%58,7). Aile bireyleri tarafından ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesi için hiçbir zaman desteklenmeyen bütün aileye sahip çocuklarının sadece %2,1 iken, parçalanmı aileye sahip çocukların %20,8'ini olu turmaktadır. Dolayısıyla bütün aile çocukları ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesi için aile bireyleri tarafından desteklenirken, parçalanmı aile çocuklarının desteklenmedi i görülmektedir. Bu durum ise çocu un dü ük sorumluluk geli imine neden olarak, okul hayatında ba arısızlıklarla kar ıla masına yol açmaktadır.

2.6.5.5 Özgüven Kaybı:

Çocuklar için kendilerini dinleyen ve anladı ını hissettiren birilerinin varlı ı çok önem ta ımaktadır. Çocuklar, kendilerini önem vererek dinleyen büyüklerle konu maya ve onların dünyasına girmeye bayılmaktadırlar. Bu, küçük bir çocuk için gençlerden ve erginlerden çok farklı olmaktadır. Çocuklar, hissettiklerini payla acak ve duygularını aktaracak bir yeti kin özellikle bir ebeveyn bulduklarında psikolojik olarak rahatlamaktadırlar. Bu onların ki ili ine de yansımaktadır. Sevildi ini, desteklendi ini ve ilgilenildi ini hissedenden çocuk, kendini daha önemli oldu unu dü ünerek, daha kendinden emin ve kendine güvenen bir ki ilik kazanarak grubunda lider rolünü üstlenmektedir (entürk, 2012: 207).

Kasatura'nın 1979 yılında lise ö rencileri üzerinde yaptı ı çalı maya göre, belirli konularda anne babaları tarafından fikirleri alınan çocukların özgüven geli mesi, anne babalarının demokratik, benimseyici tavırları nedeniyle daha olumlu olmaktadır. Kusurlu, yanlı davranı larına ra men, benimsedikleri, sevildikleri duygusunu ta ıyan çocuklar kendilerini çaresiz hissettiklerinde yanlarında hemen anne babalarını bulacaklarına inandıkları için, zaman zaman cezalandırmalar olsa da bu cezaların bir kurala dayandı ını, kendilerini iyi yeti tirmeye yönelik bir disiplinden kaynaklandı ını bilmektedirler (Kasatura, 1998: 163). Bu bakımdan

bireyin kendi özgüvenini kazanmasında en önemli etken ailedir. Ancak ailenin parçalanmasıyla ilevsiz kalması sonucu çocuğun özgüven gelişimi olumsuz etkilenmektedir. Buda çocukta özgüven kaybına ve girişkenliğin engellenmesine neden olmaktadır. Nitekim araştırmada elde edilen veriler de bu düüncüyü doğrular niteliktedir.

Tablo 46: Aile parçalanması ile çocuğun sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemesi arasındaki ilişki

		Sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemiyorum			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		20	98	165	283
		7,1%	34,6%	58,3%	100,0%
		35,1%	43,9%	57,7%	50,0%
		3,5%	17,3%	29,2%	50,0%
		37	125	121	283
		13,1%	44,2%	42,8%	100,0%
		64,9%	56,1%	42,3%	50,0%
		6,5%	22,1%	21,4%	50,0%
		57	223	286	566
		10,1%	39,4%	50,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		10,1%	39,4%	50,5%	100,0%

$$(\chi^2:15,108 \text{ df}:2 \text{ } p<0.05)$$

Tablo 46'dan görüldüğü üzere bütün aile çocuklarının %7,1'i sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemiyorken, parçalanmış aile çocuklarının %13,1'i cevap vermek istememektedir. Aynı şekilde bütün aileye sahip öğrencilerin %58,3'ü sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek isterken, parçalanmış aileye sahip öğrencilerde bu oran daha düşük (%42,8) seviyededir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocukları, bütün aile çocuklarına göre daha düşük seviyede sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemektedirler. Bu durum parçalanmış aile çocuklarının daha düşük özgüvene sahip olduklarını göstermektedir. Nitekim bireyin bu şekilde kendine güvensiz olmasına neden olan en temel sebep ailenin verdiği eğitimdir. Yanlış davranışlarla eğitilmiş olan birey bu davranışları, yetkinlikte de fazla devam ettirir. Örneğin, hiç hata yapmasına izin verilmeyen bireyler bu hataları telafi edilemez yanlışlar olarak algıladıkları müddetçe, girişimde bulunma cesaretini

kolayca bulamayacaklardır. Oysa aileleri tarafından, her insanın zaman zaman hata yapabilece i gerçe ine uygun yeti tirilenler, daha kolay giri imlerde bulunabilirler. Kendi görü ve dü üncelerini daha kolay savunabilirler. Daha rahat bir ekilde tartı ma açabilir, gerekti inde yardım isteyebilirler (Kasatura, 1998: 167-168).

Çocu un özgüvenin geli mesinde önemli olan di er bir kavram ise benlik kavramıdır. Benlik kavramını; Morris Rosenberg, *Conceivingthe Self* (1979) adlı eserinde, “bireyin bir nesne olarak kendisine yönelik dü ünce ve duygularının toplamı” (Marshall, 2009: 63) olarak tanımlamaktadır. Yani benlik, bireyin kendisini algılayı biçimidir. Kendisine nasıl bir de er biçti i, kendisi ile ilgili olarak, kafasında olu turdu u görünümüdür. Bu görünüm, kalıtımsal özelliklerle de il anne babanın, çocuklarına ili kin tavırları, davranı ları ile ilk ekilerini alır. Benlik gücünün yeterli biçimde geli ebilmesi ve çocu un özgüveninin olu abilmesi için, önce anne babanın kendilerine saygılarının olması, çocukları ile aralarında olumlu bir ileti im kurabilmeleri ve güven veren bireyler olmaları gerekir. Bir ba ka deyi le dü üncelerine de er verilen anne babasından yeterli deste i gören çocuk, kendisi hakkında olumlu dü ünmeye ve benlik saygısı geli tirmeye ba lar. Bu de erin ölçüsü çocu u özel okullarda okutmak, pahalı giysiler almak, bol harçlık vererek de er verdi ini göstermek de ildir. İğinin kalitesi önemlidir (Kasatura, 1998: 165). Fakat aile parçalanması sonucu çocuklarıyla yeterince ilgilenmeyen ve onlara gerekli deste i vermeyen aile, çocukta olumsuz benlik algısının olu masına neden olmaktadır.

Tablo 47: Aile parçalanması ile çocuğun okulda kendisini bağımlı bulması arasındaki ilişki.

		Kendimi okulda bağımlı bulurum			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		101	179	3	283
		35,7%	63,3%	1,1%	100,0%
		56,1%	49,0%	14,3%	50,0%
		17,8%	31,6%	,5%	50,0%
		79	186	18	283
		27,9%	65,7%	6,4%	100,0%
		43,9%	51,0%	85,7%	50,0%
		14,0%	32,9%	3,2%	50,0%
		180	365	21	566
		31,8%	64,5%	3,7%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		31,8%	64,5%	3,7%	100,0%

($\chi^2:13,537$ df:2 $p<0.05$)

Tablo 47 incelendi inde bütün aile çocuklarının %35,7'si kendisini her zaman okulda bağımlı bulurken, parçalanmış aile çocuklarında bu oran %27,9'larda kalmıştır. Aynı şekilde kendisini okulda hiçbir zaman bağımlı bulmayan bütün aile çocuklarının oranı %1,1 iken, parçalanmış aile çocuklarında %6,4'dür. Dolayısıyla ailesi parçalanmış öğrencilerin kendi benlikleri hakkındaki tutumu, bütün aile çocuklarına göre daha olumsuzdur. Bu şekilde özgüven eksikliği ve olumsuz benlik tutumu olan, parçalanmış aile çocuğunda ki bu duygular, belli bir süre sonra çocukta "ö renilmi çaresizliğe" yol açmaktadır.

İlk olarak Seligman ve arkadaşları tarafından, 1967 yılında yapılan deneyler sonucunda ortaya konulan "ö renilmi çaresizlik" kavramı; bireyin davranışlarıyla bir sonucu kontrol edemeyeceğini öğrenmesi sonucunda, bireyde güdüsel, bilişsel ve duygusal bozuklukların meydana geldiğini anlatan bir kavramdır. Yani birey de istediğini bir durumu, de i tiremeyeceğini/başaramayacağını öğrendikten sonra; de i tirmesi mümkün olan bir durumla karşılaşsa bile bireyin; güdüsel, bilişsel ve duygusal anlamda kendini yetersiz bulduğu için pek fazla uğraşmaz, de i tirmek için daha az istekli, hevesli olduklarını ifade etmektedir (Ersever, 2013: 624). Çünkü birey de i tiremeyeceğini/başaramayacağını öğrendiği

için ya da ba ka bir ifadeyle ba arabilece ine olan inancını, özgüvenini yitirdi inden dolayı ne kadar çabalarsam çabalayayım ba aramayaca ım dü üncesine kapılacaktır. Bu ekilde “ö renilmi çaresizli e” kapılan birey ba arılı olması mümkün olan durumlarda bile bu olumsuz dü üncelerinden dolayı kendini engelleyecektir.

Tablo 48: Aile parçalanması ile çocu un ö renilmi çaresizli e sahip olma tutumu arasındaki ili ki

		"Ne kadar çalı ırsam çalı ayım ba arılı olaca ıma inanmıyorum" dedi im zamanlar olur.			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		23	87	173	283
		8,1%	30,7%	61,1%	100,0%
		35,9%	46,0%	55,3%	50,0%
		4,1%	15,4%	30,6%	50,0%
		41	102	140	283
		14,5%	36,0%	49,5%	100,0%
		64,1%	54,0%	44,7%	50,0%
		7,2%	18,0%	24,7%	50,0%
		64	189	313	566
		11,3%	33,4%	55,3%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		11,3%	33,4%	55,3%	100,0%

($\chi^2:9,732$ df:2 $p<0.05$)

Tablo 48 incelendi inde bütün aile çocuklarından “ne kadar çalı ırsam çalı ayım ba arılı olaca ıma inanmıyorum” diyenlerin oranı %8,1 iken, parçalanmı aile çocuklarında bu oran %14,5’dir. Dolasıyla tablodan da görüldü ü üzere parçalanmı aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha yüksek oranda ö renilmi çaresizlik ya adıkları görülmektedir. Bu durum çocu u güdüsel, bili sel ve duygusal anlamda olumsuz etkiledi inden dolayı onun ba arısının önüne engel olarak çıkmaktadır. Bu da onun akademik ba arısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak çocukta özgüven kaybına ve ba arabilece ine olan inancının yitirilmesine neden olan aile parçalanması, çocu un derslerde ki giri imini ve cesaretini kırdı ından dolayı onun okul ba arısını olumsuz yönde etkilemektedir.

2.6.5.6 İntihar E ilimi:

Sosyoloji literatüründe intihar üzerine yapılan en kapsamlı eser, Fransız Sosyolog Emile Durkheim'in 1897 yılında yayınladığı "Le Suicide-Etude Sociologique" (İntihar-Toplumbilimsel İnceleme) adlı eseridir. Durkheim, bu eserinde intiharı; "Ölen kişi tarafından ölümle sonuçlanacak bilinen ve yapılan olumlu ya da olumsuz bir edimin doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayına intihar denir." şeklinde tanımlamıştır. Durkheim, intihar olayını açıklamak üzere, önce o zamana kadar bu konuda öne sürülmüş bütün bilimsel görüşleri irdelemekle başlamıştır. İrdelemesini yaptığı görüşler intiharı; akıl hastalığı, ırk, kalıtım, iklim ve hava sıcaklığı, yansılama (taklit) etkenleriyle açıklamak isteyen görüşlerdir. Durkheim, bu etkenlerin intiharın nedeni olamayacağını tek tek kanıtladıktan sonra, "Geriye bir tek etken kalıyor: toplum etkeni!" diyor. Durkheim, her toplumun kendine özgü olan ve büyük toplumsal dönüşümler ya da olayları durdurularak durdurulan kalan bir "toplumsal intihar oranı" bulunduğunu belirtiyor. "Bu da intiharın bir toplumsal olgu olduğunu kanıtlar" diyor (Durkheim, 2011: 6-25).

Durkheim, üç tip intihar türü olduğunu ifade ederek bunların; Bencil, elcil ve kuralsızlık intiharı şeklinde sıralıyor. Bencil intihar; "bireyin içinde yer aldığı toplumsal kümelerin bütününe mülki ölçüsüyle ters orantılı olarak değişimini" ifade ederek bireyin toplumla arasındaki bağı zayıfladığı zaman yalnızca kendi kişisel çıkarları üzerinden bağ kurmayacağından intihar olaylarında artma olacaktır. Bundan dolayı Durkheim'e göre, aile bağlarının zayıflamasıyla bencil intiharlarında artış olacaktır. Bencil intiharın tam tersi olan Elcil intihar ise, bireyin ailesi biçiminde toplumla bütünüle mesinden kaynaklanmaktadır. Bencil intihardaki gibi nasıl ailesi bireyselleşme intihara götürüyorsa, Elcil intiharda da yeterince bireyselleşmeden dolayı aynı şekilde bireyi intihara sürükler. Kuralsızlık intiharı ise, bireyin davranışlarında uyulacak ölçülerin bulunmamasından ileri gelmektedir (Durkheim, 2011: 236-275).

ntiharların nedenleri üzerine yapılan pek çok ara tırma vardır. 2008 yılında Ba bakanlık Aile ve Sosyal Ara tırmalar Genel Müdürlü ü tarafından yapılan “Türkiye’de Ergen Profili” adlı ara tırmada; ergenler kendilerini intihara sürükleyen nedenler olarak aileyi (%30,2), sevgilisiyle ya adı ı sorunlarını (18,4) ve aile baskısını (%11,7) göstermektedir (Turgut, 2010b: 118). Aynı ekilde Ba bakanlık Aile Ara tırma Genel Müdürlü ü tarafından 2011 yılında yapılan “Tek Ebeveynli Aileler” adlı ara tırmada da özellikle 15-17 ya arası kız çocuklarının, aile parçalanması sonrası ya adıkları sıkıntılarla ba edemediklerinden dolayı intihar etme e iliminde olduklarını tespit etmi lerdir (Kalaycı, 2011: 11). ahnur ener ve arkadaş ları (1988: 96-97) tarafından Ankara’da yapılan “Ankara’daki ki Yeti tirme Yurdunda Ya ayan Ergenlerde ntihar E ilimleri” adlı çalı mada da; yeti tirme yurdundaki erkek ergenlerle, aileleriyle ya ayan erkek ergenler arasındaki intihar puan ortalamaları farkı, oldukça anlamlı oldu unu ve yeti tirme yurdunda kalan erkek ergenlerin intihar etmeye daha çok e ilimli olduklarını ortaya koymu lardır. Bundan dolayı hem yapılan ara tırmalarda, hem de Durkheim’in ortaya koydu u Bencil ntihar nedenleri arasında, bireyin intihar etmesinde ailenin etkisinin büyük oldu u görülmektedir. Yapılan ara tırmada elde edilen bulgularda bu görü ü do rular niteliktedir. Çünkü aile, bireyin her türlü çaresizli ini gidermekte ve onun yaralarını sevgi ba ıyla iyile tirmektedir.

Tablo 49: Aile parçalanması ile çocukların intihar etmeyi dü ünmeleri arasındaki ili ki

		Bazen intihar etmeyi dü ünürüm			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		10	32	241	283
		3,5%	11,3%	85,2%	100,0%
		29,4%	38,1%	53,8%	50,0%
		1,8%	5,7%	42,6%	50,0%
		24	52	207	283
		8,5%	18,4%	73,1%	100,0%
		70,6%	61,9%	46,2%	50,0%
		4,2%	9,2%	36,6%	50,0%
		34	84	448	566
		6,0%	14,8%	79,2%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		6,0%	14,8%	79,2%	100,0%

($\chi^2:13,107$ df:2 $p<0.05$)

Tablo 49'dan görüldü ü üzere bütün aile çocuklarının %3,5'i her zaman intihar etmeyi dü ünürken, parçalanmı aile çocuklarının %8,5'i her zaman intihar etmeyi dü ünmektedir. Aynı eilde bütün aile çocuklarının %85,2'si intihar etmeyi hiçbir zaman dü ünmezken, parçalanmı aile çocuklarında bu oran %73,1 gibi daha dü ük seviyededir. Dolayısıyla elde edilen verilere göre parçalanmı aile çocuklarının bütün aile çocuklarına göre intihar etmeye daha çok meyilli oldukları görülmektedir. Bunun en temel sebebi ailesi parçalanmı çocukların aileleri ile zayıf ba ların olması ve çocukların sevgi ihtiyaçlarının yeterince kar ılanmamasıdır. Bunun yanında aile içi kavgalar ve anne ve babanın ayrılması gibi büyük stres yaratan durumlarda intihar riskini arttırmaktadır.²² Nitekim bu durumdaki çocuk pek çok sosyal ve psikolojik sıkıntılar ya ayaca ından dolayı akademik ba arısı da bu durumdan olumsuz yönde etkilenecektir.

2.6.5.7 Kendini Suçlama (Suçluluk Duygusu):

Aile parçalanması çocuk üzerinde pek çok olumsuz etki bırakır. Çocu un 3-6 ya ları arasında oldu u zamanlarda, bo anma yoluyla gerçeikle en aile parçalanmaları, çocukta, saldırganlık, kendini suçlu hissetme, özgüven kaybı ve utangaçlık, yüksek kaygı ve abartılmı korkulara sahip olma gibi tepkiler ortaya çıkarmaktadır (Tezcan, 1999: 155-156). Özellikle bazı çocuklar bu tepkilerden kendini suçlu hissetme olayını abartarak anne ve babalarının bo anmasının nedeni olarak kendilerini görürler. Çünkü çocuk bo anma haberini ö rendikten sonra bir ok ya amaktadır. Bo anma haberinin yaratt ı bu okun hafiflemesinin ardından çocuk, bu duruma neden olan suçlunun kim oldu unu ö renmeye çalı maktadır. Nitekim bo anma olgusunun etrafını saran üzüntü ve kızgınlık gibi duyguların dı a vuran tepkisi; suçlama ekinde olmaktadır. Bundan dolayı bazı çocuklar kendilerini

²² Milliyet'e dü en bir haberi örnek olarak verebiliriz: "AYDIN'ın Söke İçesi'nde, bir süre önce babasını kaybeden ve annesiyle ya ayan ortaokul ö rencisi 12 ya ındaki Baran Kayamen, iddiaya göre, bu acıya dayanamayarak evde kimsenin olmad ı sırada kendini odanın tavanındaki demire iiple asarak ya amına son verdi. Odadaki incelemede, "ntihar ediyorum" yazılı not bulundu." (Milliyet, 2013).

suçlarken, bazıları annelerini ya da babalarını, bazıları da her ikisini suçlar (Wolf, 2002: 16).

Çankırılı (2008: 43) ise çocuğun kendini suçlamasını şu şekilde açıklamaktadır: “Çocuk zaman zaman ebeveynler arasındaki çekim çocuğun gözleri önünde gerçekleşir. Saatlerce süren karılıklı suçlamalar, tehditler ve hakaretler çocuğu derinden üzer. Çocuğun tartışma konusu edildiği çekimler daha da tehlikelidir. Zira çocuk yanlış davranışlarından dolayı anne ve babanın kendisini sevmediklerini, bu yüzden tartışmalarını duyuyor, suçluluk duygusuna kapılır.” Nitekim araştırmada elde edilen verilerde bunu doğrular niteliktedir.

Tablo 50: Aile parçalanması ile çocuğun kendini suçlu hissetmesi arasındaki ilişki

		Anne ve babamın ayrılmasından/ölümünden kendimi suçlu hissederim			Toplam
		Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman	
		3	8	272	283
		1,1%	2,8%	96,1%	100,0%
		21,4%	26,7%	52,1%	50,0%
		,5%	1,4%	48,1%	50,0%
		11	22	250	283
		3,9%	7,8%	88,3%	100,0%
		78,6%	73,3%	47,9%	50,0%
		1,9%	3,9%	44,2%	50,0%
		14	30	522	566
		2,5%	5,3%	92,2%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		2,5%	5,3%	92,2%	100,0%

$$(\chi^2:12,032 \text{ df:}2 \text{ p}<0.05)$$

Tablo 50’den görüldüğü üzere parçalanmış aile çocuklarının %3.9’u anne ve babasının ayrılmasından/ölümünden her zaman kendini suçlu hissederken, bu oran bütün aile çocuklarında daha düşüktür (%1,1). Aynı şekilde bütün aile çocuklarının %96,1’i hiçbir zaman anne ve babasının ayrılmasından/ölümünden kendini suçlamazken, parçalanmış aile çocuklarında bu oran daha düşüktür: %88,3 olmaktadır. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının bazılarının ailelerin parçalanmasının nedeni olarak kendilerini suçladıkları görülmektedir. Bu suçluluk duygusu çocukta

vicdani rahatsızlı a neden olarak psikolojik açıdan sıkıntılara neden olmaktadır. Bu da çocu un akademik ba arısına olumsuz yönde yansımaktadır.

Sonuç:

Tarihin en eski kurumu olarak bilinen ve ilk insanlardan beri varlı ından söz edilen aile, geçmi ten günümüze kadar yapısı ve i leyi i bakımından pek çok de i ime u rayarak varlı ını korumaktadır. Günümüzde yaygın olarak anne, baba ve evlenmemi çocuklardan olu an modern çekirdek aile yapısına sahip olan ailenin, toplum içinde pek çok i levi vardır. Bu i levlerin ba lıcaları; toplumun devamının sa lanması, çocu un e itililerek sosyalle tirilmesi; kar ılıksız sevgi ve saygıya dayalı sa lıklı bir ileti imle aile üyelerinin psikolojik tatminlerinin sa lamasıdır.

Nikh akdi ile yasal olarak kurulan aile, cinsi münasebetlerin me rula tı ı ve biyolojik i leviyle toplumun devamının sa landı ı kurumdur. Aile bu ekildeki biyolojik i leviyle hem e lerin cinsel ihtiyaçlarını kar ılar hem de ocuk dünyaya getirerek toplumun devamlılı ını mümkün kılar. İlk olarak aile ortamında gözünü açan ocuk, dünyaya korunaksız ve bakıma muhtaç bir ekilde gelir. Aile ortamında ebeveynlerinin yardımıyla çocu un her türlü ihtiyaı kar ılanır. Ba ka bir ifadeyle ocuk dünyaya adeta bo bir levha olarak gelir ve bu levha aile ortamında yava yava doldurulur. Öncelikle ocu un biyolojik ihtiyaçları, bakımı ailesi tarafından kar ılanır. Daha sonra çocu a, ailenin e itim ve sosyalle tirme süreçleriyle ait oldu u toplumun de er, inanç ve normlarının aktarılması sa lanıp toplumun bir yesi haline getirilir.

Toplumun en temel yapı ta larından biri olan aile, çocu un ba arılı bir yeti kin olarak topluma uyum sa lamasında en önemli etkenlerden biridir. Ancak bo anma, ölüm ve uzun süreli ayrılık gibi nedenlerle aile parçalanması sonucunda aile bu i levlerini yerine getirmekte zorluk çekmektedir. Bu ekilde ailenin fonksiyonlarında ya anan daralma, ba ta ailenin en kk yesi olan ocuk olmak üzere, tüm aile yeleri üzerinde pek çok olumsuzluklara neden olmaktadır.

Toplumun yapısında gerçekle en en kk de i im tüm toplumu etkilemektedir. Bundan dolayı günümüzde (zellikle bo anmaya dayalı) artan aile parçalanmaları da öncelikle aile üyelerini daha sonrada tüm toplumu olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü toplumun en temel kurumlarından biri olan aile, parçalanma sonucunda kendinden beklenen görevleri yeterince yerine getirememektedir.

Aile parçalanması her ne kadar e ler tarafından istenmeyen bir durum olsa da toplumsal bir gerçektir ve kimi zaman aile parçalanması kaçınılmaz olmaktadır. Nitekim üç ekilde aile parçalanması gerçekleşmektedir. Birincisi yasal olarak kurulmuş evlilik ili kisinin yine yasal olarak ortadan kalkması olarak tanımlanan boşanmadır. Günümüzde; değişen toplum yapısı sonucunda yaşanan geleneksel değerlerden kopuş, toplumda bireyselleşmenin artması, kadının ekonomik özgürlüğünü kazanması ve yüzeysel ilişkilerin ortaya çıkması sonucunda boşanmalarda bir artış görülmektedir. Her ne kadar Türkiye'deki boşanma oranları diğer ülkelere göre düşük olsa da son yıllarda sürekli artış göstererek ilerlemektedir. Bu durum gelecek için kaygı vericidir. İkinci parçalanma ekli ise ölümdür. Ölüm, inanç gereği bir "takdiri ilahi" ve doğa kanunu olarak aile üyelerinin iradesi dışında gerçekleşen ve önlenmesi mümkün olmayan bir etki faktörü olarak değerlendirilmektedir. Son olarak ailenin parçalanma ekli ise, e lerin de i ik nedenlerle birbirinden uzun süre ayrı kalmalarıdır. Literatürde bu üç ekilde yer alan aile parçalanması genelde toplum ve özelde birey üzerinde pek çok olumsuz sonuçlara neden olmaktadır.

Yukarıda belirtilen düşüncelerden yola çıkarak aile parçalanmasının çocuğun eğitimindeki başarı durumuna etkisini konu edinen bu çalışmada iki varsayıma dayanmaktadır. Bunlardan birincisi; aile parçalanmasının ailede bir fonksiyon daralması ya da fonksiyon kaybı olarak çocuğun eğitimindeki başarısını olumsuz yönde etkilemesidir. İkinci varsayım ise; boşanma, ayrı yaşama ve ölüm sebeplerine bağlı olarak ortaya çıkan aile parçalanmasının çocukta özgüven kaybı ve çeşitli ruhsal problemler yaşamasına neden olmasıdır. Bu varsayımlar anket, gözlem ve yapılandırılmamış mülakat teknikleri kullanılarak sınanmıştır. Elde edilen bulgular varsayımları doğrular nitelikte çıkmıştır. Araştırmada elde edilen veriler üç ekildedir:

Bir akademik programdaki derslerden öğrencilerin aldığı notların ya da puanlarının ortalaması olarak tanımlanan okul başarısı, öğrencinin kendisi, ailesi, çevresi ve eğitim sistemi gibi pek çok de i kenden etkilenmektedir. Bundan dolayı çocuğun okul başarısında, öğrencinin zekâ düzeyi, sağlık durumu, beslenme ekli, ailesinin bütünlüğü ve okula karşı tutumu, eğitim sisteminin uygulanabilirliği ve

okulun sahip olduğu imkânların varlığı gibi nedenler etkili olmaktadır. Bu nedenler içerisinde ailesel etmenler üzerine yoğunlaşarak, aile parçalanması ile okul başarısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim öğrencilere sorulan “Geçen dönemki not ortalamanız kaçtı?” sorusuna bütün aileye sahip öğrencilerin %76,3’ü “iyi” veya “pekiyi” cevabını verirken, parçalanmış aileye sahip öğrencilerde bu cevapların verenlerin oranları toplamı %35,4’dür. Bunun yanında parçalanmış aile çocuklarının çoğunluğunun (%38,2’si) bu soruya “orta” cevabını verdiği görülmektedir. Aynı şekilde çocuğun okul başarısını gösteren nihai belge olma özelliğinden dolayı karnede, çocukların zayıf olma durumları incelendiğinde parçalanmış aileye sahip öğrencilerin, bütün aileye sahip öğrencilere göre daha fazla zayıflarının olduğu görülmektedir. Nitekim araştırmada elde edilen verilere göre bütün aile çocuklarının %77,4’ünün karnesinde hiç zayıfı yokken, parçalanmış aile çocuklarında bu oranın %55,1 olduğu görülmektedir. Yani parçalanmış aile çocuklarının bütün aile çocuklarına göre karnelerinde daha çok zayıf olduğundan dolayı okullarında daha başarısız olduğu görülmektedir.

Araştırmada deney ve kontrol grubunun, okul başarısını karşılaştırmak için belirlenen diğer bir etmen ise öğrencilerin sınıf tekrarı yapma durumlarıdır. Milli Eğitim Bakanlığının Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliğine göre öğrenciler, ilgili eğitim dönemi içerisinde kendinden beklenen asgari başarıyı gösteremezlerse veya mazeretsiz olarak 20 günden fazla devamsızlık yaparlarsa mürettepatörler kurulu tarafından sınıf tekrarı yapmalarına karar verilir. Bu bakımdan parçalanmış aileye sahip öğrencilerle, bütün aileye sahip öğrencilerin sınıf tekrarı yapma durumları incelendiğinde; parçalanmış aileye sahip öğrencilerin, bütün aileye sahip öğrencilere göre daha çok sınıf tekrarı yaptıkları görülmektedir. Nitekim araştırmada elde edilen bulgulara göre “bir kere” veya “birden fazla” sınıf tekrarı yapanların oranı bütün aile çocuklarında %2,5’iken parçalanmış aile çocuklarında bu cevapları verenlerin oranları toplamının %10,2 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre daha başarısız olduğundan dolayı daha çok sınıf tekrarı yaptığı görülmektedir.

Öğrencilerin okulda kendilerini başarılı bulup bulmamaları da okul başarısının karşılaştırılması için önemli olan bir etmendir. Öğrencilerden bu şekilde

hem kendi ba arılarının farkında olup olmadı ını ö renmek hem de kendi arkada ları arasında ö rencinin göreceli olarak ba arısını nasıl konumlandırıp, tanımlaması bakımından önemlidir. Bundan dolayı ö rencilere, “Okulda ba arı durumunuz nasıldır?” sorusu yöneltildi. Elde edilen bulgular incelendi inde parçalanmı aile çocuklarının cevapları “orta düzeyde ba arılıyım” ıkında yo unla ırken (%61,1’i), bütün aile çocuklarının cevapları “ba arılıyım” ıkında yo unla tı ı (%51,6’sı) görülmektedir. Dolayısıyla bütün aile çocuklarının, parçalanmı aile çocuklarına göre kendilerini okulda daha ba arılı tanımladıkları ortaya çıkmı tır.

Sonuç olarak bu ara tırmada, okul ba arısını kar ıla tırmak için etkili oldu u dü ünülen; ö rencilerin dönem not ortalamalarının kar ıla tırılması, karnede zayıf durumunun varlı ı, sınıf tekrarı durumu ve ö rencilerin okul ba arılarını nasıl tanımladıkları gibi etmenlerle aile parçalanması arasında çapraz tablolar kurulmu tur. Elde edilen verilerle yapılan istatistiki analizler sonucunda, aile parçalanması ile okul ba arısı arasında anlamlı bir ili kinin oldu u ve aile parçalanmasının okul ba arısını olumsuz yönde etkiledi i ortaya konulmu tur. Daha sonra aile parçalanmasının, okul ba arısını olumsuz yönde etkileme nedenlerin neler oldu u üzerinde çalı ılmı tır.

Aile samimi ve yüz yüze ili kilerin en yo un ekilde ya andı ı bir birimdir. Çocuk ilk do du u andan itibaren sevgi ve efkat ihtiyacını anne ve babasından kar ılar. Canlılar içinde sevgiye, efkate ve bakıma en çok ihtiyacı olan “insan yavrusu” aile içinde bu ihtiyaçlarını giderir. Ancak aile parçalanması sonucunda çocuk, anne ve/veya babasını kaybetti i (yeterince yanında görmedi i) için onların eksikli ini hissetmektedir. Ba ka bir ifadeyle çocuk, aile parçalanması sonucunda ebeveyn yoksunlu u çekmektedir. Yapılan ara tırmada da aynı yönde sonuçlar elde edilmi tir. Çocuklara sorulan “Bu zamana kadar en çok neyin eksikli ini hissettiniz?” sorusuna parçalanmı aile çocuklarının ço unlu u, “aile” (%31,4’ü) ve “mutlu bir ev ortamı” (%13,4’ü) cevabını verirken, bütün aile çocuklarının ço unlu u “hiçbir eyin” (%56,9’u) eksikli ini hissetmedim cevabını vermi tir. Aynı ekilde çocuklara sorulan “Anne ya da babamın olmayı ının eksikli ini hissedirim” sorusuna parçalanmı aile çocuklarının ço unlu u (%51,2’si) “her zaman” cevabını verirken, bütün aile çocuklarının ço unlu u (%83’ü) “hiçbir zaman” cevabını verdi i görülmektedir. Dolayısıyla aile parçalanması sonucunda ebeveyn yoksunlu u çeken

çocuk, bu eksiklikten ötürü tüm hayatı olumsuz etkilendi i gibi akademik hayatı da olumsuz etkilenmektedir.

Yapılan bu ara tırmada, çocu un bu ekilde anne ve baba yoksunlu u çekti i için etrafında ki meraklı arkada ları tarafından bu durumun nedenleri sorgulandı ndan dolayı rahatsız oldu u da görülmektedir. Nitekim çocu a sorulan “Ailemle ilgili sorular sordu unda rahatsız oluyorum” sorusuna bütün aileye sahip çocukların ço unlu u (%61,5’i) “hiçbir zaman” cevabını verirken, parçalanmı aileye sahip çocukların ço unlu unun (%72,7’sinin) “bazı zaman” veya “her zaman” cevabını verdi i görülmektedir. Dolayısıyla aile parçalanmasıyla çocuk etrafındaki arkada larına var olan durumu anlatmakta zorlandı ı için sosyal arkada lık ili kilerinin de bu durumdan olumsuz etkilendi i görülmektedir.

Çocu un okul ba arısını olumsuz yönde etkileme nedenlerinin biride anne baba ve çocuk ili kisinin aile parçalanmasından olumsuz yönde etkilemesidir. Aile parçalanması sonucunda çocu un ebeveynleriyle sa lıklı bir ileti im kurması engellenmektedir. Bundan dolayı “Anne ve babamın beni sevdi ini dü ünürüm” sorusuna bütün aile çocuklarının parçalanmı aile çocuklarına göre daha olumlu cevap verirken parçalanmı aile çocukları daha olumsuz cevap verdikleri görülmü tür. Nitekim ara tırmada elde edilen verilere göre bütün aile çocuklarının %90,8’inin anne ve babasının her zaman kendisini sevdi ini dü ünürken, parçalanmı aile çocuklarında bu ekilde dü ünelerin oranı; daha dü ük (%80,2) oldu u görülmektedir. Oysaki çocuk için ailedeki bir yakını tarafından sevildi ini bilmek ve yaptı ı davranı ların onaylandı nı hissetmek insan geli iminin temel ko uludur. Ancak parçalanmı aile çocuklarının anne ve babasının kendisini sevdi ine dair üpheleri olmaktadır. Bu durum çocukta pek çok psikolojik rahatsızlı a neden oldu u gibi akademik hayatını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Çocu un anne ve babası tarafından yeterince ilgilenildi ini bilmesi de çocu un okul ba arısını olumlu yönde etkilemektedir. Bu bakımdan çocuklara sorulan “ Anne ve babam benimle yeterince ilgilenir” sorusuna bütün aile çocuklarının büyük ço unlu u (%87,6’sı) “her zaman” cevabını verirken, parçalanmı aile çocuklarında bu cevabı verenlerin oranı %51,2 oldu u

görülmektedir. Dolayısıyla bu durum parçalanmış aile çocuklarının, anne ve babalarından yeterince ilgi görmediğini ve maddi-manevi pek çok eksikliklerinin giderilmediğini ortaya çıkarmaktadır. Bu da çocuğun akademik hayatına olumsuz bakımdan yansımaktadır.

Çocuğun okulda başarılı olması için ebeveynleri tarafından başarılarının desteklenmesi ve başarılı olacağına inanması gerekmektedir. Ancak aile parçalanması sonucunda çocuk, ebeveynlerinden yeterince destek alamamaktadır. Nitekim araştırmada elde edilen bulgular da bunu doğrular niteliktedir. Çocuklara sorulan “Aile bireyleri beni başarılı olmam için destekler” sorusuna bütün aile çocuklarının tamamına yakını (%95,1’i) “her zaman” cevabını verirken, parçalanmış aile çocuklarında aynı cevabı verenlerin oranı %64’dür. Dolayısıyla bütün aile çocuklarının parçalanmış aile çocuklarına göre başarılı olması için aile bireyleri tarafından daha çok desteklendiği görülmektedir. Aynı şekilde çocuklarının okulda başarılı olacağına inancı bütün ailelerde %89,8’iken, parçalanmış ailelerde bu oran %72,4 gibi daha düşük çıkmaktadır. Bu durum aile parçalanması sonucunda çocukların, ailelerinden yeterince destek almadığını ve başarılı olacağına inanılmadığını göstermektedir. Bu da çocuğun akademik hayatında başarısızlıkla karşılaşmasına neden olmaktadır.

Anne, baba ve çocuklar arasında sağlıklı bir iletişim olduysa, sevgi ve saygının hâkim olduğu mutlu bir ev ortamında bulunan çocuk hem sosyal hem de psikolojik açıdan doyuma ulaşmaktadır. Bu şekilde sosyal ve psikolojik açıdan doyuma ulaşmış çocuğun akademik hayatında da başarı göstermesi daha olasıdır. Ancak aile parçalanması sonucunda mutlu ev ortamından ziyade ev içinde daha çok çatışma ve iddet olduğundan dolayı çocuk evden uzaklaşarak bu durumdan olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Nitekim araştırmada sorulan “Evde zaman geçirmekten mutlu olurum” sorusuna bütün aile çocuklarının, parçalanmış aile çocuklarına göre evde zaman geçirmekten daha çok mutlu olduğunu gösteren yanıtlar vermişlerdir. İlgili tablo incelendiğinde her zaman evde zaman geçirmekten mutlu olanların oranı bütün aile çocuklarında %55,8’iken, parçalanmış aile çocuklarında bu oran %45,2’dir. Örencilerle yapılan mülakatlarda da boşanma veya ölüm gibi nedenlerle ebeveynlerinden birini kaybeden çocuk, çocuğu zaman birlikte kaldığı

ebeveyniyle birlikte dedesinin (kimi zaman dayı/amca, hala/teyze ile birlikte kaldı ı) evine ta ındıklarını ve kalabalık ev ortamının olduklarından bahsetmişlerdir. Kalabalık ev ortamının oldu undan dolayı da ev içinde sürekli tartışmaların ya andı ını ve bu yüzden evde kalmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Bu durum ise çocukların okul başarılarının olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır.

Ara tırmada elde edilen di er bir bulgu ise ailesi parçalanmış öğrencilerin ebeveynlerinin hem bir birine hem de çocuklarına yönelik daha çok iddet göstermesidir. Çocuklara sorulan “Babanız annenizi hiç döver mi / döver miydi?” sorusuna bütün aile çocuklarının nerdeyse tamamına yakını (%98,6’sı) “hayır” cevabını verirken parçalanmış aile çocuklarında bu oranın daha düşük (%87,3’ü) olduğu görülmektedir. Nitekim aile içinde geçimsizlik ve tartışmalara tanık olan çocuk bu durumdan olumsuz etkilenerek akademik başarılarında düşüşe neden olmaktadır.

Aile, çocuğu sosyalleştirme ve eğitimle ilgili geleceğe hazırlayan ve onu ait olduğu toplumun bir üyesi haline getiren en temel birimdir. Aile bu işlevini yerine getirebilmesi için yani çocuğa ait olduğu toplumun değerlerini, normlarını, inançlarını ve yaşam biçimleri aktarabilmesi için öncelikle ebeveynlerin örnek rol model olmaları gerekmektedir. Daha açık ifadeyle çocuk sosyalleşme sürecinde özde lebileceği ve örnek alabileceği bir modele ihtiyaç duymaktadır. Bundan dolayı çocuğun sosyalleşebilmesi, kimlik ve benlik olumunu tamamlayabilmesi için en yakını olarak ebeveynlerinin örnek davranışlar geliştirmesi ve rol model olması gerekmektedir. Yapılan ara tırmada bütün aileye sahip çocukların büyük çoğunluğu (%84,5’i) anne ve babasının kendisi için her zaman örnek davranışlar geliştirdiğini düşünürken, parçalanmış aileye sahip çocuklarda bu şekilde düşünenlerin oranının daha düşük olduğu (%53,4’ü) ve iki grup arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bütün aile çocuklarının parçalanmış aile çocuklarına göre bu anlamda daha başarılı olduğu sosyalleşme ve kimlik olum süreci daha sağlıklı olacaktır. Bu da bütün aile çocuğunun akademik hayatında daha başarılı olmasına yardımcı olacaktır.

Aile parçalandıktan sonra kimi zaman e ler tekrar evlenerek yuva kurarlar. Yapılan ara tırmalarda özellikle erkeklerin evin düzeninin sa lanması ve çocukların bakımı için tekrardan evlenmeye daha e ilimli oldu u görülmektedir. Bu durum çocuklar için evde üvey anne/baba modelini do urmaktadır. Evde bu ekilde aile samimiyetine yabancı birinin bulunması özellikle ergenlik dönemindeki genç için bir takım çatı malara yol açarak evde huzursuzluk yaratabilir. Ancak bütün aile çocuklarında böyle bir durum söz konusu de ildir. Onlar kendi öz anne ve babalarıyla sıcak ili kiler kurarak, mutlu ev ortamında hayatlarını sürdürmektedirler. Nitekim yapılan ara tırmada da parçalanmı aile çocuklarının dü ük bir oranında üveylık söz konusu iken, bütün aile çocuklarında böyle bir durum olmadı ı gözlemlenmi tir. Ara tırmadan elde edilen verilere göre parçalanmı aile çocuklarının %8,8'inin annesi ve %3,2'sinin babası üvey iken, bütün aile çocuklarının anne ve babasının hepsi öz oldu u görülmektedir. Aynı ekilde ö rencilerle yapılan mülakatlarda da kimi çocukların üvey anne/babalarını, anne ve baba olarak kabul etmedi ini dile getirerek yukarıda bahsi geçen huzursuzlukların varlı ından bahsetmi lerdir.

Ailenin önemli i levlerinden bir tanesi de bo zamanları de erlendirme i levidir. Aile bireyleri bo zamanlarında hep birlikte etkinlikler yaparak mutlu zaman geçirmeye çalı ırlar. Bu ekilde aile üyeleri gerçek hayatın tüm olumsuzluklarından uzakla arak psikolojik doygunluk ya amaya çalı maktadırlar. Aynı zamanda aile bu i leviyle çocuklarının kötü çevre edinmelerinin de önüne geçmektedir. Ancak aile parçalanması sonucunda ebeveyn yoksunlu unun ortaya çıkması ve mutlu ev ortamı varlı ının ortadan kalktı ından dolayı aile, bo zamanları de erlendirme i levini de yerine getirmekte zorlanmaktadır. Bu da çocu un internet kafe, playstation salonu gibi pek de güvenli olmayan yerlerde bo zamanlarını geçirmesine ve derslerine yeterince zaman ayırmadı ı için okulda ba arısız olmasına sebep vermektedir. Bu dü ünçeyle ankette “Okula gitmektense internet kafeye ya da playstation salonuna gitmeyi tercih ederim” sorusu sorulmu tur. Ancak elde edilen veriler sonucunda iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamı tır. Bunun en temel sebebi söz konusu ya taki tüm çocukların bu tip yerlere ilgi duyması ve oralara gitmek istemesidir.

Çocu un hayatının her a masında en önemli yeri tutan aile, çocu un okul hayatında da en hayati konuma sahiptir. Bu bakımdan çocu un okulda ba arı göstermesinde en az çocuk kadar ailenin de sorumlulu u vardır. Çocu unun okulda ba arı göstermesini isteyen ebeveynler öncelikle çocuklarının ö retmenleriyle sa lıklı ili kiler geli tirmesi zorundadır. Bu ekilde ebeveynler, çocuklarının eksikliklerinden haberdar olarak onların ö retmenlerinden alacakları yönlendirmelerle çocuklarının ba arılarına katkı sa layabileceklerdir. Nitekim düzenli bir ekilde okul aile i birli ini geli tiren ailelerin çocukları okulda daha ba arılı olmaktadır. Bu dü ünçeyle çocuklara sorulan “Ö retmenlerinize, veliniz olarak kim ileti ime geçer” sorusuna bütün aile çocuklarının ço unlu unun (%79,2’sinin) “anne” veya “anne ve baba” cevabını verirken parçalanmı aile çocuklarının ço unlu unun (%53,7’sinin) “anne” cevabını verdi i görülmektedir. Ayrıca bu soruya ö retmenlerimle velim olarak “hiç kimse” ileti ime geçmez cevabını verenlerin oranı parçalanmı aile çocuklarında %9,5’iken, bütün aile çocuklarında bu cevabı verenlerin oranı daha dü üktür (%1,1’dir). Aynı ekilde çocuklara sorulan “Okul ders ve ödevlerini yapıp yapmadı ını kim takip eder” sorusuna, parçalanmı aile çocuklarının yarısından fazlası (%52,7’si) “hiç kimse” takip etmez cevabını verirken bütün aile çocuklarında bu oran çok daha dü ük (%28,3) çıkmı tır. Dolayısıyla aile parçalanması sonucunda ebeveynler çocuklarının okullarıyla sa lıklı ileti im kuramadıkları gözlemlenmi tir. Bu da çocu un okul ödevlerini düzenli yapmamasına ve okula düzenli devam etmeyip devamsızlık yapmasına neden olmaktadır. Nitekim ara tırmadan elde edilen verilere göre ailesi parçalanmı çocukların, bütün aile çocuklarına göre daha düzensiz bir ekilde ödev yaptıkları ve okulda daha çok devamsızlık yaptıkları görülmektedir. Bunlar çocu un okulda ba arısının dü mesine neden olmaktadır.

Aile parçalanması, ailenin ekonomik birli ini de yıktı ı için ailenin maddi anlamda sıkıntılar çekmesine neden olmaktadır. Bu da çocu un okul masraflarının yeterince kar ılanmamasına, alternatif e itim kurumlarından (dershane, özel ö retmen gibi) yeterince yararlanmamasına ve kendisine ait bir çalı ma ortamının olmamasına neden olarak onun okul ba arısını dü ürmesine neden olmaktadır. Nitekim ara tırmadan elde edilen verilere göre okul masraflarım her zaman yeterince

kar ılanır cevabını veren bütün aile çocuklarının %91,9'u iken, parçalanmı aile çocuklarında bu cevabı verenlerin oranı %72,8'dir. Dolayısıyla bütün aile çocuklarının parçalanmı aile çocuklarına göre daha yeterli bir ekilde okul masrafları her zaman kar ılanmaktadır. Aynı ekilde bütün aile çocuklarının büyük ço unlu unun (%89'unun) kendine ait çalı ma odası varken, parçalanmı aile çocuklarının daha dü ük oranda (%78,1'inin) kendisine ait çalı ma odası oldu u görülmektedir. Çocukların alternatif e itim kurumlarından yararlanma oranları incelendi inde "maddi imkânsızlıklardan dolayı dershaneye gidemeyenlerin" oranı parçalanmı aile çocuklarında %18'iken, bütün aile çocuklarında bu oran %6,4'dür. Bunun yanında alternatif e itim kurumlarından yararlanma oranlarının (dershaneye gitme ve özel ders alma oranları toplamı) bütün aile çocuklarında %64, parçalanmı aile çocuklarında ise bu oranın %47,4 oldu u görülmektedir. Dolayısıyla aile parçalanması sonucunda ailenin ekonomik i levinde ya anan bozukluk çocukların akademik hayatında bir takım sıkıntılara yol açtı ndan dolayı çocukların okul ba arısını olumsuz yönde etkilemesine neden olmaktadır.

Aile parçalanması çocu u sosyal, ekonomik anlamda olumsuz etkiledi i gibi psikolojik anlamda da olumsuz etkilemektedir. Özellikle ailenin parçalanma süreci bebeklik veya ergenlik dönemi gibi çocu un aileye en çok ihtiyaç duydu u dönemlere denk geldi i zaman çocukta silinmesi zor, kalıcı izler bırakmaktadır. Bundan dolayı çocukta ailenin parçalanma sürecinden sonra çe itli davranı ve ruhsal bozukluklar ortaya çıktı ı bilinmektedir. Bu bozuklukların ba ında depresyona girme, saldırgan davranı lar gösterme, gelecek kaygısı ya ama, dü ük sorumluluk geli imi, intihara meyilli olma, özgüven kaybı ve kendini suçlama gibi psikolojik sıkıntılar gelmektedir. Nitekim ara tırmada elde edilen verilere göre bütün aile çocuklarının %76'sı ya amaktan mutluyken, parçalanmı aile çocuklarının %58,7'sinin ya amaktan mutlu oldu u gözlemlenmektedir. Aynı ekilde bütün aile çocuklarının %55,8'inin ya amdan sıkıldıkları zaman yokken, parçalanmı aile çocuklarında bu oran %42,8'dir. Dolayısıyla bütün aile çocukları, parçalanmı aile çocuklarına göre ya amaktan daha mutlu oldukları ve parçalanmı aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre ya amaktan sıkıldı ı zaman ve durumların daha çok oldu u görülmektedir. Bu ekilde bütün aile çocuklarına göre, ya amdan daha az tat

alan parçalanmış aile çocukları kendi içlerine kapanarak depresyona girme eğilimleri daha yüksek olmaktadır. Zaten ara tırma yapılırken yapılan gözlemlerde de parçalanmış aile çocuklarının çoğunun ya içine kapanık, sessiz bir şekilde durdu ya da etrafındaki arkadaşlarını rahatsız edecek derecede yerinde duramadıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuğunun içinde bulunduğu bu depresyon hali çocuğun akademik hayatını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Yapılan ara tırmada elde edilen diğer bir veri ise ailesi parçalanmış veya tartışma ve geçimsizliğin olduğu ailede yeti en çocukların saldırgan tutum ve davranışlar göstermesidir. Elde edilen verilere göre parçalanmış aile çocuklarından herhangi bir nedenle okul idaresinden uyarı ve ceza alanların oranı %19,1'iken, bütün aile çocuklarında bu oranın %8,8 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarından herhangi bir nedenle okul idaresinden uyarı ve ceza alanların oranı bütün aile çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde sürekli tartışma ve geçimsizliğin olduğu ailede yeti en çocukların okul eylemlerine (araç-gereçlerine) zarar vermek istemesi oranı (%21,4), sevgi ve saygının olduğu bir ailede yeti en çocukların oranına (%8,4) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yani sürekli tartışma ve geçimsizliğe şahit olan çocuk bu şekilde ebeveynlerinden iddetin kaynağı olan sevgisizlik ve hoşgörüsüzlüğü öğrenerek saldırgan ve iddet yanlısı tutum ve davranışlar geliştirmektedir. Bu da çocuğun çevresindekilerle uyum problemleri yaşamasına neden olarak çocuğun sosyal hayatını olumsuz etkilemektedir.

Aile, çocuğun güven duyacağı, her türlü kötülüklerden korunacağı sıcak yuvasıdır. Fakat aile parçalanması sonucunda ebeveynlerinden yeterince destek alamayan ve hayatın zorluklarıyla karşılaşırken ebeveynlerini yanında göremeyen parçalanmış aile çocuğu bu sıcak yuvadan mahrum kalmaktadır. Bu da çocuğun güven duygusunu zedelediğinden dolayı gelecek kaygısı yaşamasına ve geleceğe daha kötü bakmasına neden olmaktadır. Nitekim ara tırmada elde edilen verilere göre bütün aile çocuklarının %70'i kendi geleceğini daha iyi görürken, parçalanmış aile çocuklarında bu şekilde düşünenlerin oranı %59'dur. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının kendi geleceklerini bütün aile çocuklarına göre daha kötü

gördükleri görülmektedir. Bu ekilde gelece ini daha kötü gören parçalanmı aile çocu unun, gelece e dair planlarının ve umutlarının olmadığı da yapılan ara tırma sonucu elde edilmiştir. Çocuklara sorulan “Üniversiteyi (iyi bir liseyi) kazanmak benim için önemlidir” sorusuna bütün aile çocuklarının tamamına yakını (%92,6’sı) “her zaman” cevabını verirken, parçalanmı aile çocukların da bu cevabı verenlerin oranı (%84,5) daha düşük çıkmıştır. Dolayısıyla gelece e dair planları ve beklentileri bütün aile çocuklarına göre daha düşük olan parçalanmı aile çocuklarının okul başarıları da daha düşük olmaktadır.

Aile, çocu a sorumluluk bilincinin a landığı ve ilk sorumlulukların yüklendi i yerdir. Ailenin e itme fonksiyonu çerçevesinde çocu a yüklenilmeye çalışılan sorumluluk bilinci, ilk olarak çocu a yapabilece i i lerin verilip yaptırılmasıyla başlar. Bu pratikler sonucunda çocukta sorumluluk bilinci oluşur. Ancak aile parçalanması sonucunda ailenin i levlerinden yaşanan daralmadan dolayı ailenin bu ekildeki e itme fonksiyonunu da yerine getirmekte zorlanmaktadır. Bu da çocukta düşük sorumluluk gelişimi ya amasına neden olmaktadır. Nitekim ara tırmada elde edilen verilere göre bütün aile çocuklarının ö retmenlerinin verdiği ödev ve sorumlulukları her zaman yerine getirme oranı %61,1 iken, parçalanmı aile çocuklarında bu oran %45,9’dur. Dolayısıyla bütün aile çocuklarının ö retmenlerinin verdiği ödev ve sorumluluklarını her zaman yerine getirme oranı, parçalanmı aile çocuklarına göre daha yüksektir. Bu ekilde ö retmenlerinin verdiği ödev ve sorumlulukları düzenli bir ekilde yerine getirmeyen parçalanmı aile çocu unun akademik başarıları bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

Aile içinde çocu un kendisinin sevildi ini, dinlenildi ini ve ilgilenildi ini bilmesi çocukta özgüven gelişimi için çok önemlidir. Çünkü çocuk bu ekilde kendisinin önemli olduğunu düşünerek özgüveni yüksek bir şekilde kazanacaktır. Aksi durumda yani çocuk sevilmedi ini, dinlenilmedi ini ve ilgilenilmedi ini hissetti i durumda çocuk özgüven kaybı yaşayacaktır. Aile parçalanması sonucunda da çocukta bu tarz duygular oluştu undan dolayı çocukta özgüven eksikliği görülmektedir. Bu da çocu un girişkenliğinin engellemesine ve olumsuz benlik algısı oluşmasına neden olmaktadır. Nitekim ara tırmadan elde edilen verilere göre bütün aile çocuklarının her zaman sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemeyenlerin

oranı %7,1 iken, parçalanmış aile çocuklarında bu oran %13,1'dir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemesinin oranı, bütün aile çocuklarına göre daha düşüktür. Çünkü parçalanmış aile çocuklarının özgüvenleri düşük olduğu için bu şekilde girişken davranışlar sergilemekten çekinmektedirler. Bunun sonucu olarak çocukta olumsuz benlik algısı oluşmakta ve çocuğun öğrenilmesi çaresizlik yaşamasına neden olmaktadır. Araştırmada elde edilen verilerde bu yöndedir. Nitekim araştırmada sorulan "Kendimi okulda bulurum" sorusuna "her zaman" cevabını veren bütün aile çocuklarının %35,7'siyken, parçalanmış aile çocuklarında bu cevabı verenlerin oranı %27,9'dur. Yani bu soruya bütün aile çocukları, parçalanmış aile çocuklarına göre daha olumlu cevap verdikleri görülmektedir. Aynı şekilde araştırmada sorulan "Ne kadar çalışırsam çalıştıkça başarımla inanmıyorum dediğim zamanlar olur" sorusuna "her zaman" cevabını verenlerin oranı bütün aile çocuklarında %8,1 iken, parçalanmış aile çocuklarında %14,5'dir. Dolayısıyla parçalanmış aile çocuklarının bütün aile çocuklarına göre daha çok öğrenilmesi çaresizlik yaşamaktadır. Başka bir ifadeyle aile parçalanması sonucu özgüven kaybı yaşanması ve olumsuz benlik tutumu sergileyen çocukta belli bir süre sonra öğrenilmesi çaresizlik yaşamaya başlanmaktadır. Bu durum çocuğun okul başarısını ciddi anlamda olumsuz etkileyerek çocuğun başarılı olmasına engel olmaktadır.

Aile parçalanması çocuğu hem sosyal hem de psikolojik açıdan olumsuz etkileyerek çocukta çeşitli davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan araştırmada elde edilen verilere göre ortaya koyulan diğer bir davranış bozukluğu ise parçalanmış aile çocuklarının, bütün aile çocuklarına göre intihar etmeye daha çok meyilli olmasıdır. Nitekim elde edilen veriler incelendiğinde bütün aile çocuklarında her zaman intihar etmeyi düşünenlerin oranı %3,5'iken, parçalanmış aile çocuklarında bu oranın %8,5 gibi daha yüksek bir oran olduğu görülmektedir. Parçalanmış aile çocuklarının bu şekilde intihar etmeyi düşünme oranının yüksek olmasının sebebi, ihtiyacı olan sevginin ve ilginin yeterince karşılanmamasından dolayıdır. Çünkü bu ilgisizlik ve sevgisizlik parçalanmış aile çocuğunda kişilik ve ruhsal bozukluklara yol açarak, çocuğun toplumla ve ailesiyle zayıf bağlar kurmasına neden olmaktadır. Bu da çocuğun; ailesi bireyselleşmesine ve

yalnızca kendi kişisel çıkarları dışında başka kural tanımamasına yol açarak intihar etmeye eğilimli olmasına neden olmaktadır. Nitekim Durkheim'in bahsettiği ve "bencil intiharlar" diye adlandırdığı bu intihar sebebi parçalanmış aile çocuklarında görülmektedir.

Aile parçalanması kimi zaman çocukta suçluluk duygusu da oluşturur. Çocuk anne babasının ayrılmasından/boşanmasından/ölümünden kendisini suçlu hissettikleri zamanlar olmaktadır. Nitekim araştırmada elde edilen verilere göre parçalanmış aile çocuklarının %11,7'sinin anne ve babasının ayrılmasından/ölümünden "her zaman" veya "bazı zamanlar" kendini suçlu hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu suçluluk hissi çocuğun vicdanen rahatsız olmasına neden olarak çocuğun hem gündelik sosyal yaşamına hem de akademik hayatını olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak araştırmadan elde edilen verilere göre ölüm, boşanma ve uzun süreli ayrılık gibi nedenlerle ailenin parçalanması, ailenin işlevsiz kalmasına neden olmaktadır. Ailenin toplumsal bir kurum olarak kendinden beklenen işlevleri yerine getirmemesi, çocuk üzerinde pek çok sosyal problemlere ve psikolojik sıkıntılara yol açmaktadır. Nitekim bu sıkıntılar, çocuğun tüm hayatını olumsuz etkilediği gibi öğrenim hayatını da olumsuz etkileyerek, okul başarısının düşmesine neden olmaktadır. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda var olan olumsuzlukların genelde toplum özelinde çocuk üzerindeki etkilerinin azaltılması için şu önerilerde bulunulabilir:

1. Aile parçalanması risklerinden biri olan ve günümüzde giderek artan boşanma oranlarının azaltılması için toplumsal bilinç oluşturulmalıdır.
2. Aile kurmak isteyen bireylere, aile kurumunun insan hayatındaki yeri ve önemi hakkında bilgi verilmeli ve onların evliliğe hazırlıklı olmaları sağlanmalıdır.
3. Aile parçalanmasının kaçınılmaz olduğu durumda veya ölümle gelen aile parçalanması durumunda öncelikle ebeveynler var olan durumu kabullenmeli ve ortaya çıkan durumlar çocuklara en açık şekilde ifade edilmelidir.

4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Bakanlı ında veya bulunulan yerin Mülki dare Amirleri tarafından özellikle aile parçalanması sonrasında e lere ve çocuklara ücretsiz psikolojik danışmanlık deste i verilmesi sağlanmalıdır.
5. Ailesi parçalanmış öğrenciler okulda rehber öğretmenler aracılığıyla takibe alınarak çocu un hem sosyal hem de akademik hayatta yaşadığı sıkıntılarla baş etmesi için yol gösterilmelidir.

EK-1 ANKET SORULARI

Ö renci le ilgili Bilgiler

- 1) Ya ınız? (.....Lütfen yazınız)
- 2) Cinsiyetiniz? A) () Kız B) () Erkek
- 3) Kaç ıncı sınıftasınız? A) () 8. Sınıf B) () 12. Sınıf
4. Do um yeriniz? A) Trabzon B) Di er(Buraya Yazınız.....)
5. Kaç yıldır Trabzon'dasınız?
- () 0-5 yıl () 6-10 yıl () 11-15 yıl () 16-20 yıl

Ö rencinin Ailesi le ilgili Bilgiler

6. Oturdu unuz evin durumu nedir?

- () Yurtta kalıyorum (Bu ıkkı i aretleyenler 7. soruya cevap vermesinler)
- () Akrabalarımla kalıyorum
- () Kendimizin
- () Kira
- () Lojman

7. Evde kaç ki i ya ıyorsunuz? Cevabını Buraya Yazınız..(.....)

8. Kiminle ya ıyorsunuz?

- () Anne, babam ve karde lerimle () Annem ve Karde lerimle () Babam ve Karde lerimle () Akrabalarımla (Dayı, amca, teyze, hala, a abey, abla)
- () Yurtta

9. Ailenizin aylık geliri nedir?

- () 0-800TL () 801TL-1600TL () 1601-2400TL () 2401TL ve üstü

10. Nasıl bir aile düzeni içinde ya ıyorsunuz?

- () Ailemle ya mıyorum
- () Sevgi ve saygının oldu u bir ailede ya ıyorum
- () Sürekli bir tartı manın ve geçimsizli in oldu u bir ailede ya ıyorum
- () Ba ka (belirtiniz).....

11. Anne veya babanızdan biri ile veya her ikisi ile birlikte ya amıyorsanız nedenini belirtiniz?

	Anne
Birlikte ya ıyorum	()
Öldü	()
Bo andı evden ayrıldı	()
Bo anmadan evden ayrıldı	()
Çalı mak için uza a gitti	()
Di er(açıklayınız).....	
.....	

	Baba
Birlikte ya ıyorum	()
Öldü	()
Bo andı evden ayrıldı	()
Bo anmadan evden ayrıldı	()
Çalı mak için uza a gitti	()
Di er(açıklayınız).....	
.....	

12. Anne veya babanızın öz ve üveylık durumu nedir?

	Anne	Baba
Öz	()	()
Üvey	()	()

13. Anne ve babanızın e itim durumu nedir?

	Anne	Baba
• Okuryazar de il	()	()
• Okuryazar	()	()
• İkokul	()	()
• Ortaokul	()	()
• Lise	()	()
• Üniversite ve üstü	()	()

14. Anne ve babanızın mesle i nedir?

	Anne	Baba
• Çalı mıyor	()	()
• Memur (Ö retmen, Polis, vb.)	()	()
• Çi	()	()
• Serbest Meslek	()	()
• Çiftçi	()	()
• Di er (açıklayınız)		

15. Sizden ba ka kaç karde iniz var?

- Karde im yok
- Evde ya ayan karde sayısı.....
- Evden ayrılmı olan karde sayısı.....

16. Babanız annenizi hiç döver mi / döver miydi?

- A) Evet B) Hayır

17. Babanız veya anneniz sizi hiç döver mi / döver miydi?

- A) Evet B) Hayır

Ö rencinin E itim Durumu le lgili Sorular**18. Okulda ba arı durumunuz nasıldır?**

- Çok ba arılıyım Ba arılıyım Orta düzeyde ba arılıyım Ba arısızım

19. En son aldı nız karnede zayıfınız var mıydı?

- Hiç yoktu Bir zayıfım vardı ki zayıfım vardı Üç ve daha fazla

20. Hiç sınıfta kaldınız mı?

- Sınıfta kalmadım Bir kere kaldım Birden fazla kaldım

21. Kaç gün devamsızlı nız var? (raporlu ve izinli günleriniz hariç)

- 0-4 gün 5-8 9-12 13-16 17-20 21 ve üstü

22. Okul e itimini desteklemek amacıyla dershaneye gidiyor musunuz?

- Gitmek istiyorum ancak maddi imkânımız sınırlı
- Okulda verilen dersin yeterli oldu unu dü ünüyorum
- Dershanenin bana faydalı olaca nı dü ünmiyorum
- Dershaneye gidiyorum
- Özel ders alıyorum

23. Kendinize ait çalı ma odanız var mı?

- A) Evet B) Hayır

24. Ödevlerinizi düzenli olarak yapar mısınız?

- A) Evet B) Hayır C) Bazen

25. Herhangi bir nedenle okul idaresinden uyarı veya bir ceza aldınız mı?

- A) Evet B) Hayır

26. Okulunuz rehber ö retmenine herhangi bir konuda yardım almak için gittiniz mi?

- A) Evet sık olarak B) Hayır C) Bazen

27. Geçen dönemki not ortalamanız kaçtı?

A) Ba arısız B) Geçer C) Orta D) iyi E) Pekiyi

28. Okul ders ve ödevlerini yapıp yapmadı nını kim takip eder?

A) Anne B) Baba C) Anne-Baba D) Di er (A abey-Abla vb.) E) Hiç Kimse

29. Okul masrafınızı kim kar ırlar?

A) Anne B) Baba C) Anne ve Baba D) Di er (A abey-Abla vb.) E) Hiç Kimse

30. Ö retmenlerinizle, veliniz olarak kim ileti ime girer?

A) Anne B) Baba C) Anne ve Baba D) Di er (A abey-Abla vb.) E) Hiç Kimse

Ö rencinin Psiko-Sosyal Durumu ile ilgili Sorular

31. Ya amaktan sıkıldı nınız zaman ve durumlar var mıdır?(Sadece bir seçeneği aretleyiniz)

- () Hayır yok
 - () Ailedeki geçimsizlik ve kavga zamanlarında
 - () Ekonomik sıkıntılar oldu unda
 - () Sorunlarla sürekli tek ba ına kaldı ımda
 - () Ailem yanımda olmadı ında
 - () Okulda ba arısız oldu umda
 - () Ba ka
- (belirtiniz):.....

32. Gelecekte beklentileriniz nelerdir? (Sadece bir seçeneği aretleyiniz)

- () Bir beklentim yok
 - () Okuyup ba arılı bir yeti kin olmak
 - () iyi bir e olmak
 - () Zengin olmak
 - () Ünlü olmak (futbolcu, arkıcı, televizyon yıldızı)
 - () Ba ka
- (belirtiniz):.....

33. Bu zamana kadar en çok neyin eksikli ini hissettiniz?(Sadece bir seçeneği aretleyiniz)

- () Aile
- () Para
- () Mutlu bir ev ortamı
- () Sevgi
- () Güven
- () Hepsi
- ()Ba ka (belirtiniz):.....

34. Ya amaktan mutlu musunuz?

A) () Evet B) () Hayır C) () Bazen

35. Kendi geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?

A) () Daha iyi B) () Daha kötü C) () Bilmiyorum

A a da verilen her ifade için size en uygun olanın karısına (X) i areti koyunuz.

	FADELER	Her Zaman	Bazı Zamanlar	Hiçbir Zaman
36)	Kendimi okulda ba arılı bulurum			
37)	Ö retmenlerimin verdi i ödev ve sorumlulukları yerine getiririm			
38)	Anne ve babamın ayrılmasından/ölümünden kendimi suçlu hissederim			
39)	Ders çalı mak yerine arkada larımla gezmeyi tercih ederim			
40)	Okula gitmektense internet kafeye ya da playstation salonuna gitmeyi tercih ederim			
41)	Grupça yapılan etkinliklere katılmak istemiyorum			
42)	Sınıfta söz alıp sorulara cevap vermek istemiyorum			
43)	“Ke ke okul hiç olmasaydı!” dedi im zamanlar olur			
44)	“Ne kadar çalı ırsam çalı ayım ba arılı olaca ıma inanmıyorum” dedi im zamanlar olur			
45)	Üniversiteyi (iyi bir liseyi) kazanmak benim için önemlidir			
46)	Okul e yalarına (araç-gereçlerine) zarar vermek istiyorum			
47)	Ö retmenlerimin bana nasihat vermesini istemiyorum			
48)	Ailemle ilgili sorular soruldu unda rahatsız oluyorum			
49)	Çok çabuk sinirlenirim			
50)	Bazen intihar etmeyi dü ünürüm			
51)	Aile bireyleri beni ba arılı olmam için destekler			
52)	Aile bireyleri ödev ve sorumluluklarımı yerine getirmem için destek sa lar			
53)	Derslerimde ba arılı oldu umda ödül, ba arısız oldu umda ceza gibi uygulamalarla kar ıla ırım			
54)	Anne ve babamın beni sevdi ini dü ünürüm			
55)	Anne ve babamın benim için örnek davranı lar geli tirdi ini dü ünürüm			
56)	Ailem ba arılı olaca ıma inanıyor			

57)	Ailem okul masraflarımı yeterince karşılar			
58)	Evde zaman geçirmekten mutlu olurum			
59)	Anne ya da babamın olmayışının eksikliğini hissedirim			
60)	Anne ve babam benimle yeterince ilgilenir			

EK-2 UYGULAMA ZN

T.C.
TRABZON VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 82438636/ ⁵⁰⁴ 680488

Konu : Araştırma izni

19/04/2013

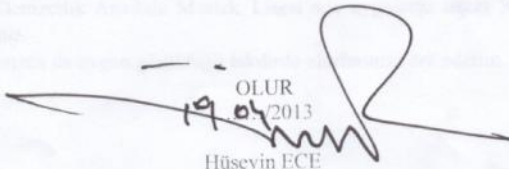
VALİLİK MAKAMINA

İlgi : 02.04.2013 tarih ve 50235129-25-843-1831 sayılı yazı.

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Ersoy Özmen ALKAN'ın 'Parçalanmış Aile Modelindeki Öğrencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları' çalışmasını (4 sayfa) İbrahim Alemdağ Ortaokulu, Yunus Emre Ortaokulu, Atatürk Ortaokulu, Pelitli 75.yıl Cumhuriyet Ortaokulu, Karakaya Ortaokulu, Bedri Rahmi Eyüpoğlu Ortaokulu, İsmetpaşa Ortaokulu, Mimar Sinan Ortaokulu, 24 Şubat Ortaokulu, Cudibey Ortaokulu, Ata Ortaokulu, Beşirli İMKB Ortaokulu, Osman Altıntaş Ortaokulu, Merkez İskenderpaşa Ortaokulu, Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu, Uğurlu Ortaokulu ile Kanuni Anadolu Lisesi, Trabzon Ticaret Meslek Lisesi, Çamlık Özel Eğitim Meslek Lisesi, Atatürk Anadolu Sağlık Meslek Lisesi, Affan Anadolu Lisesi, Trabzon Fen Lisesi, 88. Yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi, Trabzon Anadolu İmam Hatip Lisesi, Karadeniz Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi, Pelitli Ahmet Can Bali Anadolu Lisesi, Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi, Çağlayan Adnan Menderes Lisesi, Trabzon Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Merkez Gazi Anadolu Lisesi, Zübeyde Hanım Kız Teknik ve Meslek Lisesi, Trabzon İMKB Kız Teknik ve Meslek Lisesi, Fatih Sultan Mehmet Anadolu Lisesi, Trabzon Teknik ve Endüstri Meslek Denizcilik Anadolu Meslek Lisesi'nde uygulama isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Tamer KIRBAÇ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
19.04/2013
Hüseyin ECE
Vali a.
Vali Yardımcısı

Adres : Trabzon Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü Ar-Ge Birimi Ek Bina Kat-1 TRABZON
TİF : 0 462 230 21 11-12'den 22 nolu telefon
e-posta : arge61@meb.gov.tr trabzonarge61@gmail.com trabzonarge61@hotmail.com
İletişim : M.YEREKAPAN (Şb.Müd.)

KAYNAKÇA

ADAK, Nur en (2005): “Toplumun Temel Yapı Ta ı: Aile”, **Kurumlara Sosyolojik Bakı** , (Editör: Sevinç Güçlü), Birey Yayıncılık, stanbul.

AKDEN Z, Sabri (1994): **E itim Sosyolojisi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, stanbul.

AKI RONEY, Sevgin (2011): “Bilimsel Ara tırma Nedir”, **Turizm Ara tırmaları Dergisi**, Cilt: 22 Sayı: 2, Ankara.

AKKOYUN, Füsün (1991): “Ergenlik ve Ergen”, **Türk Aile Ansiklopedisi 2**, (Editör: D. Mehmet Do an), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Yayınları, Ankara.

AKYOL, Aysel Köksal (2009): “Bili sel Geli im”, **Geli im ve Ö renme**, (Editör: Ayten Ulusoy), Anı Yayıncılık, Ankara.

AKYÜZ, Hüseyin (1992): **E itim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Ara tırma**, Milli E itim Bakanlı ı Yayınları, stanbul.

AKYÜZ, Hüseyin (2008): **Kurumlar Sosyolojisi Tanımlar, Kuramlar ve Uygulamalar**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

ALPTEK N, Musa Yavuz (2012): **ehir ve Toplum**, Beta Yayıncılık, stanbul.

ALTUNI İK, Remzi; Co kun, R. ; Bayraktaro lu, S. ; Yıldırım, E. (2004): **Sosyal Bilimlerde Ara tırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

AMBERT, Anne Marie (2009): **Divorce: Facts, Causes and Consequences**, New York University, Toronto.

ARIKAN, Çi dem (1988): “Ailede Çocu a Yönelik İddet”, **Haccettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1-2-3, Ankara.

ARVAS , S. Ahmet (2008): **E itim Sosyolojisi**, Bilge O uz Yayınları, stanbul.

ATAKAN, Semiha Arsoy (1991): “Bo anma Sürecinde Ya anan Evreler”, **Aile Yazıları 4 Evlilik Kurumu ve li kileri**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Yayınları, Ankara.

AYDIN, Mehmet Zeki (2008): “Çocu un e itiminde Ailenin Önemi” **V. Aile urası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri**, T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Yayınları, Ankara.

BACHOFEN, J. Jakob (1997): **Söylence, Din ve Anaerki**, (Çeviren: Nilgün arman), Payel Yayınevi, stanbul.

BAERCHLER, Jean (1994): **Kapitalizmin Kökenleri**, mge Yayınevi, Ankara.

BA ARAN, brahim Ethem (1997): **E itim Psikolojisi E itimin Psikolojik Temelleri**, Özkan Matbaacılık, Ankara.

BAUMAN, Zygmunt (2011): **Bireyselle mi Toplum**, (Çeviren: Yavuz Alogan), Ayrıntı Yayınları, stanbul.

BAUMAN, Zygmunt (2012): **Akı kan A k nsan li kilerinin Kırılmalı ma Dair**, (Çeviren: I ık Ergüden), Versus Kitap, stanbul.

BAYHAN, Vehbi (2013): “Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet”, **Do u Batı Dergisi 63**, (Editör: Cansu Özge Özmen), Do u Batı Yayınları, Ankara.

BEKARO LU, Mehmet (1990): “Çekirdek Aile gerçe i ve Ya lılık”, **1. Aile urası Bildirileri**, T.C Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Ba kanlı ı Yayınları, Ankara.

BERKAY, Fügen (1998): “Kültürel Değerlerin Taahhütçüsü olarak Aile, Kitle İletişim Araçları ve Gelecek”, **3. Aile Kurumu Tebliği**, T.C. Bakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, No: 106, Ankara.

BALTON, Tony; Bonnet, K. ; Jones P. ; Lawson, T. ; Skinner, D. ; Stanworth, M. ; Webster, A. (2009), **Sosyoloji**, (Çeviren: Kemal nal vd.), Siyasal Kitabevi, İstanbul.

BOLAY, Süleyman Hayri (1990): “Ailenin Felsefi Temelleri”, **1. Aile Kurumu Bildirileri**, T.C Bakanlık Aile Araştırma Kurumu Bakanlık Yayınları, Ankara.

BOZKURT, Veysel (2005): **Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dönüşüm Bilgi, Ekonomi, Kültür**, Aktüel Yayınları, İstanbul.

BOZKURT, Veysel (2012): **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Ekin Yayınevi, Bursa.

BUDAK, Gönül (1990): “Endüstrileşme Süreci içinde Ailenin Yeri ve Önemi” **1. Aile Kurumu Bildirileri**, Aile Araştırma Kurumu Bakanlık Yayınları, Ankara.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ener, ; Çakmak, E. K. ; Akgün, Ö. E. ; Karadeniz, . ; Demirel, F. (2013), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

CANATAN, Kadir (2011a): “Aile Kavramının Tanımı”, **Aile Sosyolojisi**, (Derleyen: Kadir Canatan, Ergün Yıldırım), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul.

CANATAN, Kadir (2011b): “Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler”, **Aile Sosyolojisi**, (Derleyen: Kadir Canatan, Ergün Yıldırım), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul.

CELKAN, Hikmet Yıldırım (1991): “Beşeri Kültürün Temel Öznesi Olarak Aile”, **Aile ve Toplum Dergisi**, T.C.Bakanlık Aile Araştırma Kurumu, Sayı: 1, Ankara.

CEV ZC , Ahmet (2012): **Felsefe Sözlü ü**, Say Yayınları, stanbul.

CÜCELO LU, Do an (2006): **Ba arıya Götüren Aile Sınav Döneminde Ana Babalık**, Remzi Kitabevi, stanbul.

ÇA AN, Kenan (2011): “Ailenin levleri”, **Aile Sosyolojisi**, (Derleyen: Kadir Canatan, Ergün Yıldırım), Açılım Kitap Yayınları, stanbul.

ÇANKIRILI, Ali (2008): **Okul Ailede Ba lar**, Zafer Yayınları, stanbul.

ÇINAR, kram (2005): “E itimin Tarihsel Temelleri”, **E itim Üzerine**, (Editör: Erdal Toprakçı), Ütopya Yayınları, Ankara.

DEM REL Özcan (2004): **Ö retimde Planlama ve De erlendirme Ö retme Sanatı**, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

DO AN, smail (1990): “Bilgi Toplumu ve Ailenin Çocuk Üzerindeki De i enlevi”, **Türkiye Aile Yılı ı 1990**, T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Yayınları, Ankara.

DO AN, smail (2011): **E itim Sosyolojisi**, Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara.

DO AN, smail (2012): **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

DO AN, Sait Mehmet; Özyurt, S. ; Boztoprak, G. (2009), **Sosyoloji Çar ısı**, Yazı Yayınları, stanbul.

DURKHE M, Emile (2011): **ntihar**, (Çeviren: Özer Ozankaya), Cem Yayınevi, stanbul.

DÜNDAR, Özge Zeybeko lu (2012): “De i en ve De i (e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, levleri”, **De i en Toplumda De i en Aile Sosyolojik Tartı malar**, (Editör: Nur en Adak), Siyasal Kitabevi, Ankara.

ENGELS, Friedrich (2003): **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Eri Yayınları, Ankara.

ERB L, Nilüfer; Divan, Z. ; Önder, P. (2006): “Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranı larının Etkisi”, **Aile ve Toplum Dergisi 10**, Öztepe Matbaacılık, Ankara.

ERGÜN, Mustafa (1991): “Sanayile me ve Ailenin Görevinde Meydana Gelen De i meler”, **Türk Aile Ansiklopedisi 3**, T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Yayınları, Ankara.

ERKAL, Mustafa E. (1990): “Türkiye’de Bo anmalar ve Bazı Sapma Davranı lar”, **1. Aile urası Bildirileri**, Aile Ara tırma Kurumu Ba kanlı ı Yayınları, Ankara.

ERÖZ, Mehmet (1991): “Türk Ailesi”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylü Dikeçligil, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

ERSEV M, smail (2010): **Freud ve Psikanalizin Temel lkeleri**, Assos Yayınları, stanbul.

ERTEM, Ümit; Yazıcı, S. (2006): “Ergenlik Döneminde Psiko-Sosyal Sorunlar ve Depresyon,” **Aile ve Toplum Dergisi 9**, MN Tanıtım, Ankara.

ERTÜRK, Selahattin (1994): **E itimde Program Geli tirme**, Meteksan Basım, Ankara.

ESEN, Havva (2010): “Akyurt İlkö retim Okulunda Okuyan Parçalanmış ve Tam Ailelerden Gelen Öğrencilerin Aile içi Durumları ve Okul Başarı Durumlarına İlişkin Görüşleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Gazi Üniversitesi**, Ankara.

FEYZ O LU, Semiha; Kuçuo lu, C. (2011), “Tek Ebeveynli Aileler”, **Aile ve Toplum Dergisi**, Ames Matbaacılık, Sayı: 26, Ankara.

FINDIKO ULU, Ziyaeddin Fahri (1991): “Türklerde Aile çitimi”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

F L Z, Sevil B. (2011): “E itimle İlgili Temel Kavramlar”, **E itim Bilimine Giri** , (Editör: M. Ça atay Özdemir), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

FREUD, Sigmund (2006): **Psikanalize Yeni Giri Dersleri**, (Çeviren: Selçuk Budak), Öteki Yayınları, İstanbul.

FREYER, Hans (1967): **Sosyolojiye Giri** , (Çeviren: N. Abadan), Sevinç Matbaası, Ankara.

GANDER, Mary J. ; Gardiner, H. W. (2001): **Çocuk ve Ergen Geli imi**, (Çeviren: Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur), (Hazırlayan: Bekir Onur), mge Kitabevi, Ankara.

GEL L , Yücel (2011): “E itim İlevleri”, **E itim Bilimine Giri** , (Editör: M. Ça atay Özdemir), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

G DDENS, Anthony (2013): **Sosyoloji**, (Hazırlayan: Cemal Güzel), Kırmızı Yayınları, İstanbul.

GORE, M. S. (1990): **Urbanization and Family Change**, Popular Prakashan, Bombay-India.

GÖKÇE, Birsen (1991a): “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir nceleme”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

GÖKÇE, Birsen (1991b): “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yakla ım”, **Aile Yazıları 4 Evlilik Kurumu ve li kileri**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

GÖKÇE, Birsen (2012): **Toplumsal Bilimlerde Ara tırma**, Sava Yayinevi, Ankara.

GÜÇLÜ, Sevinç (2005): “E itim Kurumu”, **Kurumlara Sosyolojik Bakı** , (Editör: Sevinç Güçlü), Birey Yayıncılık, stanbul.

GÜÇLÜ, Sevinç (2012): “Aileye li kin Kuramsal Yakla ımlar”, **De i en Toplumda De i en Aile Sosyolojik Tartı malar**, (Editör: Nur en Adak), Siyasal Kitabevi, Ankara.

GÜLEÇ, Selma; Alkı , Seçil (2003): “ İkö retim Birinci Kademe Ö rencilerinin Derslerdeki Ba arı Düzeylerinin Birbiriyle li kisi” **İkö retim-Online Dergisi**, Sayı: 2, Ankara.

GÜNE , Fatime (2011): “Aile, Evlilik, Akrabalık ve Hane”, **Aile Sosyolojisi**, (Editör: Aytül Kasapo lu, Nadide Karkıner), Anadolu Üniversitesi Açıkö retim Yayınları, Eski ehir.

HAREVEN, Tamara K. (2000): **Families, History, and Social Change Life-Course and Cross-Cultural Perspectives**, Westview Press, Oxford-USA.

HARR S, C. C. (1972): **The Family**, Redwood Press, Great Britain.

HENSLIN, J. M. (1992): “ Why So Much Divorce”, **Marriage And Family In A Changing Society**, (Editör: J. M. Henslin), TheFreePress, U.S.A.

HOBSBAWM, Eric (1987): **Sanayi ve İmparatorluk**, (Çeviren: Yalçın Gülerman, Abdullah Ersoy), Dost Kitabevi, Ankara.

HOBSBAWM, Eric (1999): **İmparatorluk Çağı (1875-1914)**, (Çeviren: Vedat Aslan), Dost Kitabevi, Ankara.

ÇELİK, Gönül (1997): “Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 3, Denizli.

NANÇ, Banu Yazgan; Bilgin, M.; Atıcı, M. K. (2011): **Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişim**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

KARAYILMAZ, İ. (2013): **Günümüzde İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş**, Evrim Yayınları, İstanbul.

KALAYCI, Ahmet Rasim (2011): **Tek Ebeveynli Aileler**, T.C. Bakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

KARASAR, Niyazi (2012): **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınları, Ankara.

KASAPOLU, Aytül (1990): “Birey-Aile-Toplum”, **1. Aile Kurumu Bildirileri**, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

KASAPOLU, Aytül (2011): “Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları”, **Aile Sosyolojisi**, (Editör: Aytül Kasapolu, Nadide Karkıner), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

KASATURA, İlay (1998): **Ki ilik ve Özgüven**, Evrim Yayınları, İstanbul.

KEHRER, Günter (2007): “Giriş”, **Din Sosyolojisi**, (Derleyen: Yasin Aktay, M. Emin Köktürk), Vadi Yayınları, Ankara.

KONAN, Necdet (2011): “Türkiye Eğitim Sisteminin Yapısı”, **Eğitim Bilimine Giriş**, (Editör: Erdal Toprakçı), Ütopya Yayınları, Ankara.

KÖSE, Begüm (2012): “Geçmişten Günümüze Aile”, **Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar**, (Editör: Nurhan Adak), Siyasal Kitabevi, Ankara.

KULAKSIZOĞLU, Adnan (1998): **Ergenlik Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

KUMAR, Krishan (1995): **From, Post-industrialto Post-Modern Society, New Theories of the Contemporary World**, Blackwell.

KUMAR, Krishan (1978): **Prophesyandprogress, TheSociology of Industrialand Post-Industrial Societies**, Penguin Press, London.

KURAN, Ercüment (1991): “Türk Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişmesi”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylül Dikeçli, Ahmet Çiğdem), T.C. Bakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

KÜÇÜKKURT, Mehmet (1990): “Ailenin Psikolojik (Moral) Fonksiyonu”, **Türkiye Aile Yılı 1990**, T.C. Bakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.

MARSHALL, Gordon (2009): **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çeviren: Osman Akınbay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

MARTINDALE, Don (1991): “Çeşitli Aile Biçimleri”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylül Dikeçli, Ahmet Çiğdem), T.C. Bakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

MER Ç, Cemil (2010): **Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist**, İletişim Yayınları, İstanbul.

MILLER, Brent C. (1996): **Aile Araştırma Yöntemleri**, (Çeviren: Dinçay Köksal), T.C. Babakanlı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

MOORE, Barlington J. (1989): **Diktatörlük ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri**, V Yayınları, Ankara.

NAR, Ercan (2005): **Anne Baba ve Öğretmenim Beni Anlayın**, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul.

NURUN, Nihat (1994): **Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

OZANKAYA, Özer (1994): **Toplumbilim**, Cem Yayınevi, İstanbul.

OZANKAYA, Özer (1995): **Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**, Cem Yayınevi, İstanbul.

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem (2001): **Ailede İletişim ve Yaşam**, Pdrem Yayınları, Ankara.

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem (2002): **Bireyi Tanıma Teknikleri**, Pdrem Yayınları, Ankara.

ÖZYURT, Cevat (2011): "Çocuk Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi", **Aile Sosyolojisi**, (Derleyen: Kadir Canatan, Ergün Yıldırım), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul.

ÖZYURT, Cevat (2012): **Küreselle me Sürecinde Kimlik ve Farklıla ma**, Açılım Kitap, stanbul.

PARKER, David (2003): **Batıda Devrimler ve Devrimci Gelenek (1560-1991)**, Dost Kitabevi, Ankara.

POLOMA, Margaret M. (1996): **Ça da Sosyoloji Kuramları**, (Çeviren: Hayriye Erba), Gündo an Yayınları, stanbul.

SABANCI, Ali (2011): “E itimin Temel Kavramları”, **E itim Bilimine Giri** , (Editör: Erdal Toprakçı), Ütopya Yayınları, Ankara.

SARAN, Nephane (1991): “Aile Hayatı ve Toplum”, **Aile Yazıları 3 Birey, Ki ilik ve Toplum**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Yayınları, Ankara.

SARI, Özgür (2013): “Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı”, **Sistemik Aile sosyolojisi**, (Editör: Mustafa Aydın), Çizgi Kitabevi, Konya.

SAYIN, Önal (1990): **Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri**, Ege Üniversitesi Basımevi, zmir.

SAYIN, Önal (1991): “Aile çi li kilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi”, **Aile Yazıları 4 Evlilik Kurumu ve li kileri**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

SAYIN, Önal (1994): **Sosyolojiye Giri** , Üniversite Kitapları, zmir.

SAYRES, W. (1992): “What Is A Family Anyway?”, **Marriage And Family InChanging Society**, (Editör: James M. Henslin), TheFreePress, U.S.A.

SELÇUK, Ziya (1999): **E itim Psikolojisi Geli im ve Ö renme**, Nobel Yayın Da ıtım, Ankara.

SENEMO LU, Nuray (2005): **Geli im Ö renme ve Ö retim Kuramdan Uygulamaya**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

SEZAL, hsan (2003): “Toplum ve Aile”, **Sosyolojiye Giri** , (Editör: hsan Sezal), Martı Yayıncılık, Ankara.

SEZG N, Özden (2011): **Türkiye’de Ailelerin E itim htiyaçları**, (Yayına Haz.) T.C. Ba bakanlık Aile ve Sosyal Ara tırmalar Genel Müdürlü ü Yayınları Net Ofset, Ankara.

STE NBERG, Laurence (2013): **Ergenlik**, (Çeviren: Figen Çok vd.), mge Kitabevi, Ankara.

SU UR, Nadir (2009): **Sosyolojide Ara tırma Yöntem ve Teknikleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eski ehir.

SWINGEWOOD, Alan (2010): **Sosyolojik Dü üncenin Kısa Tarihi**, (Çeviren: Osman Akınhay), Agora Kitaplı 1, stanbul.

AHNUR, ener; Uluergüven, Ç. ; Arıkan, Z. ; Oral, N. (1988): “Ankara’daki ki Yeti tirme Yurdunda Ya ayan Ergenlerde ntihar E ilimleri”,**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1-2-3, Ankara.

AM NKAYA, Rezan (1991): “Türk Aileleri Hangi Yönden Birbirlerine Farklılık Gösterirler”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

EM N, Refia (1975): **Okulda Ba arısızlık**, stanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, stanbul.

EM N, RefiaU urel (1992): **Gençlik Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, stanbul.

ENEL, Alaeddin (2006): **Kemirgenlerden Sömürgenlere nsanlık Tarihi**, mge Kitabevi, Ankara.

ENTÜRK, Ünal (2008): “Aile Kurumuna Güncel Riskler”, **Aile ve Toplum Dergisi 14**, Af aro lu Matbaası, Ankara.

ENTÜRK, Ünal (2012): **Sosyolojik Açından Parçalanmı Aile ve Çocuk li kisi**, Kum Saati Yayınları, stanbul.

M EK, Tülay Bozkurt (1988): “Endüstrile mi Toplumlarda Aile Yapısına Sosyo-Psikolojik Açından Genel Bir Bakı ”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1-2-3, Ankara.

TATLİCAN, Ümit (2011): **Sosyoloji ve Sosyal Teori Yazıları**, Sentez Yayınları, stanbul.

TERZ O LU, R. Günsel (1990): “Ailenin Ekonomik Faaliyetleri”, **Türkiye Aile Yıllı ı 1990**, T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Yayınları, Ankara.

TEZCAN, Mahmut (1990): “Toplumsal De i me ve Aile”, **Türkiye Aile Yıllı ı 1990**, T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu Yayınları, Ankara.

TEZCAN, Mahmut (1991): “Çocuk E itiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakı ”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

TEZCAN, Mahmut (1999): **E itim Sosyolojisi**, afak Matbaacılık, Ankara.

TEZCAN, Mahmut (2003): “E itimin Toplumsal Temelleri”, **Ö retmenlik Mesle ine Giri** , (Editör: Veysel Sönmez), Anı Yayıncılık, Ankara.

TEZCAN, Mahmut (2012): **Çocuk Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara.

T MURTURKAN, Meral (2012): “Aile Birli inin Bozulması: Bo anma ve Yeniden Evlenme”, **De i en Toplumda De i en Aile Sosyolojik Tartı malar**, (Editör: Nur en Adak), Siyasal Kitabevi, Ankara.

TOLAN, Barlas (2005): **Sosyoloji**, Gazi Kitabevi, Ankara.

TUFAN, Beril (1983): “Aile çi li kilerin Ruh Sa lı na Etkisi Üzerine Bir nceleme”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 1, Sayı:1, Ankara.

TURAN, Feryal (2011): “Aile ve De i me”, **Aile Sosyolojisi**, (Editör: Aytül Kasapo lu, Nadide Karkıner), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eski ehir.

TURGUT, Mustafa (Ed.) (2010a): **Aile Yapısı Ara tırması 2006**, T.C. Ba bakanlık Aile ve Sosyal Ara tırmalar Genel Müdürlü ü Yayınları Diner Ofset, Ankara.

TURGUT, Mustafa (Ed.) (2010b), **Türkiye’de Ergen Profili 2008**, T.C. Ba bakanlık Aile ve Sosyal Ara tırmalar Genel Müdürlü ü Yayınları Manas Medya Planlama Reklamcılık, Ankara.

TÜ K, (2011): **Evlenme ve Bo anma istatistikleri 2011**, TÜ K Yayınları, Ankara.

TDK, (2005): **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ULUSOY, Ayten (2009): “Ö renme”, **Geli im ve Ö renme**, (Editör: Ayten Ulusoy), Anı Yayıncılık, Ankara.

URAS, Meral (2005): “E itimin Toplumsal Temelleri”, **E itim Üzerine**, (Editör: Erdal Toprakçı), Ütopya Yayınları, Ankara.

ÜLKEN, Hilmi Ziya (1991): “Aile”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

VATANDA , Celalettin (2008): **Trabzon’da Ailenin Yapısı ve Problemleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımı, Trabzon.

WALLACE, Ruth A.; Wolf, Alison (2012): **Ça da Sosyoloji Kuramları Klasik Gelene in Geni letilmesi**, (Çeviren: M. Rami Ayas, Leyla Elburuz), Do u Batı Yayınları, Ankara.

WATERS, Malcom (2008): **Modern Sosyoloji Kuramları**, (Çeviren: Zafer Cirhinlio lu), Gündo an Yayınları, stanbul.

WOLF, Anthony E. (2002): **Bo anmanız art Mıydı? Bo anmı Ana-babalar çin Rehber**, (Çeviren: Emel Aksay), Sistem Yayıncılık, Ankara.

YASA, brahim (1991): “Taygeldi Ailesi (Ayrı Cinsten Çocuklu Dulların Evlenmeleri)”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

YAVUZER, Haluk (1997): **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, stanbul.

YAZAN MER Ç, Ümid (1991): “ leri Endüstri Toplumlarında Aile Kurumu Üzerine Bir Ara tırma”, **Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, (Derleyen: Beylü Dikeçli il, Ahmet Çi dem), T.C. Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu, Ankara.

YEL SEYEVA, N. V. (2009): **Yakınça lar Tarihi**, (Çeviren: Özdemir nce), Yordam Kitap, stanbul.

YILDIRIM, Ali; im ek, Hasan (2011): **Sosyal Bilimlerde Nitel Ara tırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları, Ankara.

YILDIRIM, Ergün (2011): “Aile ve Evlilik Türleri”, **Aile Sosyolojisi**, (Derleyen: Kadir Canatan, Ergün Yıldırım), Açılım Kitap Yayınları, stanbul.

YILDIRIM, brahim (2006): “Akademik Ba arının Yordayıcısı Olarak Gündelik Sıkıntılar ve Sosyal Destek”, **Hacettepe Üniversitesi E itim Fakültesi Dergisi**, Sayı.30, Ankara.

YÖRÜKO LU, Atalay (2000): **De i en Toplumda Aile ve Çocuk**, Özgür Yayınları, stanbul.

YURTKURAN DEM RKAN, Semra; Günindi Ersöz, Aysel. ; Beder en, Rahime; Ertekin, Emre; Sezgin, Özden; Tur ut, Ahu Meryem; ehito lu, Nuray (2009): **Bo anma Nedenleri Ara tırması**, Ba bakanlık Aile ve Sosyal Ara tırmalar Yayınları, Ankara.

YÜKSEL, Galip (2011): “Bir Bilim Olarak E itimin Psikolojik Temelleri”, **E itim Bilimine Giri** , (Editör: M. Ça atay Özdemir), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Yararlanılan nternet Siteleri:

ERGÜN, Mustafa (t.y.), **E itim Sosyolojisi**, E-kitap,
<http://www.egitim.aku.edu.tr/egsos.pdf> (Eri im: 10.04.2013)

ERSEVER, Hakan (2013): “Ö renilmi Çaresizlik”, Ankara Üniversitesi
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/497/5903.pdf> , (Eri im, 17.12.2013)

HASANO LU, Alper (2013), “Babanın Yoklu u”, **Radikal Gazetesi**, 27.10.2013
http://www.radikal.com.tr/yazarlar/dr_alper_hasanoglu/babanin_yoklugu-1157555
(Eri im: 09.11.2013)

MASLOW, Abraham (1943), “A Theory of Human Motivation”, York University,
Toronto
<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (Eri im: 05.11.2013)

MEB, (2013a), “Okul Ba arısında Ailenin Rolü”,
http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/07/20/702539/dosyalar/2012_12/24055839_aileninrolu.pdf (Eri im: 23.09.2013)

MEB, (2013b), “MEB Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmenli i”,
http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/54/13/321828/icerikler/meb-sinif-gecme-ve-sinav-yonetmeli_100180.html (Eri im: 09.10.2013)

MEB, (2013c), “Devamsızlık”,
http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/05/217808/icerikler/devamsizlik_75676.html (Eri im, 12/11/2013)

MEB, (2013d), “Milli E itim istatistikleri”,
http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06021046_meb_istatistikleri_organ_egitim_2011_2012.pdf(Eri im, 12/10/2013)

Milliyet, (2013), “12 Ya nda ntiyar Etti”, <http://gudem.milliyet.com.tr/12-yasinda-intihar-etti/gudem/detay/1805230/default.htm>(Eri im: 10/12/2013)

Nationmaster, (t.y.), “Divorce Rate”,
http://www.nationmaster.com/graph/peo_div_rat-people-divorce-rate(Eri im:14/03/2013)

OECD, (2013), “Marriage and Divorce Rate”, s.5

<http://www.oecd.org/els/family/SF3.1%20Marriage%20and%20divorce%20rate%20-%20updated%20240212.pdf>, (Eri im: 07.05.2013)

ÖGEL, Serdar, “Ö renmede Motivasyon ve Dikkatin Önemi”,

https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDgQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.egitim.aku.edu.tr%2Fmotivasyondikkat.doc&ei=Hjt6UszxOoahtAaxsYDwDA&usg=AFQjCNGaebqIu-VyzLbw4cQ--YBQe_0R4A&bvm=bv.55980276,d.Yms (Eri im: 06/11/2013)

PARSONS, Talcott, Robert F. BALES (1955), **Family Socialization and Interaction Process**, Newyork: FreePress.

<http://www.csun.edu/~snk1966/T.%20Parsons%20The%20American%20Family.pdf>
(Eri im: 05.03.2013)

AH N, Do an (2013), “Ki ilik Bozukluklarında Görü me, Anamnez ve Formülasyon”,

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:q2sbwu0Stt4J:iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/477/file/formulasyon/kisilik-bzk-larinda-formulasyon.ppt+&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> (Eri im: 06/11/2013)

Trabzon Rehberi, (2013), “Trabzon”,

<http://www.trabzonrehberi.net/trabzon.asp>(Eri im;03/09/2013)

Trabzon Valili i, (2013), “ dari Yapı”,

<http://www.trabzon.gov.tr/icerikDetay.asp?ID=2> (Eri im: 03/09/2013)

TÜ K, (2011), “Cinsiyete Göre Bo anma Nedenleri”,

http://www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=13662&tb_id=18 (Eri im:10/03/2013)

TÜ K, (2013a), “ statistiklerle Aile”,

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13662> (Eri im:14/03/2013)

TÜ K, (2013b), “Evlenme Sayısı, Kaba Evlenme Hızı, Bo anma Sayısı ve Kaba Bo anma Hızı”, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Eri im:17/03/2013)

TÜ K, (2013c), “Bo anma Oranları”, <http://www.tuik.gov.tr> (Eri im:03/09/2013)

TÜ K, (2013d), “ 1 Göstergeleri”, <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/TRABZON.pdf> (Eri im:01/09/2013)

Özgeçmi

14/10/1987 Malatya doğumluyum. İlk, orta ve lise eğitimini Malatya'da tamamladıktan sonra 2005 yılında Mardin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünü kazandım ve 2009 yılında mezun oldum. İkinci Üniversite olarak okuduğum Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden 2010 yılında mezun oldum. Aynı yıl Mardin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans yaptım. Eğitim hayatımı doktora yaparak devam ettirmek için üniversitedeyim. Meslek hayatına ise ilk olarak 2009 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nda Sınıf Öğretmeni olarak başladım ve 2012 yılı Aralık ayına kadar Sınıf Öğretmenliği görevimi devam ettirdim. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevliliğini kazandıktan sonra üniversitede göreve başladım. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktayım.